

ИЗВОРНИК
грађа међуопштинског
историјског архива

ИЗВОРНИК
ГРАЂА МЕЂУОПШТИНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА
32/2016.

Редакција

Витомир ВАСИЛИЋ, Горан ДАВИДОВИЋ, Зоран МАРИНКОВИЋ, секретар,
др Светислав Љ. МАРКОВИЋ, Зорица МАТИЈЕВИЋ, др Илија ПОПОВИЋ,
др Љубодраг П. РИСТИЋ, председник, Верица ФИЛИПОВИЋ
и др Љубинка ШКОДРИЋ

Одговорни уредник
Лела ПАВЛОВИЋ

Оснивач и први уредник
Милутин ЈАКОВЉЕВИЋ

Редакција првог броја
Др Јарослав ДАШИЋ, Радојко НИКОЛИЋ, Милутин ЈАКОВЉЕВИЋ,
Витомир ВАСИЛИЋ и Радош Ж. МАЏАРЕВИЋ

За издавача
Лела ПАВЛОВИЋ, директор

Издавач
МЕЂУОПШТИНСКИ ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ЧАЧАК

www.arhivcacak.org.rs
E-mail: arhivcacak@open.mts.rs

МЕЂУОПШТИНСКИ ИСТОРИЈСКИ АРХИВ ЧАЧАК

ISSN 0352-5902

ИЗВОРНИК

грађа међуопштинског
историјског архива

32 | 2016.
ЧАЧАК

САДРЖАЈ

<i>Р. Калајџић и Д. Вукићевић</i>	
• ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ КНЕЗА ПОЖЕШКЕ НАХИЈЕ - ВАСИЛИЈА ВАСЕ ПОПОВИЋА	7
<i>Лела Љ. Павловић</i>	
• СУЂЕЊЕ ЗБОГ ЈЕДНОГ СТОЛА У РУДНИЧКОМ НАЧЕЛСТВУ 1890-1892.	53
<i>Милош Д. Мајијевић</i>	
• ТАПИЈЕ(БАШТИНКЕ) МАНАСТИРА НИКОЉЕ 1908 – 1911. ГОДИНЕ	91
<i>Радовије Бојовић</i>	
• ПРЕДЛОЗИ ЗА ОДЛИКОВАЊЕ ОРДЕНОМ КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА ОФИЦИРА Х ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА I ПОЗИВА ЗА ЗАСЛУГЕ 1914. ГОДИНЕ	107
<i>Горан М. Давидовић</i>	
• ОПШТИНА ЗАБЛАЉКА У РАТНОЈ 1915. ГОДИНИ	121
<i>Миломирка М. Аџић</i>	
• ЗАПИСИ НА МАРГИНАМА РАТНОГ ДНЕВНИКА	217
<i>Мирослав Р. Пурић</i>	
• ДРЖАВНА МЕШОВИТА ГРАЂАНСКА ШКОЛА ЧАЧАК Други део (школска 1942/1943. до гашења школе 1945. године)	225
<i>Марија С. Крњајић</i>	
• ЧАЧАНСКИ СРЕДЊОШКОЛЦИ НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА (1949)	267
<i>Никола Ј. Баковић</i>	
• КОНКУРС ЗА ИЗГРАДЊУ СПОМЕН-ПАРКА У ЧАЧКУ ИЗ 1962. ГОДИНЕ	301
<i>Светислав Љ. Марковић</i>	
• In memoriam: ДР АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ (1921-2016)	301

РАДОЈИЦА КАЛАЈЦИЋ

Компанија Дунав осигурање д.д. Београд

ДЕЈАН ВУКИЋЕВИЋ

Компанија Слобода а. д. Чачак

ИЗ ЗАОСТАВШТИНЕ КНЕЗА ПОЖЕШКЕ НАХИЈЕ – ВАСИЛИЈА ВАСЕ ПОПОВИЋА

АПСТРАКТ: У архиву Српске академије наука и уметности (САНУ) се поред осталог налазе и четири збирке докумената, као посебне целине, свака са посебном сигнатуром. Историјска збирка је садржајем најразноврснија и обимом највећа. У њој се чува и заоставштина Василија – Васе Поповића, који је управљао Пожешком нахијом од 1819. до 1832. Епископ ужички Јоаникије Нешковић је пронађену збирку архивске грађе у Васином конаку у Карановцу предао Српском ученом друштву 1866. Из те грађе су презентована два тефтера: Тефтер од десетка еминлука у Драгачеву из 1818. године и Тефтер арачки среза Драгачевског из 1830. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: кнез, Василије Поповић, Пожешка нахија, заоставштина, кмет, харач, десетак, еминлук, Драгачево;

Заоставштина Василија – Васе Поповића део је Историјске збирке Архива Српске академије наука и уметности. У заоставштини кнеза Василија – Васе Поповића чувају се бројна и садржином различита документа као што су: писма кнеза Васе кнезу Милошу Обреновићу и другим личностима, тефтери, заклетве и друго. Међу њима је и: Заклетва верности кнезова и кметова Пожешке нахије кнезу Милошу (бр. свеске 923), која је приређена у предходном броју овог часописа, Тефтер арачки села Пожешке нахије за 1830. годину (бр. свеске 913) и Тефтер од десетка еминлука у Драгачеву, из 1818. године (бр. свеске 918), који су сада приређени.

Од друге половине 18. века пописивање становништва постало је један од најважнијих елемената управљања државом. Први редовни пописи становништва вршени су са циљем сазнавања броја пореских и војних обвезника. Растући интерес модерних држава за добијањем целовитог увида у карактеристике људских ресурса којим су располагале довео је до потребе пописивања целокупног становништва. Поред података о броју пореских и војних обвезника, држава пописима почиње да прикупља и податке о образовању,

професији, здравственом стању, националности, вероисповести и сл.

У Србији први спискови становништва датирају из средњег века. За време османске управе отпочело је периодично пописивање мушког становништва ради наплате пореза. Успостављањем кнежинске самоуправе, пореска давања су према пореским списковима – тефтерима, прикупљали представници локалне самоуправе. По завршетку Другог устанка, споразумом између Милоша Обреновића и Марашли паше у јесен 1815, скупљање пореских дажбина је коначно прешло на представнике српских власти.

На првој Народној скупштини, која се по завршетку Другог устанка састала крајем 1815. године, кнежински кнезови су донели спискове који су садржали број харачких лица – мушкараца старијих од 7 година и број пореских лица – ожењених мушкараца, за свако село у својим кнежинама. У пролеће 1818. године, кнез Милош је наредио да се изврши нов попис харачких лица који је требало да садржи и број домова по насељима. Међутим овај попис није садржао сва мушка лица. Попис који је извршен у лето 1819. године први пут је обухватио целу мушку популацију, која је пописана појединачно по именима. Следећи попис је извршен 1822. године, а потом је вршен сваке друге, а понекад и сваке године, до 1835. године.

Многи од ових пописа нису сачувани. Пописи који су сачувани налазе се већим делом у Архиву Србије. За територију Драгачева попис из 1830. године, овде приређен, је први који је обухватио сва мушка лица.

ТЕФТЕР ОД ДЕСЕТКА ЕМИНЛУКА У ДРАГАЧЕВУ ИЗ 1818. ГОДИНЕ

Територија Османског царства била је организована у санцаке. Смедеревски санцак, за који се касније уобичајно назив Београдски пашалук, био је подељен на 12 нахија, које су се састојале од кнежина, а кнежине из више села.¹ У кнежини је био старешина кнез, а у селу кмет.

Све освојене земље Турци су сматрали за цареву земљу, односно проглашавали је царевом својином. Турци су сву освојену српску земљу, после пописа одмах по освојењу, поделили у неколико група и то на:

- султанска добра која су се звала хасовине или хас (нису се могла дати у закуп),
- султанске спахилуке (могли су се дати на уживање или под закуп),
- приватне спахилуке (уживаоци су били заслужни ратници Турци, али то није била њихова сопственост) и
- приватна турска добра (својина Турака коју су купили својим новцем или добили на поклон са уредном тапијом).²

Султански спахилуци су султанска добра која су се могла давати на дуже или краће време коме на уживање или под закуп. Српско становништво које

¹ Димитрије Мита Петровић, *Финансије и установе обновљене Србије до 1842*, књига I, Београд, 1897, 20.

² Д. М. Петровић, *нав. дело*, 21.

је живело на овим спахилуцима морало је да плаћа: царски порез на земљу (харач), на личност и главницу од сваког ожењеног лица, затим од ситне стоке, од баште за поврће, од воденице, казана, трмки, од сваке свадбе – девојаштво, и од умрлог старешине породице – мртвину.³ Сви султански спахилуци су се делили на:

- Зијамнике,
- Милићане и
- Мукаде или еминлуке⁴

Мукаде или еминлуци су били царска имања. Издавани су под закуп само на краће време.⁵

За мукаде се обично бирала најбоља земља.⁶ Становници који су живели на мукадама су плаћали „царску главницу“ и „десетак“ од свих производа. Десетак прикупљен од мукаде се давао закупнику или уживаоцу. Прикупљали су га сами закупци или њихови повереници „сабиратељи“. У Београдском пашалуку било је до 1833. године 11 мукада. Када се на основу султанског хатишарифа Кнежевина Србија проширила за шест нахија, које нису биле у оквиру Београдског пашалука, а ослобођене су током Првог српског устанка, било је у Београдском пашалуку 15 мукада и то:

1) Пожаревац са селима: Ћириковцем, Кленовцем, Брежанима и Кушиљевом;

2) Гроцка са селима: Рипњем, Степошевцем, Буровом, Јовчом Малом, Дудовцем и Пећанима;

3) Јагодина са селима: Багрданом, Домуз-Потоком, Грабовцем, Вољавачом, Коларима и Ракетовом;

4) Варварин са селима: Бачином, Церницом, Поточцем, Обрежом, Воденицом и Крајићем;

5) Ацибеговац са селима: Планом, Марковцем, Сараорцима, Церовцем и Кошарном;

6) Чачак са селима: Оџацима и Чемерном;

7) Поречка река;

8) Мачванска мукада;

9) Шабачка, Поцерска;

10) Рујанска;

11) Зарожје и Драгодол, у Соколској нахији;

12) Сараново и Грошница, у Крагујевачкој нахији;

3 Исто, 21.

4 Исто, 22.

5 Исто, 22.

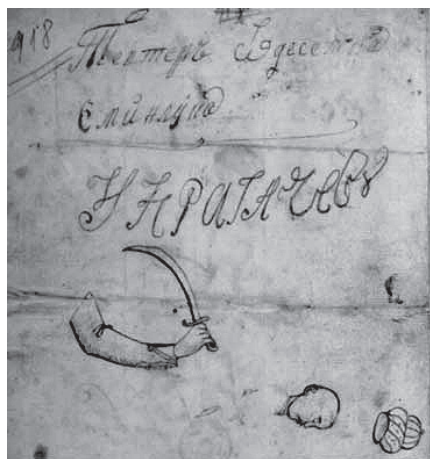
6 Бранко Перуничкић, *Чачак и Горњи Милановац 1815 – 1865*, књига прва, Чачак, 1968, 10.

- 13) Јадар;
- 14) Рађевина;
- 15) Пазарска, Горња студеница.⁷

На списку мукада које је објавио Мита Петровић нема неколико мукада односно еминлука за које се зна да су постојали и то:

- Драгачевског еминлука са селима: Лиса, Гуча, Котража, Луке, Тијање, Осаоница и Паковраће;
- Карановачке мукаде;
- Крупањске мукаде.

У тефтеру десетка Драгачевског еминлука су 1818. године пописана следећа села: Котража, Лиса, Гуча, Тијање, Луке, Осаоница и Паковраће. На првој страни тефтера налази се, испод наслова, цртеж руке која држи сабљу и одсеца турску главу.

Овај цртеж симболизује сву нетрпељивост аутора цртежа према тадашњим окупаторским властима. Аутор цртежа је можда сам Васа Поповић. Код два тефтера (два списка) нема у наслову имена села. То су тефтери „Вероватно Котража“ и „Вероватно Гуча“. За та два тефтера се упоредном анализом тефтера десетка из 1818. године и тефтера чибука из 1822. године, на основу подударности имена, дошло до претпоставке да се односе на поменута села иако се имена тих села по два пута наводе у тефтеру десетка из 1818. године. Објашњење за то може бити у следећем: Гуча и Котража су тада била два

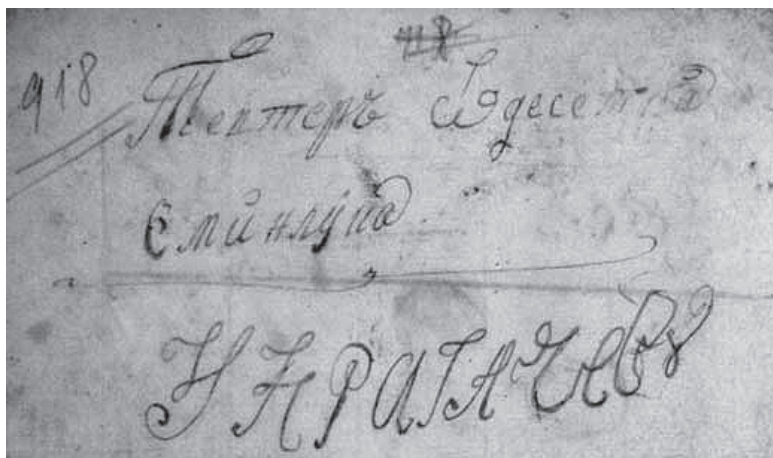
највећа села у Драгачеву. За Гучу се зна да се у 19. веку састојала од села Гуче и вароши Гуче, као и данас, што је и за Котражу могуће, јер је у свом саставу имала и засеоке (Бели Камен и Пшаник). У турском попису из 1572. године⁸ је Котража пописана у три села и то: Горња Котражица, Средња Котражица и Доња Котражица. У истом попису Гуча је пописана такође у три села и то: Горња Гуча, Средња Гуча и Доња Гуча. Из наведеног се може закључити да су и тада то била велика места.

Ради боље прегледности, спискови пореских обвезника и пореза села која

⁷ М. Петровић, *нав. дело*, 191 – 192.

⁸ Ахмед С. Аличић, *Турски кайаштарски пописи неких пограничја Западне Србије XV и XVI век*, књига 2, Чачак, 1985.

су чинила еминлук објављени су табеларно. Тефтер не садржи мерне јединице за одвојену количину десетка, али се може претпоставити да је реч о окама, у којима је најчешће исказивана количина пшенице, јечма и зоби дате за порез. Количина кукуруза је понекад исказивана у окама, понекад у врећама.

Насловна страна тефтера

(вероватно Котража)⁹

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Глишо Мирковић	-	20	76	37
Паун Јовановић	15	4	6	62
Миливоје Радосављевић	-	16	20	-
Радивоје Милутиновић	-	-	14	75
Гаврило Булић	20	-	-	56
Милован Филиповић	30	20	16	45
Марко Лазић	-	16	-	45
Нестор Величковић	-	4	5	12
Милорад Јовановић	-	-	-	12
Симон Перишић	-	15	16	25
Обрад Јовановић	30	12	-	50
Стефан Ненадић	-	10	5	25
Михаило Добросављевић	-	2	-	25

⁹ На страни списка у тефтеру десетка није дат назив села. Међутим поредећи имена пореских обвезника из овог тефтера и тефтера чибука за 1822. годину лако је закључити да се имена у табели односе на мештанине Котраже. У оба тефтера пописани су следећи мештани: Паун Јовановић, Милован Филиповић, Мирко Лазић, Нестор Величковић, Милорад Јовановић, Симеон Перишић, Обрад Јовановић, Михаило Добросављевић, Раде Ратковић, Вујо Милетић, Радивоје Петровић и Панто Миљивоевић.

Јован Јеверица	-	4	-	25
Мирко Сеничанин	10	19	-	-
Раде Ратковић	-	2	-	34
Тодор Ђорђевић	10	4	-	-
Вујо Милетић	-	-	-	34
Милосав Петровић	10	20	24	25
Рако Миланов	20	3	-	94
Радивоје Петровић	10	-	-	-
Обрад Петров	-	2	-	-
Панто Миливоевић	6	4	-	100
Јован Мечанин	6	28	16	50
Аврам Арсовић	-	6	-	25
Милован Јевтовић	-	21	10	34
Јоко Николић	-	31	-	12
Луко Вуксановић	16	-	-	50
Милисав	-	-	-	25

Село Лиса

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Петар Солдат	100	60	65	-
Ђорђе Солдат	100	70	-	-
Сретен Чолаковић	20	20	25	30
Богић Миловановић	60	20	25	-
Милорад	30	60	-	37
Јован Радмановић	12	20	8	-
Милић Мојсиловић	50	30	-	-
Тодор Цокоља	-	20	10	-
Јован Цокоља	50	-	24	-
Танасије Пластања	90	15	5	-
Милоје Цокоља	-	90	-	-
Никић Цокоља	50	94	-	-
Арсеније Цокоља	45	36	20	-
Јевто Радовановић	44	20	-	35
Петар Миловановић	-	24	80	30
Симон Прокопијевић	12	10	94	25
Милосав Јеротијевић	35	80	-	75
Милутин Миленковић	25	10	-	25
Павле Михаиловић	20	-	20	-
Никола Витомировић	60	75	-	62
Михаило Марковић	-	-	45	50
Васиљ Ненадовић	50	75	43	20

Из заоставшћине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

Тодор Радисављевић	52	20	40	40
Јовица Комненовић	25	-	-	-
Петар Синђелић	-	52	-	-
Милинко Радовић	96	25	20	-
Илија Лазаревић	18	8	20	-
Јован Марић	6	15	33	-
Милисав Шолаја	20	10	-	-
Милић Миленковић	35	15	17	-
Глигори Мађар	-	-	-	20

(вероватно Гуча)¹⁰

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Петар Михаиловић	-	-	5	5
Поп Милован	90	-	-	100
Игњатије С Ерића Брда	-	-	-	30
Анђелко Савић	-	-	-	25
Јанко Баралија	-	-	-	10
Павле Новаковић	10	-	-	80
Лазо Боровић	-	-	-	20
Аврам Рњаковић	-	-	-	50
Милован Станић	-	-	-	80
Кузман Станић	-	-	-	45
Цмиљана удовица	-	-	-	55
Јован Кудузовић	-	-	-	20
Јован Ђорђевић	-	-	-	200
Панто Славковић	-	-	-	70
Петар Анђелић	100	33	-	100
Радивое Лазовић	20	-	-	7
Симо Икодиновић	-	-	-	75
Лазар Икодиновић	-	-	-	50
Стефан Икодиновић	16	-	-	25
Никола Икодиновић	-	-	-	25
Милија Икодиновић	-	-	-	34

¹⁰ Ни за овај тефтер десетка није дат назив села, међутим, поредећи имена из овог тефтера са тефтером чибука за 1822. годину, лако је закључити да се имена у табели односе на мештане Гуче. У оба тефтера пописани су следећи мештани: Поп Милован, Лазо Боровић, Милован Станић, Јован Ђорђевић, Радивое Лазовић, Симо Икодиновић и Никола Икодиновић.

Село Котража¹¹

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Тодор Ђорђевић	50	-	10	50
Лука Вуксановић	25	16	-	37
Радован Јовановић	20	-	-	25
Мирко Његовановић	12	15	15	50
Богосав Петровић	30	14	-	45
Тодор Милутиновић	10	10	-	25
Михаило Бојовић	30	2	8	55
Миливоје Павловић	30	16	40	200
Милорад Миловановић	20	20	-	-
Милосав Петровић	11	20	-	-
Стојан Једоксић	16	10	-	-
Радивоје Петровић	15	9	14	62
Радич Милисављевић	60	20	-	-
Вуксан Мојсиловић	46	20	24	100
Петар Миловановић	10	5	40	75
Јован Стефановић	20	15	18	5
Обрад Милановић	10	-	18	62
Јовица Јанковић	50	25	25	-
Панто Радосављевић	25	-	30	-
Ђурица Филимоновић	15	20	20	-
Никола Јоксимовић	50	28	28	150
Петроније Обрадовић	15	12	8	37
Веселин Филиповић	50	39	28	100
Марко Братуљевић	40	20	22	75
Паун Маринковић	10	4	243	25
Милисав Маринковић	10	11	-	25
Милован Јевтовић	15	21	10	37
Милован Милетић	40	14	18	50
Вуица Бранковић	10	5	-	25
Миливое Радосављевић	5	16	20	-
Поп Браја	30	250	-	75
Мојсило Браја	10	259	-	50
Симеун Милићевић	12	4	20	25
Гајо Костић	20	28	32	150
Ника Дуканац	-	40	35	100

11 Поређењем тефтера чибука из 1822. године и овог тефтера десетка из 1818. за село Котражу уочавају се имена која се јављају у оба пописа: Радован Јовановић, Богосав Петровић, Михаило Бојовић, Вуксан Мојсиловић, Петар Миловановић, Панто Радосављевић, Ђурица Филимоновић, Петроније Обрадовић, Веселин Филиповић, Милисав Маринковић, Милован Милетић, Паун Милић, Мирко Поповић, Стефан Миливојевић, Павле Јовановић, Петар Јовановић и Милорад Јоковић.

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

Паун Милић	-	10	16	100
Илија Милић	-	20	-	25
Мирко Поповић	-	15	20	35
Милутин Савићевић	-	12	-	25
Стојан Басара	-	4	-	62
Радосав Плазина	50	-	-	25
Радован Булић	-	3	4	50
Радоје Булић	-	8	9	50
Стефан Миливојевић	8	6	10	34
Павле Јовановић	-	16	16	50
Петар Јовановић	30	24	251	60
Милорад Јоковић	-	12	-	12

Село Тијање¹²

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Јевто Филиповић	12	6	-	25
Михаило Станић	30	4	-	100
Милисав Зело	57	15	-	25
Тодор Ђелкапа	12	-	-	25
Јован Полуга	24	25	2	-
Гаја Тошић	27	20	15	50
Паун Ђумуровић	10	3	-	100
Ђорђе Поповић	50	10	-	22
Стефан Кулашевић	-	-	12	25
Поп Јосиф	26	14	15	20
Милутин Чекеревац	9	-	-	50
Тома Јовановић	46	-	-	-
Коста Радмиловић	1	-	-	50

Село Гуча¹³

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Радисав Симовић	10	-	-	100
Јова Бјелоглавац	50	20	22	75
Јаков Кувела	10	-	-	50
Михаило Новаковић	-	-	20	100

12 Имена која се јављају и у тефтеру чибука из 1822. године за село Тијање и у овом тефтеру десетка из 1818. године су: поп Јосиф и Ђорђе Поповић.

13 Имена која се јављају и у тефтеру чибука из 1822. године за село Гучу и у овом тефтеру десетка из 1818. године су: Радисав Симовић, Милован Танасијевић, Стефан Станић, Лука Обрадовић, поп Павле, Давид Цвиовић, Јовица Гавриловић, Тодор Филиповић, Јован Богдановић, Илија Протић, Јован Станковић, Радисав Протић, Радосав Протић, Димитрије Станковић и Ника Драмлић.

Милован Михаиловић	20	-	-	80
Радое Петровић	15	-	-	25
Милован Танасиевић	20	-	-	-
Вујо Миливоевић	20	-	-	100
Маринко Јовановић	100	-	-	200
Петар Драмлић	45	-	76	100
Стефан Станић	45	25	50	200
Нешо Михаиловић	50	-	-	100
Василије Станић	30	5	-	62
Лука Обрадовић	20	-	-	180
Поп Павле	30	10	-	70
Давид Цвиовић	76	-	-	20
Јован Обрадовић	70	-	-	25
Вујо Веселиновић	75	-	-	50
Гаврило Драмлић	90	10	24	100
Никола Михаиловић	30	-	-	100
Никола Баралић	30	-	-	100
Јован Божанић	20	-	-	-
Марко Божанић	20	-	-	50
Јовица Гавриловић	50	20	-	250
Тодор Филиповић	14	-	-	80
Илија Марковић	20	-	-	62
Јован Богдановић	15	-	-	62
Тодор Миловановић	8	-	-	37
Илија Протић	25	-	-	150
Мијат Петровић	90	40	45	200
Јован Станковић	20	-	-	40
Петроније Стаковић	30	-	-	25
Радоица Николић	40	-	-	62
Радисав Протић	10	-	-	50
Радосав Протић	10	-	-	160
Милосав Протић	10	-	-	100
Димитрије Станковић	10	-	-	-
Ника Драмлић	40	15	16	25
Гаврило Милисављевић	10	-	-	25
Милован Чопица	24	16	4	50

Село Луке

Име	Јечам	Пшеница	Зоб	Кукуруз
Милија Милутиновић	86	-	-	-
Никола Лазовић	9	-	-	-

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

Обрен Петровић	105	-	-	-
Милоје Златић	6	-	-	-
Јован Кочопеља	60	25	-	-
Петар Продановић	10	20	15	-
Петар Стругаревић	30	-	-	-
Илија Бурашевић	37	-	-	-
Никола Стругаревић	37	-	-	-
Миливоје Јоксимовић	90	14	-	-
Алемпије Кушић	89	40	20	-
Радован Чеканац	70	-	-	-
Радосав Чеканац	98	14	-	-
Васиљ Бурашевић	18	-	-	-
Миливоје Старац	24	-	-	-
Милутин Рогоња	34	-	-	-
Јован Милекић	89	-	-	-

Село Осаоница

Име	
Илија Дуканац	20
Вуица Петровић	-
Стефан Станић	25
Јаков Златић	17
Јовић Лазовић	98
Стефан Лазовић	66

Петар Дуканац	10
Радосав Станић	28
Спасоје Бошковић	86
Милутин Дмитровић	36
Лука Јеротијевић	94
Павле Стојковић	8
Јован Златић	-

Село Паковраће Ок(ч)евина

Име		
Милосав Звркета		240
Молер Јанко	Негришори	50
Милован Стојадиновић	Лучани	15
Милутин Савић	Ртари	50
Гаврило Јоксимовић	Гор...[нечитко]	45
Јован Анитовић	Гор...[нечитко]	10
Стефан Недовић	Ртари	15
Јован Горобиљац	Милићевац	20
Гаврило Шарчевић	Гор...[нечитко]	20
Павле Трифуновић	... [нечитко]	200
Ђорђе Миливојевић	Брђани	20
Милован Габоровић	Негришори	20
Никола Обреновић	Марковица	50

Радован Бајовић	Пилатовићи	10
Јован Ковачевић	Дучаловићи	40
Кузман Језановић	Тучково	10
Богоћ Јонћић	Тучково	10
Ђоко Ковачевић	Дучаловићи	5
Марко Лисичанин	Паковраће	80
Јован Богосилевић	Паковраће	30
Никола Недовић	Трбушани	[нечитко]
Радоица Антонијевић	Дучаловићи	[нечитко]
Аксентије Ђорђевић	Дучаловићи	60
Милосав Јанић	Јелендо	50
Димитрије Горобиљац	-	20
Никола Златић	Дучаловићи	50
Михаило Недовић	Ртари	20
Милан Никитовић	Сврачково	10
Стефан Гавриловић	-	80
Павле Гавриловић	Дљин	25
Радоица Андрић	Дучаловићи	10
Радоје Стојадиновић	Лучани	200

Испод горњег списка за село Паковраће се налази цртеж Серафима.¹⁴

Паковраће десетак 1818

Име	
На попу Јанку	100
На Милосаву	200
На Радоју	-

Стефан	180
Лисичанин	100
Никола	200
Мило [нечитко]	18

¹⁴ Серафими су небеска бића у хришћанству и јудаизму. У небеској хијерархији у хришћанству налазе се на првом месту. То су духовна лица најближа Богу. У књизи пророка Исаије помињу се као шестокрила бића. У Исајином виђењу серафими су представљени како окружују Господњи престо. Они имају човечији лик.

Јован	35
Милутин	140
Дамњан	150
Спасое	10
Гаврило	10
Гаврило	20
Петар	-
Ковач	10
Михаило	16
Ђоко Ковач	12
Богоћ	46
Кузман	-
Јован	100

Јан... [нечитко] Милисав	75
Стефан Недовић	30
Рендула	-
Богоћ [нечитко] Павле	30
Милован	-
Филип	-
Павле Трифунов	-
Гаврило	-
Петар у Љесковцу	-
Филип Златић	-
Павле Тотрк	-
Миливое Тотрк	-

На последњој страни тефтера се налази цртеж грба Немањића са двоглавим орлом.

ТЕФТЕР АРАЧКИ СРЕЗА ДРАГАЧЕВСКОГ ИЗ 1830. ГОДИНЕ

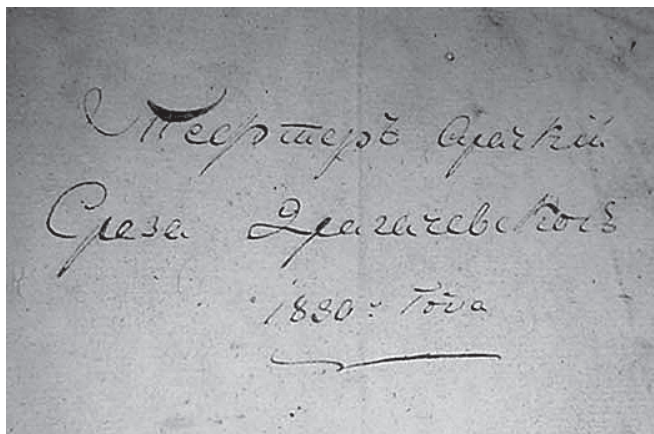
Телефтер арачки Среза драгачевског из 1830. године је најзначајнији сачувани попис те области у XIX веку до пописа из 1863. године, јер је у односу на друге пописе који су рађени за Пожешку нахију, у периоду од првог пописа 1818. године најдетаљнији. Попис из 1830. је обухватио пуно више становника у односу на друге пописе, што омогућује истраживачима да дођу до нових драгоцених сазнања о фамилијама које су на том подручју живееле, њиховом пореклу, броју становника, носиоцима власти, свештеним лицима и др.

У арачким телефтерима су пописивана сва мушка лица у селу. У првој колони је уписивано „число“, што је представљало редни број домаћинства.

У другој колони уписивано је име и презиме пореског обвезника, као и неке њихове карактеристике (убог, сакат, бесомучан,¹⁵ стар, кмет и др.).

У трећој колони су навођене пореске главе. Пореске главе су били сви ожењени мушкарци. Од пореза су биле ослобођене одређене групе мушких лица и то: они које је сам кнез Милош ослободио, свештеници, кметови, очеви који имају у кући по два ожењена сина која плаћају порез, бесомучни, слепи, кљакави, сасвим убоги, дошљаци који су мање од једне године провели у селу. У четвртој колони су пописивани сви порески обвезници који су плаћали харач, односно мушка лица од 7 до 80 година старости.¹⁶ Порез је био висок и често се мењао, док је харач био исти 3 гроша на главу. Истина и сакупљач харача (харачлија), узимао је од сваке харачке главе још две паре за себе, као надокнаду за рад.

У Историјској збирци архива САНУ у свесци бр. 913 налази се попис свих села Пожешке нахије. Због обимности грађе овде је обрађен за сада само део села Драгачевског среза и сумарни преглед свих села Драгачевског среза, са бројем пореских и харачких глава.

Табела.1. Сумарни преглед села Драгачевског среза из 1830. године¹⁷

Число села	Число домова	Село	пореза	арача
Н1	30	Хртари	32	82
Н2	31	Дучаловићи	35 ½	74
Н3	17	Марковица	15 ½	31

15 Бесомучан – избезумљен, распамећен, без памети итд...

16 М. Петровић, *нав. дело*, 154.

17 Изнад табеле пише „К. Максим“, што вероватно значи да је кнез Драгачевског среза био тада кнез Максим Јанковић.

Н4	12	Зеоке	10	37
Н5	19	Коићи	26	48
Н6	34	Рогача	40	96
Н7	42	Граб	45	108
Н8	29	Турица	35	60
Н9	72	Гуча	93	280
Н10	60	Губеревци	64	172
Н11	100	Горачићи	111 ½	289
Н12	14	Кривача	18 ½	44
Н13	20	Живица	24 ½	57
Н14	41	Дубац Горњи	41	111
Н15	31	Дубац Доњи	33	83
Н16	38	Милатовићи	46 ½	134
Н17	20	Властељице	22	62
Н18	32	Каонина	38 ½	121
Н19	8	Брезовица	10	24
Н20	61	Вича	77	206
		Мајстор ... [нечитко]	-	7
			818 ½	2126

Табела 2. Поименични попис пореза и харача једанаест села Драгачевског среза из 1830. године.

Н10 – Губеревци¹⁸

число	име и презиме	порез глава	арача	старост деце
1	Ђоко Плазина ¹⁹	1	1	
	Вукашин син		1	
	Ђоко мало ²⁰			5

2	Гаврило Плазина	1	1	
	Ристо син		1	
	Милутин		1	
3	Илиа Плазина бећар	0	1	

18 У селу Губеревци пописана је укупно 61 кућа (редни број 11 се два пута понавља у тефтеру) и 225 мушкараца. Било је четрдесет троје мушке деце млађе од седам година. Четири мештана су умрли и пет се одселило, што значи да је укупно било 216 мушких становника села. Анализом имена и презимена кроз поређење пописа (тефтера) из 1822, 1824, 1833, 1835, 1839, 1863. године и овог тефтера из 1830. године, коришћењем података из објављених хроника села, података из црквених Протокола рођених, умрлих и венчаних успостављена је антологија између презимена, која су се мењала и то: Божићевић – Цогољевић, Глигоријевић – Клисарић, Мојсиловић – Басара, Радивојевић – Ковачевић, Дмитриновић – Ракићевић, Крсмановић – Радосављевић и Старовла – Николић. Презимена до 1851. године нису била устаљена и добијала су се већином према имену оца. У неким случајевима и према карактеристичној особини, занату којим су себавили, месту одакле су дошли, надимку и др.

19 Ђорђе Плазина (1795 – 1839) је учесник I и II српског устанка. Учествовао је у боју на Лопашу. Био је кмет 16 година.

20 Мало – односи се у свим табелама на дете које има мање од седам година и које не плаћа порез.

4	Радисав Плазина	1	1	
	Лазар син		1	
	Милан син		1	
	Јаћим мало			5
	Милош мало			1
5	Панто Плазина кмет ²¹	0	1	
	Раде брат	1	1	
	Трифун син		1	
	Димитрие син		1	
	Симо син		1	
	Алексије мало			4
6	Веселин Плазина	1	1	
	Крсман син		1	
7	Петроние Богићевић стар	0	1	
	Ристо син	1	1	
	Ђоко син	1	1	
	Петар унук		1	
	Никола унук		1	
	Рисим мало			6
	Максим мало			1
	Периша мало			1
8	Василие Плазина ... [нечитко у наставку]		1	
	Никола брат	1	1	
	Радосав брат	1	1	
	Петар брат	1	1	
	Вучић син		1	
	Ристо син		1	
	Давид син		1	
	Ранко мало			6
Обрад			2	
9	Милисав Богићевић	1	1	
	Продан син		1	
	Дмитар син		1	
	Мијаило мало			3
10	Обрад Плазина	1	1	
	Петар син		1	
	Јован син		1	
	Софроние син		1	
11	Милутин Јечменица	1	1	
11 ²²	Радисав Јечменица	1	1	
	Милосав брат	1	1	
	Милисав син	1	1	
	Миливоје		1	
	Вучета син		1	
	Вучић мало			1 ½
	Петар мало			1/2
12	Нешо Плазина	1	1	
	Ђоко син		1	
	Гвозден син		1	
	Максим син		1	
	Рисим мало			5
13	Сретен Плазина	1	1	
	Милое мало			1
14	Никола Ђурђић стар, сакат	0	1	
	Миливоје син	1	1	
	Ђурђе унук			3 ½
15	Вуле Милошевић	1	1	
	Мијаило син		1	
	Гаврило син			3
	Петар мало			2
16	Милинко Вучић стар	0	1	
	Јован син	1	1	
17	Милован Вучић	1	1	
	Обрад син	1	1	
18	Петар син		1	
	Симо син		1	
	Панто Вучић	1	1	
	Рисим мало			1

21 Панто Плазина кмет (1779 – 1859) је учесник I и II српског устанка. Био је кмет 25 година.

22 Редни број 11 се два пута понавља у списку. Вероватно је превид пописивача.

	Арсение слуга		1	
19	Ђоко Дмитровић ²³	1	1	
	Милија брат	1	1	
	Вучета син ²⁴		1	
	Вукола мало ²⁵			4
20	Гаврило Дмитровић ²⁶	1	1	
	Радован син		1	
	Миливое син		1	
21	Никола Старовла	1	1	
	Паун син		1	
	Петроние син		1	
	Младен син		1	
22	Вукадин Вучић	1	1	
	Маринко син		1	
	Ранко син		1	
	Паун син		1	
	Милоје син		1	
23	Дмитар Вучић	1	1	
	Милија брат		1	
24	Радосав Крсмановић, стар	0	1	
	Обрад син	1	1	
	Паун син	1	1	
	Вукић син		1	
	Гаврило син		1	
	Никола мало			6
	Вукадин мало			4
	Вучета мало			4
25	Павле Јовановић бећар		1	
26	Марко Плазина умрео	-	-	

27	Јован син сирот		1	
	Милан син		1	
	Милић Плазина стар, мучан	0	1	
	Витор син	1	1	
28	Новица син		1	
	Радисав Вуиновић	1	1	
	Мијаило син		1	
	Вучић син		1	
	Вуица син		1	
	...рад [нечитко] слуга отишо у Карановац	-	-	
	Тоша мало			2
Млађен мало			1/2	
29	Радован Вуиновић	1	1	
	Радич брат		1	
30	Стеван Вуиновић	1	1	
	Панто брат		1	
	Милија брат		1	
	Алексие син		1	
	Симо син		1	
	Танасие мало			1/2
31	Бранисав Радовић	1	1	
	Петроније син		1	
	Радисав		1	
	Радосав умрео	-	-	
	Никола мало			4
32	Атанасие Бранисављевић одселио се у Горичане	-	-	

23 Ђорђе Ђоко Дмитровић, Ракићевић (1783 – 1863) је учествовао у I и II српском устанку.

24 Вучета Дмитровић, Ракићевић (1824 – 1856) је био писар Окружног суда у Чачку. (Илија Ракићевић и Миломир Станко Ракићевић, *Векови Ракићевића у Губеревцима*, Чачак, 2015, 34.)

25 Вукола Дмитровић, Ракићевић (1827 – 1892), је пет пута био биран за председника општине губервачке. Био је на тој функцији укупно 15 година. Учесник је српско-турског рата од 1876 до 1878. године.

26 Гаврило Дмитровић, Ракићевић (1780 – 1866) је учествовао у I и II српском устанку, у бојевима на Мишару, Ужицу, Београду и Лопашу.

	Милисав бећар, скитач		1	
34	Лазар Милошевић, бећар		1	
	Милић мало			2
35	Максим Страњанац	1	1	
	Милија син		1	
	Илија син		1	
	Ђоко син		1	
36	Радован Бешевић	1	1	
	Груица брат	1	1	
	Вуица брат		1	
	Вукашин, син	0	1	
	Ненад мало			2
	Милан мало			5
37	Груица Радовић	1	1	
	Радован син		1	
	Сретен син		1	
	Илија син		1	
38	Вуле Глигоријевић	1	1	
	Илија брат	1	1	
	Вељко брат		1	
	Младен мало			2
	Милош мало			1 1/2
39	Обрад Богићевић	1	1	
	Јован син		1	
	Витор мало			2
40	Радоица Мојсиловић	1	1	
	Милета брат		1	
	Паун брат		1	
	Милош мало			4
	Урош мало			1
41	Мијаило Петровић	1	1	
	Милорад шурак отишао у Горичане	-	-	

	Марко старац отишао у Горичане	-	-	
	Тоша мало			1
42	Стеван Петровић	1	1	
	Милош син мало			3
	мало			1
	Милан Радуловић отишао у ... [нечитко]	-	-	
43	Мијаило Цвио, килав и мучан		1	
	Милић син		1	
44	Никола Павловић	1	1	
	Милое брат		1	
45	Радивоје Стевановић опрошћен од ... [нечитко]	-	0	
46	Стеван Радивојевић	1	1	
	Мијаило брат		1	
	Петар син		1	
	Мишо мало			1
47	Миладин Богетић, болесни умрео	-	-	
	Мијаило сироче		1	
	Милика сироче		1	
	Пајо Станичић, бећар, скитач		1	
48	Петар Ракићевић	1	1	
	Радосав син		1	
	Милутин син		1	
49	Милета Ђенадић	1	1	
50	Милош Ђенадић	1	1	
	Вукоасав син		1	
	Димитрије син		1	
	Паун син		1	
51	Радован Ракићевић	1	1	

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

	Вуица син		1	
52	Паун Ракићевић	1	1	
	Коста брат		1	
	Младен син		1	
53	Миливое Ђендић	1	1	
	Петар син	1	1	
	Петроние син		1	
	Никола син		1	
	Радован унук, мало			3
54	Вуле Ђендић сакат и мучан	0	1	
	Нешо син	1	1	
	Илија син		1	
	Миља син		1	
	Вуица Ђендић	1	1	
55	Јанко син		1	
	Јован син умро	-	-	
	Иван мало			3
	Никола Богићевић	1	1	
56	Петар брат		1	

57	Вукајло Богетић ослобођен от пореза его Сиателства	0	1	
	Милосав син	1	1	
	Миленко син		1	
	Маријан син		1	
	Нешо син		1	
	Милун унук		1	
	58	Илиа Богетић	1	1
Тодор брат		1	1	
Продан мало				[неч.]
Сретен мало				[неч.]
59	Добросав Ђендић	1	1	
	Груица Ђенадић	1	1	
60	Симеон син		1	
	Јанко син		1	
	Глигорие мало			1 1/2
	Вукашин слуга, скитач, бећар		1	
	Укупно	64	172	

Н11 – Горачићи²⁷

число	име и презиме	порез глава	арача	старост деце
1	Гаврило Поповић	0	1	
	Петар, синовац	1	1	
	Петроние, с ²⁸		1	
	Ристо, мало			6
	Милосав, слуга		1	
	Вуица, слуга		1	
2	Илија Кнежевић	1	1	

	Добросав, син		1	
	Радисав, син			5
3	Филип Кнежевић	1	1	
	Сретен, син		1	
	Панто, син		1	
	Милан, син		1	
4	Бојо Кнежевић	1	1	
	Веселин, син	1	1	
	Радивое, син		1	
	Раде ²⁹		1	

27 Пописано је укупно 100 кућа и 353 мушкарца. Било је 51 мушко дете млађе од седам година, пет – мештана је умрло и три су се одселила, што значи да је у селу било 345 мушких становника.

28 Слово „с“ после имена означава сродство са прво - уписаним (главом, старешином домаћинства). Скоро увек значи „син“, али у неким случајевима је то и „синовац“. Текст је пренет у оригиналу из тефтера без преправки и додавања.

29 Ово је пример имена код кога није уписано сродство са прво уписаним (главом домаћинства).

	Вук, пасторак		1	
	Божо, син			6
	Вукадин, унук			4
	Алексије, мало			4
5	Јован Станболија ...[нечитко]		1	
	Милосав, шуру		1	
6	Паун Стевановић	1	1	
	Симеун, брат		1	
	Димитрије, брат		1	
7	Лазар Стевановић		1	
	Радован, мало			2
8	Павле Кнежевић		1	
	Боко, син		1	
	Никола, син		1	
	Вукола, мало			1
9	Стеван Матиевић	1	1	
	Радивоје, син		1	
	Радован, син		1	
	Радосав, син		1	
10	Спасоје Сеница	1	1	
	Никола, син	1	1	
	Обрад, унук		1	
	Боко, син		1	
	Саво, мало			4 1/2
11	Станко Сеница	1	1	
	Вукосав, син	1	1	
	Радисав, син		1	
12	Арсеније Сеница	1	1	
	Милован, син		1	
	Ристивоје		1	
13	Никола Кривача		1	1
	Петар, брат			1
	Јоксим, син			1
14	Јован, мало			4 1/2
	Петар Јоксимовић ³⁰		1	1
	Лазо, син		1	1
15	Милован Јоксимовић		1	1
	Сретен, син			1 1/2
16	Вуица Марковић		1	1
	Вукашин, брат			1
17	Стеван Поповић		1	1
	Симеон, брат		1	1
	Тоша, брат			1
	Радоица, син			1
	Ристо, мало			6
18	Витор, мало			1/2
	Радован Мијаиловић		1	1
	Милован, брат		1	1
	Милосав, брат		1	1
	Милутин			1
	Милисав, син			1
	Живан, мало			4
Ристо, мало			1	
19	Панто Поповић, опрошћено		0	1
	Милорад, син		1	1
	Милић, син			1
	Милош			1
	Урош			1
	Јован, с			1
	Петар			1
Јовица, мало			6	
20	Раде Поповић		1	1

30 Петар Јоксимовић је био учесник Првог и Другог српског устанка и дугогодишњи кмет села. (Радован Маринковић и Зоран Маринковић, *Вековања Горачића, Губереваца и Живице*, Лучани, 2015, 329 – 330).

	Мијаило, син		1	
	Милосав, син		1	
	Милисав, мало			3
	Прокопије, слуга		1	
21	Милинко Поповић	1	1	
	Тиосав, син		1	
	Коста, син		1	
	Јован, мало			[неч.]
22	...[нечитко] Милићевић	1	1	
	Милое, син		1	
	Радован		1	
23	Давид Милићевић, опрошћен ³¹	0	1	
	Василие, син	1	1	
	Григорие, син	1	1	
	Милић, син		1	
	Костадин, мало			6
	Милован, син		1	
	Ацко, унук			1
	Стеван, слуга		1	
24	...[нечитко] Радосавчевић	1	1	
	Јован, брат		1	
	Радосав, мало			[неч.]
25	Спасоје Радосавчевић	1	1	
	Милић, брат		1	
	Мијаило, брат		1	
26	Радисав Савић	1	1	
=	код Рада Прокопле у селу	-	-	
	Јован, скитач		1	
27	Вучић Миловановић	1	1	
	Вуица, брат		1	

	Радисав, син		1	
	Вукашин, син		1	
	Димитрие		1	
28	Гаврило Стојановић, стар	0	1	
	Мијаило, брат	1	1	
	Милисав, брат	1	1	
	Станое, брат		1	
	Стеван, брат		1	
	Милан, син		1	
	Сретен, мало			3
	Млађен, мало			1
29	Радован Стевановић	1	1	
	Милан, син		1	
	Милош, син		1	
	Милован, син		1	
30	Петар Стевановић	1	1	
	Милорад, син		1	
31	Мијаило Станић	1	1	
	Павле, брат		1	
	Никола, син		1	
32	Јован Станић	1	1	
	Крсман, син		1	
	Лазар, мало			2
33	Маринко Веселиновић, сакат	1	1	
34	Ђоко Веселиновић, опрошћен от пореза	0	1	
	Лазар, син		1	
	Димитрие, мало			4
35	Милан Гавриловић	1	1	
	Петар, брат		1	

31 Опрошћен – ослобођен од пореза.

36	Алексије Шушић	1	1	
	Аксентие, брат	1	1	
	Крсто, син		1	
37	Симеун Станковић	1	1	
	Урош, син		1	
38	Јован Станковић	1	1	
	Милован, син		1	
	Новак, син		1	
	Груица, мало			5
39	Милисав Станковић	1	1	
	Петроние, син		1	
	Милинко, син		1	
	Марко, син		1	
40	Гаврило Ружичић, стар	0	1	
	Милорад, син	1	1	
	Радован, син, умро	-	-	
	Радисав, син		1	
	Милован, син		1	
41	Никола Ружичић	1	1	
	Стеван, син		1	
	Максим, мало			1/2
42	Гвозден Петровић, сироче		1	
	Антоние, брат		1	
	Атанаско, брат		1	
43	Добросав Ружичић	1	1	
	Илиа, син		1	
	Милиа, син		1	
44	Милутин Ружичић	1	1	
	Милић, брат		1	
	Миливое		1	
45	Живан Ђорђевић	1	1	
	Иван, брат		1	
46	Радосав Радовановић	1	1	
47	Симон Петровић	1	1	
	Милутин, брат	1	1	
	Мијаило, брат	1	1	
	Милован, синовац		1	
	Милое, с		1	
	Благое, син			6
	Димитрие		1	
48	Милорад Илић	1	1	
	Сретен, брат	1	1	
	Милан, брат		1	
	Панто		1	
	Јован		1	
	Ђурђе, мало			5
	Милиа, мало			2
49	Димитрие Недељковић ³²	1	1	
	Раде, син		1	
	Радивое		1	
	Гаврило, мало			1
50	Крсман Ђировић	1	1	
	Павле, син			31/2
51	Ђоко Чубра	1	1	
	Илиа, син		1	
	Милиа, син		1	
52	Марко Јеринић	1	1	
	Панто, син		1	
	Јеврем		1	
53	Спасое Вујовић	1	1	
	Јован, брат		1	
	Паун, син		1	
54	Сава Ђировић, убожник	1/2	1	
	Милосав, син		1	

32 Димитрие Недељковић је био свештеник и ратник у Првом српском устанку.

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

	Радисав, мало			6
55	Петар Ђировић	1/2	1	
56	Симо Колашинац	1	1	
	Лазо, син		1	
	Величко, син		1	
	Марко, син		1	
	Милован		1	
57	Станое		1	
	Мина Колашинац	1	1	
58	Јован Јовановић	1	1	
	Богосав, брат	1	1	
	Павле, брат		1	
	Недељко, брат		1	
	Мијат, син		1	
	Миливое, мало			5
59	Петар Илић	1	1	
	Милета, брат		1	
	Јован, брат		1	
60	Радован Илић	1	1	
	Лазар, син		1	
	Раде, син		1	
	Добросав, син		1	
	Милован, мало			3
61	Дмитар Јелић		1	
	Нешо	1	1	
	Ненад		1	
	Сретен		1	
62	Милован Богићевић	1	1	
	Милосав, брат	1	1	
	Димитрие, брат	1	1	
	Вукадин			5
	Петар, мало			4
	Петроние			2
63	Милован Зимоња	1	1	
	Милорад, брат		1	
	Павле, брат		1	

	Сретен, мало			1
64	Мићо Анђија	1	1	
	Симо, брат		1	
	Илиа, син		1	
65	Илиа Аврамовић, кмет	0	1	
	Павле, брат	1	1	
	Милосав, брат		1	
	Јовица, брат		1	
	Јелесие, мало, умро	-	-	
66	Максим Андрић, убоги	1/2	1	
	Мијаило, син		1	
67	Станое Андрић	1	1	
	Петар, син		1	
68	С...[нечитко] Јанковић	1	1	
	Радован, син		1	
	Милован, син		1	
	Милан, син		1	
69	Иван Чекеревац	1	1	
	Лазо, син		1	
	Петар, син		1	
	Јован, син		1	
70	Стеван Остоић, умро	-	-	
	Јован, син, сироче			6
71	Иван Лончар	1	1	
	Стојан, син		1	
	Петар, син		1	
	Милое, син		1	
	Милое, сироче прешло стрицу		1	
72	Радое Крисмановић	1	1	
	Милиа, брат		1	
	Миладин, брат		1	
	Никола, син, умро	-	-	

73	Милован Седлар	1	1	
	Радисав		1	
	Јеврем, мало			3
74	Димитрие Седлар	1	1	
	Радоица		1	
75	Новица Матковић	1	1	
	Вилип, брат		1	
	Радован, мало			5
	Тодор, мало			1
76	...[нечитко] Ратковић	1	1	
77	Радоица Јовичић	1	1	
	Обрад, мало			6
78	Милан Поповић		1	
	Новица, брат		1	
79	Милисав Албић	1	1	
80	Стеван Чикарада	1	1	
	Паун, син		1	
	Павле, син		1	
81	Милинко Јевремовић	1	1	
	Стеван, син		1	
	Илиа, син		1	
	Петроние, мало			1/2
=	Ђоро Стојан? [нечитко], опрошћен	0	1	
82	Петко Перишић	0	1	
	Лазо, брат	1	1	
	Гвозден, син		1	
	Добросав, син		1	
	Обрад, син		1	
83	Јован Павловић	1	1	
	Никола, син			5
	Дмитар, мало			2

84	Василие Богдановић	1	1	
	Милош, син		1	
	Миливое, син		1	
85	Павле Мајстор, нездрав	0	1	
	Симо, син	1	1	
86	Јован, слуга, скитница		1	
	Ненад Дамњановић	1	1	
87	Милосав, син		1	
	Спасое Дамњановић	1	1	
	Милован, син		1	
88	Недељко, мало			3
	Радован Попо, стар	0	1	
	Вукашин, син	1	1	
	Ристо, унук		1	
89	Павле, слуга, отишо	-	-	
	Антоние Поповић	1	1	
	Ранко, син		1	
	Радисав, син		1	
90	Димитрие, мало			1/2
	Новак Поповић	1	1	
91	Јован, мало			[неч.]
	Давид Неговановић	1	1	
92	Коста, син		1	
	Петар Јоровић, умро	-	-	
	Илиа, сироче остао код стрица		1	
	Гаврило Јоровић	1	1	
93	Симо, син		1	
	Андрија Мојсиловић, убожник	0	1	

95	Степан Мојсиловић	1	1	
	Вучић, син		1	
96	Јаков Мојсиловић	1	1	
	Јован, син		1	
	Милош, син		1	
	Милан, мало			1/2
97	Паун Илић	1	1	
	Стеван, син		1	
	Милован, син		1	
	Радосав		1	
98	Милосав Албић	1	1	
	Јован, мало			3
99	Борисав Поповић	1	1	
	Велисав, брат		1	
100 =	Ђуро Остоић	1	1	

=	Сретен, син		1	
	Милутин		1	
=	Милосав Вујовић, сиротан	0	1	
=	Томо Стевановић, сгрануо се	-	-	
=	Милинко, слуга, скитач		1	
	Мијаило мајстор одселио се у ...[нечитко]	-	-	
	Обрад, син, у Кутлово	-	-	
	Мајстор Јова ...[нечитко] платио	-	-	
	Мајстор Сима, платио	-	-	
	Укупно	111	259	

Н12 – Кривача³³

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Марко Варага	1	1	
	Ђерасим, синовац		1	
	Петар, си ³⁴ , платио у Чачку	-	-	
	Младен, с		1	
	Вучета, с		1	
2	Атанаско Јовановић, стар	0	1	

3	Новак Атанасковић	1	1	
	Витор, брат	1	1	
	Радивое		1	
	Милисав, унук			2
	Никола, унук			3
4	Веселин Петровић	1	1	
	Милутин, брат	1	1	
	Паун		1	
	Вучета			1 1/2

33 Из списка видимо да је пописано укупно 14 кућа и 59 мушкараца. Било је тринаесторо мушке деце млађе од седам година.

34 Слова „си“ после имена означавају сродство са прво уписаним (главом домаћинства). Скоро увек значи „син“, али у неким случајевима је то и „синовац“. Текст је пренет у оргиналу из тефтера без преправки и додавања.

	Павле, син		1	
5	Периша Петровић	1	1	
	Сретен, син		1	
	Ђоко, син		1	
	Гаврило, мало			3
	Марко, мало			1/2
6	Иван Петровић	1	1	
	Вулић, син		1	
	Петар, син		1	
7	Тодор Бјелун	1	1	
	Миленко, син		1	
	Величко, мало			2
8	Јевто Петровић, стар	0	1	
	Вучић, син	1	1	
	Младен, син	1	1	
	Јован, син		1	
	Ристо, мало			4
9	Василие Ивановић, кмет	0	1	
	Борисав, брат	1	1	
	Ђурђе, мало			3
	Дмитар			1

10	Јован Илинчић	1	1	
	Илиа, син		1	
	Видосав, син		1	
	Вучић, мало			4
11	Милосав Милисављевић	1	1	
	Јован, син		1	
12	Јанко Милисављевић, сиротан	1/2	1	
	Арсение, брат		1	
	Миленко, брат		1	
	Вељко, мало			4
13	Панто Бабић	1	1	
	Обрад, син	1	1	
	Марко	1	1	
	Радован	1		
	Коста, син		1	
	Мато, с		1	
	Милован		1	
	Видосав		1	
	Милосав		1	
	Милош, мало			1/2
14	Милић Крсмановић	1	1	
	Вуле, син		1	
	Илиа, мало			4
Укупно		18 1/2	44	

Н13 – Живица³⁵

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Никола Ковач	1	1	
	Петар, брат	1	1	
	Нешко, брат	1	1	
	Милое, брат	1	1	

	Видосав		1	
	Лука, син		1	
	Вучић, мало			3 1/2
	Ђоко, с			2

³⁵ Укупно је пописано 19 кућа (ред. бр. 13 је изостављен у тефтеру) и 75 мушкараца. Било је седамнаесторо мушке деце млађе од седам година, а један мештанин је умро, што значи да је село имало 74 мушка становника.

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

2	Милое Илић, умро	-	-	
	Симо, син, сиротан		1	
3	Ђорђе Радосављевић, стар	0	1	
	Вучета, син	1	1	
	Вук, син		1	
	Лазар, син	1	1	
4	Тиосав Станковић	1	1	
	Димитрие, синовац		1	
	Ђоко, мало			1 1/2
5	Петар Милутиновић	1	1	
	Никола, брат	1	1	
	Павле, брат		1	
	Павић		1	
	Сретен, мало			4
	Милосав, мало			1/2
6	Илиа Петровић	1	1	
	Панто, брат		1	
7	Радован Радосављевић	1	1	
	Милован, син		1	
	Лазар, син		1	
	Милица, мало			2
8	Никола Радосављевић	1	1	
	Микан, син	1	1	
	Милое		1	
	Вукадин			3 1/2
9	Милосав Симовић	1	1	
	Милован, син		1	
	Сретен, син		1	
	Илиа, мало			2

10	Вучић Милошевић	1	1	
	Јоксим, мало			6
	Петар, синовац		1	
	Никола, с		1	
11	Павле, мало			3
	Павле Јоксимовић	1	1	
	Дмитрие, син		1	
12	Матиа			6
	Борисав Буквић, убог	1/2	1	
	Антоние, мало, си			3
14	Матиа Јовичић, стар	0	1	
	Периша, син	1	1	
	Радисав, унук		1	
15	Станко Матовић	1	1	
	Сретен, син		1	
	Ђоко, син		1	
	Ристо, син		1	
16	Панто Радовановић, сироче	-	1	
	Вуксан Николић	1	1	
17	Јевђеније, брат		1	
	Илиа, брат		1	
	Милосав, мало			5
	Милутин Јовановић	1	1	
18	Богосав, брат	1	1	
	Мијаило, брат		1	
	Јован Радосављевић	1	1	
19	Дмитар, брат	1	1	
	Миладин, синовац		1	
	Милое, син		1	

	Миливое		1	
	Паун, мало			5
	Ранко, мало			1 1/2
	Радован			1/2
20	Атанаско Милосављевић, стар	0	1	

	Мијаило, кмет	0	1	
	Лазар, брат	1	1	
	Паун		1	
	Милосав, мало			4
Укупно		24 1/2	57	

Н14 – Горњи Дубац³⁶

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Вучић Стевановић	1	1	
	Павле, брат		1	
	Милош, брат		1	
	Милован, мало			1/2
2	Радоња Вукосављевић	1	1	
	Дмитар, брат	1	1	
	Радисав		1	
	Аксентие		1	
3	Никола, син		1	
	Алекса Миловановић	1	1	
	Матија, брат	1	1	
	Атанаско		1	
4	Мијаило, син, умро	-	-	
	Дмитар Дукић, умро	-	-	
	Тодор, син	1	1	
	Вук, син, умро	-	-	
5	Јован, мало			4
	Видое Дукић	1	1	
	Радосав, син		1	
	Милорад		1	

6	Милић Лазовић	1	1	
7	Никола Драгићевић	1	1	
	Спасое, син, умро	-	-	
	Павле, син		1	
	Миладин		1	
	Ристо, мало			6
8	Паун Драгићевић	1	1	
	Милић, син		1	
9	Лазар Драгићевић	1	1	
	Мијаило		1	
	Радован, брат		1	
	Спасое, син		1	
	Милош, мало			6
	Милое, мало			2
10	Милован Драгићевић, бећар	0	1	
11	Стеван Драгићевић	1	1	
	Обрад, син		1	
12	Петар Милинковић	1	1	
	Милован, брат		1	
	Мијаило, син		1	
	Гаврило, син		1	

36 Пописана је укупно 41 кућа и 134 мушкарца. Било је шеснаесторо мушке деце млађе од седам година, а шесторо мештана је умрло, што значи да је било 128 мушких становника села.

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

13	Кара Павле ³⁷	1	1	
	Паун, син		1	
	Димитрие		1	
14	Никола Милинковић	1	1	
	Вукоман, син		1	
	Јован, син		1	
15	Мијаило Ђуђа, кмет	0	1	
	Сретен, син	1	1	
16	Радован Пантелић	1	1	
	Вучић, син		1	
	Васил, мало			2
17	Петар Пантелић	1	1	
18	Миливое Мисић	1	1	
	Паун, син		1	
19	Милић Милоевић	1	1	
	Радосав, брат	1	1	
	Радисав, брат		1	
	Мијаило, брат		1	
	Анђелко		1	
	Милисав, брат		1	
	Димитрие		1	
20	Јован Илић	1	1	
	Илија, мало			2
21	Радосав Петровић	1	1	
	Милутин, брат		1	
	Мијаило, брат		1	
22	Милосав Павловић	1	1	
	Радосав, брат		1	
	Милан, мало			6

23	Јован Павловић	1	1	
	Пантелија, син		1	
	Милан, мало			6
24	Јован Марковић	1	1	
	Милић, син		1	
	Алексије, син		1	
25	Марко Пантелић, стар, килав	0	1	
	Раденко, син	1	1	
	Василије, мало			1/2
26	Радоица Павловић	1	1	
	Петроние, син		1	
	Павле, син		1	
	Милош		1	
27	Васа		1	
	Мијаило Мисић, скитач	-	1	
	Милое, пасторак		1	
	Милое Арсенијевић	1	1	
28	Милић, брат	1	1	
	Марко, син		1	
	Радивое Рудинац	1	1	
29	Милосав, син		1	
	Милош, син		1	
	Миладин, син		1	
	Јован Мијаиловић	1	1	
30	Паун, син		1	
	Миладин, мало			1/2

37 Кара Павле (Милинковић) је био хајдук, али и истакнути учесник Првог и Другог српског устанка против Турака. На споменику (налази се у Музеју гробљаша и крајпуташа у Гучи) је записано да је живео 70 година и да је умро 1848. године.

31	Симеон Мијаиловић	1	1	
	Видосав, брат		1	
	Раде, син		1	
	Милисав		1	
32	Марко		1	
	Милета Ракетић	1	1	
33	Видосав, син		1	
	Раде Рудинац, сакат, умро	-	-	
	Обрад, сироче		1	
	Милорад, син		1	
34	Миљко			4
	Андриа Радовић стар, слеп, 80 година	-	-	
	Илиа, син	1	1	
	Новак, син		1	
35	Милић Валар	1	1	
	Јован, син		1	
36	Лазар Миловановић	1	1	
	Симеон, брат		1	
	Милисав, син		1	

	Милан, мало			3
	Милосав, мало			1
37	Дмитар Илић	1	1	
	Младен, брат		1	
	Саво, брат		1	
	Радое		1	
38	Мијаило Илић, умро	-	-	
	Милош, син, сироче		1	
39	Иван Илић	1	1	
	Вукосав, мало			3 ½
40	Милутин Марковић	1	1	
	Паун, син		1	
	Велько, син		1	
41	Радивоје Маринковић	1	1	
	Вукаило, син		1	
	Јован, син		1	
	Милан, син		1	
	Иван, мало			3
=	Антоније Маринковић, скитач		1	
Укупно		41	111	

Н15 – Доњи Дубац³⁸

число	име и презиме	порез глава	арача	старост деце
1	Петар Караца	1	1	
	Мијаило, син		1	
	Јован, син		1	
	Сретен, син		1	
	Никола		1	
2	Јовица Луковић	1	1	
	Милован, брат		1	

3	Обрад, син		1	
	Вук Басара	1	1	
	Стеван, брат		1	
4	Маринко отишо у Милатовиће	-	-	
	Јоксим Луковић	1	1	
5	Веселин, син		1	
	Милосав Караца, стар, сакат, опрошћен	0	1	

38 У списку је пописана укупно 31 кућа и 98 мушкараца. Било је дванаесторо мушке деце млађе од седам година.

	Јован, син	1	1	
	Тиосав, син		1	
	Симо, син		1	
6	Милисав Караца, сакат, болестан 3 года	0	1	
7	Стеван Караца, бећар		1	
	Никола, брат	1	1	
8	Паун Караца	1	1	
	Илија, брат	1	1	
	Ранко, син		1	
	Милан, мало			6
9	Радивоје Никшић		1	
	Петроние	1	1	
	Радоица		1	
10	Миливое Караца	1	1	
	Марко, син		1	
	Нешо, син		1	
	Маринко, син		1	
	Јовић, син		1	
11	Милош Никшић, стар	1	0	
	Иван, син		1	
	Јован, син			6
12	Мијаило Милетић	1	1	
	Милисав, брат	1	1	
	Миливое, брат	1	1	
	Новак, син		1	
	Милан, син		1	
	Миладин, син		1	
	Милић, мало			5
13	Петар Милић	1	1	
	Вукоман, мало			1
14	Милосав Милић	1	1	
	Сретен син		1	

15	Павле Велисављевић	1	1	
	Илиа, син		1	
	Мијаило			5
16	Павле Милић, сакат, убог	-	1	
17	Спасоје Велисављевић ,убог, слеп, мучан	0	1	
	Милић, син	1	1	
	Стеван, син		1	
18	Милутин Велисављевић	1	1	
	Миливое, брат	1	1	
	Симеун, брат		1	
	Вујо, син		1	
19	Раденко Котур, стар 80 година	0	0	
	Аксентие, ³⁹ син, кмет	0	1	
	Глигорие, син	1	1	
	Симо, син	1	1	
	Лазар, унук		1	
	Бошко, мало			2
	Ранко, мало			1
20	Живко Зверота	1	1	
	Стеван, син		1	
	Вучко, син		1	
	Вучета, син		1	
21	Гаврило Богићевић	1	1	
	Вукашин, син		1	
	Гвозден, мало			6
22	Јован Богићевић	1	1	
	Вукадин, син		1	
	Васиљ, мало			3
23	Милован Милосављевић	1	1	

39 Аксентие Котур је био учесник Петровске скупштине у Крагујевцу 1848. године. (Драгоје Тодоровић, „Захтеви депутације округа чачанског на Петровској скупштини у Крагујевцу, 1848. год.“, *Зборник радова Народног музеја Чачак*, XIII, Чачак, 1989 – 1999, 96)

	Мијаило, син		1	
	Илиа, син		1	
	Милица		1	
24	Недељко Милосављевић	1	1	
	Стојан, син		1	
	Обрад, син		1	
25	Јован Милосављевић	1	1	
	Новак, син		1	
	Вукадин, мало			6
26	Марко Воиновић	1	1	
	Милан, син		1	
	Јован, син		1	

27	Матиа Воиновић	1	1	
	Васо, мало			½
28	Павле Воиновић	1	1	
	Обрад, син		1	
29	Радосав Петровић	1	1	
	Радоица, брат		1	
	Милое, брат		1	
30.	Спасоје Караца	1	1	
	Радивоје, син		1	
	Гвозден, мало			6
31	Милорад Милинковић, бећар		1	
Укупно		33	83	

Н16 – Милатовићи⁴⁰

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Вулић Ђорђевић, стар ⁴¹	0	1	
	Марко, син, кмет ⁴²	0	1	
	Пантелија, унук		1	
	Павле, унук		1	
	Радосав, мало			
	Живан, мало			1

2	Ђорђе Вулићевић	1	1	
	Алекса, син Александра, мало		1	2
3	Максим Гогоић	1	1	
	Сава, мало			1
4	Симеон Ђорђевић, сакат, 81 годину	0	0	
	Веселин, син, умрео		-	

40 У селу Милатовићи пописано је укупно 38 кућа и 174 мушкарца. Било је тридесет и четворо мушке деце млађе од седам година. Троје мештана је умрло и један се одселило, што значи да је укупно било 170 мушких становника села. Анализом имена и презимена кроз поређење пописа (тефтера) из 1822, 1824, 1833, 1835, 1839, 1863. године и овог тефтера из 1830. године, коришћењем података из објављених хроника села, података из црквених протокола рођених, умрлих и венчаних успостављена је аналогија између презимена, која су се мењала и то: Ђорђевић – Вулићевић – Скитња, Радоичић – Скитња, Јован Мијаиловић – Поповић, Марко Биорац – Марковић – Вучковић, Миловановић – Капларевић, Ђорђе Мијаиловић – Смакић, Илић – Капларевић, Милић – Ђуровић, Крсмановић – Шолаја, Ђорђе Мијаиловић – Сатарић, Петровић – Ђурчић, Вуксан Биорац – Вуксановић – Туфегџић, Вучић Биорац – Вучићевић – Туфегџић, Матовић – Бежанић и Велимировић – Шапоња.

41 Вулић Ђорђевић Скитња је био кмет у Милатовићима од 1821. године до 1830. године. Живео је до 1834. године.

42 Марко Ђорђевић Вулићевић, син Вулића Ђорђевића, био је кмет од 1830. године до 1835. године.

	Мијаило, мало			2
5	Милинко Радоичић	1	1	
	Дмитар, брат		1	
	Милосав, мало			1 1/2
	Симо Поповић	1	1	
6	Милое, слуга		1	
	Љубомир, мало			1/2
	Јован Зечевић	1	1	
7	Миливое, брат, одселио се у Карановац		-	
	Новак, син		1	
	Василие, мало			1
	Јован Мијаиловић ⁴³	1	1	
8	Петар, брат		1	
	Спасое, брат		1	
	Илија, брат ⁴⁴		1	
	Сретен, мало			1
9	Антоније Ђорђевић, умрео		-	
	Јован, син	1	1	
	Лука, брат, скоро женит		1	
	Петар, брат		1	
	Дмитар, брат		1	
	Јанко		1	
	Павле		1	
	поп Милић Поповић ⁴⁵	0	1	
10	Максим, син		1	
	Јоксим, мало ⁴⁶			1

11	Марко Биорац, стар, сакат	0	1	
	Вучко, син	1	1	
	Васо, мало			1
12	Ђорђе Вукићевић	1	1	
	Радивое, син		1	
	Раде, син		1	
	Петар, син		1	
	Никодин, мало			1
13	Стеван Вукићевић	1	1	
	Милосав, брат	1	1	
	Паун, син		1	
	Милое, син		1	
14	Станое Вукићевић	1	1	
	Милош, син		1	
	Мијаило, син		1	
	Вукосав, мало			1
15	Миливое Биорац	1	1	
	Радован, син		1	
	Вук, син		1	
	Антоније, мало			2
16	Јован Миловановић	1	1	
	Никола, брат	1	1	
	Милисав, брат		1	
	Милић, брат		1	
17	Милорад Каплар	1	1	
	Стеван, брат	1	1	
	Мијаило, син		1	

43 Јован Мијаиловић Поповић је био члан Примиритељног суда општине Губеревци 1839. године. (Тефтер пореских глава из 1839. године, Архив Србије, фонд Главно казначејство, Збирка тефтера (1816 – 1843), књига 532)

44 Илија Мијаиловић Поповић је био свештеник. (Протокол венчаних цркве у Каони за 1881. годину.).

45 Поп Милић Поповић (1782 – 1878) је био свештеник у Каони и Милатовићима, од 1822. године до смрти.

46 Јоксим Поповић је био свештеник. (Војимир Капларевић, *Историјске белешке о Милашовићима*, 1953. године, рукопис)

	Гаврило, син		1	
	Петар, с		1	
	Милисав, с		1	
	Василие, с		1	
	Радисав, с		1	
	Милутин, с		1	
18	Ђорђе Мијаиловић	1	1	
	Јанко Каплар	1	1	
19	Марко, брат	1	1	
	Маријан, брат	1	1	
	Мина, син		1	
	Павле, син		1	
	Панто, мало ⁴⁷			6 1/2
	Петар, мало			5
20	Веселин Илић ⁴⁸	1	1	
	Паун Илић, изгубљен	0	0	
	Милое, син		1	
	Милан, син		1	
	Никодин, мало			6
21	Бурица Милић	1	1	
	Станко, син		1	
	Александра, мало			1
22	Никола Крсмановић	1	1	
	Павле, син		1	
	Милан, синовац		1	
	Милан, слуга		1	
23	Мијаило Сатара, стар	1	1	
	Симо, син		1	
	Лазар, пасторак		1	
24	Ђорђе Мијаиловић	1	1	
	Никола, брат	1	1	
	Ацко, син			6
	Илиа, мало			5
	Светисав, мало			3
	Гаврило Сатара	1	1	
25	Петар, син	1	1	
	Паун, син		1	
	Панто, син		1	
	Вукадин		1	
	Вучић		1	
	Милосав			1/2
26	Средое Јовановић	1	1	
	Тодор, син		1	
	Јаков, мало			6 1/2
27	Величко Петровић	1	1	
	Андриа, брат	1	1	
	Марко, брат		1	
	Вилиман, синовац		1	
	Ристо, син		1	
	Ђерасим		1	
	Икодин, син		1	
	Вукадин, мало			4
	Никола, мало			5
	Вуксан Биорац	1	1	
28	Мијаило, син		1	
	Милош, син		1	
	Милосав, мало			5
	Ђурђе, мало			1/2
29	Вучић Биорац	1	1	
	Милиа, син		1	
	Илиа, мало, скоро			
30	Јаков Драговић	1	1	
	Стеван, брат		1	
	Вуле, син, умрео		-	

47 Панто Капларевић (1824 – 1876) је био кмет сигурно од 1863. до 1866. године.

48 Веселин Илић – Капларевић је био кмет од 1835. године до 1839. године.

31	Вуле Калајџија, сакат	1/2	1	
	Миливое, брат		1	
	Паун, брат		1	
	Милое		1	
	Милић, брат		1	
	Нешо		1	
	Ранко		1	
	Јанко, мало			5
32	Милинко Матовић	1	1	
	Милосав, брат	1	1	
	Мијаило, брат		1	
	Јаћим, мало			1/2
33	Марко Бабић	1	1	
	Милиа, син		1	
	Илиа, син		1	
	Паун, син		1	
34	Владисав Вулићевић	1	1	
	Јеремиа, син	1	1	
	Јанко, син		1	
	Крсман, с		1	
	Маријан, унук			6
35	Спасое Томић	1	1	
	Радое, брат		1	
	Зариа, брат		1	

	Никола		1	
	Илиа, брат		1	
	Петроние, мало			6
36	...[нечитко] Вулићевић? [нечитко], стар	0	1	
	Вилип? [нечитко], син	1	1	
	Ђорђе, син	1	1	
	Јоксим, сестрић		1	
	Милиа, мало			6
37	Аврам Биорац, нездрав, убог	0	1	
	Глишо, сестрић	1	1	
	Дмитар		1	
38	Симо Велимировић	1	1	
	Радивое, брат	1	1	
	Радован, учити? [нејасно]		1	
	Максим, брат		1	
	Мијаило, брат		1	
	Новак, мало			3/2
	Аврам, брат		1	
Вилип, брат		1		
	Укупно	46 ½	134	

Н17 – Властељице⁴⁹

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Мијаило Кнежевић кмет ⁵⁰	0	1	
	Јован брат, стар	0	1	
	Милутин, брат	1	1	

	Раде, брат	1	1	
	Сретен, син	1	1	
	Поп Павле, синовац ⁵¹	0	1	
	Паун, синовац		1	
	Панто, с		1	
	Бојо, си		1	

49 Пописано је укупно 20 кућа и 76 мушкараца. Било је десеторо мушке деце млађе од седам година, један мештанин је умро и два су се одселила.

50 Мијаило Кнежевић је био кмет села Властељица и оснивач цркве у Каони. (Милисав Д. Протић, *Драгачево и његови славни синови*, Ниш, 1940, 43-44)

51 Поп Павле Кнежевић је оснивач цркве у Каони и први свештеник. (Милисав Д. Протић, *истио*)

	Младен, си		1	
	Дамна [нејасно], си		1	
	Гаврило, с		1	
	Милан, си		1	
	Ранко		1	
	Милисав		1	
	Вук		1	
	Сава		1	
	Вучић, мало			6
	Васиљ, мало			1
2	Јован Кнежевић	1	1	
	Васиљ, син		-	
	Милан, син		1	
	Милинко, мало			5
3	Станиша Кнежевић, стар	0	1	
	Ђоко, син	1	1	
	Петар, син	1	1	
	Вук, син		1	
	Петроние, син		1	
	Милисав, мало			2
4	Арсение Кнежевић	1	1	
	Живан, син		1	
5	Андриа Кнежевић	1	1	
	Величко, мало			1
6	Симо Терзић	1	1	
	Јован, син		1	
	Милован, мало			1
7	Милован Марковић	1	1	
	Радое, син		1	
	Димитрие, син		1	
	Милутин, син		1	
8	Пајо Терзић	1	1	
	Стеван, син		1	
	Милое, мало			1
9	Мијаило Терзија мучан	1	0	

	Петар, син		1	
	Радое, син		1	
10	Милое Марковић	1	1	
	Стеван, син		1	
	Васо, мало			2 ½
11	Милић Јанковић	1	1	
12	Јован Лазовић	1	1	
	Јовица, брат		1	
	Петар, брат		1	
13	Вучета Јанковић	1	1	
	Станко, син		1	
	Васо, мало			2
14	Радоица Рудинац	1	1	
	Радивое, брат	1	1	
	Секула, брат		1	
	Андриа		1	
	Ристо		1	
	Милан, брат		1	
	Милић, мало			1
15	Борисав Илић	1	1	
	Петар, син		1	
	Милорад отишо у Дубац			-
16	Мијаило Илић Скитач		1	
17	Вучић Бабић	1	1	
	Новица, син	1	1	
	Радован, син		1	
	Вук, синовац		1	
18	Павле Лазаревић	1	1	
	Милисав, син		1	
	Лека, син		1	
19	Мико Лазовић, убожник		1	
20	Јован Илић, умрео		-	
Укупно		22	62	

Н18 – Каонина⁵²

число	име и презиме	порез глава	арача	старост деце
1	Петар Пајовић, ⁵³ - стар	0	1	
	Вуле, син	1	1	
	Милош, син		1	
	Милое, син		1	
	Димитрие, унук			2 1/2
	Ђорђе Пајовић, стар	0	1	
2	Обрад, син	1	1	
	Лазар, син	1	1	
	Спасое, син		1	
	Илиа, унук			5
	Пантелиа, мало			[неч.]
3	Живан Пајовић, бећар		1	
	Миливое, брат		1	
4	Василие Пајовић	1	1	
	Стеван, син	1	1	
	Милован, син		1	
	Дмитар		1	
	Пајо, син		1	
5	Радосав Милићевић	1	1	
	Петроние, син	1	1	
	Василие, син		1	
	Илиа, унук		1	
	Милош, мало			4
6	Мијаило Милићевић, кмет	0	1	
	Миладин, брат	1	1	
	Јован, брат		1	
	Милутин, син		1	
	Милосав, син		1	
7	Мијаило Радомировић	1	1	
	Милун, брат		1	
	Пантелиа		1	
8	Павле Пајовић	1	1	
	Продан, син		1	
	Вукаило, мало			1
9	Марко Корићанин	1	1	
	Андриа, брат	1	1	
	Јаков, брат	1	1	
	Милое, брат		1	
	Василие, брат		1	
	Миладин, брат		1	
	Јова, син		1	
	Петар, син		1	
	Павле, син		1	
Милић, мало			6	
Лазо, мало			2	
10	Паун Пајовић	1	1	
	Јован, син		1	
	Младен, син		1	
	Милић, син		1	
	Урош, мало			2
11	Гаврило Пајовић	1	1	
	Милан, син		1	
	Иван, син		1	

52 Данас село Каона. У селу је пописано укупно 33 куће и 144 мушкарца. Било је 18 мушке деце млађе од седам година, четворица мештана су умрли и један се одселио, што је укупно 139 мушких становника села. Презиме Чкрбац је исто што и Буковчанин и Павловић у другим тефтерима. (Драгољуб М. Павловић, *Павловићи из Каоне*, Чачак, 1995, 7)

53 Петар Пајовић је био 25 година кнез (кмет) села Каоне, стоји на споменику у Каони; Учесник је Првог српског устанка. Држао је и механу у Каони 1833. године. (Данило Вуловић, *Књажевска канцеларија Нахија Пожешка 1815 – 1839*, Београд, 1953, 415)

	Јанко, син		1	
	Тоша		1	
	Мијаило, дете, умрео		-	
12	Никола Пајовић	1	1	
	Вељко, син		1	
	Васа, дете мало умрео		-	
13	Павле Радоичић	1	1	
	Радосав, син		1	
	Радован, син		1	
	Богосав		1	
	Милета, мало			5
14	Павле Радичевић	1	1	
	Сретен, син		1	
	Стеван, син		1	
	Радован		1	
15	Симо Радичевић	1	1	
	Радосав, син		1	
16	Јован Радичевић	1	1	
	Мијаило, брат	1	1	
	Никола, брат		1	
	Петар, син		1	
	Петроние		1	
	Рисим		1	
	Раде, син			2
17	Спасое Буљугбаша	1	1	
	Вучета, брат	1	1	
	Радосав, синовац		1	
	Радисав, дете мало			4
	Аксентие, мало			1
	Петар, слуга отишо у Мусину Реку	-	-	
18	Павле Чкрибац	1	1	
	Мина, син	1	1	
	Милосав, син		1	
	Јован, син		1	
	Димитрие, син		1	
	Петар, син			4
19	Стеван Пивљак	1	1	
	Манојло, син	1	1	
	Арсение, син умрео		-	
	Димитрие, син		1	
	Панто, син		1	
20	Вуица Раковић, бећар		1	
21	Павле Величић	1	1	
	Петар, син		1	
	Илиа, син		1	
	Лазар, мало			1 1/2
22	Стеван Величић	1	1	
	Новак, брат		1	
	Петроние ⁵⁴ , брат		1	
	Радисав, брат		1	
	Атанаско		1	
23	Василие Миленковић	1	1	
	Јанко, брат		1	
	Раде, син		1	
	Лазо, мало			3
24	Сава Златић	1	1	
	Радован, син		1	
	Гвозден, син		1	
	Петар, син		1	
	Радосав, син		1	
25	...[нечитко] Гуцула	1	1	

⁵⁴ Петроние Величић је 1837. године држао механу у Каони. (Бранко Перуничић, *нав. дело*, I књига, Чачак, 1968)

	Лазо, син		1	
	Никола		1	
	Симо, син		1	
	Самоил [нејасно], син		1	
26	Иван [нечитко] Гуцула	1	1	
27	Петар Стојковић	1	1	
	Арсение, синовац		1	
	Јован, син		1	
	Стојко, син		1	
	Мијаило		1	
	Милић, мало умрео		-	
28	Радован Гуцула	1	1	
	Милутин, син		1	
	Милован, син		1	

29	Паун Недовић, сиротан	1/2	1	
	Гвозден, син		1	
	Петроние, син		1	
	Петар, мало			4
30	Атанаско Терзиа ⁵⁵	1	1	
	Веселин, син		1	
	Радосав, син		1	
31	Симо Радовић ⁵⁶	1	1	
	Раде, синовац		1	
	Милић, мало			6
	Милан, мало			2 1/2
32	Сретен Пивљак	1	1	
	Максим, брат		1	
	Сава		1	
	Јован, брат		1	
33	Паун Ђурчиа, бећар		1	
Укупно		38 1/2	121	

Н19 – Брезовице⁵⁷

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост деце
1	Милутин Лазаревић	1	1	
2	Радивое Краса Драгићевић, кмет ⁵⁸	0	1	
	Симеун, син	1	1	
3	Бојо Радосављевић	1	1	

	Вук, син		1	
	Лазар, син		1	
4	Милутин Јовичић	1	1	
	Вучета, брат		1	
5	Милија Мајсторовић	1	1	
	Марко, син	1	1	
	Вукосав, син		1	
6	Симо Мајсторовић	1	1	

55 Атанаско Терзиа је био по предању турског порекла. Од њега потичу Танасковићи у Каони.

56 Сима Радовића је кнез Милош поставио 1815. године за капетана над 9 села Горњег Драгачева; (Архив Србије, Збирка Мите Петровића, ЗМП-122); његов брат Милић Радовић је био Карађорђевог војвода; (Никола Стојић, Радован Маринковић, Зоран Маринковић, *Драгачевци под барјаком војда Карађорђа и Милоша Обреновића*, Чачак, 2004)

57 У селу Брезовице пописано је укупно осам кућа и 26 мушкараца. Било је једно мушко дете млађе од седам година и један мештанин се одселио, што значи да је било 25 мушких становника села.

58 Радивое Краса Драгићевић је био учесник I и II српског устанка, кмет села Брезовица и председник примиритељног суда општине каонске.

	Миливое, син		1	
	Витор, син		1	
	Мијаило		1	
7	Никола Мајсторовић	1	1	
	Петар, брат	1	1	
	Андриа ... [нечитко]	-	-	
	Милоје, брат		1	

	Илиа, брат		1	
	Паун, брат		1	
8	Обрен Миликић, стар	0	1	
	Јанко, брат	1	1	
	Јован, син		1	
	Милан, син		1	
	Милош, мало			3
Укупно		10	24	

Н20 – Вича⁵⁹

число	име и презиме	порез глава	арача	ста- рост дече
1	Р...[нечитко] - Пупавац	1	1	
	Петар, син		1	
	Петроние, син		1	
	Павле, син		1	
2	Милан Јанковић	1	1	
3	Радисав Милоевић	1	1	
	Милић, син		1	
	Милета, син		1	
	Милосав		1	
4	Вучић Радичевић	1	1	
	Стеван, брат		1	
	Петар, мало			2
5	Мијат Дмитровић	1	1	
	Петар, брат		1	
	Павле, син		1	
6	Милован Дмитровић	1	1	
	Мијаило, брат		1	
7	Радован Обрадовић	1	1	
	Мијаило, брат		1	

	Гаврило, син		1	
	Павле, син		1	
	Пантелија, ... [нечитко] разпала се нога		0	
	Милутин, мало			6
8	Никола Јовановић	1	1	
	Јован, син		1	
	Рисим, мало			4
9	Петар Јовановић	1	1	
	Сретен, син		1	
	Величко, мало			5
10	Јован [нечитко] Стојановић	1	1	
	Лука, син	1	1	
	Марко, син		1	
	Петар, син		1	
	Ђоко, мало			6
11	Василие Премић	1	1	
	Гвозден, син		1	
	Алексије, мало			4
=	Милое Јовановић, бећар		1	

59 Пописане су укупно 62 куће и 261 мушкарац. Било је четрдесет осморо мушке деце млађе од седам година, а тројица мештана су умрла, што значи да је село имало 285 мушких становника.

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

12	Поп Илиа Поповић	0	1	
	Василие, син		1	
	Лазар, мало			2
13	Лазар Поповић	1	1	
	Игрутин, син		1	
14	Марко Булиа	1	1	
	Никола, син		1	
	Милош, син		1	
	Милосав, син		1	
	Радивое, син		1	
15	Симеун Зарић	1	1	
	Стојко, брат	1	1	
	Никола, синовац		1	
	Јеврем, с		1	
	Гвозден, си		1	
	Петар, син		1	
16	Тривун Новаковић	1	1	
	Гаврило, син		1	
	Миливое, син		1	
	Милан, мало			6
17	Вучић Бировић	1	1	
	Милован, брат		1	
	Обрад, син		1	
	Петар, син		1	
18	Јован Новаковић	1	1	
	Јован, син		1	
	Петар, син			6
19	Марко Зарић	0	1	
	Маринко, син	1	1	
	Радоица, син	1	1	
	Милован, син		1	
	Младен, син		1	
	Ранко, син		1	
	Милутин		1	
20	Ђокан Јовановић, умрео	-	-	

	Никола, син, ослобођен пореза его сијатела	0	1	
	Милован, брат	1	1	
	Мијаило	1	1	
	Миливое	1		
	Милое		1	
	Вучић, син			6
	Марко, син			6
21	Мојсило Бировић	1	1	
	Периша, син		1	
	Јован, син		1	
	Милан, мало			2
22	Павле Бировић	1	1	
23	Мирко Јовановић, стар, 83 године	0	0	
	Василие, син	1	1	
	Обрад, син, умро	0	0	
	Луко, син	1	1	
	Милан, унук		1	
	Петар, мало			5
24	Танасие Вуковић, стар, слеп	0	1	
	Млађен, син	1	1	
25	Обрад Зец, стар, кваран, опрошћен	0	1	
	Гаврило, син	1	1	
	Лазар, унук		1	
	Богдан, мало			3 1/2
26	Јован Јеремић	1	1	
	Нешо, брат		1	
	Петар, брат		1	
	Ранко, унук		1	
27	Петроние Главоња	1	1	
	Гаврило, син		1	

	Мијаило, син		1	
28	Милован Димитриевић	1	1	
	Петар, брат		1	
	Јован, брат		1	
29	Милован Драгутиновић	1	1	
	Јован, син	1	1	
	Мијаило, син		1	
	Богосав, син		1	
	Петар, син		1	
	Добросав, син		1	
	Икодин, унук			6
30	Јаков, унук мало			1/2
	Милутин Драгутиновић	1	1	
31	Андрија, син		1	
	Радоња Милошевић	1	1	
	Буро, син		1	
	Луко, син		1	
32	Милан, син		1	
	Милисав Марковић, стар	0	1	
	Тоша, син	1	1	
	Никола, син	1	1	
	Стеван, син		1	
	Павле, син		1	
	Јован, син		1	
	Обрад, унук			6
Илиа, унук			1/2	
33	Милое, унук			1/2
	Илиа Сретеновић, ⁶⁰ стар	0	1	
	Петар, син	1	1	
	Никола, син	1	1	
	Милутин		1	
Гаврило		1		
	Мијаило		1	
34	Паун, унук			2
	Панто Сретеновић	1	1	
	Милосав, син		1	
	Милинко, мало			5
35	Радисав Симовић	1	1	
	Сава, пасторак		1	
36	Вуксан Јовановић	1	1	
	Васо Ковачевић	1	1	
37	Никола, брат	1	1	
	Арсение	1	1	
	Аксентие		1	
	Марко, с		1	
	Мато, с		1	
	Маринко		1	
	Максим			5
	Стеван, мало			5
	Мијаило, мало			5
Продан, с			2	
38	Петроние Мијатовић	1	1	
	Младен, син		1	
	Вучић, син		1	
39	Раде Милошевић	1	1	
	Милан, син		1	
	Милое, мало			1/2
	Милутин			1/2
40	Јован Мијатовић	1	1	
	Вучић, синовац		1	
	Мијат		1	
	Илиа, син		1	
	Мијаило, синовац		1	

60 Илија Сретеновић је био буљукбаша и учесник Првог српског устанка. (Н. Стојић, Р. Маринковић, З. Маринковић, *нав. дело*)

Из заоставишине кнеза Пожешке нахије - Василија Васе Појовића

	Панто		1	
	Петар, мало			4
41	Никола Милекић	1	1	
	Петар, брат	1	1	
	Василие, брат	1	1	
	Милутин, синовац		1	
	Димитрие, син		1	
	Костадин, син		1	
	Алексије, син		1	
	Ђоко, мало, умрло		-	
42	Танаско Бешевић ...[нечитко]	0	1	
	Павле, брат	1	1	
	Паун, брат	1	1	
	Марко Павловић			5
	Обрад, мало			2
	43	Милорад Милосављевић	1	1
Радован, брат		1	1	
Јован, синовац			1	
Петар, син			1	
Иван, син			1	
Илија, мало				1/2
44	Јован Милинковић, ослобођен его сиатела	0	1	
	Павле, брат	1	1	
	Илија, брат	1	1	
	Милое, брат	1	1	
	Пантелија		1	
	Милош, брат		1	
	Стеван, синовац		1	
	Петар		1	
	Ђоко		1	
	Вукошав, мало			6

	Симеун, мало			5
	Вучић, мало			1 1/2
45	Миливое Милутиновић	1	1	
	Никола, син		1	
	Петар, немо и мучно	-	-	
46	Дмитар Глигоријевић	1	1	
47	Спасое Милосављевић	1	1	
	Василие, брат		1	
	Мијаило, мало			4 1/2
48	Илија Лукић	1	1	
	Василие, мало			1/2
49	Рако Андрић	1	1	
	Ранко, брат	1	1	
	Танаско, син		1	
	Милосав, син		1	
	Милош		1	
	Рисим, мало			4
	Милија			3
Максим			1	
50	Јован Милетић	1	1	
	Дмитар, брат	1	1	
	Павле, брат		1	
	Вучић		1	
	Милое		1	
	Андрија		1	
	Сретен, мало			4
	Никола, мало			1/2
51	Нешо Вилић, кмет	0	1	
	Стеван, син		1	
	Милан, синовац		1	
	Симо, син		1	
	Павле, син		1	
	Петар, мало			1
	Ђоко Пајић	1	1	
52	Гаврило, син	1	1	
	Мијаило, син		1	

	Рако		1	
53	Јеврем Цвиовић	1	1	
	мало			1/2
54	Петар Јаћимовић, ⁶¹ - стар	0	1	
	Јовић, син	1	1	
55	Дмитар Груић	1	1	
	Павле, син		1	
56	Илија Луковић, сиротан	-	1	
	Милан, брат		1	
	Ђоко, брат		1	
	Новица, мало			1
57	Панто Секулић	1	1	
	Милутин, син		1	
	Вукадин, мало			6

58	Васо Секулић	1	1	
	Јован, син		1	
59	Станко Вуичић	1	1	
	Рако, брат		1	
	Раде, мало			5
60	Стеван Драгачевац, убожник ⁶²	0	1	
	Ника, син		1	
	Јован, мало			3
61	Којо Марковић	1	1	
	Димитрие, син		1	
	Јевђење, мало			6
62	Мијаило Милосављевић, бећар	0	1	
	Гаврило		1	
	Укупно	77	206	

Табеларни преглед кметова 11 села Драгачевског среза од 1821. до 1830. године

На основу наведених докумената из Заоставштине кнеза Васе Поповића (објављених у предходном броју Изворника), списка кметова из 1821. године⁶³ и Харачког тефтера среза Драгачевског из 1830. године за издвојених 11 села, може се направити преглед кметова у тим селима у периоду од десет година.

село	година	Кмет
Губеревци	1821	Ђоко Плазина
	1826	Ђоко Плазина
	1830	Панто Плазина
Горачићи	1821	Петар Јоксимовић
	1826	Петар Јоксимовић
	1830	Илија Аврамовић

61 Петар Јаћимовић је био буљукбаша и учесник Првог српског устанка. (*истио*)

62 Убожник – голаћ, несрећник, сиромах, очајник и др.

63 Данило Вуловић, *нав дело*, Београд, 1953, 75.

Кривача ⁶⁴	1821	*
	1826	*
	1830	Василије Ивановић
Живица	1821	Никола Милутиновић
	1826	Станко Јовичић
	1830	Мијаило Милосављевић
Горњи Дубац ⁶⁵	1821	*
	1826	Мијаило Ђуђа
	1830	Мијаило Ђуђа
Доњи Дубац ⁶⁶	1821	Петар Караца
	1826	*
	1830	Аксентије Котур
Милатовићи	1821	Вулић Скитња
	1826	Вулић Скитња
	1830	Марко Ђорђевић (Скитња)
Властељице	1821	Милија Дамјановић
	1826	Мијаило Кнежевић
	1830	Мијаило Кнежевић
Каона	1821	Петар Пајовић
	1826	Петар Пајовић
	1830	Мијаило Милићевић
Брезовице ⁶⁷	1821	*
	1826	Радивоје Краса Драгићевић
	1830	Радивоје Краса Драгићевић
Вича	1821	Ранисав Илић
	1826	Нешо Винић
	1830	Нешо Винић

64 За 1821. и 1826. годину су непозната имена кметова (означено звездом).

65 Горњи Дубац и Доњи Дубац су у списку из 1821. године обједињени у једно село Дубац, чији је кмет био Петар Караца из Доњег Дубца.

66 У списку из 1826. године Горњи Дубац и Доњи Дубац су такође обједињени у једно село Дубац, чији је кмет био Мијаило Ђуђа из Горњег Дубца.

67 Брезовица нема на списку из 1821. године. Вероватно да су имале заједничког кмета са суседним Властељицама, Милију Дамјановића.

Резиме

У архиву САНУ у Београду чува се вредна заоставштина кнеза Пожешке нахије Василија Поповића, која садржи бројне документе из периода његове управе нахијом. У раду је презентован мањи део те заоставштине. Обрађени и презентовани документи у овом раду су: Тефтер од десетка еминлука у Драгачеву из 1818. године (бр.свеске 918) и Тефтер арачки села Пожешке нахије за 1830. годину (бр.свеске 913).

За неколико села у Драгачеву: Губеревце, Горачиће, Кривачу, Живицу, Горњи Дубац, Доњи Дубац, Милатовиће, Властелице, Каону, Брезовице и Вичу издвојен је из Тефтера арачког села Пожешке нахије један део и објављен поименични попис пореза и харача, а за остала села Драгачевског среза сумарни попис.

Објављени документи у раду представљају врло значајну грађу за проучавање историје Драгачева, писање хроника села и израду родослова појединих фамилија у Драгачеву. Ова грађа употпуњава празнину која је постојала у до сада објављеним пописима. Сада се лакше може уз одређену анализу све доступне објављене грађе успоставити родбинска веза између најстаријих познатих становника села од 1818. године па на даље.

RADOJICA KALAJDŽIĆ
DEJAN R. VUKIĆEVIĆ

FROM THE LEGACY OF THE GOVERNOR OF POŽEGA COUNTY, VASILJE VASA POPOVIĆ

Summery

In the Archive of the Serbian Academy of Sciences and Art in Belgrade is kept a valuable legacy of the Duke of Požega county Vasilje Popović, which contains numerous documents from the period of his ruling the county. A smaller part of the legacy was presented in the paper. The processed and presented documents in this paper are: the *tefter* (tax register) of the tenth part (tax) of *jeminluk* in Dragačevo from 1818 (notebook, No. 918) and the *tefter* with *haraç* (land tax) of the villages in Požega *nahija* (sub-district) for 1830 (notebook, No. 913).

For several villages in Dragačevo: Guberevci, Goračići, Krivač, Živica, Gornji Dubac, Donji Dubac, Milatovići, Vlasteljice, Kaona, Brezovica and Viča a part was set aside from the *tefter* with *haraç* of the villages in Požega *nahija*. The name list of the taxes and *haraç* was published and the summary list for other villages of Dragačevo county.

The published documents in the paper represent a very important material for studying the history of Dragačevo, writing chronicles of the villages and executing genealogy of certain families in Dragačevo. This material compensates the gap which has existed in the published lists so far. Now it's easier, with a certain analysis of all the available published material, to make a family connection between the oldest well-known inhabitants of the villages after 1818.

ЛЕЛА Љ. ПАВЛОВИЋ

Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

СУЂЕЊЕ ЗБОГ ЈЕДНОГ СТОЛА У РУДНИЧКОМ НАЧЕЛСТВУ 1890-1892.

АПСТРАКТ: На основу изјаве сведока, покренута је тужба 1890. против кмета чачанског Миће Шуљагића, за „прикривање“стола из архива Рудничког округа. Било је то четири године после посете Чачку жичког епископа Никанора Ружичића, због кога су, да би га угостили, пренели, наводно, архивски сто из Начелства у Шуљагићеву кафану, који га није вратио. Осумњичени се накратко нашао у притвору, одбрана коју је водио првозаступник Светозар Шурдиловић, ослободила га је после непуне два сата, судија је поништио пресуду, а спорни сто враћен је Мићи Шуљагићу две године касније. У спор су уплетена четири окружна начелника: Коча Радовановић, Светозар Шурдиловић, Мијаило Радојковић, Мијаило Церовић; више председника општине чачанске: Обрад Лазовић, Никола Радовановић, Алекса Пушељић, Сретен Гавровић, Милојко Белопавлић – Белопавловић и два председника суда: Петар Црвчанин и Јован Николић. Због неправилности у вођењу поступка, судски спор је обустављен. Наизглед бесмислена и закаснела тужба, чији су актери јавне личности, низ неправилности у вођењу поступка доказивања власништва, као и сумња да су сведоци желели да дискредитују осумњиченог, указују да је дошло до заштравања политичке борбе, што ће показати догађаји који су уследили, „крвави“ Божић у Чачку (1892) и Горачићка буна (1893).

КЉУЧНЕ РЕЧИ: епископ Никанор, сведоци, суђење, власништво, сто, архив, Начелство, Шурдиловић, Шуљагић, председници.

Доказивање власништва над једним столом (1890–1892) који је наводно однет из архива Начелства рудничког округа са седиштем у Чачку, ма колико било тривијално, има узрочно последичну везу и са угледним личностима црквене и политичке власти округа и са догађајима који су променили политичку слику друштва. Нестабилна политичка и династичка ситуација у Краљевини Србији која је у појединим окрузима довела до физичког разрачунавања и материјалног уништавања противника, у Чачку се манифестовала тужбом против кмета и члана општинског суда. Не можемо да тврдимо да су сукоби који су убрзо уследили, око преузимања власти, „крвави“ Божић у Чачку (децембар 1892) и Горачићка буна (фебруар 1893), могли да буду предвиђени,

или, да су директна последица бесмислене и монтиране тужбе, али свакако су кулминација дотадашњих сукоба политичких неистомишљеника, либерала и радикала.

Канонска посета епископа жичког Никанора Ружичића, чачанском, рудничком и деловима ужичког окружја, 1886. остала је упамћена по извештају Архијерејском синоду Српске православне цркве који је прослеђен Министарству просвете, о моралном посртању пастве и српског свештенства, лажним сведочењима и интригама, заборављеним врлинама и одлучном ставу новог епископа да својим проповедима и деловањем врати веру у народ и народ вери. Његов долазак је у Чачку, четири године касније, навођен у судском поступку „прикривања“ стола Начелства који је за потребе свечаног ручка, пренет у Шуљагићеву кафану и тамо остао. Тужба коју је повео начелник округа, а водио срески начелник, имала је све неправилности које је епископ у свом извештају описао: сведочење из користољубља, непоштовање закона и судског поступка.

У исказу, осумњичени¹ је навео да је крајњи циљ тужбе, његова дискредитација и као кмета и као човека, удаљењем из политичког живота вароши. Адвокат одбране, Светозар Шурдиловић, био је начелник округа у време наводног изношења стола из начелства, што значи, да су сведоци и њега посредно осумњичили.

Од тренутка када су званично формиране политичке странке у кнежевини (1881) политичка припадност била је довољан разлог за пријатељство или пословну сарадњу, док је страначко неслагање доводило до крајњег раскида, чак и родбинских веза. Документа о утврђивању власништва над једним столом, чија је вредност у зависности од проценитеља, варијала од осам до четрдесет динара, потврђују да је суђење имало политички оквир. Осумњичени је навео, да је циљ суђења био да га као политичког противника владајуће странке – „омаловажи, понизи, осрамоти и морално убије.“ Најважнији део у поведеној тужби је самосталност председника првостепеног суда Јована Николића у односу на среску и окружну управу, у његовом непристрасном поништавању пресуде коју је донела среска власт.

Либерали, радикали и најредњаџи се рађају а не постојају.

Постојање политичких струја у Србији и подељеност народа по династичкој привржености, присутно је током прве половине 19. века, док је организовање политичких група приметно у раду Светоандрејске скупштине (1858) где су

¹ Мића Шуљагић би требало да буде „осумњичени“ јер је лице према коме је пре покретања кривичног поступка, надлежни орган предузео неку радњу због постојања основане сумње да је починио кривично дело. Како је против њега донето решење о спровођењу истраге, односно, поднета оптужница, може да буде и „окривљени“. У његовом случају, оптужница је имала правну снагу, донета је пресуда, одређена му је једномесечна казна затвора, што значи да је и „оптужени“. Како је пресуда поништена, у даљем тексту туженог ћемо да наводимо као „осумњичени“.

се поред обреновићеваца² и карађорђевићеваца,³ појавиле још две струје: Вучић – Гарашанин⁴ и либерали.⁵ Две деценије касније доношењем Закона о штампи (12. марта 1881) и првог Закона о зборовима и удружењима грађана у Србији (1. априла 1881) створени су услови, за оснивање политичких странака: Народне радикалне,⁶ Напредне⁷ и Дружине за помагање српске књижевности из које ће настати Народна либерална странка.⁸ Рад политичких странака у Србији довео је до велике политизације становништа у свакодневном животу, али је био подстицај за наставак политичке модернизације, и доношење устава неколико година касније (1888), којим је проширено бирачко право и уведена подела власти.⁹

Политичка нестабилност у Краљевини Србији, започела је сукобом, после силаском са власти владе Милутина Гарашанина, линчом напредњака јуна месеца 1887. у пожаревачком, ћупријском, алексиначком и зајечарском округу, где су радикали имали апсолутну већину. Под изговором да је то одушак због седмогодишње неправедне владавине напредњака и репресије због Тимочке буне, заживео је озбиљан вид анархије у делу српске државе за који

2 Обреновићевце је предводио Стевча Михаиловић, скупштински говорник је био Сима Протић, председник смедеревског окружног суда. (Јаша Продановић, *Историја политичких странака и струја у Србији*, књига 1, Београд 1947, 193).

3 Кнежева странка, израдила је програм за одбрану кнеза Александра Карађорђевића, састављен од упутстава. Била су то четрдесет три правила за полицијске и војне власти, која би омогућила наставак кнежеве владавине. Ван војске главни представници кнежеве странке били су саветници: Алекса Ненадовић, Јерemiја Станојевић, Стева Марковић. (Ј. Продановић, *истио*)

4 Уз Тому Вучића и Илију Гарашанина, били су: Миша Анастасијевић, Алекса Јанковић, Лазар Арсенијевић. (Ј. Продановић, *нав. дело*, 191-194.)

5 Главни либерални прваци били су: Јеврем Грујић, скупштински секретар и народни посланици: Милован Јанковић и Андрија Стаменковић. Либерали су желели повратак на престо кнеза Михаила а обреновићевци кнеза Милоша Обреновића. По мишљењу Јована Ристића, либерали су пристали на повратак кнеза Милоша због његовог одлучног држања према Порти. (Ј. Продановић, *нав. дело*, 194-195.)

6 У првом броју „Самоуправе“ од 7. јануара 1881. штампани су Програм и Статут Народне радикалне странке. То је била прва формална политичка организација у Србији. Радикални програм потписало је седамдесет шест посланика. Први председник Главног одбора био је Никола Пашић. (Ј. Продановић, *нав. дело*, 442).

7 Скупштински збор Напредне странке израдио је само Статут који је објављен 18. јануара 1881. После осам месеци министар унутрашњих дела одобрио је „Правила Српске напредне странке“ у једанаест тачака. Председник првог Главног одбора био је Михаило Павловић. (Ј. Продановић, *нав. дело*, 444).

8 Либерална странка се организовала као Дружина 17. септембра 1881, а после тринаест месеци, 17. октобра 1882. преобразила се у Народну либералну странку. У њен Главни одбор ушли су Јован Ристић и Јован Авакумовић. (Ј. Продановић, *нав. дело*, 445).

9 За 2.185.000 житеља Србије (по попису из 1890) уведена је парламентарна владавина, политика владе постаје зависна од парламентарне већине, а Народна скупштина добија могућност законодавне иницијативе, чиме се смањује владарева власт. (*Стајистички годишњак Краљевине Србије*, осма књига, Државна штампарија Србије, Београд, 1903, 21).

званична управа није марила.¹⁰ Самовољно одрицање од власти краља Милана Обреновића у име малолетног наследника Александра (22. фебруара 1889) и одлазак екс краља из земље, утицали су да власт радикала и либерала 1889. усвоји нови изборни и многе друге законе: о локалној самоуправи, штампи, зборовима и удружењима, али не и закон о чиновницима, што је омогућило радикалима да се реше чиновника из редова либерала и напредњака.¹¹

Нестабилност се огледала и приликом напада на збор Српске напредне странке 14. маја 1889. у Београду, када су уништене просторије редакције страначког гласила *Видело* и ресторан *Касина*¹² а полиција није ништа предузела да спречи насиље.¹³ Опште расуло и страх који је у завладао међу напредњацима, узроковало је престанак рада странке и гласила, уз образложење увећаним бројем мртвих и рањених.¹⁴ Разлаз брачног пара Обреновић још више је замутио политичку сцену Србије. Повратак екс краља Милана, маја 1890. у земљу, није наишао на одобравање. Против њега била је не само радикалска влада него и удружена либералско – напредњачка коалиција под

10 Назив „величанствени народни одисај“, *Огјек* није дао линчовању напредњака, наводи Слободан Јовановић, него оном либерално - радикалном шенлуку који је претходио. Репресија над политичком мањином, трајала је од 1887. до 1896. Број жртава „народног одисаја“ 1887. био је: сто четрдесет убијених, исто толико злостављаних, педесет случајева рушења домова напредњачких и седамдесет случајева паљевина. Насиље је трајало неколико недеља а реакција власти била је прилично млака. Директних доказа да је власт имала удела у овим прогонима нема, па изгледа да је радије остављала да се све заврши без њиховог уплитања. Овде се посебно мисли на либерале Јована Ристића, и министра полиције, Радивоја Милојковића. (Слободан Јовановић, *Влада Милана Обреновића, књија шрећа*, Издавачко и књијарско предузеће Геца Кон, Београд, 1934, 393; Мирко Поповић, „Народни одисаји долазак Српске радикалне странке на власт“ *Hereticus 1/2007*, Београд, 2007, 37–47).

11 Предраг Р. Терзић, *Ушницј евроексе либералне мисли на полицијску модернизацију Србије од 1878. до 1903*. Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2014–2015, 162, 173.

12 Почетком марта 1889. у Србији је била нова радикалска влада, генерала Саве Грујића, док је Намесништво било либералске оријентације. Маја месеца влада је поставила питање легалитета абдикације краља Милана и постављања тројице намесника, према члану 56 Устава. Према дописнику британског листа *Глоб*, напад на напредњаке био је освета Либералне партије јер су власти дозволиле збор напредњака али не и припреме за свечани дочек митрополита Михаила (свргнут са положаја због тога што се није потчино држави и Милану октобра 1881, у земљи је остао до 1883, када одлази у шестогодишње изнанство). Ово разилажење довело је до разлаза српског двора са руским царом Александром III. Ма како локалног карактера, ови немири су довели да се око савског железничког моста на земуноској страни концентрисала два пука аустроугарске војске. (Љубодраг П. Ристић, *Србија у британској полицији 1889–1903*, Београд, 2014, 52–54; Јована Блажић Пејић, Екатерина Владимировна Иванова, „Нова сведочанства из живота митрополита Михаила: од свргнућа до поновног повратка (1881–1889)“, *Мешовића траћа*, нова серија, књ. XXXVII, 123–159).

13 Сем министра Косте Таушановића који је благим речима покушао да смири гомилу. (Љ. П. Ристић, *нав. дело*, 53)

14 Британски посланик у Београду Сент Џон, обавестио је 27. маја (по новом календару) лорда Солзберија, да је М. Гарашанин оптужен да је убио извесног студента Мишковића, да је убијено троје а повређено око две стотине људи, да је војска остала у својим баракама а полиција била пасивни посматрач. Полицијски биланс је био двадесет повређених жандарма, једанаест напредњака и четири изредника од којих је један умро. (Љ. П. Ристић, *истио*; М. Поповић, „Народни одисај и долазак Српске радикалне странке на власт“ *Hereticus 1/2007*, Београд, 2007, 37–47).

утицајем краљице Наталије.¹⁵ То је био један од разлога да Милан Обреновић из Београда протера своју бившу супругу, краљицу Наталију (1891), и то уз помоћ осведочених противника Обреновића, радикалне владе под председништвом Николе Пашића.¹⁶

У Краљевини Србији политика није била само привилегија двора, владе, и престоничких страначких првака. Смисао за партијски живот и припадност политичким странкама врло брзо је развијена у свим областима српског друштва. У малим срединама, новчани заводи и привредна предузећа су били радикалски или демократски, управе хуманих и просветних друштава биране су по кључу да би привукли чланство, знало се коју кафану посећују радикали, а коју либерали и напредњаци. Политиком су се бавили и они који по свом позиву то нису смели, како црквени великодостојници тако и полицијски службеници, „од митрополита до пандура“.¹⁷

Уобичајено је било да су највише чланова имале странке које су организовале власт. Ни Чачак се није разликовао од осталих вароши и места: првих година биле су то Либерална, и, нарочито, Напредна странка.¹⁸ Један од познатих напредњака Младен Милијановић, трговац и механџија¹⁹, био је и председник општине. Он је са четрнаест Чачана организовао мануфактурно – трговачки еснаф. Припадници Либералне: Илија Кривачић, Владимир Благојевић, заједно са члановима Напредне странке – Владимиром Антонијевићем и Обрадом Лазовићем,²⁰ основали су 1885. и водили Чачанску штедионицу. Стављајући страначке интересе у први план, радикалима нису одобравали зајмове неопходне за пословање. Наредне, 1886, Петар Николић, либерал, са Илијом Кривачићем и Владимиром Благојевићем, својим партијским сарадницима, и Владимиром Антонијевићем, напредњаком, основао је фирму „Петар Николић и комп“ (1886).²¹ Међу угледним либералима који су били председници општине били су: Стојан Ристић (1884) и Сретен Гавровић (1893).

15 Умерени радикал Лазар Докић био је васпитач младом краљу Александру, до 30 септембра 1890, када га је заменио Јован Мишковић, либералима наклоњен пуковник. (П. Терзић, *нав. дело*, 254).

16 Милутин Јаковљевић, „Забелешке знатнијих догађаја (1853-1909) Јована Криваче и Илије Кривачића“, *Изворник*, 1, 1984, 7-36.

17 П. Р. Терзић, *нав. дело*, 82–83.

18 Радован М. Маринковић, Младомир Тодоровић, *Велики председник мале вароши: Повести о Веселину Миликићу (1859-1914)*, едисија „Памћеници“, 4, МИАЧ; Чачак, 2013, 59.

19 Младен је наследио од свог оца Миће Милијановића, кафану „на ћошку“ којој ће касније наденути нови назив „Занатлијска касина“ уз коју је имао радњу (дућан). Занатлијска касина била је његово власништво до 1900, када је продао. (Р. Маџаревић, *нав. дело*, 105–110)

20 Сва тројица били су председници општине чачанске: Владимир Благојевић (1894- 1895); Владимир Антонијевић (1895–1896. и 1901–1902) и Обрад Лазовић (1884–1887). (Р. Маџаревић, *нав. дело*, 11-12)

21 Која је подигла први парни млин у Чачку 1889, који је 1912. изгорео до темеља. Налазио се на истом месту где се и данас налази млин.

Заједничко деловање две политичке групе огледало се и приликом оснивања Кола јахача „Кнез Михаило“ за Руднички округ (1895), чији је председник био Светозар Шурдиловић, окружни начелник.²² У најужем руководству били су: Стеван Крен, индустријалац, либерал, више председника општине чачанске, напредњака: Младен Милијановић, члан странке од оснивања; Обрад Лазовић, трговац, власник више механа (*Злашњи илуї* касније хотел *Обрад Лазовић и синови, Цар Лазар*),²³ Алекса Пушељић, који је биран у најуже руководство Напредне странке почетком 20. века.²⁴ Дан касније, краљ Милан Обреновић из Париза честитао је оснивање.

Трговци и занатлије, припадници Народне радикалне странке су, као одговор политичким противницима, основали 1892. нови новчани завод, Чачанску задругу за међусобно помагање и штедњу. Чланови привремене управе били су виђенији радикали, који су постављани за председника општине: Сретен М. Гоговић, Васа М. Гавровић, Веселин Миликић,²⁵ који је уједно био на челу Раденичко – занатлијског болесничког фонда (1889).²⁶ По многим показатељима, Веселин Миликић, био је један од најуспешнијих председника општине чачанске и оснивач Народне радикалне странке у Чачку (1881). Као честит човек, Миликић је биран у најуже руководство, најчешће за потпредседника странке у вароши.

Либерали су после дугогодишње сарадње са напредњацима, њиховим изласком из свих општинских управа и полицијске власти, после наведених догађаја 1887. и престанка рада странке 1889, формирали власт заједно са радикалима, који су убедљиво победили у чачанском изборном округу тек 1890.²⁷

22 Основано са седиштем у Чачку, 1890. Грађани Горњег Милановца поднели су захтев 10/23. августа 1900, Министарском савету да се он обрати министру унутрашњих дела за поновним стварањем округа рудничког са седиштем у Горњем Милановцу и да се поново оснује стари чачански округ. Њихови разлози су били разумљиви, округ који је био састављен од некадашња два, територијално је био простран. Окружни начелник Светозар Шурдиловић није могао да стигне у сва места тако ни да руководи овако великим подручјем, објашњавали су незадовољни грађани. Позитивно је одговорено 1903. када су поново била формирана два окружја. (Горан Давидовић, Лела Павловић, *Историја Чачка. Хронологија догађаја од праисторије до 2000. године*, Чачак, 2009, 216)

23 Једина кафана која од оснивања (1884) носи исто име и данас је култно место Чачана.

24 Један од првих чланова чачанског пододбора Друштва Свети Сава, који је основан исте године када и Главни одбор у Београду, 1886. (Р. Ж. Мацаревић, *Председници*, 145).

25 Циљ је био да чланови штеде новац и да се међусобно финансијски помажу, уплатом удела чланова, узимањем позајмица под повољним условима, са мањом каматом него код других новчаних завода. Председник скупштине је био Сретен М. Гоговић, члан управе Веселин Миликић. (Радован М. Маринковић, Младомир Тодоровић, *нав. дело*, 2013, 76)

26 Из чије касе је сиромашним члановима давано по двадесет динара у случају болести. (Р. М. Маринковић, М. Тодоровић, *нав. дело*, 92; Р. Ж. Мацаревић, *нав. дело*, 171)

27 Изабрани посланици: Мика Даниловић, трговац (Заграђе), Радомир Протић, трговац (Цветке), Лука Петровић, учитељ у пензији (Краљево), Коста Борисављевић, адвокат (Горњи Милановац), др Илија Коловић, лекар (Краљево). За Горњи Милановац: Максим Сретеновић, трговац; за Чачак: Петар Николић, трговац; за општину добрињску Живко Малопарац, председник и за општину таковску Павле П. Смиљанић председник. Међу сто тридесет четири посланичка места, пет је бирано из Рудничког

Међу посланицима најпознатији и најпопуларнији био је Ранко Б. Тајсић, из драгачевског села Пухова.²⁸ Политичка разрачунавања која су у тренутку дешавања окарактерисана као „велики народни одисај“²⁹ нису се спроводила у Чачанском и Рудничком округу, тачније није дошло до прогона напредњака, јер су радикали однели убедљиву победу на парламентарним изборима тек 1890.

Као представника коалиције либерала и радикала Чачани су изабрали за председника општине Николу Радовановића (1889–1891),³⁰ указавши му по пети пут поверење да води њихов град.³¹ У политику је ушао после династичког повратка Обреновића, када је први пут изабран за председника Примирателног суда (1859–1862). У периоду од три деценије, од првог до петог постављења Николе Радовановића, број житеља у Чачку се више него удвостручио: од 1525 становника порастао је на 3812.³²

округа (по члану 96 Устава о општим условима); два по посебном члану 100 Устава (14. септембра 1890) и представници листе у Главном бирачком одбору (чл. 92) Ранко Б. Тајсић и Сретен Гогић, кафеџија из Чачка, њихови заменици Васа Гавровић, трговац из Чачка, Јаков Палалић, тежак из Лознице. (*Српске новине* 19. јун 1890, бр. 134, МИАЧ, К-3; *Српске новине*, 8. септембар 1890, бр. 198, МИАЧ, К-3)

28 Ранко Тајсић рођен је 1843. На политичку позорницу ступио је у доба великих потреса, спољашњих – ратова за независност, и унутрашњих у време појаве покрета Светозара Марковића. Иако без школе, истакао се заједљивим говорима у Народној скупштини, и тако постао један од најпопуларнијих представника опозиционе радикалне групе – доцније радикалне странке. Сав политички рад свео је на борбу против династије Обреновић и владавине либералне, напредњачке а доцније на мање жестоке чланове Радикалне странке. Због тога је често био затваран и прогањан. Од владе Данила Стефановића (1875) до оне, Владана Ђорђевића (1897) ретко је који кабинет оставља Тајсића на миру. Највећа страдања доживљава од деведесетих година 19. века. Двору се замерио јер није потписао устав из 1888. а одвојио се од странке пошто је сматрао да је изневерила сељачки програм. Године 1894. осуђен је у тзв. Чебинчевој афери на две године; 1897. поново је оптужен за учешће у једном убиству политичког карактера, због чега се склања у Црну Гору. Због Ивањданског атентата, он је у одсуству осуђен на смрт. После помиловања у мају 1902. вратио се у Србију физички скрхан и психички потрошен. Његов се живот гаси исте године када и династија с којом се борио пуних тридесет година. Документа, преко седамдесет листа из заоставштине познатог радикалног првака, чувају се у Архиву Србије. (Василије Косић, „Заоставштина Ранка Тајсића“, *Архивист*. Орган Главног архивског савјета ФНРЈ, св 1, Београд, 1952, 85–88).

29 По неким проценама, у обрачунама који су имали политичку позадину страдало је око четири стотине присталица Напредне странке. (М. Поповић, *нав. дело*, 37–47).

30 Наредне године нашао се на месту председника пододбора Народне либералне странке. Месни пододбор, именован је 21. септембра 1892. Стевана Крена за члана агитационог одбора за место и околину. МИАЧ, Фердинад Крен-Станковић, К-7, Ф VII, Народна либерална, бр.239

31 Никола Радовановић, рођен је у Годовику код Пожеге 1818. У Чачку је изучио терзијски занат, отворио трговачку радњу четрдесетих година 19. века и већ 1868. представљао своје колеге у Трговачко-занатлијском одбору, а десет година касније постао повлашћени књијар. Изабран 1875, уочи ратова, био је једно време владин повереник за набавку хране у тешким ратним временима. Одликован је 1898. приликом откривања споменика кнезу Милошу у Пожаревцу. Шести пут је постављен за председника краљевим указом (1897–1898) исто је било и три године касније, 1900. Из политике је изашао наредне године на сопствени захтев. Никола Радовановић је био четири пута посланик на заседањима велике скупштине, од којих су две биле уставотворне, и још осам пута је биран за народног посланика. (Р. Маџаревић, *нав. дело*, 67–68)

32 Две хиљаде и триста четрдесет мушких и хиљаду четири стотине седамдесет два женска житеља,

Доказивање власништва над једним сџолом

Новопостављени епископ жички, господин Никанор Ружичић³³ канонску посету срезу студеничком и трнавском у окружју чачанском, започео је 18. јула 1886. посетом манастиру Студеници, наставио је у Рашкој. У Заблаћу је био 26. јула, у Жежевици 27. и 28. потом одлази у Трnavу. У Чачку је боравио 29. јула, следећег дана вратио се у Краљево.³⁴ Епископ жички је у току лета, посетио и драгачевски срез, цео Руднички округ, као и срезове Ужичког округа, ариљски и моравички, окружна места и варошице, вршио је службу, светио водицу, кропио и благословио побожне хришћане и подучавао народ. Посета се одвијала према утврђеном плану који је одобрио министар просвете, о чему је епископ Никанор известио Архијерејски сабор Српске православне цркве 1. октобра 1886.

Митрополит српски, Теодосије Мраовић проследио је министру просвете препис извештаја, у коме се епископ Никанор жалио на свештенство и паству, на непоштовање светиња, на појаву порока, који су због раширености постали уобичајени и блиски народу као да су врлина. Издвојио је да се јавно признавало да је мало оних, који не би лажно сведочили: било из љубави, мржње или за новац, не либећи се да то и заклетвом потврде. ... „има и таквих који ће се по десет пута лажно заклетати само да би некога на молбу спасао или из освете упропастио.“ Никанор Ружичић је био на челу епархије, до 28. маја 1889. када је разрешен дужности и пензионисан.³⁵ Годину дана касније, августа месеца 1890, старалац окружја рудничког, са седиштем у Чачку,³⁶ Мијаило Церовић

од којих је две хиљаде шеснаест било писмено, живело је у осам стотина осамнаест домова. Ово је био први попис људи и стоке вођен у исто време по свим општинама (од 31. децембра 1890. до 15. јануара 1891). До тада је комисија радила по неколико месеци, што није било меродавно за статистику. (*Српске новине*, 10. октобар 1895, бр. 228, МИАЧ, К-7).

33 Изабран је 4. маја 1886. Крајем године, 1. децембра 1886. премештена је епископска столица из Краљева у Чачак. Истог дана су укинуте шабачка и неготинска епархија: прва је припојена београдској а друга нишкој, а из београдске припојени су крагујевачки и јагодински округ жичкој епархији. У време његовог столовања у Чачку, основано је удружење свештеника и покренут лист „Жича“ (1889), али је изашло свега пет бројева. (Радош Ж. Мацаревећ, „Извештај Никанора, епископа жичког о каноничкој посети у делу своје епархије у лето 1886. године“, *Изворник*, 18, Чачак 2002, 35–44). Никанор Ружичић био је ректор Богословије у Београду. Најзначајнија су му дела: *Велики жуџан Сшефан Немања и његов значај за цркву и државу; Номоканон Српске цркве-теорија каноничкој права и Таблице сродства. Примери сродства*.

34 МИАЧ, Општина заблаћка, К-6, 1886, Посета епископа Никанора 1886.

35 Одласком краља Милана Обреновића са престола, омогућен је повратак митрополита Михаила. Митрополит Теодосије Мраовић и епископи Никанор жички и Димитрије нишки, 27. маја 1889. затражили су разрешење, што је следећег дана прихваћено и њих тројица су пензионисана. Епархија жичка остала је упражњена, за администратора је постављен архимандрит Нићифор Дучић, а годину дана касније 1890. епископска столица премештена је поново у Краљево и за епископа постављен Сава Дечанац.

36 Марта месеца 1890. ступио је на снагу „Закон о административној подели“ на петнаест округа, када је дошло до спајања Рудничког и Чачанског у Руднички са седиштем у Чачку, 1. јула 1890. Округ су сачињавали срезови: драгачевски (Гуча), жички (Краљево), качерски (Руднички), љубићки (Прељина),

наложио је начелнику среза трнавског, да испита тачност сазнања која је добио од сведока Јевте Јовановића, кафеције, Милисав Петровића, трговца, Саватија Пајовића, и Милана Ристића, пекара, да је Мића Шуљагић, приликом доласка епископа Никанора, сто из архиве начелства однео и да га је сакрио у својој пекари.

На почетку последње деценије 19. века Чачак је окружна варош, у којој је централно место заузимала кнез-Страцимирова задужбина, око које су била: два конака: Јована Обреновића, и епископски (владичански), зграда реалчице, класицистичко здање Окружног начелства, и Манастирски парк.³⁷ У најужем градском језгру било је породичних кућа, и више кафана, чији су власници били најбогатији Чачани. Крајем тридесетих година 19. века, одмах по одласку последњих Турака, епископ Никифор Максимовић (1788–1853) је у близини епископског двора, подигао гостионицу и три дућана. Ова механа или „Владичин хан“ (касније гостионица манастира Срећење), налазила се на простору данашњег „Абрашевића“.³⁸

Први човек општине чачанске био је Никола Радовановић,³⁹ који није сведочио у овом судском процесу јер није позван, мада је наведен као сведок одбране. И сам је имао затворско искуство, и то, у време када је био по други пут биран (1864) на место председника општине чачанске. После притужби неколико суграђана на његов рад, сменио га је и притворио начелник округа. Како су притужбе биле неосноване, пуштен је из притвора.⁴⁰

У судском поступку доказивања власништва над једним столом, изостављен је назив кафане Јована Буђевица, за другу у којој се десило политичко иступање,⁴¹ такође, наводи власника, Петра Барунтића.⁴² Јован Буђевац је у попису 1863. био власник кафане са дућаном, и три куће од слабог

студенички (Рашка), таковски (Горњи Милановац) и трнавски (Чачак). Њему је Законом од 5. јануара 1899. припојен срез моравички из округа ужичког. (Витомир Василић, „Административно-територијалне промене на територији општине Горњи Милановац 1815–1995“, *Зборник Народног музеја Чачак* (ЗРНМ) XXXI, Чачак, 2001, 53–93)

37 Налазио се између данашњих улица Бате Јанковића и Моравске.

38 Број механа и угоститељских објеката почео је да расте после одласка Турка и већ 1836. види се из списка еснафа у Чачку да су угоститељска занимања по броју чланова на првом месту, испред терзија и абација. (Милош Радовановић, „Угоститељски објекти у Чачку (до Другог светског рата)“, ЗНМЧ, XXXVI, Чачак, 99–119).

39 Шуљагић га је навео као једног од тројице сведока, пред којима је Милан Ристић признао да буре није вратио а доцније се заклео да га је вратио. (Погледати документ *Исџиш Миће Шуљагића*)

40 Р. Мацаревић, *нав. дело*, 66.

41 Приликом одржавања бала, један од присутних просветних радника, чије име није наведено, поредио је тадашње политичке прилике са владавином римских владара Калигуле и Нерона, што је кмет Мића Шуљагић пријавио министру просвете.

42 Начелник округа чачанског Коча Радовановић, 12. јуна 1884. добио је извештај од помоћника кмета Радосава Антонијевића, да је Петар Барунтић „кафеција овдашњи“ због прекорачења радног времена позван на рапорт, али не наводи где се кафана налазила. (МИАЧ; НОЧ, К-20, 1883-1884, 13/115).

материјала и нешто земље у околини.⁴³ Двоспратну кућу, која се налазила на истој страни где и зграда реалчице,⁴⁴ Катарина, кћерка Данице и Јована Буђевца,⁴⁵ завештала је заједно са осталим зградама фонду који је основала у корист сиромашних ђака.⁴⁶ Њено наследство била је и кафана „Каблар“ у којој је приређен свечани ручак поводом доласка жичког епископа 1886. Налазила се преко пута некадашњег ресторана „Таково“, издавана је под закуп Мићи Шуљагићу, Јевти Јовановићу и Саватију Пајовићу.

Тужба је подигнута на основу изјава сведока. Јован Милојевић тридесет седмогодишњи ткач, потврдио је да је Мића донео у кафану Јована Буђевца сто испрскан мастилом, јер је на њему радио персонал акта у архиви. О њему се осумњичени Мића Шуљагић, изјаснио као сведоку који на мобу⁴⁷ сведочи, нарочито јер му је он као кмет више пута пресуђивао.⁴⁸

Јевта Јовановић, педесет деветогодишњи кафеџија, потврдио је да је Мића Шуљагић, највероватније сто продао Радовану Славковићу, механџији из Чачка.⁴⁹ Осумњичени Шуљагић је навео, да је сто који му је власт одузела, његова својина, и да га је користио у кафани коју је узео под закуп од Јована Буђевца,⁵⁰ да је исту 1884. године издао под кирију Јевти Јовановићу, који је у закупљеној кафани користио сав намештај до новембра 1889. када је све столове вратио, сем наведеног „притајеног“ стола.⁵¹

Милисав Петровић, као сведок тужбе, потврдио је, да је сто био код Миће у кафани Јована Буђевца, и да он као старалац масе преминулог Буђевца није

43 Јован Буђевац, по попису из 1863. тридесет шестогодишњи кафеџија, имао је супругу Даницу, сина Крсту и две кћери: Јеросиму и Драгињу. Поседовали су и једну њиву у Врањаку чачанском и два плуга земље у Горевници (Руднички округ). (Б. Перунички, *Чачак и Горњи Милановац 1866-1915*, књига 2, МИАЧ, Чачак, 1968,19).

44 Која се налазила на месту данашње зграде градске управе.

45 Катарина је била супруга Чедомира Митровића, који је био предавач Велике школе (значајно је његово приступно предавање: О законодавним границама између цркве и државе), декан Правног факултета и ректор Универзитета у Београду. Као предавач Богословије у Београду, написао је уџбеник Црквено право, које се користи и на Правном факултету.

46 Око овог завештања вођен је спор осам година и окончан је решењем Првостепеног суда у Чачку 21. марта 1902. (Зорица Матијевић, „Завештање Катарине Митровић фонду сиромашних ученика чачанске гимназије“ *Изворник*, 10, МИАЧ, Чачак, 1994, 81–86)

47 Овако формулисано значи да је потплаћени сведок.

48 Јован је оптужен због лажног банкротства и ради под фирмом Мићиног парничара Јевте Јовановића, тако да не може бити ваљани сведок, сматрао је окривљени.

49 О њему је у попису из 1863. забележено да је бакалин, чија је жена Стана, син Мијаило и шегрт Миљан. Власник је био две куће на једном плацу од слабог материјала у Чачку, једне кућу у Крагујевцу и једне њиве у селу Балуга. (Б. Перунички, *нав. дело*, књига 2, 32).

50 У *Распореду њореза имаоца земљишта у вароши Чачку, за 1886/87.* наведена је маса преминулог Јована Буђевца, трговца. (Б. Перунички, *нав. дело*, књига 2, 19, 348).

51 Шуљагић је имао и уговоре из 1885. и 1886. из Општине атеничке, које је доставио као доказ да је повео судски спор против Јевте Јовановића.

успео да га узме, наводећи да он не зна чији је сто.⁵² Милисав Петровић, је каријеру започео као пандур у Начелству округа чачанског⁵³, наставио као механиџија, трговац и рентијер, да би крајем 19. века важио за најбогатијег становника вароши. Био је ожењен Цмиљаном, кћерком Стевана Хаџића, другог по реду председатеља Примирителног суда у Чачку, који је два пута обављао ову дужност.⁵⁴ Највећи део купљеног имања Милисав је стекао после смрти шурака, Владимира Хаџића,⁵⁵ купујући од његовог малолетног сина Миливоја и брата Светозара, кафану на градском шеталишту, док је другу купио Алекса Пушељић, који је у судском спору био је један од проценитеља вредности стола.

Саватије Пајовић, који је после Јевте Јовановића закупио Буђевчеву кафану, потврдио је да је Шуљагићу вратио велики дрвени сто из кафане, који је он продао Славковићу, механиџији.⁵⁶ Милан Ристић, пекар, поновио је исту причу о столу, да га члан Суда општине чачанске није вратио Окружном начелству. Осумњичени је навео да је са сведоком Миланом у личној мржњи,⁵⁷ и да су сви наведени сведоци у спрези против њега у суђењу који води против Јевте Јовановића, који му је уништио кафански намештај. Тврдњу Шуљагићеву да је купио сто од Петра Црвчанина, бившег судије 1879–1880, сведок Обрад Лазовић, трговац, председник општине чачанске, није потврдио. Шуљагић је навео обавезну процедуру писања реверса у Начелству,⁵⁸ приликом издавања било ког дела намештаја, и попис државне имовине приликом примопредаје дужности окружног начелника, наводећи да то могу да потврде Светозар Шурдиловић и Мијаило Радојковић, вршиоци наведене дужности, који нису позвани да потврде изречено. Утврђивање вредности стола, од једних

52 Он је за дангубу тражио четири динара.

53 Пописан је 1863. као двадесет осмогодишњи пандур (549), имања није имао, месечни приход од плате био је једанаест талира. (Б. Перуничих, *нав. дело*, књига 2, 51).

54 Стеван Хаџић је два пута биран за председника општине чачанске (1839–1840) у време Јованове буне, и други пут 1844. Милисав Петровић је куповао задужено имање из масе Владимира Хаџића, пола плаца до данашње Карађорђевог улице, а две године касније 1880. и други део са кућом до Окружног начелства, у којој је Завичајно одељење Градске библиотеке (Хаџића кућа). (Р. Ж. Мацаревић, *нав. дело*, 17, 18, 89).

55 Један од двојице Стеванових синова Владимир, је такође управљао вароши чачанском (1868–1872), док је његов зет ожењен другом кћерком Савком, Стеван Ђорђевић, такође био председник општине (1862–1864).

56 Кафану је 8. децембра 1889. узео под закуп. Његово сведочење, да је сто продат у месецу јуну 1890. изјавио је сведок.

57 Због тога што се он криво закleo да је узето буре вратио Шуљагићу, а претходно је пред сведоцима изјавио да га није вратио.

58 Сто две године касније, 1992. приликом обележавања осам векова Страцимирове задужбине, Богородице Градачке, (данас Вазнесења Христовог) локална самоуправа је узела на реверс канцеларијски намештај – кабинет директора Историјског архива, који се налази у згради Начелства. Ни локална самоуправа, ни установа, нису имали докумената на основу којих се утврђује власништво намештаја. Попуњени реверс о издавању гарнитуре био је једини валидан документ на основу кога је враћена у архив. (МИАЧ, фонд Историјски архив, 1992)

проценитеља, међу којима је био Алексије Пушељић, напредњак по опредељењу, процењено је на осам динара. Пушељић је први пут биран за кмета 1875. за председника 1888, и други пут 1903. именован од стране краља Александра после суспендовања Устава из 1901.⁵⁹ Јаков Крен⁶⁰ и Јован Вукомановић, обојица столари по занимању, проценили су као стручна лица вредност спорног стола на 40 динара.⁶¹ Шуљагић је у свом исказу, навео је да је тужба личне природе и да је повезана са догађајем из 1883. или 1884.⁶² када је неименованом лицу на свечаном балу, у својству општинског кмета одузео реферат у коме је вршено поређење тадашњег стања у Краљевини са временом римских владара, Нерона и Калигуле. Пријавио је министру просвете наведено лице, које је кажњено одузимањем четрдесетодневне плате, што је био несумњиви доказ да је био просветни радник. За тачност исказа, Шуљагић је навео сведоке, које начелник срески није позвао да сведоче.⁶³

Начелник Среза трнавског, Милан Станковић је на основу сведочења поменутих грађана, да је Мића Шуљагић као кмет чачански утајио поменути сто, пресудом одузео⁶⁴ или вратио сто⁶⁵, у присуству двојице угледних сведока, радикала: Милојка Белопавловића, трговца, једно време в.д. председника општине чачанске, и Марка Ј. Миликића, бакалина, честитог човека, учесника у Српско-турском рату. Поред одузимања стола, био је одмах приведен на издржавање месечне казне затвора, уз обавезу да плати свим сведоцима на име дангубе по два а двојици вештака по три динара. Било је потребно само сат и по времена да буде ослобођен, после утврђивања варошког и среског лекара, Илије Јовановића и Милана Николића да болује од хроничног реуматизма.

На основу застарелости, јер се за наведено дело могло одговорати у року од једне године, као и неправилности у вођењу поступка, јер су уместо кметова који су тражили да у спор буду укључени правници, пресуду потписали одборници, првозаступник Светозар Шурдиловић је уложио жалбу. Судија чачанског окружног суда Михаило Л. Стојадиновић поништио је пресуду и наложио да се спорни сто врати Мићи Шуљагићу.⁶⁶

59 Био је народни посланик од 1894. до 1897, када је распуштена Скупштина због компромиса између краља и радикала, који нису учествовали у њеном раду. (Р. Ж. Машаревић, *нав. дело*, 146).

60 Приликом пописа 1863. Јаков је био двадесет осмогодишњи младић, тишлер из Аустрије, без имања, и са месечном зарадом од свог заната 15 талира. (Б. Перуничкић, *нав. дело*, 50).

61 Вештачење двојице тишлера коштало је укупно 16 динара.

62 Тадашњи председник општине чачанске био је Петар Николић, осведочени либерал.

63 Сведоци одбране: Коча Радовановић, Пантелија Вујић, Дамњан Туцаковић и Сретен Гавровић.

64 Из пекаре Миће Шуљагића, што говори да није тачна тврдња појединих сведока да је сто продао.

65 Уколико се пошло од тврдње да је сто из архива начелства, онда је враћен.

66 Избор судије Михаила Л. Стојадиновића поновљен је 20. августа 1892. када су га краљеви намесници поставили за судију за неспорна дела у чачанском првостепеном суду; његов избор поновљен је 17. августа 1895. („Српске новине“, 22. август 1892, бр. 184).

Двојица актера овог несвакидашњег спора су Мића Шуљагић и Светозар Шурдиловић. Најстарији документ о боравку првог, у Чачку, је из 1864. када је заједно са Стеваном Ђуровићем и још дванаест пекара⁶⁷ затражио од Начелства да омогући образовање пекарског еснафа, што је одобрењем из Београда неколико дана касније и остварено.⁶⁸ Механцијским послом бавио се од 1858. неколико година касније, постао је један од старешина механско-кафанско-пекарског еснафа (1866). Исте године је одобрио полагање првог мајсторског механског испита у Чачку.⁶⁹ Од 1866. до 1910. из овог еснафа мајсторски испит је положило сто двадесет шест калфи.⁷⁰ Мића Шуљагић је као старешина еснафа био угледан грађанин кога су бирали за кмета чачанског. Био је помоћник Обраду Лазовићу, који је био први председник општине у Чачку из редова напредњака, од децембра 1884. до 1887. Септембра месеца 1890. када је давао исказ, Шуљагић је наведен је као члан Суда општине чачанске.

Друга личност је Светозар Шурдиловић, човек од поверења династије Обреновић, који је директно из Ниша стигао 1885. да би као иследник помогао начелнику Рудничког округа Миловану Браловићу у борби против хајдучије.⁷¹ Шурдиловић је био начелник Чачанског округа 1886. када је долазио епископ Никанор Ружичић, а исту дужност обављао је и 1887. и 1889.⁷² Наредне, 1890. Светозар Ј. Шурдиловић је био јавни првозаступник у Чачку.⁷³ На предлог Министарског савета, Александар I Обреновић поставио га је за

67 Лебарских мајстора.

68 Допис је послан 3. марта, а одговорено је 9. марта 1864. (Б. Перуничкић, *нав. дело*, књ. 1, 752, 753)

69 Друга двојица старешина еснафа: Стеван Ђуровић и Обрад Ковачевић, су заједно са Шуљагићем одобрили 26. јуна 1866. Васи Микаиловићу полагање мајсторског испита.

70 У складу са Еснафском уредбом, одобрење је издавало Окружно начелство након увида у *калфено писмо* и доказ да кандидат већ држи радњу. Власници радњи могли су да постану само они који имају положен мајсторски испит и *мајсторско писмо*. Мајстори су регрутовани из редова калфи. Да би изучавали занате, у Чачак су стизали дечаци из разних крајева. Након шегртовања, они су при еснафу полагали прво калфенски испит. (Јарослав Дашкић, „Механско-кафанско-пекарски еснаф у Чачку (1841–1910)“, *ЗРНИ* XXI, Чачак, 1991, 291–300.

71 Свирепо убиство које су хајдучи извршили 24. јула 1885. у кафани у Бершићима, над послаником Таковског среза, Вељком Јаковљевићем, чланом владајуће, Напредне странке, дало је повод краљу Милану Обреновићу да крене у одлучну борбу против хајдучије. Враћен је Закон од 24. априла 1863. што је довело до увођења ванредног стања и преких судова у Ужичком, Рудничком, Чачанском, Звишском и Хомољском срезу Пожаревачког и Колубарског среза Ваљевског округа. Требало је приказати злочин у Бершићима као освету радикала, зато су ухапшени радикалски посланици: Милан Ђурић из Ужичког округа, Максим Сретеновић из Горњег Милановца, док се од хапшења трећег, Ранка Тајсића одустало после његове претње да ће и он отићи у гору. Радикали су оштро протествовали због намере власти, да убиство Вељка Јаковљевића прикаже као политичко. (Оливера Милосављевић, *нав. дело*, 236-237.

72 Када је српска влада основала 17. јануара 1888. *Одбор за Париску изложбу*, у сваком среском и окружном месту оснивани су пододбори, чији су председници били срески или окружни начелници, Шурдиловић је предводио пододбор Чачанског округа, који је имао запажен наступ у Паризу 1889.

73 У *Шемајизму за 1890*. првозаступници, данас уобичајено адвокати, за варош Чачак су били: Глигорије Новаковић, Благоје Стојадиновић, Светозар Ј. Шурдиловић, Илија Баковић, Сава Самарцић док су за Горњи Милановац били Живко Поњавић и Коста Борисављевић.

народног посланика (1894–1896). Поново је на месту начелника Рудничког округа 1895. када је као један од најоданијих присталица династије Обреновић, постао најревноснији борац против хајдучије, док је за радикале такав начин борбе био полицијско насиље.⁷⁴ Његово учешће у великом процесу хватања хајдука 1896–1897. огледало се и у доказивању политичке кривице у хајдучком убиству једног учитеља, за шта је оптужио и ухапсио Ранка Тајсића, радикала, народног трибуна, осведоченог противника династије Обреновић.⁷⁵ Светозар Ј. Шурдиловић, као начелник Рудничког округа, започео је и завршио кулуком становништва, зидање Дворца у Такову (1899–1900) који је био поклон народа краљевском пару Обреновић.⁷⁶

Две биографије, осумњиченог и његовог првозаступника који је директно био укључен у спор као начелник округа, који је по речима сведока, дозволио да архивски сто без реверса заврши у кафани, може да наведе на закључак да је спор поведен не само да се утврди кривица кмета него посредно и начелника, те да тако обојица буду политички дискредитовани.

Догађаји који су показали сву нетрпељивост политички оријентисаних грађана, кулминирали су „крвавим Божићом“ у Чачку (децембра 1892) и крвопролићем у Горачићима (фебруара 1893). Либерална партија је у оба случаја показала своје крајње антилиберално и реакционарно схватање организовања власти.

У фонду Начелства округа рудничког са седиштем у Чачку међу двеста осамдесет осам предмета који се чувају у кутији број 3, налази се тужба подигнута 1890. против Миће Шуљагића, кмета општине чачанске за „прикривање“ стола из архива наведеног окружја.

Прилози:

МИАЧ, Начелство округа рудничког 1890-1902, К-3, бр. 6 ; Тужба; Л -39 + 9

Рађено 3. августа 1890. год. Чачак

Дознао сам: да кад је Његово преосвештенство г. Никанор бив. епископ жички – пре 2-3 године долазио из Краљева у Чачак, за дочек његов од појединих овдашњих грађана узимате су разне ствари у послугу. Том је приликом и из архива овд. начелства узет један велики астал.⁷⁷ Кад су

74 О. Милосављевић, *нав. дело*, 284.

75 Шурдиловић је успео да смени председника суда који је сматрао да не постоји политичка кривица Ранка Тајсића у вези хајдучије и политичког убиства учитеља Баџића, те га је, 15. фебруара 1897, пустио из притвора. Краљ лично је одобрио смену председника суда и 15. априла 1897. поново је чачанском суду приведен Ранко Тајсић.

76 МИАЧ, НОР, К-3, бр. 236, Дворац у Такову.

77 Словенску реч „сто“ прихватили су Мађари и прилагодили је свом изговору „asztal“, у том облику вратила се као позајмљеница из мађарског. И данас се реч „астал“ користи у свакодневном животу, као архаизам .

доциније поједици своје ствари узимали натраг, астал начелства однео је г. Мића Шуљагић, те га и данас крије у својој пекарници. Да је ово овако посведочиће – по чувењу- Јевта Јовановић кафеџија, Милисав Петровић, трговац, Саватије Пајовић⁷⁸ и Милан Ристић,⁷⁹ пекар. Нек се по овој ствари испитају наведени сведоци, нек се астал код г. Миће потражи па према потреби г. Мића узме на одговор и са њим у свему по закону поступи.

Стара[лац]окру[жја] руд[ничког]⁸⁰
М. Церовић⁸¹

(На полеђини)

Но 3616
Начел. ср. трнавског

Ову ће ствар г. начелник овог среза, одмах поверљиво трагати, а ако се докаже кривица Мићина, нек се сва радња озваничи
М. Церовић

Рађено 4. августа 1890. год. Чачак

И С П И Т

Сведока Јована Милојевића оvd.ткача а по кривици Миће Шуљагића оvd.
[нечитко]

Због утаје једног државног астала
Јован Милојевић стар 37 год. у општем

Способан за сведока на питање исказа:

Кад је први пут долазио из Краљева Епископ Жички г. Никанор ради његовог дочека узимате су ствари оvd. грађана у послу је тада узет један астал из Начелства окр. у подруму, тај је астал Мића донео у кафану Јована

78 Саватије Пајовић, у *Списку лица која гуђују йорез за раније јодине*, бој три, под бројем двадесет, заведен је као механџија. (МИАЧ, НОР 1890-1902, К-3, 1896/104, Л-29 + 7.)

79 Милан Ристић, у истом списку, под бројем тридесет три заведен је као бивши трговац. (МИАЧ, НОР, К-3, 1896/104, Л-29 + 7.)

80 Углсте заграде користи приређивач, уколико допуњује, додаје речи или примети да је део текста нечитак.

81 Вршилац дужности начелника био је Мијаило Церовић. (*Државни шемаџизам Краљевине Србије за 1891*, 165.)

Буђевца коју је држао у то време Мића Шуљага. Тај је асталиспрскан мастилом јер на њему је радио персонал акта у архиви, ја бих тај астал познао само да га видим. Астал се и данас дањи налази у пекарници Мићиној. На ово се могу заклетити, читати знам а испит ми је прочитан од речи до речи. Дангубе хоћу као сопственост да имам 4 динара

Јован Милојевић с.р.

Деловођа
Богдан М. Милојевић

За оверача начелник срески писар
М. А. Пановић

Рађено 3. августа 1890.

ИСПИТ

Сведока по делу кривице Мића Шуљагића због што је присвојио један дрвени астал приликом када је из Краљева долазио овде у Чачак бив. епископ жички г. Никанор.

Јевта Јовановић оvd. кафеџија у свему способан за сведока на питање каза: Пре две године кад је долазио овде у Чачак бив. епископ Жички г. Никанор, г. Мића Шуљагић оvd. кмет узео је у недељу један дрвени астал ради дочека епископа, но он тај астал није хтео вратити ди треба на своје место, него га је однео својој кући. У последње време био му је у пекарници, но чини ми се да га је продао Радовану Славковићу оvd. механџији. Астал је дугачак и ја ћу га одмах познати чим га видим. На ово ћу се заклетити, писати знам, дангубе хоћу 2 динара.

Јевта Јовановић

Милисав Петровић оvd. трговац способан за сведока на питање одговори: Од пре једну и по годину дана ја сам видио да има један астал велики код Миће Шуљагића оvd. кмета а то је био у кафани масе Буђевчеве, ја сам као стараоц хтео да тај астал узем, но Мића није ми га дао наводећи да је његов и он га је однео а чији је тај астал био не знам, но ја бих га могао познати. На ово се могу заклетити писати знам. Дангубе хоћу 4 динара.

Милисав Петровић под. М. Петровић

Саватије Пајовић оvd. способан за сведока на питање проговори: 8. децембра пр[ошле] г[одине] ја сам узео под закуп кафану Јована Буђевца од Јевта Јовановића оvd. У кафани је био један велики астал, тај астал однео Мића Шуљага у месецу јуну т[екуће] г[одине] наводећи да је његов. Ја бих астал добро познао само кад бих га видио јер он је тај астал продавао господину Славковићу оvd. мех[анџији]. На ово ћу се заклетити, писати знам испит ми је

прочитан. Дангубе хоћу 2. динара

Саватије Пајовић с.р.

Милан Ристић оvd. пекар у свему. Способан за сведока на питање изјави: Кад је епископ Жички г. Никанор долазио овде из Краљева узет је у архиву овог округа један велики дрвени астал са кога је владика вечерао, Мића је као кмет донео тај астал у кафану Буђеувчеву коју је он био узео под закуп па је тај астал придигао и одно кући својој који се и сада код њега налази. Ја ћу астал познати само док га видим. На ово ћу се заклети, писати знам. Дангубе хоћу 2. динара

Милана Ристић с.р.

Деловођа
Богдан М. Антонијевић

Оверава за начелника
писар М.А. Поповић

[Друга страна документа]

N3616

Потпуно је доказано са испитаним сведоцима да се налази у г. Миће Шуљагића оvd. кмета један државни астал кога је он као кмет узео у послугу од Начелства овог окр[ужја] приликом доласка бив. епископа Жичког г. Никанора, па је тај астал узео и на своју корист употребио и није хтео дати гди треба него и данас дањи код њега прикривен стоји: услед напред изнесених разлога а на основу 73. крив поступка с позивом на члан 15 земског устава. Решавам:

Да се учини претрес у обиталишту и осталим зградама и пекарници Мићиној ради проналаска напред споменутог астала, а у присуству два среска правника и са испитаним сведоцима који ће астал познати. Решење ово предати у препису Мићи.

3.8.1890

Чачак,

за начелника писар М.А. Поповић

Примио сам решење данас у 5 сати 3. августа 1890. године
Присутни Милојко Белопавловић⁸² Марко Ј. Миликић⁸³ М. Ристић

82 Милојко Белопавлић- Белопавловић, заједно са братом Веселином и Чедомиром Ракићем основао је 1886. трговачко мануфактурно-терзијску и шпекулативну фирму „Белопавлић – Ракић“, која је од 1890. радила под називом „Браћа Белопавлић.“ Био је радикал по опредељењу, биран је од 1891. више пута за кмета, када је председник општине био радикал, за в.д. председника постављен је после разрешења Влајка Антонијевића, априла 1902.

83 Марко Ј. Миликић, трговац, радикал по опредељењу, 27. децембра 1890. „сам се убио из пушке. Узрок је самоубиству што није могао да плаћа своје новчане обавезе. Марко је вредео као Човек

Астал о коме је реч нађен је у пекарници Мићиној и на њему стајаше лебац и тај астал познали су испитани сведоци, да је државни астал.

3.7.1890. Чачак

М. Поповић, писар среза

Мени не треба уверење о претресу. Но кад ми се даје по наредби видети морам га примити М.Шуљагић

4. август 1890.

Оверава за начелника Писар М.Поповић

Рађено 8. августа 1890 Чачак

Добављени су данас власти ово среској Јован Миливојевић овд. ткач Јевто Јовановић кафеџија, Саватије Пајовић и Милан Ристић пекари, та кад им је изнет на углед онај астал што је нађен у пекарници Миће Шуљагића овд. пекара, то су упитани погледали

Чији астал и ако познају то од куда они казаше: Овај исти астал који нам се данас даје на углед, ми га добро познајемо и нарочито што му је пречага полегла кад је на њему персонал акта радио оструган, овај је исти астал донет из Архива овог округа кад је жички епископ г. Никанор долазио ради послуге, но њега Мића није хтео да врати на своје место него се служио у кафани а у последње време у својој пекарници гди га је власт и нашла. Да је овај астал Нач[елства] овог окружја овог кога ми лично познајемо, и да је овај исти астал Мићо усвајао и са њиме се служио заклећемо се.

Дангубе хоћемо по 4 динара. Писати знамо:

Јован Милојевић с.р.

Милан Ристић с.р.

Јевта Јовановић с.р.

Саватије Пајовић.с.р.

за Начелника среског писар оверава

М.А. Поповић

Деловођа
Богдан

[четири таксене марке од 50 пара]

Првостепеном суду чачанском

На основу решења иследне власти среза трнавског од 3. августа тек. год. бр. 3616 мени је јучер извршен претрес моје радње, због неког астала као својину начелства ово окружног који сам како се вели, пре пет година

честољубив“ забележио је либерал Илија Кривачић, одајући признање политичком противнику. Марко Ј. Миликић угледан и честит човек, учествовао је у Јаворском рату, спријатељио се са лекаром Јарославом Кужељом, коме је био кум на венчању са Милевом, кћерком свештеника Сретена Поповића из Чачка. Марко је имао четири сина и исто толико кћери, једна је била Косара, мајка понатог српског песника и романописца Бранка В. Радичевића. (Милутин Јаковљевић, „Забелешке знатнијих догађаја 1853- 1908“, *Изворник*, 1, Чачак 1984, 25; Р. М. Маринковић, М. Тодоровић, *нав. дело*, 118.)

узео на послугу, па га н[исам] вратио, већ га бајаги утајио и на своју корист употребио. Радња иследне власти у овоме погледу противна је закону па следствено и решење није на закону основано нити је имало места претресу моје радње. Жалим се противу истог решења са ових разлога:

1. Кад власт „сама признаје да је астал утајан [нечитко] својина Начелства чачанског, сада рудничког, онда је среска власт била дужна да изиште акт тужбе начелства кому донета по инвентару фали астал и да га опише па кад такав акт добије онда би тек било јасно да дело постоји и морала би се истрага преузети а све док ово што ми се подмеће не потврди оштећено надлештво – не може се говорити о постојању дела, нити противу мене предузимати истрага.

2. Што чиновно лице које је претрес извршило није ме извршења истог у смислу 76. крив поступку саслушало и упитало на леп начин, да ли се код мене налази утајен предмет, па тек кад би ја одрекао а власт основану сумњу полагаала, тек пошто би извршила претрес стана, иначе никако

3. Као најглавниј услов у овоме опажен је, што власт по своју дужности није од стручни лица проценила астал као утајан предмет и на тај начин према вредности квалификовала кривицу за иступну или преступну, којој се уосталом за сада казна [нечитко] у коју категорију долази.

Са ових разлога а на основу члана 15 Устава земаљског молим истражног судију да поменуто решење поништи као незаконито и на тај начин радњу среске власти огласи за незакониту.

4. август 1890.

Чачак

Написао С. Шурдиловић
Адв[окат]

Понизни
Мића Шуљагић

[три таксене марке од по 10 пара]

Првостепеном суду чачанском

У свези моје прве жалбе изјављење томе суду противу решења иследне власти среза трнавског, због извршеног претреса у мојој радњи у погледу тражења неког утајеног астала- накнадно подносим још и ове разлоге , који радњу среске власти карактеришу као против закониту и на име:

1. Што је по 77. крив.пост[упка] иследник лично овлашћен да врши претрес а други органи тек по нарочитим писменим овлашћењу његовом, а овде није тако било , нити је извршилац претреса као неиследник имао писмено овлашћења иследниковог

2. Што неовлашћени претресач моје радње није истог дана када је претрес извршио поступио по наређењу 71 крив. поступка него тек 7. тек. месеца по гласу [нечитко] реверса датираног 4. истог месеца.

3. Што је утајени астал по процени вештака на полеђини истог реверса оцењен 8 динара дакле испод 200 гроша чаршијских -391 зак.о казнама онда дело ово за које сам назват за „Утајача“ долази у ред иступа, а како по 396 ист.законa сви иступи застаревају за три месеца то је ова моја кривица ако је донета може бити застарела, јер и сама иследна власт признаје, да је астал узет из Начелства пре 5 година.

О другим незаконитим поступцима иследне власти, које би морао цитирати на основу аката ислеђења, не могу ни зборити јер ми иследник није хтео на захтев дати акта на размотрење, већ ми је то право противно 187 крив[ичног] пост[упка] окрњило.Молим да се ова накнадна жалба придружи првој и по истима реши

8. август

Чачак

поднео Шурдиловић

Адв

Понизни Мића Шуљагић

Пекар из Чачка

[Друга страна]

Примљено 8. августа 1890

Председник Ј. Николић

Р е в е р с

Власт Среза Трнавског примила је од г.Миће Шуљагића оvd. кмета један дугачки астал за који је доказано да је државни и који је нађен у његовој пекарници

По наредби начелника среског

Но 3616

4. август 1890

Чачак

На другој страни документа

Писар М.А. Поповић

Процена

Астал кога одузима среска власт среза Трнавског, ми ниже именовани процениоци вештачисмо, оценили и да исти астал вреди ОСАМ ДИНАРА.

7/8. 1890.

Чачак

Процениоци

А. Пушељић

Цветко Петковић⁸⁴

Васо Пајовић

Процена је учињена у присуству нашем и по истој примамо астал

7/8 1890

А. Ђукановић зв.срески

Начелник ср Трнавског

Но 3710

8. август 1890

Чачак

Првостепеном Суду у Чачку

По одг. жалбу Миће Шуљагића оvd.пекара са којом се жали што је чињена истрага у његовој пекарници за неки државни астал, за који је доказано да је државни и који је нађен у његовој пекарници шаљем суду са под започетом истрагом с молбом да ми по употреби изволе вратити ради даљег продужења (нечитко)

По наредби

Начелника среског писар М. А. Поповић

Друга страна

Прим 8. августа 1890. Мића Шуљага

Но 11232

11165 М

Начелнику среза трнавског Закон о истражним судијама , истражни судија односно судија првостепеног суда по чл.32 истог закона није овлашћен да расправља оваква питања, зато вам се враћају акта неразмотрена, да по закону учините даље шта треба

Судија Мих.Л. Стојадиновић

10/8. 1890.

Чачак

М. П. краљ.срп.начелство среза трнавског
12. 8. 90

Но 3848

Рађено 18. септембра 1890. Чачак

Добављени су данас власти овосреској Јаков Крен оvd. тишлер и Јован Вукомановић та кад им је опет на углед онај астал На.ово округу. који је у пекарници Миће Шуљагића оvd.пекара као утајен и кад су опоменути да исти астал савесно оцене колико вреди они казаше:

84 Цветко Петковић, био је житељ чачански, 1863. уписан је под бројем шесто четрдесет пет, као двадесет седмогодишњи слуга меански, без имања, са месечном платом од пет талира. (Б. Перуничкић, *нав. дело*, књига 2, 56.)

Астал који нам је данас власт дала на углед те да га проценимо као стручна лица за тај посао ми му опредељујемо цену јер он на садашње време вреди 40 динара и словом четрдесет динара. Ми тражимо наине вештачене дијурне по 8 динара.

Јаков Крен⁸⁵ и Јован Вукомановић.⁸⁶

Оверава по наредби
Начелника среског М.А. Поповић

Заклетва

Ја Јевта Јовановић, Милисав Петровић, Саватије Пајовић, Милан Ристић, Јован Милојевић Заклињемо се јединим Богом и свим што нам је на овом свету најмилије, да смо у свему, што нас је власт питала, истину и ништа друго но саму истину казали, и да ништа нисмо што смо у овој ствари хтели прећутали, и како ми овде истину говорио, тако нама Бог помогао.

Јевта Јевтовић
Јован Милојевић
Саватије Пајовић
+ Милисав Петровић
Милан Ристић

Но 4722

21. Септембар 1890.

Чачак

Оверава
По наредби Начелника среског
писар М.А. Поповић

Рађено 24. септембра 1890. у Чачку

ИСПИТ

Г Миће Шуљагића овд. члана суда овд општине
Због неког астала државног утајеног кога је он утајио. Мића Шуљагић овд.стар 53 године по његовом казивању не знам никакав [убачено] ни за какво утајиво дело, кад је упитан одкуда му је онај астал што му га је власт овог среза одузела он каже: Ја сам механција од 1858. г. и од тада имам свој механцијски једек⁸⁷ као астале и том погодне и ово сам набавио временом кад ми је што требало за моју радњу, разуме се да за те ствари (нечитко) не тражи да га морам документовати одкуда ми је шта.

85 Јаков Крен, столар, у Чачак је дошао 1848. из Руме, са братом Фердинандом. Њих двојица су заслужни за подизање првог јавног споменика 1860. у Чачку, у част повратка кнеза Милоша Обреновића. На згради Старог начелства урадио је сву столарију.

86 Јован Вукомановић, столар по занимању, забележен је под бројем тридесет пет у Списку лица која дугују порез за раније године (МИАЧ, НОР, К-3,1896/104, Л-29 + 7).

87 Конопац на који се вуку коњи, поводац, или причвршћује мрежа.

И овај астал који ми је власт одузела моја је својина а не Начелства, јер ја сам исти астал и друге моје алате и јед кафански као закупац кафане Јована Буђеца 1884. год. дао под кирију Јевту Јовановићу оvd. кафецији од тог доба па све до концем месеца октобра 1889. год. Јевта је имао код себе све астале па и овај и он је био код њега у притајењу, стајао је пред кафаном на коме је Јевта лебац продавао и тако после овога у месецу новембру 1889. мени је Јевто друге моје астале вратио а овај о коме је реч задржао код себе молећи ме да га и даље код њега у послугу оставим а мени кад за треба да ће ми га дати. Да је овај астал и други моји астали и **језак** код Јевте на послугу био о овоме имају уговори послати 1885. год. и 1886. оба ова уговора налазе се код Суда општине атеничке у спору моме са Јевтом па молим власт да их добави и овоме се увери.⁸⁸ Да је овај астал био у притајењу код реченог Јевта то ће ми поред уговора посведочити ови сведоци Петар Јосиповић, Никодим Бјелић,⁸⁹ Коста Марковић којима је познато да је овај астал код Јевта—дању и ноћу пред кафаном био а лето и зими и лета са њега лебац продавао, па тражим да се они испитају.

Јевто кад је предао кафану Саватију Пајовићу оvd.биће то с концем 1889. год. он је овај мој састал код Саватија Пајовића на истом месту у послугу са назначењем да је то моја својина и да ми га Сава даје кад га будем ја тражио преда и он ми га је предао пре два месеца молим власт да Саватија о овоме испита.

Што у реферату стоји да је астал Наче. То није истина јер кад би то било Нво би га тражило нарочито још и томе што се у свакој приватној радњи а нарочито у државној кући води инвентар од своје имовине и ота како се у реферату вели изменило се неколико старешина и приликом предаје дужности то видео би се тај мањак, но како тамо стоји ја не знам но само знам да је ово мој сто исти астал и по самом његовом саставу види се да је то механцијски астал за ручавање гостију, продаје леба и том подобно. Најпосле јошт и ово кад би у истини било да је оно астал туђ то би дело по 396 крив. закона застарело па на основу тога тражим да се ово ислеђивање прекине и мени мој астал врати. Што се тиче сведоцбе сведока њихова сведоцба измишљена и неистиниста сведоци који су сведочили они су у спреси (нечитко) у парници и то Јевто Јовановић кога сам тужио суду за упропашћени ми и не враћени језек да је он овако молим среску власт да слична акта из суда оп. асталу кад га се дело налази на суђењу. (Прочитати).

Са Миланом Ристићем такође сам у свађи

М. Шуљагић с.р.

88 У фонду Општине атеничке није сачуван овај спор. (прим. приређивача)

89 У попису 1863. његов отац Михаило, имао је тридесет пет година, био је касапин, који се доселио у Чачак. Оженио се Аницом, Чачанком која је била власницом плаца и куће од слабог материјала. Михаило и Аница су имали две кћерке: Круну и Кат, и сина Никодима. (Б. Перуничкић, *нав. дело*, друга књига, 41-42.)

И он је оптуживан по мојим тужбама судом општине чачанске за разне крађе и крађу мојих столица и други ствари молим среску власт да изнесе на акта суда оп. чачанске Но 2769, 28217, 2991, 4875, од 1887, 1888, 1889, па ће се овоме уверити. Са сведоком Јованом Милојевићем такође сам у опрези и он је склон на мобу сведочити нарочито зато што сам га ја више пута судио над њиме пресуде извршавао, а ово тврде акта суда оп. чачанске Но 2890, 6210 од 1887, Но 4115 од 1888, Но 5860, 6691 од 1889, Но 771, 2886, 3098, 2079 од ове године и то као лакомом и човеку који два пута био под стециштем⁹⁰ једанпут оптуживан на робију због лажног банкротства, из ових изложених узрока не могу му положити поверење нарочито још и зато што овај Јован ради под фирмом мог парничара сведока Јевта Јовановића. Да је Јован за оваква дела осуђиван и под стециштем био и да је слуга и под фирмом Јевтовом то ће ми долазећи ови сведоци монах Радуловић, оvd. Јевдокија бивша жена Јованова а сада живећа у Крагујевцу молим да се питају.⁹¹

У реферату се вели да сам ја узео из НВо астал ово не може се ничим тврдити нарочито кад се зна јер се из мог Надлежства узима у послугу ма зашта на примање мора да се за реверс изда признаница. Реферат сам држим, да је проистекао из личног нерасположења г. референта који је 1883. или 1884. год. био овде предавач и једном приликом на једном балу у гостионици Петра Барунтије⁹² на горњем боју говорио о Нерону и Калигули односећи њихова дела и ја га тада у оно време дошавши се ту као кмет одузео сам оно писање његово са рефератом, Н[ачелст]ву чачанском а оно г.министру просвете који га је зато и по том раду казнио са четрдесетодневним платом, да је овако, тражим да се испитају г. Коча Радовановић,⁹³ Пантелија Вујић телеграфиста, Сретен Гавровић⁹⁴ и Дамјан Туцаковић⁹⁵. Дакле дело ово измислили су моји лични непријатељи и она лица која су са мношвом у личном омрази и парници.

Казао сам и кад би било у истини ако се загајило и кад не би злонамерности

90 Вероватно реч стециште значи стечај.

91 У попису 1863. Јевтина жена је била Стана, имао је две куће у Чачку и кућу у Крагујевцу.

92 Петар Барунти се наводи као кафеџија овдашњи 5. фебруара 1884. у дневном извештају достављеном начелнику округа Кочи Радовановићу. (МИАЧ; НОЧ, К-20, 1883-1884, 13/11)

93 Коча Радовановић, начелник округа чачанског је добијао свакодневне извештаје од помоћника кмета Радована Антонијевића о приспелим путницима и механама у којима су одседали. Добијао је рапорт о поштовању радног времена, и понашању гостију (1883-1884). (МИАЧ; НОЧ, К-20, 1/8.) Упопису из 1863. наведен је његов отац, Милија Радовановић, трговац, који је имао супругу Босу, кћи Јеленку, два сина Константина и Атанасија, и био власник једне куће, два дућана, винограда, и њиве у Чачку, Коњевићима и Љубићу. (Б. Перуничих, *нав. дело*, друга књига, 10.)

94 Сретен Гавровић (либерал) био је кмет општински заједно са Сретеном Гогићем (радикал), када је председник био либерал Петар Николић (од 22. марта 1883. до 12. априла 1884) Сретен Гавровић рођен је у Чачку, 24. јануара 1851. од мајке Ружице и оца Димитрија, хурџије. Променио је више занимања. Прво је био бакалин, потом кафеџија, затим, писар у чачанској и економ у горњомилановачкој болници. На место в.д. председника општине поставио га је крајем децембра 1892. начелник среза трнавског који је сменио претходну општинску управу. (Радош Ж. Маџаревић, *Први траћани*, 120, 159.)

95 Члан Суда општине чачанске.

било онда Јевто и његови другови који се сад појављују као тужиоци и сведоци били би саучесници овога дела, нарочито један и то коме као што они веле да је то било узимање астала 1886. год. та кад би уистину било и кад би они били поштени људи онда су то одма требали вратити и доставити а не а не днас што с у ово измислили у цели да ми се освете. Молим среску власт да ми прочита исказ други сведока сем ових за које сам дао примедбу а и вештака. Ако су који били сем оних што су астал ценили кад ми је одузет.

Што се тиче сведоџбе Милисава Петровића није истину рекао јер ја од пре 6 година не радим нити сам радио у оној кафани Буђењчевој него само је радио Јевто. Као што сам и напред казао једно то а друго и ја сам са Миланом у парници и у личној мржњи због тога што се он криво заклео да ми је узето буре вратио ово тврди акт суда оп. чачанске Но 2777 а и сведоци Никола Радовановић, Мијаило Костић, и Дамљан Туцаковић пред којима је признавао да ми буре није вратио а доцније се заклео да ми га је вратио.

М. Шуљагић

Покажите газда Мићо од кога сте купили онај астал који је од вас власт одузела Или са којекакве друге стране као својину добили

Пок. Петар Црвчанин⁹⁶ бив. Судија оvd. биће 1879. или 1880. продавао је своју покретност и уколико се сећам проверу је вршио Обрад Лазовић⁹⁷ оvd биће да сам том приликом овај астал купио разуме се да је ту друго време прошло а законом потражише да га морам доказивати од шта и како купио но тужилачкој страни лежи да она докаже да је спорни астал заиста њин и да је астал онда кад она означује, па кад овога нема а нема ни државног тужиоца рачуна се да до мени не може бити кривице и као што сам напред рекао кад би га по несрећи било она је запоутајила овај астал нека се пита Обрад Лазовић оvd.

Доцније ако се сетим ја ћу по власти јавити то свакојако ко је мене ил [нечитко] утаја не постоји јер ко уговара између мене и Јевте види се да сам ја њему овај и друге астале пре са [нечитко] под кирију дао него што је дошао епископ Никанор у Чачак, он ми се по обавези вратио и тако молим да ми се мој одузети астал врати.

Мића Шуљагић с.р.

Деловођа
Богд. Милојевић

Оверава За начелника среског писар М.А, Поповић

96 Чачански судија Петар Црвчанин у својству владиног изасланика за ослобођене крајеве, околину нишку, дана 5. фебруара 1878. поднео је „извешће о образовању опћина“, члану владе при Врховној команди господину министру просвете и црквених дела Алимпију Васиљевићу.

Начелнику среза трнавског

По кривици за коју сам данас одговарао, имам да додам још и ово:

Кад је по реферату астал нестао и владика у Чачак долазио био је окружни начелник г. Светозар Ј. Шурдиловић, који је сада овде јавни правозаступник, и он као старешина ондашњи мора да зна је ли му икакав астал нестао или не, а нарочито кад је у јулу месецу 1887. предавао дужност његовом заступнику г Светолику Бркићу садашњем судији првостепеног пожаревачког суда, је ли му био недостатак у једном асталу, па ако јесте може ли познати исти астал.

Ја тражим да се овоме испита г-Шурдиловић као предавалац дужности и г. Бркић као прималац поред овога да се пита и г. Мијаило Радојковић садањи члан пореске управе а бивши ово окружни начелник, је ли приметио при примању и предаји дужности да каки астал фали. Кад се све ово испита, онда ће се обелоданити да је како реферат тако и сведоџбе сведока, пука измишљотина. Само да се ја омаловажим. Ни под каквим условима не могу одустати од овога тражења да се ови сведоци а пред наведеном не испитају, јер њиховом сведоџбом потпуно ће се доказати да астал Начелству није ни нестао и да је овај права моја својина, да су сведоци не истину сведочили и криво се заклели, дакле да су извршили кривично дело. Без овога испита сведока ако би начелник срески пресуду изрекао она би била противу закона и доказа би се да се ја хоћу пошто пото да казним. Поред овога свега и баш кад би дело утаје или крађе постојало (што некад не мора бити) оно је по допуни 396 зак. о крив. од 15. јуна 1863. давно и давно застарело и више не може бити ни говора ни о ислеђењу ни о изрицању пресуде и рад по овоме био би поменутом закону противан; чак не може бити ни накнаде штете ни одузимању ствари ни питања о грађанском спору по 928 Законика грађанског. Тражим да се ово моје писмено (нечитко) сојузи данашњем моме одговру у акту Но 4722 као додатак испита.

24.септембар 1890

Чачак

Покорни
Мића С. Шурдиловић
Члан Суда општине чачанске

Рађено 25. октобра 1890 Чачак

ИСПИТ

Сведока Обрада Лазовића оvd. трговца и по кривици Миће Шурдиловића оvd. због утаје асталаОбрад Лазовић оvd. трговац у свему способен да сведочи

па кад је упитан је ли он продавао какову покретност покојног Пеке Црвчанина у 1880. год. па ако је продавао онда је ли он продао какови дугачки астал Мићи Шуљагићу оvd. он каже: Ја нисам никад никакву покретност пок. Пеке продавао нити ми је шта о томе познато а још мање и да знам да је Шуљагић купио некакви астал од масе Пекине. На ово што сам казао заклећу се

ПРЕСУДА

Начелника Среза трнавског изречена по делу кривице Миће Шуљагића оvd. кмета по занимању пекара окривљеног за утају државног астала.

Окривљени Мића не признаје да је узео из Нво[начелства] овог окружног један астал државни као кмет па стога гледишта вели да није могло бити утаје. Али ово његово не признанње не вреди, кад испитани сведоци по овоме делу, Јован Милојевић оvd. ткач, Јевта Јовановић кафеџија, Милан Ристић пекар, сви оvd. тврде својим сведоцбама на које су се заклели, да су они очевици били када је Мића као кмет астал узео у Нво овом окружном у послугу ради дочека г Епископа Никанора Жичког, па што више да и данас дањи онај исти астал познају кога је власт овог среза нашла у пекарници Мићиној и одузела и да је одузети астал онај исти кога је Мића у Нво као кмет узео. Сем ових сведока сведочи и Милисав Петровић и Саватије Пајовић оvd. да је Мића од скорог времена притајавао исти астал.

Према овоме кад је Мића узет на одговор за утају астала и кад га је власт ово среска опоменула да докаже откуда му је онај астал који је власт од њега као државну својину одузела он није могао ни са чим доказати наводећи да о таквим стварима закон не тражи доказе. Даље, продужио је свој одговор и вазда замотавао је овом делу чисти правац, како би могао кривицу заслужену избећи, али тај његов замршени и не закону основан одговор не приноси му никакве олакшице, нити му може служити као одбрана по овој кривици код јасног доказа да је он (нечитко) астал државни као општинска власт утајао: Што је најглавније Мића је у свом одговору, при завршетку свог одговора, позвао се на Обрада Лазовића оvd. трговца, да ћему он потврдити, како му је речени Обрад продао споменути астал кад је продавао неке ствари пок. Пеке Црвчанина, бив. оvd. судије, међу стварима је и астал продават, па је тражио да се о овоме као поглавити сведок у његовој одбрани испита.

Кад је власт добавила Обрада и о наведеном испитала, он је на свом испиту Но 4981: то казао да су наводи Мићини не истинити и да он није никад никакве ствари Пекине продавао а још мање да је Мићи какав сто продао. Са оваквим одговором Мићиним и сведоцбom Обрадовом, јасно је да је Мића државни астал као кмет утајао и са овим је завршено да се нема шта више по овоме трагати, већ да је дозрело за решење.

Кад је све ово овако у самој ствари баш и Мића ни са чим није се могао оправдати, а сведоци под заклетвом тврде да је Мића као кмет астал државни

у послугу узео па га на своју корист употребио и утајао, онда је Мића крив и има се према 391. Казненог закона као за доказану кривицу по 35 полицијске уредбе на казну осудити па стога

Пресуђује:

Да се Мића за ову учињену утају државног астала који је као кмет у својој службеној дужности учинио, казни са тридесет дана затвора, међу тим да плати за ову пресуду на основу IV дела закона о казнама 2. динара у маркама, свима испитаним сведоцима, на име дангубе по два динара и за два вештака за вештачење у процену астала по три динара. Пошто је дело ово рађено по званичној дужности то је онда ова пресуда на основу 15 и 16. Полицијске уредбе постала извршном те стога је одма и извршити над Мићом, чим му се на подпис саопшти.

Но 4981

25. септембар 1890

Чачак

Начелник срески

Мил. К. Станковић

Деловођа писар

М. А. Поповић

Присутни одборници

Никола Андрић

Гаја Нешић

Саопштена ми је данас ова пресуда него сам болестан, па молим да ме два лекара прегледају пошто нисам за затвор, то овлашћујем г. Шурдиловића да ми напише жалбу противу пресуде молим да му се дозволи да размотри акта. Првог октобра у 9 сати пре подне затворен Мића у 9 сахати пре подне 1/X 1890. год

Додајем и то да је г. Шурдиловић послао свог писара Ђоку да уместо њега акта размотри па молим да се њему, Ђоки то и дозволи тј. Ја узимам Ђоку за свој рачун да размотри акта и изјави жалбу на пресуду ако се њему не могу дати акта да се позове г. Шурдиловић.

Мића С. Шуљагић

(Друга страна)

Но 4981

Кад Шуљагић вели да је болестан и не може по позиву власти да дође то онда да га прегледа лекар и вама да своје уверење. Ово ће извршити др Илија Јовановић

29. 9. 1890.

Чачак

По наредби начелника
писар М. А. Поповић

ЛЕКАРСКО УВЕРЕЊЕ

На захтев нач. среза трнав. од 1./10 90. Бр. 4981 подписати лекари прегледали су Мићу Шуљагића притвореника у цели констатовали, да ли је болестан у тој мери да не може издржавати притвор.

При прегледу нашли су:

1. Оба колена намазана неком жутом течношћу а тако и оба чланка ножна. Сва су места при притиску осетљива. Отоке нема.

Према томе смо мишљења да Шуљагић болује од хроничног реуматизма и да му је потребно осам дана уредног лечења до оздрављења.

Чачак 1. октобар 1890.

Др Милан Николић срески лекар
Др Илија Јовановић лекар варошки

(друга страна полеђина)

Бр 5057

По овоме лекарском уверењу дозволити осуђеном Шуљагићу да осам дана пробави код куће на лечењу а ондак за тим позвати га да продужи издржавање затвора по пресуди Бр. 4981. За лекарски преглед да плати обојници лекара по четири динара у новцу, јер је дело (нечитко) било, и за ово уверење два динара у маркама, које на исто прилепити, и прописно поништити.

Шуљагић је био затворен у 9 а пуштен у 10 и 1/2 сати пре подне данас, за то му овај одлежати затвор урачунати доцније, кад продужи даље издржавање.

1. (првог) октобра 1890
Чачак

Нач. среза трнав.
Станковић

Начелник ср трнавског
Но 4981
1. октобар 1890.
Чачак

Суду општине чачанске

Мића Шуљагић члан тога суда пресудом мојом и то 25. тек. месеца Но 4981 осуђен је на 30 дана затвора због утаје државног астала и зато је у 9 сати пре подне приведен је ради издржавања затвора. Ово се јавља Суду ради знања.

Начелник Станковић

[две таксене марке од једног динара]

Првостепеном Чачанском суду

Са пресудом начелника среза трнавског са којом сам осуђен на 30 дана затвора, због утаје једног астала, нисам са истим задржаван из ових разлога:

1. И судови првостепени и општински и полицијске власти које пресуде по кривицама доносе, пре пресуђивања морају донети прво закључење на основу 250. казненог поступка у следећем:

А) да није дело застарело или доцнијим околностима заглађено и према 35. крив. испита и 4 полицијске уредбе да је пренесена надлежност за суђење

Па када све то изврши једна власт која пресуду донесе и огласи се за надлежну за пресуђење, онда тек приступа самом пресуђењу.

А ако није надлежна или ако је дело застарело она ће претходно пре пресуђења на основу 250 крив. поступка туженог решењем сваке казне ослободити. Но првостепени суде када прочиташ сва акта овога предмета увидећеш да власт среза трнавског која је ову пресуду донела хотимично или из незанања што је за мене све једно, све горње прописе пропустила је, па и као ненадлежна и пошто је дело ове кривице застарело, пресудила је, што није смела чиме таким јавним лишила ме слободе и изложила презрењу. Да није надлежна јасно прописује чл. 4. полицијске уредбе, гди је за мене као грађанина вароши Чачка надлежна општинска месна власт за пресуђење.

Да је дело застарело види се из реферата и исказа сведока баш и јасним учинио да је то било пре четири године и неколико месеци као што и увере. под приложеним ове општ. власти гласи, па према томе а са обзиром на чл. 396 крив. закона, дела овакве природе застаревају за годину дана од дана када су учињена.

То су две против законитости које сам изнео суду на разматрање и оцену, на основу којих ова пресуда није се могла ни донети и свима казаћу неколико речи о доказним средствима изнетим, противу мене за ово дело а оптужеје ме за ово дело начелништво окружно 3. августа 1890. године својим рефератом поверљиве природе који је заведен под Но 3616 и у њему се каже „да је начелство дознало и тд.и тд.“ Јавно надлежство као што је Начелство окружно мора имати (инвентар) списак свију своји ствари од вредности и који један старешина окружни предаје, како би знали шта на руковање примају. Према овоме, ако астал фали из начелништва, онда се насигурно зна да га нема. И онда морао га је неко украсти о чему мора имати забелешке при примању дужности једног старешине од другог како би се знало да прималац за дела није одговоран. А ако је дат коме на послугу као што се наводи у реферату онда је морао прималац таквог астала дати реверс на примљени еспап надлештву од кога је узео на послугу, или ако реверса нема а на послугу је дат онда се мора

пронаћи личност чиновник, који је тај астал на послугу дала, те да она било својим исказом или рефератним [нечитко] коме је дала, и за какву је целу дала.

Пошто ово ништа није испитано, већ је реферат начелства донет напамет, по казивању неколицине мојих противника који тврде оно што је сваком паметном човеку немогуће да верује и за шта они не знају а опет сведоче, што је очито да сведоче или из пизме и мржње према мени, или са тога што не полагају важност истини сведочења, већ сматрају да је то један посао који могу да сврше уз пут без своје штете. Како они сведоче, мора бити да су они у времену давања тога астала на посуду, били или начелници окружни или помоћници начелништва или благајници који са имовином располажу. Остављам суду да цени изнова сведочење.

Власт среза трнавског пресудила је овај предмет моје кривице, пре него што је исти сазрео за пресуђење она је држала да је надлежна и законом позвана, да прибави само оно што ме терети, а не и оно што ме брани и нашта сам се у одбрану и позвао. Да је једнострано ислеђење увидеће суд из акта, да нису испитани моји сведоци, на које сам се у одговору позвао, тако исто нису испитани моји сведоци на које сам се позвао у засебном акту датом власти среза трнавског а који је акт приложен пре пресуђења под Но 4897.

Нису прибављене пресуде и решења од Суда општине чачанске које сам у своме отпракку именовано, из којих би се видело какви су људи сведоци, који противу мене сведоче, каквог карактера и уважаења и у каквим односима према мени стоје.

Да је све то урађено као што чл. 33. полиц. уредбе наређује онда би цео овај предмет у стручном облику ако не среској власти, оно суду који ову ствар размотри представио би и увидео да овде није питање о асталу кога на сваки начин, држави и није nestало, него се овде хтело да се Мића Шуљагић као политички противник данас владајуће странке – омаловажи, понизи, осрамоти и морално убије, да је то циљ главна била, види се најбоље што су према мени погажени прописи чл. 250 крив. пост. и чл. 7. полицијске уредбе, те сам противно ненадлежном влашћу осуђен а за дело које је пре 3 године и неколико месеци застарело. Власт коју је ову пресуду доносила, може само да се брани за ово кршење закона или незнањем или вољом, прво је за сажаљење а друго је за осуду.

Пресуда је донешена на основу чл. 15 9 16. полиц. су чиме сам одмах лишен слободе, што је знак такође очитог нерасположења према мени, јер истрга не би променила свој значај да ми је дозвољено, да се против исте пресуде жалим као слободан и да се сачека резултат коначне пресуде. Али бојазан да оваква радња незаконита мора пасти и ја без казне остати учинила је да се притвори, те да се да задовољења некоме на штету моје личне слободе.

Сведоци испитани по овоме делу, нису самном суочени, те да ми у очи кажу и убеде ме кога дана и од које личности и на ком месту ми је предат спорни астал, ово се избегавало што би се расветлила истина и што то сведоци

не би могли утврдити, суочење је морало бити према чл. 35 полицијске уредбе.

Из исте пресуде увидеће првостепени суд, да је на истој снабдевен потписом два одборника уместо два месна кмета, а то је противно чл. 10 полицијске уредбе, нарочито са тога што кметови нису тада били у одсуству да су се морали употребити одборници. Што кметови нису учествовали у суђењу узрок је тај што су они захтевали да и правници учествују у решавању а не само тек форме ради да се потпишу, па пошто им власт није то дозволила, онда је употребила два одборника, који су се на пресуди потписали. Да су кметови звати па да им није власт дозволила учешће у решењу, тврди по уверење њино. Са свију ових очитих противзаконитости, које и лаик и правник мора да примети а суд са сажаљењем да размотри целу ову радњу власти, молим суд да поменути пресуду поништи са свих оних противзаконитости које сам у жалби именовано, те тиме правди да задовољења, законима прибави вредност и поштовање од свакога, а грађанској, личној слободи отвори врата од апсане у који је она ухапшена противзаконито. Предмет је хитне природе јер сам лишен слободе. Молим власт да ми на основу чл. 28 закона о истр.судијама изда реверс на пријем ове жалбе.

2. октобар 1890

Понизни Мића С. Шуљагић

Чачак

Написао

Светозар Ј. Шурдиловић

адвокат

[на другој страни]

Примљено 2. октобра 18 деведесете године у 3 и ¼ сата поподне

Суд општине чачанске

Но 5440

2. октобар 1890.

Чачак

Увер.

Господин Никанор⁹⁸ бив. Епископ Жички, као што показују акта овога Суда под Но 2995, 3054 и 3077 походио је Чачак у каноничкој посети 28. јула 1886. год. и дошао је пола дана на конак, 29. ог провео је у Чачку, а 30. истог месеца и године отпутовао је из Чачка. Уверу овај суд издаје Мићи Шуљагићу, на његов захтев, пошто је за осту таксу платио.

98 Игуман манастира Враћевшнице, Гаврило, честита новопостављеном Епископу Жичком Никанору, сматрајући да је Божје дело што је на њега пала та висока част, да ће он и Свету Матеру Цркву уздићи и идеју милога краља Милана, уз реченицу „С тим пре што сте се савременом науком усавршили и достојно се спремили за тај високо достојни позив и чин“. (МИАЧ, Манастир Враћевшница, К1, 1872-1909, *Честитишање епископу Никанору, 9. мај 1886.*)

Деловођѧ
Мих. Ј. Костић

М.П.

Председник Суда
Никола Радовановић

На знање

Двадесет осмог септембра текуће године после подне позват сам преко среског служитеља у канцеларији среза трнавског, и тамо кад сам дошао среска власт у лицу Миле Поповића писар срески дао ми је, да као члан Суда општ. чачанске потпишем једну пресуду, са којом је Мића Шуљагић овдаш. осуђен на 30 дана затвора за утају неког државног астала, али тада потписати нисам могао ту пресуду, зато што ми ислеђење акта није било познато нити у руке на читање дато, нити сам пак за решавање давао свог гласа. Ово издајем Мићи на његову употребу. Пресуда је била на посебном табаку написана. 2. октобар 1890.

Чачак

Дам. Туцаковић

Начелник среза трнавског
Но 5107
2. октобар 1890.
Чачак

Првостепеном суду у Чачку

Под примљену жалбу Миће Шурдиловића овд. као благовремено поднету са којом се жали противу моје пресуде са којом је осуђен на казну за утају државног астала, шаљем Суду са под актима и пресудом на разматрање, с молбом да ми се по размотрењу изволе вратити.

Начелник срески
М. К. Станковић

[друга страна документа]

Примљено 4. октоба 1890.
Председник Суда
Ј. Николић⁹⁹

Но 14155

Начелнику среза трнавског по жалби Миће Шуљагића под Но 5107 на пресуду вашу од 25. септембра 1890, Но 4981 размотрио сам акта и поменути пресуду, па сам нашао да иста не одговара закону. Кад је дело ово учињено још пре две године онда је исто по чл. 396 Крив. законика застарило, а није

⁹⁹ Јован Николић, председник чачанског првостепеног суда. (*Шемаџизам Краљевине Србије са календаром за годину 1891.* у Београду, Државна штампарија Краљевине Србије, 28)

било места кривичном ислеђењу. То и да није застарило, дело није потпуно ислеђено а наине нису прибављени акти на које се окривљени позивље и још мање да су питани сведоци а то је требало учинити и тек онда пресуду изрећи. Најзад казна је одвећ строга, кад се не подносе докази, да је још који пут за некакво дело из користољубља био кажњаван те да би се могла највећа казна изрећи. На основу изложеног и чл. 30, 31 и 32 закона о истржним судијама ништим поменути пресуду и препоручујем да жалиоца Мићу одмах у слободу ставите, ако се у притвору налази. Акта се враћају

6/10. 890

Чачак

Судија

М. Л. Стојадиновић

Но 5233

7/10 890 Чачак

Саопштено ми је 8. октобра 1890.

Мића С. Шуљагић

РЕВЕРС

Подписати признајем да сам данас примио онај мој астал који ми је власт среза трнавског одузела 3. августа 1891.¹⁰⁰ године по реферату окружног начелника

4. август 1892¹⁰¹

Чачак

Мића С. Шуљагић

Резиме

Приређена документа су целина, која се чува као један предмет. Тужба из 1890. покренута против кмета чачанског Миће Шуљагића, за „прикривање“ стола из архива Рудничког округа, који је наводно, због доласка жичког епископа Никанора Ружичића у Чачак (1886), пренет из начелства у Шуљагићеву кафану, а овај га није вратио. Поступак је поведен на основу одобрења начелника Рудничког округа са седиштем у Чачку, а водио га је начелник среза трнавског. Осумњичени је на основу исказа сведока

¹⁰⁰ Грешком је написао да му је сто одузет 1891. На основу приређених докумената, сто је одузет од осумњиченог 3. августа 1890.

¹⁰¹ Да ли је и овај датум погрешно написан, не можемо да утврдимо. Али како је реверс морао да преда у замену за сто, вероватно је морао проћи процедуру провере датума.

био притворен, спорни сто му је одузет. Одбрана коју је водио првозаступник Светозар Шурдиловић, ослободила га је притвора после непуна два сата. После упућене жалбе на неправилности, председник чачанског првостепеног суда Јован Николић, поништио је пресуду, а спорни сто враћен је Мићи Шуљагићу, две године касније. У спор су уплетена три окружна начелника: Светозар Шурдиловић, Мијаило Радојковић, Мијаило Церовић; више председника општине чачанске: Обрад Лазовић, Никола Радовановић, Алекса Пушељић, Сретен Гавровић, Милојко Белопавлић – Белопавловић и два председника суда: Петар Црвчанин и Јован Николић.

Канонска посета епископа жичког Никанора Ружичића, чачанском, рудничком и деловима ужичког окружја, 1886. остала је упамћена по извештају Архиепископском синоду Српске православне цркве који је прослеђен Министарству просвете. Био је то допис о моралном посртању пастве и српског свештенства, лажним сведочењима и интригама, заборављеним врлинама и одлучном ставу новог епископа да својим проповедима и деловањем врати народ вери. Његов долазак је у Чачку, четири године касније, навођен у судском поступку „прикривања“ стола начелства који је за потребе свечаног ручка, пренет у Шуљагићеву кафану и тамо остао. Тужба коју је повео начелник округа, а водио срески начелник, имала је све неправилности које је епископ у свом извештају описао: сведочење из користољубља, непоштовање закона и судског поступка.

Доказивање власништва над једним столом (1890–1892) ма колико било тривијално, има узрочно последичну везу и са угледним личностима црквене и политичке власти округа и са догађајима који су променили политичку слику друштва. Јуна месеца 1887. линчом напредњака у пожаревачком, ћупријском, алексиначком и зајечарском округу, где су радикали имали апсолутну већину, заживео је озбиљан вид анархије у делу српске државе за који званична управа није марила. Либералско-радикалска власт држала се по страни, сматрајући да је „велики народни одисај“ само надокнада за терор који је бивша власт напредњака показала (Тимочка буна). Самовољно одрицање од власти краља Милана Обреновића у име малолетног наследника, Александра (22. фебруара 1889) и његов одлазак из земље, утицали су на то да власт радикала и либерала 1889. усвоји нови изборни и многе друге законе: о локалној самоуправи, штампи, зборовима и удружењима, али не и закон о чиновницима, што је омогућило радикалима да се реше чиновника из редова либерала и напредњака. Стална тензија између Намесништва малолетног краља Александра Обреновића, и чланова владе, додатно је погоршавала политичку стабилност, која је у појединим окружјима довела до физичког разрачунавања и материјалног уништавања противника. У Чачку се манифестовала тужбом против кмета и члана општинског суда.

Осумњичени Мића Шуљагић је тврдио да је циљ суђења био да га као политичког противника владајуће странке противна страна „омаловажи, понизи, осрамоти и морално убије.“ Најважнији део у поведеној тужби је самосталност председника суда у односу на среску и окружну управу, у његовом непристрасном поништавању пресуде коју је донела среска власт.

Наизглед бесмислена и закаснела тужба, чији су актери јавне личности, низ неправилности у вођењу поступка доказивања власништва, као и сумња да су сведоци желели да дискредитују осумњиченог, указују да је дошло до заоштравања политичке борбе, што ће показати догађаји који су уследили: „крвави“ Божић у Чачку (1892) и Горачићка буна (1893). Не може се тврдити да су сукоби око преузимања власти, могли

да се предвиде, или, да су директна последица бесмислене и монтиране тужбе, али свакако су кулминација дотадашњих сукоба политичких неистомишљеника, либерала и радикала.

LELA PAVLOVIĆ

A TRIAL FOR A TABLE IN THE PREFECTURE OF RUDNIK, 1890-1892

Summary

The prepared documents are a whole which is kept as one case. The lawsuit from 1890 was filed against the vassal Mića Šuljagić from Čačak for “hiding” a table from the Archive of Rudnik district, which had allegedly been moved from the prefecture to Šuljagić’s tavern because of the visitation of Bishop Nikanor Ružičić to Čačak (1886) and the table hadn’t been returned. Proceedings began based on the permit of the prefect of Rudnik district with the headquarters in Čačak, led by the prefect of Trnava County. The suspect was arrested on the basis of the witnesses’ testimony and the mentioned table was taken away from him. The defense led by the advocate Svetozar Šurdilović, freed him from jail less than two hours later. After lodging a complaint based on irregularity, Jovan Nikolić, the president of the court of original jurisdiction had abolished the sentence and the table was returned to Mića Šuljagić two years later. The dispute involved three district prefects: Svetozar Šurdilović, Mijailo Radojković, Mijailo Cerović; several district council chairmen of Čačak: Obrad Lazović, Nikola Radovanović, Aleksa Pušeljić, Sreten Gavrović, Miloško Belopavlić – Belopavlović and two court chairmen: Petar Crvčanin and Jovan Nikolić.

The canonical visitation of Bishop Nikanor Ružičić of Žiča to Čačak, Rudnik and parts of Užice district in 1886 was remembered after the report to the Synod of Bishops of the Serbian Orthodox Church, which was forwarded to the Ministry of Education. It was a letter about a decline of morals of the congregation and Serbian clergy, fabricated testimonies and intrigues, forgotten values and a decisive attitude of the new bishop to bring the people back to belief with his sermons and actions. His visitation to Čačak, four years later, was mentioned in the court procedure of “hiding” the table of the prefecture which had been moved to Šuljagić’s tavern and left there because of the festive dinner. The lawsuit, which the prefect of the district began, and the county prefect led, had all the irregularities that the bishop described in his report: testimony motivated by self-interest, contempt of court and court procedure.

Proving ownership of a table (1890-1892), no matter how it was trivial, had a causative-effective connection with prominent personalities of clerical and political authorities of the district and with the events that changed a political image of the society. In June 1887, by lynching people of progressive views in the districts of Požarevac, Ćuprija, Aleksinac and Zaječar, where Radicals had an overwhelming majority, started a grave condition of anarchy in the part of Serbia which was neglected by Serbian authorities. Liberal-radical authorities kept themselves to themselves, considering that “a big people’s emission” was only a compensation for the terror which the former authority of the Progressive Party had shown (Timok Rebellion). Abdication of King Milan Obrenović in the name of the underage heir, Aleksandar (22 February 1889) and his leaving the country had an influence on

the power of the Radical and Liberal parties to pass a new electoral and many other laws: on local autonomy, press, assemblies and associations, but they didn't pass the law relating to civil servants, which enabled Radicals to get rid of the civil servants from the Liberal and Progressive parties. Constant tension between the Regency of the under-age king Aleksandar Obrenović and the members of the government additionally made political stability worse, which in some districts brought to clashes and the destruction of private property of the opponents. The lawsuit against the vassal and a member of the municipal court showed the tension in Čačak.

The suspect Mića Šuljagić claimed that the aim of the trial was "to underestimate, humiliate, discredit and morally kill" him as a political opponent of the party in power. The most important part in the lawsuit was the autonomy of the president of the Court in regard to the county and district management in his objective abolishing the sentence brought by the county authorities.

Apparently, the absurd and late lawsuit, whose participants were public figures, a lot of irregularities in leading the procedure of proving ownership, as well as a suspicion that the witnesses wanted to discredit the suspect, called attention to intensification of political fight, which would be shown by the following events: "bloody" Christmas in Čačak (1892) and the Rebellion of Goračići (1893). It can't be claimed that the clashes about the takeover could be anticipated or that they were a direct consequence of the absurd and trumped-up charges, but they were certainly a climax of earlier conflicts of political opponents, the Liberals and Radicals.

МИЛОШ Д. МАТИЈЕВИЋ

Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

ТАПИЈЕ (БАШТИНКЕ) МАНАСТИРА НИКОЉЕ 1908 – 1911. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Све тапије на имања манастира Никоље почињу реченицом како манастир нема тапије на своју имовину. По томе се може закључити да су ово прва убаштињења манастирске имовине у XX веку. Тапије (баштинке) дају податке о имовини од око 300 хектара којим је манастир Никоље располагао. Поред геодетских, тапије дају податке о мештанима села у којима манастир има поседе, као и драгоцене информације о локалним топонимима који се данас више не користе.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Манастир Никоље, Рошци, Међувршје, Видова, Миоковци, архимандрит Гаврило Марковић, Архив Српске православне цркве, баштинка (тапија).

Свети архијерејски синод Српске православне цркве у свом распису епархијским архијерејима од 26. априла 1923. године, доноси следећу одлуку: „Да се умоле Епархијски Архијереји да од парохијског свештенства и старешина манастира прибаве и у препису пошаљу Светом Синоду тапије и убаштињења свију манастирских и црквених имања.“¹ У образложењу ове одлуке (Син. бр 712 од 25. априла 1923. године), Епископ нишки Доситеј (Васић)², који потписује оба

1 * e-mail: milosarhivspc@gmail.com

Архива Српске православне цркве (АСПЦ) Фонд Свети Архијерејски Синод између два светска рата (1920 – 1941) – АСПЦ САСи – у *сређивању* – фондска јединица Тапије цркава и манастира Српске православне цркве у Краљевини СХС/Југославији

2 Епископ – мученик Доситеј (Васић) – Епископ нишки (1913-1932) и Митрополит загребачки (1932-1945), рођен је у Београду 5. децембра 1887. године. Гимназију и Богословију завршио је у свом родном месту, а Кијевску духовну академију, са степеном магистра богословља, 1904. године. Након двогодишњих студија богословских и филозофских наука на Берлинском универзитету, студирао је у Лајпцигу чисту и експерименталну филозофију За суплента Богословије светога Саве у Београду постављен је 1907. године, а две године касније наставио се студије на Сорбони. Крајем 1910. године прешао је у Женеву где је боравио као студент до објаве Балканског рата. Свети архијерејски сабор Краљевине Србије изабрао га је за епископа нишког у мају 1913. године. Одмах по избијању Првог светског рата, епископа Доситеја ухапсиле су бугарске окупационе трупе и бива интерниран у један бугарски манастир. Из интернације епископ Доситеј се вратио на своју епархију 1918. године. Доношењем новог Устава Српске православне цркве 1931, од делова одузетих од Горњокарловачке и Пакрачке епархије створена је Загребачка епархија, а епископ Доситеј је изабран за првог митрополита загребачког. За време болести патријарха српског Варнаве као најстарији члан Синода управљао је пословима Српске православне цркве, а после патријархове смрти, до избора патријарха Гаврила 1938,

документа у својству члана Светог архијерејског синода, истиче: „У току последњег светског рата и наше народне борбе за ослобођење и уједињење не мање од других приватних лица, друштава и корпорација оштећене су и наше цркве и манастири. Стога је била дужност старешина манастира и парохијског свештенства да у своје време, а према постојећим прописима, дотичним властима поднесу пријаве о ратној оштети према којима су судови за ратну оштету доносили своје пресуде.³ (...) Да би се пак код Г. Министра Правде могао предузети корак да се и нашим оштећеним црквама и манастирима од материјала, који се на име репарације добија из Немачке, на име оштете да извесан део,⁴ Свети Архијерејски Синод је узео у разматрање и оцену ово питање...”

Тапије, односно баштинке манастира Никоље, како их аутори називају, које је Светом архијерејском синоду одговарајући на одлуку доставио тадашњи Епископ жички Јефрем (Бојовић)⁵, припадају *Фонду Свети Архијерејски Синод између два светска рата (1920 – 1941) – АСПЦ САСи – у сређивању Архива Српске православне цркве*. Тапије које је Свети синод прикупљао на целом јурисдикцијском простору неколико година раније уједињене Српске православне цркве, поводом питања ратне одштете из Првог светског рата, представља значајну фондску јединицу поменутог фонда, с обзиром на то да садржи тапије цркава и манастира који се данас не налазе у нашој земљи (на простору Хрватске, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Словеније...), а неки објекти су чак и у власништву других црквених ентитета – као што је то случај у Македонији, где већину верских објеката СПЦ користи непризната (и расколничка) тзв. Македонска православна црква (МПЦ).

Манастир Никоље, смештен на самој обали Западне Мораве, према предању је један од најстаријих манастира у Овчарско–кабларској клисури, но тачни подаци о изградњи и ктитору овог манастира нису познати. Манастирска

администрирао је Архиепископијом београдско–карловачком. Одмах после избијања Другог светског рата митрополит Доситеј је затворен у Загребу. У затвору је малтретиран толико да је у бесвесном стању донет у манастир Ваведење у Београд, где је, не долазећи више к свести, умро 13. јануара 1945. године. Сахрањен је у манастирској порти.

3 Ратна репарација која је исплаћивана свим пострадалим субјектима у Првом светском рату, прописана је уговорима које је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца потписала на Париској конференцији (1919.) и у белгијској бањи Спа 1920. године

4 Као одштета, поред новчане накнаде, могла се добити и репарација у виду грађевинског материјала, односно пољопривредне машине и механизације

5 Епископ Јефрем (Бојовић) – Епископ шабачки (1920) и Епископ жички (1920 – 1933) рођен је 1851. у селу Мишевићи, изнад Нове Вароши. По завршеној основној школи и гимназији уписао се 1870. у Београдску богословију, а потом је наставио студије у Московској духовној академији, коју је завршио 1879. године са степеном магистра богословља. По повратку из Русије постављен је за суплента Београдске богословије, а након положеног професорског испита одлази на постдипломске студије у Немачку. У току 1915. године, заједно са рођеним братом војводом Петром Бојовићем, прелази преко албанских планина. Замонашен је 28. фебруара 1920. у манастиру Раковици. За епископа шабачког посвећен је 8. марта исте године у београдској Саборној цркви. У Шапцу је остао до 17. новембра 1920, а тада је по свом пристанку премештен на катедру Жичке епархије, где је остао до краја живота. Умро је 3. јуна 1933. у Чачку, а сахрањен је у манастиру Студеници.

црква, једноставна једнобродна грађевина, посвећена је Светом Николи, са фрескама које је осликао Јанко Михајловић Молер, док је манастирски конак сазидао кнез Милош Обреновић 1817. године, када је обновљена и црква. У манастире се чува део моштију Светог Николе, Светог Оца Николија мирликијског и Светог Никодима, архиепископа пећког. Манастирска слава је Пренос моштију Светог Николе (млади Никола), која се празнује 22. маја.

Баштинке манастира Никоље које прилажемо, сачињене су 1908. године, за имања у селима Међувршје, Рошци и Видова (две тапије на имања у Видови), а убаштињење имања у Миоковцима извршено је 1911. године, када су и сачињени сви преписи, који су 1923. послати Св. Синоду преко подручног епископа. Све тапије сачињене су у присуству настојатеља манастира Никоља, синђела, а касније архимандрита Гаврила Марковића⁶, власника имања са којима се манастирска земља граничи, сеоских кметова (села Рожаца, Међувршја, Видове и Миоковаца) и представника општинских судова општина (а данашњих села) рожачке, паковраћанске, пријеворске и миоковачке. Сви преписи су потписани од стране начелника срезова љубићког и трнавског и оверени код горњомилановачког првостепеног суда 1911. године. Фактичку вредност ових тапија повећава формулација којом почињу све баштинке – „Манастир Никоље до сада није имао тапију – баштинку на имање своје...“, што говори да су ово прва убаштињења манастирског иметка, барем у XX веку. Ипак, постоји попис манастирске земље извршен 1847. године, са потписом кнеза Александра Карађорђевића, „који се акт у Архиви Попечитељства Просвештенија храни“⁷, у ком се у имовина манастира у многоме подудара са имовином у тапијама из 1908. године. Тако се, рецимо у премеру манастирског имања у селу Рошци, види да су оквири имања остали непромењени од 1847. године (више од 60 година): „...Од Мораве Селачким потоком па путем Манастирским до на гроб Мајсторски, гдије унка и одавде с унке на унку косом Селачком до старог пута, и њим преко до у Турчиновац низ косу у Мораву па низ њу до Селачког потока“, док се у баштинки из 1908. не помиње „у пољу Вранићском ливада од 8. коса“, као што је то случај са тапијом из 1847. Према овим тапијама манастир Никоље је 1911. године располагао са више од 300 хектара ораница, воћњака, винограда, ливада и шума.

Преписе баштинки дајемо са незнатним изменама, које се односе искључиво на очигледне грешке у писању, док текст у угластим заградама представља логичан завршетак речи које су аутори писали скраћено. Речи написане курзивним словима представљају локалне топониме, од којих се неки данас више

6 Биографија архимандрита Гаврила Марковића је непозната. Остаје да се новим истраживањима на основу архивске грађе у Архиву СПЦ осветли личност овог свакако значајног настојатеља манастира Никоља.

7 Решење кнеза Александра Карађорђевића о разграничењу имовине манастира Никоља, донет на основу закључка манастирске комисије која је омеђила манастирски иметак 27. априла 1847. године, део је Фонда Конзисторија Митрополије београдске 1835–1914. Архива СПЦ – с обзиром да је предмет пронађен накнадно, још увек није добио своје место у фонду и сигнатуру

не користе, а мање су или више познати данашњем локалном становништву и приређивачу, па је могуће да постоје одређене разлике у изговарању или употреби тих термина код локалног становништва, па су интервенцијом приређивача намерно написане курзивним словима, како би се на њих скренула посебна пажња (нпр. трбовачка коса, торина, Заграђа, Парломина...).

Прилози:

ПРЕПИСИ БАШТИНКИ МАНАСТИРА НИКОЉЕ

Тапија на имовину у селу Рошцима

Баштинка

Манастир Никоље до сада није имао тапију – баштинку на имање своје, на коме се налази манастир Никоље. Имање се састоји из великог дела шуме под крупном мешовитом гором и мешовитогдела засејаног шљиваром и виноградом. На овом имању постоји манастирска црква, три куће једна нова од тврдог материјала на један спрат, друга стара двоспратна, доњи слој од тврдог материјала а горњи од слабог и трећа једноспратна од мешовитог материјала, једна штала, (**нечитко**)⁸ и амбар. Имање ово налази се у Овчарској клисури у атару села Рожаца оп.[штине] Рожачке и на исто сада се убаштињава.

Имање ово граничи се и мери: од истока граница почиње од Мораве па иде уз брдо селачким⁹ потоком до воде, до пута који води за манастир у двадест и један прелом: I пр. 28 мет.; II пр. 75 м; III пр. 54,50 м; IV пр. 46,50 м; V пр. 98 м; VI пр. 25 м; VII пр. 71 м; VIII пр. 10 м; IX пр. 70 м; X пр. 68 м; XI пр. 100 м; XII пр. 70 м; XIII пр. 59,50 м; XIV пр. 143,50 м; XV пр. 111,50 м; XVI пр. 60,50 м; XVII пр. 101,50 м; XVIII пр. 105 м; XIX пр. 75 м; XX пр. 78,50 м; XXI пр. 41 м.

Од запада до имања манастира Благовештења граница почиње од Мораве па *шрбовачком косом* навише уз Каблар до имања званог *Дирек* испод *Турчиновца* у дуж.[ини] 618 м.

Од севера има 29 прелома; граница почиње од селачког потока па иде путем до на селачку косу одатле савија поред *мајсторовој њроба* па иде косом до пута водећег у планину и за *свешу воду* па одатле иде све путем до у камен зв.[ани] *Дирек* на *шрбовачкој коси* под кабларским врхом зв.[аним] *Турчиновац*: I пр. 21 м; II пр. 24 м; III пр. 155,60 м; пр. 24 м; IV пр. 66 м; V пр. 25 м; VI пр. 67 м; VII пр. 90 м; VIII пр. 73 м; IX пр. 119 м; X пр. 131 м; XI пр. 30,50 м; XII пр. 31,40 м; XII пр. 59 м; XIV пр. 46 м; XV пр. 25,50 м; XVI пр. 66,50 м; XVII пр. 105 м; XVIII пр. 34,50 м; XIX пр. 79 м; XX пр. 38 м; XXI пр. 41 м; XXII пр. 102 м; XXIII пр. 42 м; XXIV пр. 41,50 м; XXV пр. 76 м; XXVI пр. 24 м; XXVII

8 Изузетно нечитко написана реч, али с обзиром на положај речи у реченици, највероватније се ради о објекту намењеном некој од пољопривредних делатности

9 Присвојни придев сеоски среће се у више варијанти у баштинкама – селачки, селски; а све у присвојном значењу – селачки поток, селски пут...

пр. 35 м; XXVIII пр. 24,40 м; XXIX пр. 28 м. до села Рожаца.

Од југа граница иде реком Моравом од *косеџрбавачке* па до ушћа селачког потока, има 24 прелома: I пр. 38 м; II пр. 76 м; III пр. 33,50 м; IV пр. 61 м; V пр. 28,50 м; VI пр. 48,50 м; VII пр. 109,50 м; VIII пр. 136 м; IX пр. 43,50 м; X пр. 45 м; XI пр. 20,50 м; XII пр. 19,50 м; XIII пр. 74,50 м; XIV пр. 46 м; XV пр. 34 м; XVI пр. 83,50 м; XVII пр. 74,50 м; XVIII пр. 72 м; XIX пр. 87,50 м; XX пр. 79,50 м; XXI пр. 63 м; XXII пр. 68 м; XXIII пр. 50,50 м; XXIV пр. 20 м.

Имање је ово велико 131,90 – сто тридесет један хектар и деведесет и три ара.

Од имања план је у манастиру.

21. V 1908. год.
Манастир Никоље

Настојатељ
Манастира Никоље
Синђел Гаврило Марковић

Суседи граничари:

за манастир Благовештење, старешина манастира јеромонах Методије Балтић

За селску шуму, селачки потоци пут, кмет села Рожаца Велисав Стошић, Периша Н. К. Чвркић

Да је имање описано у баштинки овој права својина манастира Никоља, која је записана на Бр. 116, 63, 65 парцела књиге „Б“ оп.[штине] рожачке, да мерама ничија земља заузета није, да пом.[енуто] имање ни ским у парници не стоји, да нигде не допире до општенородне и државне земље, пошто исте у овој општини и нема.

Суд општине рожачке пошто је се о напред наведеном уверио на лицу места у присуству сопственика – настојатеља манастира Никоља, потписаних суседа и месног кмета, имање метром премерено и нашао да су мере правилно записане тврди по наплати прописане таксе.

" 1298

Пред.[седник] оп.[штинског] суда

8. авг. 1908. год.

Вој. Петровић

Рошци

чланови:

писар,

Љубомир Илић

П. Т. Петровић

Лука Аћимовић

Истинитост потписа и печата оп.[штине] Рожачке начелник ср.[еза] Љубићског по наплати прописане таксе тврди.

Бр. 14419

М. П.

за

6. X 1908. год.

Начел.[ника] среза

Прељина

писар

Петар Павловић

Да је имање у овој тапији права својина манастира Јовања¹⁰– Г.[орњо] Милановачки првост.[епени] суд, на основи предње потврде општинске и полиц.[ијске] власти тврди.

Такса плаћена

¹⁰ Требало би да стоји Никоља – очигледан lapsus calami

" 1993

29. I 1909. г.

Г. Милановац

виш.[и] протоц.[олиста]

(**нечитки иницијали**) Благојевић

Да је препис веран своме оригиналу својим потписом и манастир.[ским] печатом тврди.

М. П.

Судија

Д. Ђ. Бранковић

Настојатељ

манастира Никоља

архимандрит Гаврило Марковић

[печат]

Тапија на имовину у селу Међувршју

Баштинка

Манастир Никоље до сада није имао тапију – баштинку на имање своје *За-траћа* које се налази у атару села Међувршја оп.[штине] паковраћанске, а које се састоји: из њива, ливада, пашњака, воћњака, винограда, шуме под крупном и мешовитом гором и тополама; на имању овом налази се једна кућа од слабе грађе и једна качара, с тога се на исто сада убаштињава.

Имање се ово граничи и мери и то:

од истока до обале реке Мораве у осам прелома: I прелом 71,50 – седамдесет један и 50/100 метара; II прелом 67 – шесет и седам метара; III прелом 135 – сто тридесет и пет метара; IV прелом 52 – педесет и два метра; V прелом 61 – шесет и један метар; VI прелом 86 – осамдесет и шест метара; VII прелом 69,50 – шесет девет и 50/100 метара; VIII прелом 80,50 – осамдесет метара и 50/100;

од запада у четири прелома: I прелом почиње од обале реке Мораве па право иде навише на државни друм до пропуста, где се налази тачка 15 од полигона за ограничење државне шуме – планине Овчар – у дужини 38,50 – тридесет осам и 50/100 метара; II прелом од т.[ачке] 15 истог полигона иде на тачку 16 која се налази на врху косе на месту званом *Бојомоља* у дужини 80 – осамдесет метара одатле скреће под углом од 195° иде низбрдо до пропуста на Овчару на тач.[ку] 17 истог полигона у дужини од 50 – педесет метара поред држав.[не] планине *Овчар*¹¹ одатле иде преко пута па право низбрдо до у Мораву у дужини 30 – тридесет мет. поред манастирског имања.

Са севера до обале реке Мораве у дванајест прелома: I прелом 40 – четрдесет метара; II прелом 133 – сто тридесет и три метра; III прелом 36,50 – тридесет и шест 50/100 метара; IV прелом 127,50 – сто двадесет и седам и 50/100 метара; V прелом 102 – сто два и 50/100 метара; VI прелом 55,20 – педесет пет и 20/100 мет; VII прелом 95,50 – деведесет пет и 50/100 метара; VIII прелом

11 Аутор очигледно мисли на део планине Овчар који је покривен шумом у власништву државе, а не на „државну планину Овчар“ како је написано.

137,50 – сто тридесет седам и 50/100; IX прелом 102 –сто два метра; X прелом 14 – четрнајест метара; XI прелом 276,50 – двеста седамдесет и шест и 50/100 мет; XII прелом 47 – четрдесет и седам метара.

Од југа до обале реке Мораве у девет прелома: I прелом 95,50 – деведсет пет и 50/100 метара; II прелом 124 – сто двадесет и четири мет; III прелом 85 – осамдесет и пет метара; IV прелом 95,50 – деведсет пет и 50/100 мет; V прелом 99,50 – деведсет девет и 50/100 метара; VI прелом 80 – осамдесет метара; VII прелом 72 – седамдесет и два метра; VIII прелом 72 – седамдесет и два метра; и IX прелом 52 – педесет и два метра.

Имање ово велико је 45,18 – четрдесет и пет хектара и 18 ари, скрећање праваца види се на плану од овог имања који се у манастиру налази.

21. V 1908.

Ман. Никоље

Настојатељ

Ман. Никоља

Синђел Гаврило Марковић

Да овом мером није заузета државна шума *Овчар* са којом се ово имање граничи тврдимпотписом и печатом, а по одобрењу Господина Министра Народне Привреде од 2. V о.[ве] г.[одине] М. П: Бр. 24413 и 8952

6. VI 1908.

У Чачку

(М. П.)

Окр.[ужни] шумар,

В. Поповић

За путеве и реку Мораву кмет Антоније Пеица

Да је имање описано у овој баштинци права својина ман. Никоља, које имање постоји у атару ове општине и које пом.[енути] манастир као старину ужива и притјежава.

Да је кмет села Међувршја Антоније Пеица на лицу места означеног имања изашао и према распису Г.[осподина] Мин.[истра] Правде од 2. XI 1862. г. " 5322 земљу метром премерио и уверио се, да се означеном мером ничије туђе земље, ни селске, ни општинске ни државне нити пак опште народне узима, већ да је ман. Никоље чисто манастирско имање убаштинио, као и то, да на означено нико други право узимања не полаже сем ман. Никоље и да о истом имању код Суда овог никаква парница не постоји, као и то даје ово имање удаљено од шуме и утрине селско – општинске до 500 метара, а граничи се са државном шумом *Овчаром* – да је ово имање записано у књизи "Б" села Паковраће под Бр. 114 парцела 1 на име ман. Никоља

Суд оп.[штине] паковраћанске ову баштинку потписом и печатом по наплати таксе тврди.

" 1571

30. авг. 1908. год.

Паковраће

Деловођа,

Ж. Ерић

(М. П.)

Пред.[седник] суда,

Л. Мићовић

чланови:

Ант. Пеица

Рад. Ф. Мићовић

Истинитост потписа и печата Суда оп.[штине] паковраћанске, а на основу

предњег извешћа окр.[ужне] шумске управе у Чачку од 6. VI 1908. год. тврдим по наплати таксе.

М. П. Бр. 13740

18. X 1908. г.

Чачак

(М. П.)

Начел.[ник] среза

Мил. О. Доронтић

Да је имање у баштинци овој изложена права својина ман. Никоља Првост.[епени] чачански Суд на основу предњих потврда по наплати таксе тврди.

" 24824

21. I 1909. год.

Чачак

(М. П.)

За

Пред.[седника] суда

Судија,

Мих. Манојловић

Да је препис веран оригиналу војим потписом и печатом манастирским тврди

Настојатељ

Манастира Никоља

Архимандрит Гаврило Марковић

[печат]

Две тапије на имовину у селу Видови

Баштинка

Манастир Никоље није имао до сада тапије – баштинке на имања своја, која се налазе у атару села Видове оп.[штине] пријеворске, с тога се сада на исто убаштињава. Имање је следеће:

I Земља манастирска зв.[ана] у *агама* која се састоји из њива, ливада, пањњака и топољака на којој постоји једна кућа од слабог материјала и једна воденица са два витла и припадајућим јазом, граничи се и мери и то:

Од истока у четрнајест прелома: I прелом 178 – сто седамдест осам мет; II прелом 37 – тридест и седам мет. до Миладина Ристовића из Видове; III прелом 165 – сто шесет и пет мет. до пом.[енутог] Миладина, Јована Ристовића из Видове и Васе Тодоровића из Рожаца; IV прелом 147 – сто четрдест седам мет. до пом.[енутог] Васе; V прелом 190 – сто деведесет метара до Вукашина Кујунџића из Пријевора; VI прелом 29,50 – двадесет девет и 50/100 мет; VII прелом 129,50 – сто двадесет девет и 50/100 до Младена Даниловића из Пријевора; VIII прелом 66,50 – шесет шест и 50/100; IX прелом 97 – деведесет и седам мет; X прелом 34,20 – тридесет четири и 20/100 до Максима Петровића из Пријевора; XI прелом 85,50 – осамдесет пет и 50/100 до Танасија Марјановића из Видове; XII прелом 37 – тридесет седам мет. до гробља и истог Танасија; XIII прелом 28,50 – двадесет осам и 50/100; и XIV прелом петнајест и 70/100 до Јована Ристовића.

Од запада у седам прелома: I прелом 254 – двеста педесет и четири мет.; II прелом 80 – осамдесет мет. до реке Каменице; III прелом 134,50 – сто тридесет четири и 50/100 мет. до реке Каменице, прелази преко исте и иде у топољак поред Јована Ристовића; IV прелом 120 – сто двадесе метара; V прелом

51 – педесет и један мет; VI прелом 35 – тридесет и пет метара; VII прелом 40 – четрдесет метара до Јована Ристовића онд.[ашњег].

Од југа у једанајест прелома: I прелом 112,50 – сто дванајест и 50/100 до Миладина и Јована Ристовића онд.[ашњих]; II прелом 73 – седамдест и три мет. до Јаћима Сандића из Видове и пом.[енутог] Миладина; III прелом 122,60 – сто двадест два и 60/100 мет; IV прелом 172,50 – сто седамдест два и 50/100 мет. до горњег Миладина; V прелом 68 – шесет осам мет. до масе Јована Сандића и масе Крсмана Алексића из Видове; VI прелом 29 метра; VII прелом 34,40 – тридесет четири и 40/100 мет. до Танасија Марјановића из Видове; VIII прелом 17 – седамнајест мет; IX прелом 34 – тридесет четири метра; X прелом 45 – четрдесет пет метара; XI прелом 24,30 – двадесет четири и 30/100 метара до Радисава Костића из Видове; и

Од севера у шест прелома поред имања Васе Тодоровића из Рожаца: I прелом 26,50 – двадест и шест и 50/100 мет.; II 27 – прелом двадесет и седам метара; III прелом 40 – четрдесет мет; IV прелом 50 – педесет мет; V прелом 50 – педесет мет; и VI прелом 84 – осамдесет и четири метра.

Кроз ово имање пролази сеоски пут у ширини четири метра, улази на источној страни на граници између Миладина и Јована Ристовића па иде ка Каменици па преко исте и излази на западној страни на углу изм.[еђу] VI и VII прелома.

Имање је ово велико 36,23 – тридесет и шест хектара и двадесет и три ара. Скица је на засебном плану и налази се у манастиру.

II Виноград се налази у атару видовском, зв.[аном] *Парломина*. На овом имању има једна качара, граничи се и мери:

од истока у два прелома: I прелом 40 – четрдесет мет.; II пр. 12 – дванајест мет., до пута селског.

Од запада до пута селског 66 – шесет и шест метара.

Од севера у два прелома: I пр. 73 – седамдест и три м.; II пр. 184 – сто осамдесет и четири м. до пута селског; и

Од југа у два прелома: I пр. 57 метара – педесет седам метара до Миладина Ристовића; II пр. 180 – сто осамдсет м. до Миладина и Јована Ристовића, онд.[ашњих].

Ово је имање велико 1,64 – један хектар и шесет и четири ара. Скица је на истом плану.

III Забран под ситном гором граничи се и мери:

Од истока до пута селског 25 – двадест и пет мет.

Од запада до потока 77,50 – седамдесет седам и 50/100 м.;

Од севера до Станисава Марјановића из Видове, 114 – сто четрнајест мет.

Од југа до Добросава Васиљевића из Видове, 115 – сто петнајест мет.

Ово је имање велико 0,60 – шесет ари. Скица је на истом плану.

IV Забран под мешовитом гором у Видови граничи се и мери:

Од истока до Пауна Сандића из Видове, 96 – деведест шест;

Од запада до Ивана Марјановића, 85 – осамдесет и пет метара;

Од севера до пута селског 33,50 – тридесет и 50/100 метара;

Од југа до пута селског 55 – педесет и пет метара.

Ово је имање 0,38 – тридесет и осам ари. Скица је на истом плану.

V Пашњак са пољаном у адама граничи се и мери: од истока до Јаћима Сандића из Видове 135 – сто тридесет и пет метара;

од запада до Миладина Ристовића из Видове, 142 – сто четрдесет и два м.;

од севера до истог Миладина 36,20 метара – тидесет и шест и 20/100 м.

од југа до реке 32 – тидесет и два метра.

Ово је имање велико 0,48 – четрдесет осам ари. Скица је на истом плану.

VI Пашњак у истом месту зв.[аном] *шорина* граничи се и мери:

Од истока 20 – двадесет метара;

од запада 20 – двадесет метара;

од севера 19 – деветнајест метара; и

од југа 19 – деветнајест метара;

Са свију страна граничар је Јован Ристовић, онд.[ашњи]. Велико је 4 ара а скица је на истом плану.

29. VI 1908.

Настојатељ ман. Никоља

У ман. Никољу

синђел Гаврило Марковић

Граничари:

За пок.[ојног] Младена Даниловића син Глигорије Даниловић

Јован Ристовић

Васа Тодоровић; потп.[иса их] Дан. Б. Лазовић

За масу пок.[ојног] Крсмана Алексића стараоц Ив. Марјановић

Станисав Марјановић; Ив. Марјановић

Лазар Сандић; Радисав Костић

За сеоски пут, поток и гробље кмет Л. Сандић

Максим Петровић, Миладин Ристовић, Јаћим Сандић

Да је описано имање у овој баштинки права сопственост ман. Никоља, да у измереном простору ничије туђе земље заузето није; државне, општинске, сеоске нити општенародне.

Да је Суд овај изашао на лице места у присуству настојатеља ман. Никоља и граничара предње парцеле премерили и видели, да ничије право окрњено није, и да описана земља код овога Суда ни с ким у парници не стоји, као и то, да на исту земљу држави порез не дугује за све раније и прошлу годину као и за четворо месечје ове год.[ине].

Суд оп.[штине] пријеворске по наплати 3 дин. таксе тврди

" 1111

Председ.[ник] оп.[штинског] суда

7. VI 1909.

Ив. Марјановић

Пријевор

(М. П.)

чланови:

Писар,

Лазар Сандић

Жив. Кујунџић

Милош Шибалић

Истинитост потписа и печата Суда оп.[штине] пријеворске по наплати

таксе тврдим.

Бр. 10706

9. VI 1909.

Прељина

(М. П.)

Начел.[ник] среза

Милор. Смиљанић

Да је имање у овој тапији права својина ман. Никоља гор.[њо] милановачки првост.[епени] Суд тврди

Такса је плаћена

Бр. 14908

17. авг. 1909. г.

Г. Милновац

(М. П.)

Судија

Д. Ђ. Бранковић

Да је препис веран оригиналу својим потписом и печатом манастирским тврди

Настојатељ

Манастира Светог Никоља

Архимандрит Гаврило Марковић

[печат]

Баштинка

Манастир Никоље до сада није имао тапију – баштинку од имања свога које се налази у атару села Видове оп.[штине] пријеворске у месту код *Марјановића кућа*, стога се на исто убаштињава. Имање је следеће:

Шљивар засађен пола пре 7 – 8 год. а пола пре годину дана. Граничи се и мери:

од истока до Аћима Сандића, из Водове, 157 – сто педесет седам метара од запада до Антонија Марјановића, из Видове, 181 – сто осамдесет и један метар;

од севера до сеоског пута 76,50 – седамдесет и шест и 50/100 метара; и од југа до Танасија Марјановића, онд.[адшњег], 99,50 – деведесет девет и 50/100 метара.

Ово имање велико је 1,40 – један хектар и четрдесет ари и налази се скица на плану из пријеворске општине.

29. V 1908. год.

Ман. Никоље

Граничари:

Танасије Марјановић с. р.

Антоније Марјановић, потп.[иса га] Дан. Лазовић

Јаћим Сандић

Настојатељ

Ман. Никоље

Синђел Гаврило Марковић

Да је описано имање у овој баштинки права сопственост ман. Никоља, да у измереном простору ничије туђе земље заузето није; државне, општинске, сеоске нити општенародне.

Да је Суд овај уверен преко свога члана и граничара, а у присуству настојатеља ман. Никоља, који је изашао на лице места, описато имање премерили и видели да ничије право туђе није окрњено и да су мере тачне и да ова земља

ни с ким у парници код овог Суда не стоји, као и то, да на исту земљу држави порез не дугује, како за раније године, тако и за четворомесечје ове године.

Суд оп.[штине] пријеворске по наплати 3 – три дин. таксе тврди

" 1113

7. јуна 1909. год.

(М. П.)

Пред.[седник] оп.[штинског] суда

Пријевор

Ив. Марјановић

Писар,

Чланови:

Жив. Кујунџић

Лазар Сандић

Милош Шибалић

Истинитост потписа и печата Суда оп.[штине] пријеворске по наплати таксе тврдим.

Бр. 10707

Начел.[ник] среза

9. VI 1909.

(М. П.)

Милор. Смиљанић

Прељина

Да је имање у овој тапији права својина манастира Никоља прв.[остепени] Суд г.[орњо] милановачки тврди на основу предочених потврда општинске полиц.[ијске] власти

Такса је плаћена

" 14908

Судија

17. авг. 1909.

Д. Ђ. Бранковић

Г.[орњи] Мил.[ановац]

(М. П.)

Да је препис веран своје оригиналу својим потписом и печатом манастирским тврди

Настојатељ

Манастира Светог Никоља

Архимандрит Гаврило Марковић

[печат]

Тапија на имовину у селу Миоковцима

Баштинка

Манастир Никоље до сада није имао тапију – баштинку на своје имање, које се налази у атару оп.[штине] миоковачке, с тога се сада на исто убаштињава. Имање је следеће:

I Велика ливада код миоковачке цркве која се међи и има у себи простора и то: од истока до Витомира Тривуновића, из Трбушана, 63 (шесет и три) метра и од југоистока до Радована Михаиловића из Трбушана 145 (сто четрдесет и пет) метара; од запада до порте цркве миоковачке 151 (сто педесет и један) метар; од севера до реке Чемернице 230 (двеста тридесет метара) и од школског дворишта школе миоковачке 144 (сто четрдесет и четири) метра; и од југа до Алексија Гвозденовића и Луке Ровчанина из Трбушана 200 (двеста метара).

II Мала ливада код миоковачке школе граничи се и мери и то: од истока до Љубомира Н. Тодоровића из Миоковаца 80 (осамдесет) метара; од запада

до пута сеоског 107 (сто седам) метара; од севера до Љубомира Н. Тодоровића 43,50 (четрдест три и 50/100) метара; и од југа до пута сеоског 54 (педесет и четири) метра.

12. авг. 1911. год
Манастир Никоље

Настојатељ
манастира Никоље
синђел Гаврило Марковић

Граничари:

Радован Михаиловић
Алексије Гвозденовић
Владимир М. Лијескић, свешт.[еник] миоковачки
Радован В. Митровић, тотор цркве миоковачке
Бранислав Обрадовић, упр.[авник] школе миоковачке
Лука Ровчанин
Витомир Тривуновић
Љубомир Тодоровић

За Суд, сеоски кмет Милорад А. Радовановић

Да је имање описано у овој баштинки права својина манастира Никоља, кога представља настојатељ синђел Гаврило Марковић

Да мерама није заузета ничија туђа земља ни комшијска, ни општинска, ни црквена, ни државна, ни општенародна, јер је иста удаљена од државног добра и није под гором.

Да су именовани надлежни изашли на лице места, у присуству сопственика и свих граничара и имање метром премерили и уверили се да су мере и границе у овој баштинки тачно одмерене

Да описано имање ниским не стоји у парници.

Да је на сво ово имање плаћен порез на све раније и целу ову 1911. год.

Суд оп.[штине] миоковачке надлежно тврди.

" 2116 Председ.[ник] оп.[штинског] суда

23 авг. 1911. год.

Милан Бошковић

Миоковци (М. П.)

чланови:

Деловођа,

Мил. Н. Радовановић

Љубимир Н. Тодоровић

Мил. Ђ. Недовић

Истинитост потписа и печата суда оп.[штине] миоковачке тврдим.

Такса је плаћена.

Бр. 13952

Начел.[ник] среза

9. IX 1911. год.

(М. П.)

потпис нечитак

Прељина

Г.[орњо] Милановачки првост.[епени] суд тврди да је имање описано у тапији својина манастира Никоља.

Такса је плаћена.

" 32573

Судија,

30. XI 1911. г.

(М. П.)

Д. Ђ. Бранковић

Г.[орњи] Милановац
виш.[и] проток.[олист]
А. Мариновић

Да је препис веран оригиналу својим потписом и печатом манастирским
тврди

Настојатељ
манастира Никоља
Архимандрит
Гаврило Марковић
[печат]

ЛИТЕРАТУРА

- Еп. Сава Шумадијски (Вуковић), *Српски јерарси од деветиої до двадесетиої века*, Београд –Подгорица-Крагујевац, 1997.
- Никанор (Ружичић), Еп. Жички, *Историја Српске Цркве*, Београд, 1895.
- Рајић Делфина, Милош Тимотијевић, *Културна ризница Чачка: Од праисторије до савременої доба*, Чачак: Народни музеј Чачак, 2008.
- Рајић Делфина, Милош Тимотијевић, *Манастири Овчарско-кабларске клисуре*, Чачак: Народни музеј Чачак, 2012.
- Суреп–Панић М., *Споменици културе*, Београд: Просвета, 1951.
- CIVITAS, *časopis za društvena istraživanja*, број 1, ММХI, 9-11, Prof dr Boris Kršev, „Ratne reparacije i njihova sudbina nakon Prvog svetskog rata – slučaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca“
- Преглед Цркве Епархије Жичке 1919 – 1935, Полуслужбени орган свештенства Епархије жичке

Резиме

Мерење и убаштињење имања манастира Никоља од 1908 – 1911. године учинио је испред настојатељ, архимандрит Гаврило Марковић, у присуству сеоских кметова и представника општинских судова. Тапије дају драгоцене податке о имовини манастира Никоље, а посебну пажњу привлаче локални топоними, од којих неки више не постоје, а неки су у мањој или већој мери познати локалном становништву. Тапије су део фонда Архива Српске православне цркве *Свети Архијерејски Синод између два светска рата (1920 – 1941) – АСПЦ САСи – у сређивању*, које су прикупљане од 26. априла 1923. године због исплате ратне одштете из Првог светског рата.

MILOŠ D. MATIJEVIĆ

LEASES (BAŠTINKE) OF NIKOLJE MONASTERY 1908-1911

Summary

Measuring and land registration of Nikolje Monastery was executed, in the name of the prior by the archimandrite Gavriilo Marković, in the presence of the village vassals and representatives of the municipal courts. The leases give precious data about the property of Nikolje Monastery. Something that attracts a special attention is the local toponyms, many of which don't exist any longer while some others are more or less known by the local people. The leases are a part of the Serbian Orthodox Church Archives fund named *the Holy Synod of Bishops between the two world wars (1920-1941) – SOCA HSB – in preparation*. They were collected after 26 April 1923 because of payment of war reparations from the First World War.

РАДИВОЈЕ БОЈОВИЋ
Музејски саветник
Народни музеј Чачак

ПРЕДЛОЗИ ЗА ОДЛИКОВАЊЕ ОРДЕНОМ КАРАЂОРЂЕВЕ ЗВЕЗДЕ СА МАЧЕВИМА ОФИЦИРА X ПЕШАДИЈСКОГ ПУКА I ПОЗИВА ЗА ЗАСЛУГЕ 1914. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Десети пешадијски пук „Таковски“ I позива предложио је да Орденом Карађорђевог звезде са мачевима буде одликовано осам активних официра за заслуге 1914. године. Усвојени су предлози за мајоре Михаила Ковачевића, Милутина Станојевића и Драгољуба Арсенијевића и поручника Живојина Минића. У осталим случајевима дати су предлози за одликовање Златном медаљом за храброст и Златном медаљом за ревносну службу. Укази о додели одликовања за заслуге из првог периода Првог светског рата потписани су 31. маја 1915. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Десети пешадијски пук „Таковски“ I позива, Први светски рат, официри, Карађорђева звезда са мачевима, Златна медаља за храброст, Златна медаља за ревносну службу.

Десети пешадијски пук „Таковски“ I позива учествовао је 1914. године у церској бици, сремској операцији, бици на Дрини и колубарској бици. Већ почетком августа његов 3. батаљон је код села Добрића уништио аустријски 102. и нанео велике губитке 94. пешадијском пуку, после чега је обустављено наступање 58. пешадијске бригаде. За храбро држање у одбрани Јевремовачких положаја 23. октобра 1914. године похваљен је наредбом команданта Друге армије.¹ Овакви догађаји нашли су одраза у поднетим предлозима за одликовање најхрабријих официра и војника овог пука у Првом светском рату.

После успешно завршеног првог периода рата у команди Десетог пешадијског пука „Таковског“ I позива прикупљено је осам предлога за одликовање активних официра Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV реда за јуначко држање у борбама. Пре него што су прослеђени у команду Шумадијске дивизије 19. фебруара 1915. године пуковник Милован Плазина дао је мишљење да четири официра према изнетим заслугама могу добити медаље: Златну медаљу за храброст (8) и Златну медаљу за ревносну службу (4, 6, 7). Пуковник

¹ Војни архив (даље: ВА), Београд, п. 16, к. 37, ф. 1, Јован Ристић, *Историја 10. пешадијског пука „Таковског“* (рукопис).

Божидар Терзић није се сагласио да предложени „нису имали прилике за какво више одликовање“, па је заузео став да их за њихове успехе у борби треба одликовати Златном медаљом за храброст (6, 7, 8). За разлику од њих војвода Степа Степановић је сматрао да су сви предложени официри заслужили ордене за одлично вршење службе у рату, а да официре за које нема „потпуног доказа о заслугама“ за орден са мачевима треба одликовати Орденом Карађорђевог звезде IV реда (4, 6). Без обзира на став команданта армије, за предложене воднике, који су имали запажене успехе на бојном пољу, пресудно је било мишљење збора официра Десетог пука да им „треба дати мање одликовање“ (7, 8).²

Претпостављени команданти су у предлозима за одликовање команданата батаљона, командира чета, командира одељења и водника највишим орденом за ратне заслуге детаљним описом њихових дела образлагали њихове заслуге и тако забележили важне детаље за пуковску историју и драгоцене биографске податке. Веродостојност описаних подвига у борби, за које је предлагана додела Ордена Карађорђевог звезде са мачевима и Златне медаље за храброст, потврђена је добијањем сагласности већине официра на зборовима у пуковима и другим самосталним јединицама да предложени заслужује ово одликовање. После објављивања указа о одликовању предлози за одликовање Орденом Карађорђевог звезде са мачевима и Златном медаљом за храброст саопштани су наредбом јединици одликованог, што је значило да су заслуге предложених описом њихових дела потпуно доказане.³

Предлоге за доделу Ордена Карађорђевог звезде са мачевима активним официрима X пешадијског пука I позива разматрала је Комисија за оцењивање предлога за унапређење и одликовање Врховне команде.⁴ Прихваћен је предлог о додели одликовања, које је дао командант дивизије. Указ о одликовању припадника српске војске „за осведочену храброст на бојном пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске“ престолонаследник Александар Карађорђевић је потписао 31. маја 1915. године.

„Списак активних официра X пешад. пука I позива, који се предлажу за одликовање Орденом Кара-Ђорђевог звезде с мачевима IV степена“ има 12 листа штампаног обрасца, у коме је „опис дела“ попуњен писаћом машином, а остале рубрике исписане мастилом. Сачуван је у препису, састављеном у команди пука у Малом Мокром Лугу и прослеђеном 19. фебруара 1915. године команданту Шумадијске дивизије. За штампу је приређен уз минималне правописне интервенције.

2 *Правила о одликовањима у војсци орденима и медаљама у рашу*, Ниш 1914, 3–8.

3 *исто.*

4 ВА, п. 3, к. 237, ф. 5, бр. 77/1 и 7, Решење начелника штаба Врховне команде пов. Ађ. Бр. 2035, Крагујевац, 5. јануар 1915. године; Решење начелника штаба Врховне команде пов. Ађ. Бр. 3418, Крагујевац, 27. април 1915. године.

[ПРИЛОГ:]

СПИСАК

активних официра Х пешад. пука I позива, који се предлажу за одликовање
Ордемом Кара-Ђорђевог звезде са мачевима IV степена

Тек. број: 1 (53).

Чин: Пешадијски мајор.

Звање: Командант 1. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Михаило В. Ковачевић.⁵

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

У борби 4. и 5. августа на *Пошесу*, 8. августа на *Јевремовачкој коси* као и 9. и 10. августа опет на *Јевремовачкој коси* водио је одлично батаљон и у свима овим борбама успео је, да непријатеља нагна на одступање, а доцније када је са много јачим непријатељем био у борби задржао га је и све његове нападе и контранападе одбио је.⁶

У свима овим борбама осетне губитке нанео непријатељу.

6. септембра код села *Причиновића* у Мачви енергично и умешно водио свој батаљон у борби, којом је приликом успешно одбио непријатељски контранапад и врло енергично дејствовао на непријатеља по својој *сојственој иницијативи*, а тако исто врло умешно и успешно парирао непријатељске покушаје да положи поврати.⁷

Чврсто држи војнике.

Лично храбар.

18/19. октобра ноћу деташован је из пука и упућен у Шабац под командом команданта XIII пука ппуковника г. Ристића. Кад је 19. октобра тек. год. XIII пук I поз. попустио и у највећем нереду почео да бежи кроз улице вароши Шабца, тада је са четама свога батаљона зауставио непријатеља у надирању и заузео ровове код железничке пруге; а енергичним мерама заједно са командантом XIII пука повратио је већи број војника на своје место и тиме унео спокојство код већ деморалисаних трупа.⁸

У борби на *Јевремовцу* пред *Шабцем* 21. октобра са батаљоном непријатеља

5 Милош Михаиловић, Генерал Михајло В. Ковачевић, *Рајник*, св. X, Београд, 1927, 120–122; Mile Bjelajac, *Generali i admirali Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, Studija o vojnoj eliti i biografski leksikon*, Београд, 2004, 186; Јевђа Јевђевић, Ковачевић Михаило, *Српски биографски речник*, књ. 5, Нови Сад, 2011, 137.

6 *Велики рај Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрватша и Словенаца* (даље: *ВРС*), књ. I, Београд, 1924, 152–155, 262–266, 276, 280, 281, 288; Живко Павловић, *Бишка на Јагру авиустиа 1914. год.*, Београд, 1924, 263, 275–288, 313–317, 371–375, 389–394, 527, 538, 550–585, 560–564, 566–571; Добросав Миленковић, *Улога и рад 19. пешадиског пука I позива у 1914. години*, Крагујевац, 1926, 94–98, 105–106.

7 *ВРС*, књ. II, Београд, 1925, 281–283.

8 *ВРС*, књ. III, Београд, 1925, 179, 183–186; Д. Миленковић, *нав. дело*, 303–310.

из даље развио и у нападу задржао наневши му велике губитке и ноћу 21/22. октобра када је непријатељ покушавао у два маха да изврши јуриш на фронт његовог батаљона сачекао га снажно и у зору пред рововима нађено преко 200 непријатељских лешева. Овом је непријатељски налет и ова јака офанзива била спречена пред Јевремовцем, а пук је добио похвалну наредбу команданта II армије ОБр. 3195 и команданта Шумад. дивиз. I поз. ОБр. 2050.⁹

Са батаљоном био је 1. новембра деташован на крајње крило до Коњичке дивизије код *Шарбана* са задатком да по сваку цену огарантује¹⁰ тим положајем. По доласку на положај одмах је непријатеља у развијању ватром снажно напао и нанео му доста губитака. Затим је остао као командант заштитнице када је дивизији наређено повлачење на десну обалу Колубаре. Као командант заштитнице био хладан и све људе као и материјал и нешто муниције извукао и у реду довео на десну обалу Колубаре.¹¹

Када је 20. новембра предузета општа офанзива командовао је X пуком I позива све до 27. новембра.

21. новембра када је командант леве колоне ппуковник г. Добросав Миленковић био рањен примио је команду над колоном и тога дана имао великог успеха у командовању.¹²

За време док је пуком командовао и водио борбе на: *Змијану*, положају код села *Зеоке*, *Волујак* и *Радошиње* заробљено је преко 370 непријатељских војника, 2 медикара. Заплењено је око 370 пушака, 1 митраљез са штитовима и постољем, више реденичких кутија, много муниције итд.¹³

Веома енергичан и истиче се видно својим радом и лично храбар.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезда са мачевима IV реда.

Које одличје има: Карађорђевог звезду без мачева, Споменицу краља Петра, Сребрну и Златну медаљу за храброст и Медаљу за војничке врлине.

Мишљење команданата:

Батаљона:

Пука: Са јединицом којом је командовао, успех је постигнут врло добар, с тога сам мишљења да га треба одликовати предложеним одличјем. Командант, пуковник, Милов. Плазина.¹⁴

Дивизије: Слажем се са предлогом команданта пука. Командант, пуковник,

9 ВРС, књ. III, 197, 198, 202, 205, 207; Д. Миленковић, *нав. дело*, 316–328.

10 Овлада, стави под контролу.

11 ВРС, књ. IV, Београд, 1925, 17–22.

12 Д. Миленковић, *нав. дело*, 410.

13 ВРС, књ. VI, Београд, 1925, 104–106, 166; Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис).

14 Милутин Мариновић, Пуковник Милован Плазина, *Рашиник*, св. 9, Београд, 1921, 159–162; Slobodan Stambolić, Plazina Milovan, *Vojna enciklopedija*, књ. 6, Београд, 1973², 730.

Бож. Терзић.¹⁵

Армије: Слажем се са предлогом. 3. марта 1915. год., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.¹⁶

Примедба: КЗМ 4.¹⁷

Тек. број: 2 (142).

Чин: Активни пешадијски мајор.

Звање: Командант 2. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Милутин М. Станојевић.¹⁸

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

У борбама 4. августа успео је да под најјачом пушчаном и артиљеријском ватром избије на предњу ивицу *Пошеса* и са исте одбије непријатељски контра напад, ту се задржи и утврди.¹⁹

У борби 8. августа на *Јевремовачкој коси*, благодарећи његовој личној храбрости, умешности и пожртвовању, предходећи примером батаљону успео је, да у критичним моментима у најјачој митраљеској и пушчаној ватри не само заузме непријатељски положај, већ и да га одржи, одбивши три непријатељска контра напада, а као батаљон деснокрилни у првом борбеном реду у истој борби успео је, да благовремено открије непријатељски бочни напад и да га својом резервом сузбије и на тај начин пуку омогући, да освојени положај одржи и уштеди му доста жртава.²⁰

У борбама 9. и 10. августа такође на *Јевремовачкој коси* својим пожртвовањем успео је, да положај освојен одржи у руци.²¹

У опште батаљон примерно водио у свима борбама и у многоме се њему има приписати, што је пук много јачег непријатеља сузбио.

Као командант предходнице 6. септембра 1914. год., својим енергичним радом потиснуо је непријатеља до ивице села *Причиновића* одакле је се повукао

15 М. Вјелажас, *нав. дело*, 288; Ирена Мандић – Александар Марушић, *Генерал Божидар П. Терзић 1867–1939*, Горњи Милановац – Београд, 2011, 5–21.

16 М. Вјелажас, *нав. дело*, 280, 281; Радивоје Бојовић, *Војвода Степа Степановић 1856–1929*, Чачак, 2006, 7–15.

17 *Службени војни лист*, бр. 15 (Ниш 4. јун 1915) 280–282, Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV реда одликован је „за осведочену храброст на бојном пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО N° 9780, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

18 М. Вјелажас, *нав. дело*, 277.

19 Ж. Павловић, *Бишка на Јагру августа 1914. год*, 313–317; Милан Раденковић, *Церска операција 1914*, Београд, 1953, 234–236.

20 Ж. Павловић, *нав. дело*, 527, 550–585; Д. Миленковић, *нав. дело*, 128; М. Раденковић, *нав. дело*, 234–236.

21 Ж. Павловић, *нав. дело*, 560–564, 566–571.

по наређењу због неизласка осталих суседних колона на линију.²²

Приликом напада непријатеља кренуо је батаљон на јуриш и учествовао у општем јуришу и одбацивању непријатеља.

23. октобра изјутра на *Јевремовицу* као командант средњег пододсека, чув неко комешање код непријатеља, који је било вероватно у циљу прелажења у напад *по сојственој иницијативи* извршио је испад на непријатеља, који је био испред њега и нанев му велике губитке овладао је његовим рововима (поводом овога командант II армије претписом ОБр. 3195 од 23. X изнео је овај случај са похвалом, а као пример и осталим пуковима. А командант Шумад. дивиз. I поз. са ОБр. 2050 од 23. октобра такође је писмено изјавио своју благодарност).²³

У нашој офанзиви, а нарочито 27. новембра ноћу при заузећу *Волујака* био је веома енергичан, којом је приликом заробио 160 непријатељских војника.²⁴

У борбама приликом заузећа *Београда* 1. децембра у критичном моменту са батаљоном је благовремено избио на положај код *Раковачке шуме*, повлачење наших не само задржао, већ их и повратио избацивши непријатеља из његових ровова и нагнао га на одступање.

Овом приликом на дати други трубни знак јуриша од стране команданта колоне, пошто први јуриш услед јаке непријатељске ватре није успео, ставивши се испред војника под убитачном непријатељском ватром, успео је његовим пожртвовањем и личним примером, да војнике поведе на јуриш и том приликом дефинитивно заузме непријатељске ровове, нагнав га на одступање, које се претворило у панично бегство.

Веома енергичан и истиче се у опште видно својим радом, а при том лично храбар.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезде са мачевима IV реда. Које одличје има: Споменицу краља Петра, Сребрну медаљу за храброст, Златну медаљу за храброст, Златну медаљу за ревносну службу.

Мишљење команданата:

Батаљона:

Пука: Са јединицом којом је командовао, успех је постигнут врло добар, с тога сам мишљења да га треба одликовати предложеним одличјем. Командант, пуковник, Милов. Плазина.

Дивизије: Слажем се са предлогом команданта пука. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Слажем се са предлогом. 3. марта 1915. год., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

²² ВРС, књ. II, 281–283.

²³ ВРС, књ. III, 209.

²⁴ Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис).

Примедба: КЗМ 4.²⁵

Тек. број: 3 (249).

Чин: Активни пешадијски мајор.

Звање: Командант 3. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Драгољуб Ж. Арсенијевић.²⁶

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

У борби 3. августа када је са својим батаљоном био придодат коњици на *Добрићу* и *Белом камену*, својом *сојсџивеном иницијативом* напао је непријатељску колону у јачини два пешачка пука са осталим деловима, која се је била упутила к *Церу* на десни бок наших трупа, које су нападале на Цер и развивши само две чете до ноге је потукао непријатеља, тако да је непријатељ безобзирице одступио ка Шапцу, оставивши око 400 мртвих и рањених, којом је приликом само његовим радом заробљено неколико непријатељских топова са целом запрегом и велика количина разног материјала.²⁷

У борби 8. августа као командант претходничког батаљона на *Јевремовачкој коси* одбио је све нападе непријатељске и успео је да овлада предњим деловима положаја *Јевремовачким* и ту се задржи.²⁸

Доцније када се је у борби ангажовао цео пук успео је благодарарећи његовој личној храбрости, умешности и пожртвовању да положај одржи у критичним моментима и онда када су поједини делови XIII пешад. пука били попустили, на које се је он левим крилом свога батаљона наслањао, нанев непријатељу велике губитке. Овом је приликом и рањен.

Ноћу 21/22. X са батаљоном на *Јевремовачким положајима* енергично је одбио два непријатељска ноћна напада и непријатељу нанео огромне губитке и ако је батаљон био на крајњем левом крилу дивизије и изнурен (sic!) непријатељској бочној артиљеријској ватри поред пољске и тешке артиљерије, која је тукла положај непрекидно за 4 дана, он ипак свему томе није се дао поколебати, већ са својим држањем, и јесте повод, те су команданти армије и дивизије јавном наредбом похвалили пук.

У борби 21/22. новембра тек. год. на положају *Змијан* и *Лисина* са својим батаљоном штитио је леви бок колоне Шумад. дивизије I позива, која је нападала непријатеља на положајима између *Турије* и *Пешћана* и својим енергичним радом нападао је непријатеља и допринео те је пук успешно са

²⁵ СВЛ 15 (4. јун 1915) 280–282, Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV реда одликован је „за осведочену храброст на бојноме пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО № 9780, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

²⁶ Арсенијевић Ж. Драгољуб, *Илустрирована војна енциклопедија*, књ. 1, Београд, 1939, 84.

²⁷ Ж. Павловић, *нав. дело*, 263, 275–278; ВРС, књ. I, 132; Д. Миленковић, *нав. дело*, 54–60, 66–78; М. Раденковић, *нав. дело*, 197–201.

²⁸ Ж. Павловић, *нав. дело*, 527, 550–585.

XIX пуком извршио јуриш на непријатеља 21. новембра.²⁹

У борби 22. новембра на *Лисини* рањен је.

Веома енергичан, храбар и у опште видно се истиче својим радом.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезда са мачевима IV реда.

Које одличје има: Споменицу краља Петра, Медаљу за војничке врлине, Златну медаљу за храброст, Сребрну медаљу за храброст.

Мишљење команданата:

Батаљона:

Пука: Мишљења сам да мајора Арсенијевића треба одликовати Карађорђевог звездом с мачевима, пошто досадањим радом то заслужује. Командант, пуковник, Милов. Плазина.

Дивизије: Слажем се са предлогом команданта пука. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Слажем се са предлогом. 3. марта 1915. год., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: КЗМ 4.³⁰

Тек. број: 4 (264).

Чин: Актив. пешад. капет. I класе.

Звање: Командир Митраљеског одељења.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Александар З. Антић.³¹

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

Енергичним и умешним командовањем митраљеским одељењем за време напада на непријатеља 6. септембра 1914. год. код села *Причиновића* јаком митраљеском ватром на 150 мет. учинио је, да напад буде успешно изведен са што мање жртава, а непријатељу је нанео страховите губитке.³²

Учествовао је у борбама 4, 5, 8, 9. и 10. августа као командир чете и свуда сјајне успехе имао.

Веома хладан и храбар.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезда са мачевима IV реда.

Које одличје има: Златну медаљу за храброст.

29 Д. Миленковић, *нав. дело*, 406–420.

30 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 280–282, Орденом Карађорђевог звезда са мачевима IV реда одликован је „за осведочену храброст на бојноме пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО N° 9780, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

31 Југослав Вељковски, Антић Александар, *Српски биографски речник*, књ. 1, Нови Сад, 2004, 209.

32 ВРС, књ. II, 281–283.

Мишљење команданата:

Батаљона:

Пука: Заслуге, које су изложене у мотивацији не одговарају тач. 4, став 4 Правила о одликовању у војсци. Могао би се одликовати Златном медаљом за ревносну службу. Команд., пуковн., Милов. Плазина.

Дивизије:

Армије: Карађорђева звезда без мачева IV ред. 3. III 1915., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: ЗР.³³

Тек. број: 5 (118).

Чин: Активни пешадијски поручник.

Звање: Командир 1. чете IV батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Живојин Т. Минић.³⁴

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

4. августа као командир предходнице са четом енергично је протерао непријатеља код *Варне* и омогућио батаљону и батерији да избије на северну ивицу села.

9. августа сам са четом успешно је задржавао много јачег непријатеља преко целе ноћи до доласка пука код *Шайца*.³⁵

10. августа успешно садејствовао у јуришу са IV прекобројним пуком код *Шабца*.³⁶

4. септембра код *Дреновца* успешно је задржао надирање непријатеља и тиме је дао могућности Коњиц. дивизији и деловима XX пука да се повуку.

5. септембра добио је наређење од команданта батаљона да са својом четом по сваку цену прикупи војнике XIV пука I поз., који су испред непријатеља у групама одступали и крене се даље у напад. Одмах је развио чету и кретајући се напред, наиђе на заставу код једног наредника XIV пука. Узео је лично заставу, скинуо завој, развио је и командовао „напред за заставом“. Сви одступајући делови без колебања крену се и за непуних 15 минута напуштени ровови били су понова заузети.

6. септембра код *Причиновића* са четом успешно је штитио бок X пука и

33 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 307–311, Златном медаљом за ревносну службу одликован је „за заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО N° 9794, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

34 Погинуо је као пешадијски капетан код Новог Брда 5. новембра 1915. године; Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис); Читуља погинулих, умрлих и несталих официра, војних званичника и обвезника чиновничког реда, за време Европског рата 1914–1920. године, *Рајник*, св. 2, Београд, 1922, 170; Исидор Ђуковић, *Рудничани и Таковици у ослободилачким рајтовима Србије 1912–1918. године*, Горњи Милановац, 2005², 485.

35 Ж. Павловић, *нав. дело*, 560–564.

36 Ж. Павловић, *нав. дело*, 538, 566–571; Д. Миленковић, *нав. дело*, 128; М. Раденковић, *нав. дело*, 234–236.

потискивао је непријатеља.

7. и 8. септембра успешно је одбијао нападе противничке.³⁷

22. септембра добио је наређење од команданта батаљона да заузме положај *Вис*, где је се противник био уриво. Наређење је било да се противник нападне с фронта. Но приликом напада, по својој личној иницијативи променио је правац, одлучив се да непријатеља или потисне с положаја или га зароби, а по мању цену губитака. Заобишао је противника шумом, без отварања ватре, заробио непријатељску објавницу и телефон, и дође противнику у залеђе, изврши јуриш и зароби сву противникову посаду у рововима, међу којима је био један капетан и један поручник.³⁸

У свима приликама показао се лично храбар и неустрашим. Увек се добровољно истицао за извршење самосталних задатака и свуда је успевао. За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезде са мачевима IV реда. Које одличје има: Сребрну медаљу за храброст, Златну медаљу за храброст, Медаљу за војничке врлине.

Мишљење команданата:

Батаљона: Предлог за одликовање дао командант, мајор, Милосав Банковић, с. р. Пука: Иако, строго узев, не одговарају изложене заслуге Правилу о одликовању у војсци, тач. 4, став 4, ипак сам мишљења да би га требало одликовати Карађорђевог звездом с мачевима IV реда, пошто је са јединицом, којом је командовао учинио више но што је се могло очекивати. Командант, пуковник, Милов. Плазина.

Дивизије: Слажем се са предлогом претпостављених старешина. Поручик Живојин Минић потпуно заслужује ово одликовање. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Слажем се са предлогом. Заслужује као херој. 3. марта 1915. год., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: КЗМ 4.³⁹

Тек. број: 6 (138).

Чин: Активни пешадијски поручник.

Звање: Командир 2. чете 2. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Владислав Д. Димитријевић.⁴⁰

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

37 ВРС, књ. II, 281–283; Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис).

38 ВРС, књ. III, 69; Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис).

39 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 280–282, Орденом Карађорђевог звезде са мачевима IV реда одликован је „за освечену храброст на бојноме пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО N° 9780, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

40 М. Вјелажас, *нав. дело*, 143.

Са четом је успешно одбио бочни напад непријатељски 8. августа пр. год., који је био управљен на десни бок и крило батаљона.

У борби 6. IX 1914. год. код села *Причиновића* својим енергичним радом и пожртвовањем много је допринео, да се сузбију три непријатељска испада, а за време општег напада предњачећи примером у чети допринео је, да се непријатељ сузбије у село.⁴¹

1. XII 1914. год. такође се одликовао приликом јуриша на непријатељске ровове источно од *Раковичке шуме*, које је у вези са 1. четом овог батаљона и заузео.⁴²

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезде са мачевима IV реда. Које одличје има: Сребрну медаљу за храброст, Златну медаљу за храброст.

Мишљење команданата:

Батаљона: Заслужује предложено одликовање. Командант, мајор, Милутин Станојевић, с. р.

Пука: Изложене заслуге не одговарају тач. 4, став 4 Правила о одликовању с тога и нисам мишљења да се одликује Карађорђевог звездом. Могао би се одликовати Златном медаљом за ревносну службу. Команд., пуковн., Милов. Плазина.

Дивизије: Мишљења сам да се одликује Златном медаљом за храброст. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Карађорђевог звезда без мачева IV ред. 3. марта 1915. г., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: ЗХ.⁴³

Тек. број: 7 (65).

Чин: Активни пешадијски подпоручник.

Звање: Водник 2. чете 2. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Сава Р. Цветковић.⁴⁴

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

4. августа 1914. год. на *Пошесу* код Шабца под необичном јаком артиљеријском ватром и пешадијском храбро је водио свој вод. Чврсто је држао људе у своје воду, а и ако је обраћен у десно раме од шрапнела, ипак је остао и даље на служби.

41 ВРС, књ. II, 281–283.

42 Живко Павловић, *Колубарска бишка*, књ. II-2, Београд, 1930, 817, 826, 834.

43 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 296–299, Златном медаљом за храброст одликован је „за осведочену храброст на бојноме пољу и заслуге стечене у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО № 9790, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

44 Умро је 27. августа 1916. године у Енглеској болници у Вертекопу; Списак погинулих, умрлих од рана и болести, рањених и контузованих активних и резервних официра, *Српске новине*, бр. 103, Крф, 3. децембар 1916, 2; Ј. Ристић, *нав. дело* (рукопис).

5. августа на истом положају када је наређено повлачење, и када је чета одређена да остане као заштитница батаљона, док се исти не извуче из непријатељске ватре потпоручник г. Цветковић показао се необично храбар и умешан у повлачењу чете, и извлачење војника из блиског одстојања испред непријатеља. Када је командант батаљона наредио контра напад у намери да олакша извлачење суседних група десно потпоручник Цветковић истакао је се са водом више, но што је према наређењу требао. Непријатељ је задржан у даљем гоњењу и чета је успела да се свије у колону двојних редова, изађе на пут и уђе у састав батаљона.⁴⁵

8. августа 1914. год. на *Пошесу* код Шабца, када је услед неизласка осталих група десно – на време и на одређену линију – непријатељ предузео повлачење у међупростор и када је осетио да је бок батаљону, који је водио борбу на положају *Пошес* незаштићен, предузео енергичан напад у јачини од 1 чете најмање, тада је г. Цветковић са водом у саставу чете енергично одбијао непријатељев бочни напад, сам лично пуцао, када је и рањен.

Непријатељ је задржан и приморан да се врати у своје ровове.

Лично је необично храбар и поуздан.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезда са мачевима IV реда. Које одличје има: Две Златне медаље за храброст.

Мишљење команданата:

Батаљона: Заслужује предложено одликовање. Командант, мајор, Милутин Станојевић, с. р.

Пука: Изложене заслуге не одговарају тач. 4, став 4 Правила о одликовању у војсци. Могао би се одликовати Златном медаљом за ревносну службу. Командант, пуковник, Милов. Плазина.

Дивизије: Мишљења сам да се одликује Златном медаљом за храброст. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Карађорђевог звезда са мачевима IV ред. 3. марта 1915. год., Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: Збор официра налази да према његовом раду треба му дати мање одликовање. ЗХ.⁴⁶

Тек. број: 8 (232).

Чин: Активни пешадијски потпоручник.

Звање: Водник 4. чете 3. батаљона.

Име и презиме и почетно слово имена његовог оца: Михаило Т. Живковић.⁴⁷

Опис дела због кога се предлаже за одликовање као и датум кад је и где дело извршио:

45 Ж. Павловић, *нав. дело*, 371–375, 389–394.

46 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 299–303, Златном медаљом за храброст одликован је „за осведочену храброст на бојном пољу у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО № 9791, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

47 Чедомир Јанић, Живковић Михајло, *Српски биографски речник*, књ. 3, Нови Сад, 2007, 783, 784.

3. августа у борби на *Добрићу* командовао водом, овога дана показао се умешан и храбар.

4, 8, 9. и 10. августа у борбама код *Шабца* као водник поред своје умешности и присебности показао се храбар, храбрећи своје војнике, истрчавајући пред њих и смело их водио на јуриш. Поред овога са револвером у руци – пуцајући враћао је војнике из других команада, који су положаје напустили и тиме је успео одржати се са својим водом на положају, и ако је од суседних трупа у неколико био напуштен. Много је допринео, да се положај одржи.⁴⁸

6. и 7. септембра на *Причиновићу* показао се храбар истичући се са водом при јуришу, одбијајући контранапад, овде је допринео још и то: одржати војнике на своје месту и ако су били изложени опасности од сопствене артиљерије, пошто се чета била истакла гонећи непријатеља.⁴⁹

21, 22, 23. и 24. октобра у борби код *Јевремовца* при нападу непријатељском у три реда увек је био умешан, одважан, храбар, истичући се за све време борбе неустрашимо је трчао с једног краја на други храбрећи војнике под смртоносноснм ватром непријатељске артиљерије и допринео, да се положај одржи. Нарочито при ноћном нападу 22. када је непријатељ ноћу успео доћи до засеке на десет корака пред ровом дохватио пушку од погинулог војника и гађао непријатеља. Храбрећи војнике допринео је да се непријатељ одбије са великим губитцима.⁵⁰

1. децембра у борби код *Раковачке шуме* при јуришу када су се војници почели колебати први је истрчао пред војнике и смело пошао напред храбрећи их допринео да се положај одржи, а непријатељ напустио ровове са огромним губитцима.⁵¹ Овај официр свагда се је истицао у борби са пуно воље и енергије и као такав предходио је примером свугде.

За које се одличје предлаже: Орден Карађорђевог звезде са мачевима IV реда. Које одличје има: Две сребрне медаље за храброст.

Мишљење команданата:

Батаљона: Слажем се са оценом командира и мишљења сам да га овим одличјем треба одликовати. Заступа команданта, капет. I кл., Алек. Милорадовић, с. р.

Пука: Изложене заслуге не одговарају тач. 4, став 4 Правила о одликовању у војсци. Због тога сам мишљења да се одликује Златном медаљом за храброст. Командант, пуковник, Милов. Плазина.

Дивизије: Слажем се са предлогом команданта пука, да се одликује Златном медаљом за храброст. Командант, пуковник, Бож. Терзић.

Армије: Карађорђева звезда са мачевима IV ред. 3. марта 1915. године,

48 Ж. Павловић, *нав. дело*, 313–317, 371–375, 389–394, 527, 538, 550–585, 560–564, 566–571; Д. Миленковић, *нав. дело*, 128; М. Раденковић, *нав. дело*, 234–236.

49 ВРС, књ. II, 281–283.

50 ВРС, књ. III, 197, 198, 202, 205, 207; Д. Миленковић, *нав. дело*, 316–328.

51 Ж. Павловић, *нав. дело*, 817, 826, 834.

Младеновац. Командант, војвода, Степ. Степановић.

Примедба: Збор официра налази да подпоручнику Живковићу треба дати мање одликовање. ЗХ.⁵²

Напомена: Предлози су учињени на основу података, које је оставио бив. командант овога пука потпуковник Влад. Туцовић, који је са пуком и водио борбе.

[Грб]

Х пешадијски пук

I поз. народ. војске

КБр. 6041

19. фебруара 1915. г.

Мали Мокри Луг

(ВА, п. 5, к. 1, ф. 4, бр. 1)

Командант, пуковник,

Милов. Плазина

Резиме

Десети пешадијски пук „Таковски“ I позива предложио је да Орденом Карађорђе-ве звезде са мачевима буде одликовано осам активних официра за заслуге из Церске битке, битке на Дрини и Колубарске битке 1914. године. Усвојени су предлози за мајоре Михаила Ковачевића, Милутина Станојевића и Драгољуба Арсенијевића и поручника Живојина Минића. У осталим случајевима дати су предлози за одликовање Златном медаљом за храброст и Златном медаљом за ревносну службу. Укази о додели одликовања за заслуге из првог периода Првог светског рата потписани су 31. маја 1915. године.

RADIVOJE VOJOVIĆ

PROPOSALS FOR DECORATION OF THE ORDER OF KARADJORDJE'S STAR WITH SWORDS OF THE 10TH INFANTRY REGIMENT OFFICERS, 1ST CALL, FOR MERITS IN 1914

Summary

10th infantry regiment "Takovo", 1st call, made a proposal for eight active officers to be decorated with the Order of Karadjordje's Star with Swords for merits from the Battle of Cer, the Battle of Drina and the Battle of Kolubara in 1914. The proposals were accepted for the majors Mihailo Kovačević, Milutin Stanojević and Dragoljub Arsenijević and the lieutenant Živojin Minić. In other cases the proposals were made for decoration of Gold Medal for Bravery and Gold medal for Devoted Service. Decrees of awarding decorations for merits from the first period of the First World War were signed on 31 May 1915.

52 СВЛ 15 (Ниш 4. јун 1915) 299–303, Златном медаљом за храброст одликован је „за осведочену храброст на бојном пољу у рату противу Аустро-Угарске 1914–1915.“ указом ФАО N° 9791, Крагујевац, 31. мај 1915. године.

ГОРАН М. ДАВИДОВИЋ
Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

ОПШТИНА ЗАБЛАЉКА У РАТНОЈ 1915. ГОДИНИ

АПСТРАКТ: Ратне победе 1914. године, остварене уз велике људске и материјалне губитке, омогућиле су Србији предах од скоро 10 месеци. Живећи у сенци рата који је могао бити обновљен сваког часа, привредни живот је био у сталном опадању. Сви нивои цивилних и војних власти суочавали су се са бројним проблемима, од којих је највећи био епидемија заразних болести. Приређена грађа приказује функционисање Суда општине заблаћке и свакодневни живот народа са свим позитивним и негативним странама, проблемима и напорима, привредни живот током 1915. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: избеглице, инвалиди, епидемије, стране мисије, вакцинисање, привреда, реквизиције, побуна, свакодневни живот.

Војне победе из 1914. године, извојеване уз велике људске и материјалне жртве, донеле су Краљевини Србији велики војно - политички углед у свету. Од 250.000 најбољих бораца Србија је изгубила 163.557, од чега 2.110 официра. У току прве ратне године од рана и болести умрло је 69.022 војника.¹ У извештају начелника штаба Врховне команде, пуковника Жив. Павловића, достављеном 21. децембра 1914. године министру војном Радивоју Бојовићу, губици српске војске од почетка рата до 18. децембра 1914. године су износили око 128.000, од чега 91.000 рањених, 22.000 погинулих и око 15.000 заробљених војника. Поред људских жртава, Србија је претрпела и велика материјална страдања. Ратне операције су се 1914. године изводиле у привредно најбогатијим крајевима Србије, северним и западним областима, које су разорене и попаљене. Становништво из тих крајева је махом избегло чиме су додатно оптерећени крајеви који нису били непосредно изложени ратним операцијама.² Након Колубарске битке Србија је имала затишје од скоро 10 месеци. Али и поред те чињенице привредни живот је био у сталном опадању због све већих ратних

1 Андреј Митровић, *Србија у Првом светском рату*, Београд: Службени гласник, 2015, 143; Божица Младеновић, *Породица у Србији у Првом светском рату*, Београд: Историјски институт, 2006, 17-18.

2 У Србију је стигао и велики број избеглица из Босне и Срема, око 200.000 (А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 151); *Први светски рат у документима Архива Србије, том 1, 1914*, др Мирослав Перишић, Александар Марковић, мр Љубинка Шкодрић, Бранко Богдановић, Београд: Архив Србије, 2015, 632-633.

трошкова, јер је Србија живела у сенци рата који је могао бити обновљен сваког часа.

На челу „Суда општине заблаћке“ и током 1915. године био је Јован Зарић, деловођа Радивоје Раковић. Кметови села су били Јеротије Јевтовић, Милутин М. Поповић и Тихомир М. Вучковић. Рад Суда општине заблаћке управљан је према инструкцијама и наредбама које су добијане од начелника среза трнавског и округа чачанског. Заврштеком ратних дејстава требало је обезбедити помоћ великом броју расејеног и избеглог становништва, инвалидима рата, породицама погинулих и мобилисаних војника. Бројним наредбама из 1914. године све општине у округу су биле дужне да воде евиденцију „добеглица“, организују помоћ и помажу у границама својих могућности.³ Заврштеком ратних дејстава поједине општинске власти у Србији почеле су избеглице силом да враћају на своја огњишта. Општина заблаћка је 4. јануара 1915. добила допис да се евентуални такви поступци на њеној територији најстрожије казне. „Избеглице се могу враћати, али који то неће не може га на то натерати општинска власт нити им отказати помоћ на коју по закону од 14. децембра имају права.“ Два дана касније, стигла је наредба Министра унутрашњих дела о забрани повратка избеглица у подрински, ваљевски и ужички округ. Као разлози за забрану наведени су недостатак хране, заузетост железнице за војне потребе и појава заразних болести. За разлику од наредбе од 4. јануара овом наредбом је било наглашено да ће бити најстрожије кажњени часници који буду дали одобрење избеглицама за одлазак у свој завичај. Крајеви из којих су дошле избеглице били су опустошени ратним дејствима, тако да је власт била противна да се враћају у завичај јер није могла да им обезбеди основне услове за живот и храну. Једино је избеглицама из Београда био дозвољен повратак 10. јануара 1915. и за ту сврху су им биле обезбеђене бесплатне карте за путовање железницом. Избеглице су од државе примале новчану помоћ. У срезу трнавском, у канцеларији среског начелства, сваког четвртка организовано су добијали помоћ.⁴ У веома тешком положају су били инвалиди рата, породице погинулих и мобилисаних војних обезника. Бригу о њима водио је Главни Одбор Краљевине Србије за помагање војних обвезника и пострадалих. Окружни и Срески одбори у чачанском крају основани су крајем 1914. године. У општини заблаћкој Пододбор је основан августа 1915. године и до краја истог месеца је прикупио самостално 185 динара, од чега је достављено Окружном 50 и 35 динара Главном одбору. Остатак новца, 100 динара, Суд општине заблаћке је поделио сиромашним војницима. Поред новца пркупљено је и: „за глав. одбор ствари – 1 гаће, 7 чарапа, 17 пешк[ира], 11 метара платна, сиром[ашним]. војн[ицима]. 10 п. чарапа, 3 наруквице, 5 пешкира, 300 кгр. жита.“⁵

3 Горан Давидовић, „Општина заблаћка у ратној 1914. години“, у: *Изворник. Грађа Међуопштинској историјској архива Чачак* 30, Чачак: Међуопштински историјски архив Чачак, 2014, 48.

4 Међуопштински историјски архив Чачак (МИАЧ), Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 6. јануар 1915; фасц. остало, 7. јануар 1915. и 20. јануар 1915.

5 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 15. август 1915.

Највећи изазов са којим се Србија суочила након Колубарске битке била је епидемија заразних болести, која је харала од друге половине децембра 1914. године, а свој врхунац су достигле у фебруару и марту 1915. године. Поред великих губитака у ратним дејствима, епидемије заразних болести су додатно осакатиле становништво. Најтежа је била епидемија тифуса који се појављивао као пегави (*typhus exanthematicus*), трбушни (*typhus abdominalis*) и повратни. Ова болест је накнадно изазивала гангрену и тифусно запаљење плућа код бивших рањеника. Упоредо су се појављивале дифтерија, колера, дизентерија, шарлах, богиње и запаљење плућа. Претпоставке су да је од епидемија оболело више од 400.000 људи, да је умрло око 100.000 грађана, 30-35.000 српских војника и око 30.000 ратних заробљеника.⁶ У општини заблаћкој први забележени смртни случај од тифуса био је 16. децембра 1914. године у селу Заблаћу, а последњи 3. маја 1915. године у селу Вапа. Од избијања епидемије крајем 1914. године у целој општини је од тифуса преминуло 20 становника (Заблаће – 14, Балуга – 1, Вапа – 5). Од дифтерије преминуло је 4 (Балуга – 3, Вапа – 1), шарлаха 8 (Заблаће – 7, Вапа – 1), богиња 3 (Заблаће) и запаљења плућа 17 (Заблаће – 9, Балуга – 2, Вапа – 6).⁷ Утврђено је да су се заразне „болести појавиле прво у војсци, услед ратних прилика и поремећених хигијенских и материјалних услова за живот у свима редовима друштвеним“ и да су се преносиле „уједом вашију по градовима и селима“. У борбу против ширења и спречавања заразних болести укључили су се сви државни органи, сва удружења и грађани који су позвани да најенергичније приступе „утамањивању вашију.“ Формиран је Државни одбор за сузбијање заразних болести. Министар унутрашњих дела је 17. фебруара 1915. године наредио да се „предузме све што би ишло у корист опште чистоте, као и предузимање специјалне борбе против свега онога што би ишло на руку развијању поменутог гада“. Бројним наредбама, поукама и саветима, који су достављани локалним властима покушавано је да се ублажи и спречи ширење епидемије заразних болести. Полицијске и општинске власти су биле дужне да редовно контролишу грађане да ли се у дело спроводи оно што је препоручено и наређено. Због изузетно тешке економске ситуације, недостатка финансијских средстава и лекара за борбу против епидемије народу су препоручивана средства која су била лако доступна. Као најбоље дезинфекционо средство препоручиван је креч, за борбу против ваши цећ, кључала вода, нафталин, канфор и сумпор. За дезинфекцију су коришћене и виноградске прскалице и четке, а ко није био у могућности да их набави препоручивано је да кречење изврши „гужвама направљеним од сена, сламе, кучине или од крпа“. Препоруке, савете и наредбе начелство среза трнавског је прослеђивала општинским судовима на својој територији наглашавајући „да одмах објави ово својим грађанима и настане да се све ове предохране у дело

6 А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 153; Андреј Митровић, „Сучељење са средњоевропским империјализмом“, у: *Историја српског народа VI-2*, ур. Андреј Митровић, Београд: Српска књижевна задруга, 1983, 78-79.

7 Протоколи умрлих цркве Светог Архангела Гаврила у Заблаћу 1881-1918.

приведу“. Едуковање становништва је вршено уз помоћ учитеља, свештеника, земљорадничких задруга и виђенијих људи „да саветима и примерима даду подстрека осталим грађанима“. Сиромашнијим грађанима потребан креч за дезинфекцију обезбеђивао је Суд општине заблаћке. Свака кућа и нарочито механе на територији општине морале су бити дезинфиковане. Због опасности ширења заразе било је забрањено коришћење моравске воде за кућевне потребе, као и прање рубља на рекама и речицама.⁸ На ширење заразе утицале су и појаве попут „торбарења и продаје старих ствари нарочито одела умрлих и оболелих од заразних болести“. Министарство унутрашњих дела је наредило да се такве појаве строго кажавају, нарочито трговци и да се уведу строге контроле сопственика радњи. Препоручено је да се могу продавати само „ствари које носе на себи доказе обележја да су дезинфикована“. Због епидемије обустављен је рад школа, а од 16. до 31. марта 1915. године био је забрањен војни и цивилни саобраћај, сем кретања у медицинске сврхе. Школа у Заблаћу, у којој је учитељ био Светозар Лепосавић, била је затворена.⁹

Све мере државних органа нису биле довољне и без савезничке помоћи није било могуће спречити и сузбити епидемију. Од краја 1914. године почела је у Србију да стиже велика помоћ у медицинском особљу, средствима и новцу од савезничких влада, националних организација Црвеног крста, добровољних удружења и појединаца. На опадање епидемије утицало је и побољашње времена, али одлучујућа улогу је одиграла савезничка помоћ.¹⁰ Захваљујући савезничким лекарским мисијама током пролећа и лета 1915. године извршено је вакцинисање становништва против заразних болести. У општини заблаћкој је од стране Француске лекарске комисије извршено „пелцовање“ становништва, у згради школе у Заблаћу. Пре доласка Француске лекарске комисије, начелник среза трнавског је општинском суду Заблаће наредио „да се локал у коме ће се пелцовање вршити добро очисти, под опере, и у опште тако дотера, да нам образ пред странцима нецрвени и онда, где то немора бити“. Препоручено је да сеоски кметови утичу „да сво грађанство, без разлике пола и година старости, изађе на пелцовање, јер је то у њихову корист, пошто ће своје животе сачувати од опаке болести красте-богиње, које сада косе“. Народу је наређено „да дође на пелцовање у што чистијем руху“ које не мора бити ново. Вакцинисање је 10. јуна 1915. године извршио француски лекар др П. Карлински, у згради основне школе са почетком у 8 часова пре подне. Вакцинисано је 430 грађана, од којих се вакцина примила код 300.¹¹

Живећи у ишчекивању новог сукоба, Србија је у прва три месеца 1915. године попунила редове војске. До пролећа 1915. године мобилисано је више

8 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 19. фебруар 1915. и 23. фебруар 1915.

9 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 20. фебруар и 26. фебруар 1915; А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 154.

10 А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 153-156.

11 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 5. јун 1915. и фасц. остало, 12. јул 1915.

од 707.000 људи.¹² Бригу о мобилисаним војним обвезницима са територије општине заблаћке водила је локална власт, достављајући им храну, одећу, преобуку. Обвезници последње одбране старца смењивали су се са дужности на сваких 20 дана. Због недостатка људства, нарочито артиљераца, мобилизациони спискови су више пута проверавани од надлежних власти. Након избијања епидемије војне власти су препоручили општинским властима да болесне обвезнике пре оздрављења не шаљу на комисијске прегледе, већ да исти остају кућама. Војне власти су им продужавале боловање и одсуство. Али такву ситуацију је један број војних обвезника користио да избегне своје обавезе и дужности. Честа је била појава да здрав војни обвезник користи туђу објаву којом се води да је на боловању. Војне власти су упозоравале и да су кафане биле пуне војно способних и здравих обвезника. Због тога је наређено свим општинским властима, укључујући и заблаћку, да организује патроле и све обвезнике који се бесправно налазе у позадини похвата и стражарно пошаље у своје јединице. „Ни један обвезник не сме бити без уредне објаве код своје куће.“¹³ Општинске власти су биле упозорене и да не издају лажна оправдања обвезницима. Понекад су војне власти и претеривале у својој ревности, јер нису имали поверење у рад локалних органа власти. То се најбоље може видети у случају Иванка Вучковића из Заблаћа, обвезника Х пешадијског пука, коме војне власти нису одобриле краће одсуство након смрти супруге. Ни молба председника општинског суда у Заблаћу Јована Зарића није помогла да се именованом омогући одсуство, због смрти супруге али и неге мале деце. Војне власти нису попустиле.¹⁴ Бескомпромисан и крут став војних власти, што је у нередовним ратним условима било очекивано, утицао је поред осталог и на појаву војних бегунаца из јединица. Једна од обавеза општинског суда у Заблаћу је била и да одбегле обвезнике тражи и стражарно предаје војним или среским цивилним органима власти. На територији општине била су у току 1914. године постављена четири стражарска места, од који су два уклоњена почетком 1915. године.¹⁵

Мобилизација великог броја људства за потребе војске имала је за последицу да је за производан рад, пре свега пољопривредни, остало веома мало људи, а и они који су остали били су ограничених могућности и способности. Уз недостатак радне снаге, реквизиција волова и коња за потребе војске додатно је утицала на тешко стање у пољопривреди. Сви радно способни мушкарци су били на војним дужностима или мртви. Због велике несташице животних намирница предузимане су све мере да се пролећна сетва изврши на време и како треба. Драматичну ситуацију са недостатком животних намирница најбоље описује распис Министарства народне привреде од краја фебруара 1915. године, у коме је тражено од локалних власти да се у сваком граду и селу

12 А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 148-149.

13 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 23. фебруар 1915.

14 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 25. август 1915.

15 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 11. фебруар 1915.

поору „све баште и ничим неискоришћена земљишта око кућа“ и употребе за производњу поврћа и кромпира.¹⁶ Општински суд у Заблаћу је 14. фебруара 1915. године добио наређење да за предстојећу сетву изврши поделу општине на онолико реона колико има одборника и да сваки одборник организује рад да све њиве буду пооране и засејане, а нарочито војних обвезника.¹⁷ За рад су коришћени војници последње одбране, које је срески начелник ослободио војне дужности на 20 дана. Рад кметова и одборника председник општине је контролисао уз помоћ свештеника, учитеља, земљорадничких задруга и виђе-нијих људи. Казне за неизвршење наређења су биле велике, а општински суд је морао достављати на сваких десет дана извештај о урађеним радовима среском начелнику. Поред људске, за пољске радове, недостајала је и сточна снага. У целој општини било је свега три коња и 34 говеда, способно шест пари (чив-та) волова и 16 пари који су били расходовани, односно на опоравку. За сетву је било потребно шест коња са колима и 50 комада сејалица. До 10. фебруара 1915. године у општини заблаћкој засејано је 10 хектара пшенице и два хектара јечма. Претпостављало се да се кукуруз може засејати на 300 хектара, а кромпир само на три хектара. До краја фебруара 1915. године поорано је око 800 хектара зиратне земље, у Вапи и Балужи по 200 хектра и 400 хектара у Заблаћу. Након сетве, током лета било је важно прикупити летину. Војне власти су претпостављале да ће непријатељи бацањем бомби са „аероплана покушати паљење овогодишње летине (пшенице, јечма, зоби и др.) и покошене траве сложене у гомиле, као што су пластови сена, стогови и крстине летине и веће и мање групе ових.“ Због тога су дата упутства да се летина сачува „Ради тога те гомиле треба да су што мање, подељене у мање гомилице, и скривене у шумама, јаругама, удољима, забранима, воћњацима, и.т.д. те да се немогу лако уочити са аероплана.“ Подносећи извештај среском начелнику 25. јула 1915. године, председник Суда општине заблаћке Јован Зарић је навео жетвени принос са своје територије: „пшенице 5.000, јечма 3.000 сена 250.000.“¹⁸ Крајем лета посебна пажња била је посвећена сушењу шљива и прављењу пекмеца као главном српском извозном артиклу. „Услед изванредних прилика у којима се сада земља налази, наше суве шљиве и пекмез, извозиће се у овој години под много тежим погодбама него ли ранијих година, јер ће се морати ићи са том робом на друга нова, много удаљенија тржишта, која неће бити баш тако лако приступачна нашим трговцима, јер ће и транспортовање те робе бити услед оскудице у превозним средствима, доста отежано.“¹⁹

Власт је свесрдно помагала народ упутствима и конкретним потезима, али је и оптерећивала бројним реквизицијама и кулуком за војне потребе. Под

16 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 3. март 1915.

17 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 15. фебруар 1915.

18 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 15. фебруар 1915; фасц. предмети војног карактера, 15. фебруар 1915; фасц. наредбе, 14. мај 1915; фасц. остало, 25. јул 1915.

19 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 8. септембар 1915.

реквизицију потпадало је жито и сточна храна (сено, слама, зоб), али коју је војска плаћала по већ утврђеним ценама. У току фебруара 1915. године из Заблаћа, Балуге и Вапе за потребе војске реквирирано је 6.100 килограма кукуруза и 18.000 килограма сена.²⁰ Народу је најтеже падала реквизиција жита, па је у селу Заблаћу 15. маја 1915. године народ и оружјем реаговао. Тада је кмет села Заблаће, Јеротије Јевтовић, требао да одузме реквирирано жито „од они што га до данас нису хтели предати [и] изашао сам код кућа истих са потребним бројем органа да исту извршим но они су против томе стали, ја сам свима средствима покушавао да кукуруз одузем, но они су употребили на мене и оружје те исту наредбу нисам могао извршити.“²¹ За потребе војске била је реквирирана и готово сва расположива стока за вучу, па је сточни фонд био мобилисан или готово уништен. Стока која је била мобилисана 1914. године великим је делом страдала, а оно што је остало било је оболело или изложено великим ратним напорима и послато у позадину на опоравак и лечење. Поред већ мобилисане коморе, општина заблаћка је у току целе 1915. године имала обавезу да даје још пет кола са тераоцем. Резервне коморе су се смењивале на 20 дана. На целу општину која је имала 206 домова (Балуга – 39, Вапа – 65, Заблаће – 102) остало је три коња и 34 говеда (Заблаће – 1 коњ, 18 говеда; Вапа – 10 говеда; Балуга – 2 коња, 6 говеда). Недостатак стоке је нарочито био видљив током „сејидбе“.²²

Општина заблаћка имала је и обавезу да за потребе војних власти прикупља заостало оружје и војни материјал, који су народ и војни обвезници развлачили са терена где су се водиле борбе и довлачио својим кућама. За добровољну предају оружја и другог војног материјала нуђене су новчане награде. На терену општине заблаћке пронађене су само две пушке, које су одузете и предате. Поред оружја и других убојних средстава, прикупљала се и униформа. Наређењем Х пуковске окружне команде од 5. маја 1915. године, општина заблаћка је морала да од свих регрута рођених од 1893. до 1895. године, као и од породица умрлих војника, одузме „све војничко одело, и војну опрему коју су собом однели својим кућама.“²³

Несташицом животних намирница и потребштина (гас, дуван...) завладала је висока инфлација, што је погодновало разним шпекулантима да подижу цене.²⁴ Власт је покушавала да спречи такве појаве маскимизирањем цена. Општински суд у Заблаћу је редовно обавештаван од среских и окружних власти о приспећима дефицитарне робе са максимизираним ценама и народ обавештавао и упућивао на куповину. Са нередовним стањем, какво је свакако било

20 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 1. март 1915.

21 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 17. мај 1915.

22 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 15. фебруар 1915.

23 МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 7. мај 1915.

24 А. Митровић, *Србија у Првом светском рату*, 150, 152.

ратно, појављивале су се и неке нежељене ствари код народа попут пијанстава „по прелима, механама и у кафанама“ и беспосличења. Поред тога, честе су биле крађе, шенлучење по селима и напади нарочито на породице мобилисаних војника од бахатих комшија који су користили ситуацију да намире своје некадашње сукобе. Власти су забранили рад механа после 20 часова и беспосличање. Уведене су грађанске и сеоске страже, а сеоски кметови су даноноћно обилазили села и кафане.²⁵

Општински суд у Заблаћу је ревностно извршавао наредбе среских, окружних и војних власти током 1915. године. Обнављањем ратних дејстава на јесен 1915. године са територије општине заблаћке извршена је мобилизација младића рођених 1896. године, а приликом повлачења српске војске ка Краљеву мобилисано је још 20 воловских кола са тераоцем. Документа која су приређена за овај број Изворника налазе се у фонду Суда општине заблаћке и фрагментарно су сачувана. У оскудици извора за Први светски рат, приређена грађа је од изузетног значаја за локалну и општу историју, јер приказује и свакодневни живот народа са свим позитивним и негативним странама, проблемима и напорима, привредни живот, функционисање државе и њеног апарата ратне 1915. године.

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2774
1. Јануара 1915. год.
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћке

Командант Х пук. окр. актом својим Бр. 18670 наредио је следеће:

„Изволите прибавити од општинских судова тога среза а на територији ове команде и ОДМАХ вратите Команди спискове инвалидских предмета, који се затекну на раду на концу ове године са назначењем имена молиоца, места одакле је, када је предмет примљен, у општини и за чиме чека.“

Наређујем томе суду да по предњем наређењу ОДМАХ поступи и тражене спискове пошаље овој среској власти неизоставно до 7 овог месеца.

ВРЛО ХИТНО.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 2. јануар 1915.]

²⁵ МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 1. септембар 1915.

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 10179
4. Јануара 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Госп. Министар Унутр. Дела телеграмом од 28. пр. месеца бр. 7591 доставио ми је следеће:

„Достављено ми је да поједине општинске власти силом одгоне избеглице из својих општина да се враћају кућама па чак и оне чије су куће поред саме Саве и Дрине.

Наређујем Вам да такве општинске часнике за такав поступак строго казните. Избеглице се могу враћати, али који то неће не може га на то натерати општинска власт нити им отказати помоћ на коју по закону од 14. децембра имају права.“

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му, да по истом у свему поступи и ово наређење на потпис акта саопшти свима општинским часницима ради управљања, с тим да ће сваки онај који се ухвати да противно овоме наређењу поступи бити најстрожије кажњен.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 27
6. јануар 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 6. јануар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 89
6. Јануара 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Услед тога што у подринском и ваљевском округу нема довољно хране за народ, што су железнице заузеле војним потребама, те се храна не може превући, што у тим крајевима влада зараза, и што се избеглице из тих крајева

не могу возовима возити, то је Господин Министар Унутрашњих дела депешом од 6. овог месеца Бр. 246. до даље своје наредбе забранио избеглицама из тих крајева одлазак на огњишта, како возовима тако и сувим.

Ово исто важи и за избеглице из Ужичког округа.

Чим буде било могућности за повратак, објавиће се накнадно.

Према томе, одобрење за одлазак дато раније, овом се наредбом оповргава.

Ко од општинских судова буде дао одобрење за одлазак, биће најстрожије кажњен.

Предње достављам томе суду с препоруком, да ово домах објави избеглицама, а сам се по истој строго управља.

За
Начелник среза
писар
Мил. Пер[....]²⁶

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 34
7. јануар 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 7. јануар 1915.]

*

СВЕШТ. МОРАВСКЕ
СТАЛНЕ ВОЈНЕ БОЛНИЦЕ
УБр. 47
6-I-915. год.
Ниш - Беле Кула

Суду општине села Заблаће
срез. трнав. окр. Чачак

Радивоје Аџемовић редов 4 шреб. муниционе колоне редов – чете – батаљ. – пука-
позива из Заблаћа среза _____, округа _____
умро је у вој. болници од febris recurens месеца _____ дана 5 године 1915.
џре подне а сахрањен је дана 6. месеца јануара тек. године у Нишком војном
гробљу и записан у протокол умрлих морав. стал. војнице на стр. 125 под бр. 47.

На основу чл. 26 Закона о таксама о предњем се извештава општински суд ради даљег поступка.

Уједно се моли суд, да о свему предњем извести и надлежног свештеника ради знања и даљег управљања – (распис Арх. Сабора Обр. 87/907 и статистич. одељења Сбр 9330/907).

²⁶ Нечитко.

Свештеник
Морав. стал. војне болнице
Цветко М. Борвановић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 52
12. Јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 12. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 2852
8. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Врховна Команда од 1. овог мес. О.Бр. 9415 доставила је следеће:

„Добијени су извештаји, да су се регрути који су завршили обуку, при пућивању у одговорајуће јединице, самовласно удаљили испред спроводника и отишли својим кућама.

Молим наредите да се на вашој територији учини потерница над одбеглим, исти пронађу и стражарно упуте команданту места у Младеновац“.

Достављајући предње томе суду, ја му најозбиљније препоручујем, да изда наређење кметовима свију села, да обрате строгу пажњу на сва лица, која су као регрути отишли својим командама, па се сада без икаквих легитимација налазе опет својим кућама.

Све такве, суд ће без икаквог изговора одмах мени упутити по спроводнику, да бих ја даље шта треба учинио.

Ово да се саопшти на потпис свима часницима тога суда.

За Начелник Срески,
писар Мил. Пер[....]²⁷

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 33
9. јануар 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

27 Нечитко.

Примљено к знању.

Пред. суда

Јов. М. Зарић²⁸

Кметови Јерошије Јевшовић Милуш. М. Појовић Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 9. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 2871

10. Јануара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Врховна Команда одобрила је да се могу издавати објаве – дозволе – за бесплатну возњу железницом избеглом становништву из Београда, ради њиховог повратка својим домовима.

Издавање ових објава вршиће искључиво полициске власти а тако исто и општинске, а овераваће их на полазној станици шеф дотичне станице.

Достављам предње томе суду с препоруком да ово објави избеглицама из Београда, а у данима приликама изда објаве истим.

Начелник Срески,
М. Илић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 7. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 2891

12. Јануара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Командант Шумад. дивиз. области наредбом од 20. пр. м. и год. Бр. 240 доставио је следеће:

„И поред предузетих мера односећи се на поступак болесне стоке која се са бојишта упућује у позадину ради опорављања и лечења, ипак се дешава да

²⁸ Рођен 1. новембра 1876. у Заблаћу од оца Милоја и мајке Ане. (МКР Заблаће 1869-1880, страна 40, редни број 39).

поједине команде, стицајем прилика шаљу или остављају овакву стоку начелницима станица или председницима општина, без икаквих писмених података о истој, тако да се услед овога стварају такве тешкоће да их је често немогуће решити. Да би се ово стање регулисало, наређујем следеће:

Ако се деси случај да стока малакше уз пут, спроводник ће овакву стоку предавати најближој општини од које ће увек узети реверс, и исти предати ономе коме предаје и сву осталу стоку. Дотични председници општина тражиће од спроводника све податке о овој стоци, као и место куда је стока упућена и задржаће оваку стоку док се не опорави, а потом упутити према извештају спроводника. У случају да при пролазу какве команде стока остане код председника општине, исти ће ову стоку упутити најближој војној станици, поступи предходно по предњем.

Ако се деси случај да се после свих предузетих мера ипак не добије прописан списак болесне стоке, онда овакву стоку не слати нигде, но добро хранити и неговати, као и заосталу прикупити па по опорављењу упутити са спроводником у своју команду.

Ако ће оваква стока дуже боловати, онда тераоца вратити у команду, са прописном објавом, а стоку по опорављењу упутити по тераоцу које узети из места. Ако је потребна при овој и лекарска помоћ, онда овакву стоку упутити у најближу болницу са назначењем да се по оздрављењу врати дотичној станици или општини, која ће је после са осталом стоком упутити у команду.

Напомињем да свако транспортовање болесне стоке од станице или од општине до општине забрањујем, но се стока има упутити болници.

За јако оболелу или оболелу стоку која не може да се креће, тражите евентуално марвеног лекара или подквивача из најближег места, са позивом на ово наређење, који има одмах доћи на позив.

Сви начелници станица или председници општина водиће нарочити списак из кога се може видети кад је стока примљена и за које је време опорављена и упућена у команду.“

Достављам предње наређење томе суду с препоруком, да се по овом наређењу тачно и у свему управља.

Начелник срески,
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 54
13. јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 13. јануар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2900
12. Јануара 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант X пуковске окр. Команде актом од данас Бр. 16167 наредио је следеће:

„Из општина ПАКОВРАЂСКЕ, ЈЕЗДИНСКЕ, АТЕНИЧКЕ, ТРНАВСКЕ, ЈЕЖЕВИЧКЕ и ЗАБЛАЋСКЕ реквиришите 20 Двадесет воловских запрега с колима и кантама и то из Општине Паковрађске најмање ПЕТ, а из осталих именованих општина најмање по троје и ова најдаље до 15 овог мес. упутите начелнику оvd. Војне станице са тераоцем уз сваку запрегу, па ме о извршењу известите.

Ова комора мора бити добра и пробрана.

За неизвршење овог наређења бићете најстрожије одговорни.“

Предње наређење Команданта достављам томе суду и наређујем му да означену комору неизоставно упути означеног дана до 8 сати пре подне код ове среске канцеларије одакле ће се сви уједно упутити Начелнику станице.

За неизвршење ове наредбе биће одговоран лично председник тога суда.
ВРЛО ХИТНО.

Начелник срески,
Мих. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 59
13. Јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Саопшћеници кметовима: да одреде ову комору и то: кмет сета Балује и Ваје по једна кола и кмет сета Заблаће двоје кола са тѣраоцем.

*Председ. Суда
Јов. М. Зарић*

*Саопшћено нам је предње наређење:
13-I-1915.*

*Кметови:
Јерошије Јевшовић
Милуш. М. Појовић
Тих. М. Вучковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 13. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 140
17. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Начелник Војне Чачанске Станице, доставио ми је следеће:

„Решењем својим од 15. овог месеца Бр. 6920 наредио сам, да се на територији Главне Чачанске Војне Станице сено, слама, зоб може куповати принудним путем но одмах плаћањем уз накнаду за готов новац.

Цена сену је до Седам динара, слами до 4. дин. а зоби до 11. динара.

Имаоц ове хране о цени споразумеће се [са] комисијом одређеном за тај посао, која се налази при овој станици. Ако ли се сопственик не погоди о цени, онда цену одређује реквизирајућа комисија.

Нико не сме ни у Чачку нити на територији ове станице ради шпекулације и препродаје куповати: сено, сламу и зоб, јер ће бити кажњен до 20. дана затвора код начелника станице, а на основу чл. 30. уредбе о служби у позадини војске и чл. 10 уредбе о војној дисциплини. Тако исто биће кажњен и онај, који ове артикле буде продавао трговцу и шпекуланту са знањем да је дотични трговац, односно шпекулант. “

Достављам предње наређење томе суду с препоруком да исто објави грађанству своје општине, а о извршењу истога стара се.

Начелник Срески,
Мих. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 88
20. јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 20. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 157
19. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Начелник војне станице наредбом Бр. 6931 наредио је, да та општина нај-
даље сутра до 8. осам сати пре подне, среством кулука пренесе десет метара
дрва, која се налазе код Раке Видојевића, и иста стовари код резервне болнице
у Касарни.

За нетачно извршење ове наредбе председника ћу спровести Начелнику
војне Станице ради даље надлежности.

Пази на извршење ове наредбе јер је болница остала без дрва.

Врло Хитно.

Начелник среза
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 84

20. јануара 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Р.

Да кмет села Заблаће упуту ујутру радно пет кола, кмет села Вапа троја
кола и кмет села Балуге двоја кола за пренос ових дрва.

Деловођ.

Р.З. Раковић

Председ. суда
Јов. М. Зарић

Примљено к знању 19-1-1915. г.

Кметови:

Јеротије Јевтовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 20. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. Службено

20. јануара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Наређујем томе суду да ми у четвртак 22. овог месеца упуту све избеглице
које примају државну помоћ, пошто је новац за издавање послат и примљен.

Уједно наређујем томе суду, да истима саопшти да од сада само имају
ЧЕТВРТКОМ долазити за пријем помоћи иначе другог дана неће им се издава-
ти. Собом имају понети све досадашње објаве по којима су примали помоћ.

ВРЛО ЈЕ ХИТНО.

Начелник срески,
Мих. Илић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 20. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 190
21. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Командант Ужичке војске актом од 16. овог мес. АБр. 8875 доставила је наређење Штаба Врховне Команде које гласи:

„У вези наређења АБр. 7244 од 25. новембра пр. год. наређујем, да цене изложене у тач. 1, 2 и 4 поменутог наређења треба променити у следећем:

У тач. 1. Свака пушка брзометна, Српска, Руска или Аустриска Манлихерова са затварачем дин. 4. –

У тач. 2. Свака пушка брзометна осталог система са затварачем дин. 8. –

У тач. 4. Нож за Српску, Турску или Аустриску или бајонет за Руску пушку дин. 0.50.

Додати тач. 1б. За сваку читаву челичну кошуљицу опаљеног шрапнела ма кога калибра или топа било нашег било противничког, дин. 0.20.

Начелници војних станица, полициске и општинске власти, доставиће ово наређење до знања свима становницима без обзира на пол и старост, и дејствовати, да се ово прикупљање и тражење оружја што активније врши, нарочито на територији где су се били бојеви, те да се на тај начин и сиротнијем и пострададом сталезу њихов положај материјално олакша.

Горња награда даје се ономе који добровољно прикупља и предаје оружје и убојни материјал, али скренути пажњу свима и свакоме, да се заплећене пушке, оружје и у опште ма какав остали војнички материјал ни у ком случају не сме држати и прикривати код становништва, а сваког оног који то чини и после овога наређења, узети на одговор и предати војном суду на осуду за прикривање оружја по § 151 војног казног закона. У општинама где овог прикривеног оружја буде било у већини кућа, а општине саме то не пронађу, узеће се на одговор и општинске власти за неизвршење војних наређења.“

Достављајући предње томе суду, ја му препоручујем да ову наредбу одмах објави грађанству и позове га да исту у свему изврши.

Како пак имам тврдог уверења, да многи грађани имају прикривеног оружја и осталих војничких ствари, то најстрожије наређујем томе суду, да саопшти својим часницима, да свуда где може постојати сумња да има прикривеног оружја, изврше претрес и све нађено одузму и мени спроведу.

Ја ћу преко мојих чиновника проверити рад општинских часника, и нађем ли да су у овом случају били лабави и немарљиви, ја ћу према њима предузети све законске мере.

О резултату овог претраживања, известиће ме суд у року од шест дана.
ПАЗИ НА РОК.

За
Начелник Срески,
Милу. Петр[.....]²⁹

КРАЉ. СРП.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 105
23. јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*И ово наређење поред шлоик. досадањи саошћим кметовима: ше да одмах
настану и пронађу код кога има зайлењених ствари – оружја и др. – ше да и
претресе изврше, па о шоме извештај поднесу као и нађене ствари предагу. Рок
5. дана.*

*Пред. суда
Јован М. Зарић*

*Саошћено нам је предње
наређење 24-I-1915. г.*

Кметови:

Јерошије Јевшовић

Тих. М. Вучковић

Милушин Појовић

*У моме селу нема нишћа
од зайлењених ствари.*

30-I-1915.г.

Заблаће

Кмет села Заблаће

Јерошије Јевшовић

Милушин М. Појовић

*Послате две пушке нађене, ср. начелнику
4-II-[1915.]*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 23. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 3020

22. јануара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Командант Х. пук. окр. Команде актом Бр. 14849 наредио је следеће:

„Наредите општинским судовима у подручном вам срезу да ОДМАХ

²⁹ Нечитко.

саставе спискове обвезника последње одбране стараца који сада нису на војној дужности код Начелника војних станица и код Команде УЖИЧКЕ ВОЈСКЕ.

Све дакле без разлике и без обзира кад су од војне дужности ослобођени, уписати у спискове. Из спискова да се види: редни број, Име и презиме, одакле је, и примедба.

Овако састављене спискове начелник ће прикупити и све од једном послати команди неизоставно до 27 ДВАДЕСЕТ СЕДМОГ овог мес. закључно. Једновремено наредити општинама, да обвезнике који су у списковима, уписати по једном општинском часнику упуте овој команди најдаље и без изговора тако да 30 овог мес. буду у ЧАЧКУ на конаку.

Скрените пажњу судовима, да изговоре како је неко на путу, или болестан да врши какву општинску службу и т.д. апсолутно нећу примати и на такве ћу нарочито обратити пажњу. Болесне упутите које ћу подвргнути лекарском прегледу. На завршетку напомињем, начелнику и молим га, да се постара да се ово моје наређење изврши најсавесније, а ако код кога суда примети ма и најмању несавесност часнике ми достави према којима ћу бити немилосрдан. Наредите да се понесе храна за ТРИ 3. дана и топлије одело и обућу.“

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му да по овом наређењу тачно и на време поступи и тражени списак пошаље неизоставно да ДАН 26. ДВАДЕСЕТ ШЕСТОГ овог месеца а обвезнике ће суд по једном кмету упутити да буду 30. овог месеца на конаку у ЧАЧКУ.

О пријему ове наредбе суд ће ми одговорити.

1. Милић Вучковић
2. Рагенко Милановић
3. Милош Давидовић
4. Чедомир Шолајић
5. Јован Терзић³⁰
6. Војислав Јаковљевић

КРАЉ. СРП.

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 106

23. јанура 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

*Послаћ распис за
Војислав Јаковљевић³¹
Рагенко Милановић³²
Милош Давидовић*

30 Председник суда општине Заблаћке.

31 Суд општине заблаћке је 26. јануара 1915. упутио распис Начелнику среза трнавског у коме га обавештава да не зна где се налази Војислав Јаковљевић. Именовани је родом из Вапе, а живео је и радио у Београду као келнер. (МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, бр. 106 од 26. јануара 1915)

32 Рагенко Милановић, земљорадник из Заблаћа, ожењен (Винка, 1875), мобилисан 1912, редов Х пука, I чета II батаљон последње одбране, преминуо 1914. код куће. (МИАЧ, НОС чачански, К-96; МИАЧ, Општина заблаћка, К-19)

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 23. јануар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 3038
24. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Командант Шумадис. Дивиз. Области, актом својим Пов. Бр. 1126, доставио је следеће:

„Врховна Команда од 16. овог мес. О. Бр. 10030 наређује следеће: Да би се допунске Артиљеријске трупе ојачале а тиме отклониле тешкоће у попуњавању артиљеријских јединица услед знатно смањеног броја артиљеријских обвезника, молим за наређење да се по пуковским окрузима набрижљивије потраже обвезници I и II позива пољске, брдске и хаубичке артиљерије, у колико још нису употребљени, или смене са дужности у позадини, ако су пре употребљени.

Све овако прикупљене обвезнике слати Врховној Команди на даљи распоред.“

Достављајући предње наређење, препоручујем томе суду, да до 1. фебруара т.г. упути овакве обвезнике са списковима Х. пуковској окружној команди, у противном извести ме актом до тога дана да таквих обвезника нема.

Хитно је. Пази на рок.

Начелник Срески,
Мих. Р. илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 114
25. јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Послаћ извештај 31-1.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 25. јануар 1915.]

*

Наредба
Кмету села Балуге

По делу самовласне горосече дрва и грмова из црквене порте, одређује ти се да одмах са 2 грађанина изађеш код куће Будимира Стевановића у Балуги,

и утврдите колико има дрва сечених са прв. грмова, па протоком увиђаја и процене да одмах доставите суду. А тако исто и код Владимира Мојсиловића и Миладина Поповића.

Рок 24 часа.

23. Јануара 1915. г.
Заблаће

Пред. суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 23. јануар 1915.]

*

Краљ. Срб.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 118
26. јануара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Начелнику среза Трнавског,

Милутин Поповић кмет села Вапе, одређен је да носи преобуке и др. потребе војницима I позива, што је и он тражио.

У дужности би га заступао кмет села Заблаће, пошто у Вапи нема одборника.

Суд му је дозволио осуство, које му је потребно 7. дана.

Учтиво Вам се доставља предње, с молбом да и Ви ово примите к знању – одобрите му осуство.

Деловођ.
[.... ..] јатовић³⁴

[Печат]³³

Председ. суда,
Јован М. Зарић, с.р.

Краљ. Срп.
Начелник Среза Трнавског
Бр. 267
26. јануар 1915. год.
У ЧАЧКУ

Суду општ. Заблаћске,

Суд нема права да одобрава 7 дана осуства већ надзорна власт, и стога овај поступак суда неодобравам тим пре што кметови морају бити на дужности својој.

Наређујем суду, да за ношења коморе одреди а кмета упути да своју дужност врши.

Начелник среза,
Мих. Р. Илић, с.р.

33 Печат: СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ.

34 Нечитко.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 26. јануар 1915.]

*

Начелник Среза трнавског
Службено
27. јануара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Овдашњем поднадзорништву приспео је гас, и продаваће га канту за 11,40 динара а сандук 22,80.

Тако исто приспео је и дуван.

Нека суд за своју потребу набави гаса, саопшти и малопродавцима дувана, да се у поднадзорништву могу снабдети горњим артиклима.

Нека суд одмах објави грађанству који хоће од њих да гас купи да одмах дође док се неби распродао.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 29. јануар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Службено
30. јануара 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Главни Одбор за помоћ војним обвезницима и пострадалим у рату, доставио ми је следеће:

„Главни Одбор је до сада своју пажњу обраћао војним обвезницима на бојишту. Сад намерава да приступи помагању сиромашних породица, које су пострадале услед рата. Да би могао корисно поделити средства којима располаже, моли се пододбор, да у најкраћем року пошаље Главном Одбору извештај о овоме:

1. Колико има сиромашних породица ратних обвезника као и породица од рата пострадалих у његовом подручју,

2. Чиме би те породице требало помоћи,

3. Овди није реч о избеглим породицама које држава помаже. У вези с тим нека пододбор јави, да ли су те породице од стране државе довољно помогнуте,

или треба и тима учинити још какву помоћ и од стране Главног Одбора и у чему нарочито.

Нека пододбор зна, да су средства којима располаже Одбор, врло скромна, па према томе да одабере само оне породице, које су у великој нужди и беди. Сем тога пододбор треба да каже поименице шта је тим породицама најнужније, и да ли се то може тамо купити и по коју цену или се мора набавити овди.

Достављам предњем суду с тим, да ми у року од три дана пошаље извештај, колико таквих породица има и са колико чланова, као и извештај по осталим питањима.

Начелник Срески,
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 153

31. јануар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

*Послаћ сјисак
2-II.*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 31. јануар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 479

7. фебруара 1915. године

ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Шумад. див. Области телеграмом од 6 ов. мес. ЂБр. 35519 доставио ми је следеће:

„Начелник ће наредити свима среским начелницима, да у своме срезу издаду наређења општинским судовима да се болесни обвезници са постеље не доводе на преглед, већ да остану код кућа до опорављења, и тек по том упућују на преглед.

Председници општина извештаваће среске власти о свима таквим обвезницима, а ове ће им те извештаје непосредно достављати на увиђај. Од времена на време нека срески начелници проверавају ове извештаје, да би се обвезници по поправљењу одмах прегледали, и у своје јединице упућивали.“

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му, да по истом у свему поступа и тачно ми извештаје шаље о оним обвезницима који на постељи леже, за који ће извештај бити одговоран лично председник и кмет дотичног села.

О пријему ове наредбе суд ће ми одговорити обратном поштом.

Начелник срески,
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 215
9. фебруара 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

*Одг. о пријему
9-II.*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 9. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 485
7. фебруара 1915. г.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант X пуков. окр. команде актом од данашњег Бр. 19855 доставио ми је следеће:

„Према наређењу Господина Министра Војног сви обвезници последње одбране стараца који су употребљени ма на какву војну дужност за време овога рата, имају се смењивати сваких 20 дана, према чему сам све обвезнике са територије овога пуковског округа који су били употребљени на војну дужност, сменио 1. овог месеца, те за сада обуставити упућивање обвезника према мом наређењу Бр. 14810 од 21. пр. мес.

Да би се пак наређење Господина Министра Војног до потпуности могло да извршује, а да се не би нико од способних обвезника могао прикрити и избећи војну дужност, наредите општинским судовима у подручном вам срезу, да одмах изврше препис општинских спискова свих обвезника последње одбране стараца, из којих има да се види:

1. редни број
2. чин
3. име и презиме
4. одакле је (село)
5. примедба

У примедби ставити: ако је који од обвезника у току овога рата ослобођен као стално или привремено неспособан и такве не упућивати. Овако преписане спискове чију ће тачност потврдити председник и сви часници као и деловођа општински прикупити од општинских судова, местимично проконтролисати и послати овој команди НАЈДАЉЕ ДО 17 ОВОГ МЕС.

Све обвезнике пак, који сада нису на војним дужностима, упутити овој команди тако да 19. ОВОГ МЕС. БУДУ У ЧАЧКУ, А 20. ОВОГ МЕСЕЦА ПРЕ ПОДНЕ ДА СЕ ЈАВЕ КОМАНДИ, изузев оних: који су 1. овог месеца смењени са војних дужности, оних који имају уверења о неспособности од дана мобилизације па на овамо и оних који леже на постели од заразних болести.

Упућени обвезници нека понесу хране за три дана као и топло одело и обућу.

Напомените општинама да ћу ма и најмању несавесност или прикривање обвезника казнити најстрожије и кривце предати ратном суду.“

ДОСТАВЉАЈУЋИ ПРЕДЊЕ НАРЕЂЕЊЕ ТОМЕ СУДУ ЈА МУ ПРЕПОРУЧУЈЕМ, ДА ПО ИСТОМ ТАЧНО И У СВЕМУ САВЕСНО ПОСТУПИ.

СПИСКОВЕ ЋЕ МИ СВАКИ СУД ПОСЛАТИ НАЈДАЉЕ ДО 15. ОВОГ МЕСЕЦА, А СА ДРУГИМ ТАКВИМ ИСТИМ, УПУТИЋЕ ОБВЕЗНИКЕ КОМАНДИ НА ДАН ГОРЕ ИЗЛОЖЕН.

СКРЕЂЕМ ПАЖЊУ СУДУ, А НАРОЧИТО ПРЕДСЕДНИКУ И ДЕЛОВОЂИ НА ОЗБИЉНОСТ НАРЕЂЕЊА. АКО МИ СЕ СПИСКОВИ НЕ ПОШАЉУ ДО 15. ОВОГ МЕС. КАЗНИЋУ И ПРЕДСЕДНИКА И ДЕЛОВОЂУ.

Начелник Срески,
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 211
9. фебруар 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Саопшћено ми је 18-II.
Војислав Јовановић
Чег. Шолаић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 9. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 520
9. фебруара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Решењем мојим од данашњег Бр. 520 кажњен је са 30 динара у корист државне касе, Милан Белопавловић, кмет села Горичана, за не извршење мога наређења.

Препоручујем томе суду да предње саопшти председнику, кметовима и деловођи тога суда.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 222

10. фебру. 1915. године

ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању

Председн суда

Јован М. Зарић

Кмејови

Јеројице Јевшовић

Тих. М. Вучковић

Милушин М. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 10. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 537

11. фебруара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Препоручује томе суду да ми у року од 24. час. пошаље извештај:

који чувају њруту и ж. сџаницу

1. Има ли и колико у тој општини стражарских места;
 2. Колико је до сада стражарским местима издао дрва;
 3. Ако има реверсе од предаје дрва, да ми их пошаље у овереном препису.
- Хитно је.

Начелник Срески,
Мих. Илић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 225

11. фебруар 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Било 4. сџраж. месџа

уклоњ. 2 осџао 2

Предаџо око 10 метџара дрва.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 11. фебруар 1915.]

Начелник Среза Трнавског
Бр. 621
14. фебруара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Врховна Команда под Бр. 10929 доставља следеће:

„Прошних ратова запажено је, да не само запленили него и наш државни убојни материјал развлаче, прикривају и присвајају не само грађани но чак и војни обвезници који односе својим кућама оружје, оружни прибор и разну убојну спрему, и ако су извађавана неколика наређења војним и полициским властима да се то спречи и држава сачува од огромне материјалне штете.

Та појава појавила се и у овом рату у многим и јачим размерама а то све за то што надлежни државни и општински органи нису уложили ни довољно активности ни енергије да утајивачи искусе последице чл. 112, 113, 114 и 115. војно суд. закона.

Да би се овога пута то спречило, ова је команда својим наређењима /Бр. 7244 од 25. новембра пр. год. и А.Бр. 9420 од 7. јануара т. год./ била прописана чак и награда оним лицима која би војним властима предала што од оружја и од убојне спреме, па ни овај акт-позив није дао очекиване резултате. Међутим, како са прикривањем и присвајањем убојне спреме, а нарочито оружја и муниције како нашег државног тако и заплениеног, причињава држави не само огромна штета но се оперативна војска лишавала најпотребније убојне спреме, те тако проузрокује оскудица која може да буде од судбоносних последица, сматрао сам за потребно, пред осталих предузетих мера у овом погледу, наредити свима полициским и општинским властима, да најенергичније приступе прикупљању и одузимању свега државног или заплениеног оружја, муниције, оружаног прибора и остале убојне спреме, коју би нашла ма код кога приватног лица.

Овај посао мора се свршити најдаље до 1. марта т. год. а ако се после овога рока ма код кога буде нашло што год од горњег подвргавати осуди војних судова сваког таког, а тако исто и општинске и полициске власти.“

Достављајући предње наређење томе суду, ја му у вези ранијих наређења најстрожије наређујем:

Да одмах лично председник и кметови изврше претресе код свију оних лица, код којих постоји сумња да крију ма шта од државног или заплениеног ратног материјала, пушака и. т. д.

Све нађено суд ће ми послати до конца овога месеца са списком шта се шаље и код кога је нађено.

Нека суд зна, да ћу се ја на начин који за сходан нађем постарати, да

проверим радњу тога суда, па ако ја нађем што год од оружја и осталог после извештаја да „нема ничега“, ја ћу цео суд предати ратном војном суду.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 254

15. фебруар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

*Саопштиши кметовима
ово наређење да одмах настоје
да сав рајини материјал, који се
именује пронађу код становништва,
исте се ствари одузму и предаду до
одређеног дана.*

*О резултату извештај до одређеног
дана.*

*Председ. суда
Јов. Зарић*

*Примили смо к знању
једне нарађење.*

*Кметови:
Јеротије Јевтовић
Милуш. М. Појовић
Тих. М. Вучковић*

*У моме селу нема никаквих
зайлењених ствари.*

28-II-1915. г.

*Заблаће Кмет
Милуш. М. Појовић
Јеротије Јевтовић
Тих. М. Вучковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 15. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 624

14. фебруар 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Министарство Народне Привреде актом од 10. овог мес. П. Бр. 943 доставља следеће:

„Да би се сејидба пролетних усева извршила на време и како треба наређујем:

1. Да председници општински поделе рејон општински на онолико делова колико има кметова и одборника и да сваки од њих организује рад тако да се

њиве а нарочито војних обвезника поору и у своје време засеју семеном намењеним за сејидбу.

2. Да кметови и одборници поред радне снаге која је стално у општини употребе за орање и сејање и обвезнике последње одбране који су нарочито тога ради упућени председницима општина и да искористе све плугове и сву запрегу из њиховог реона и о успеху свога рада извештавају суд на време.

3. Да председници општински контролишу рад кметова и одборника уз припомоћ: свештеника, учитеља, земљорадничких задруга и виђених сеоских грађана, руководе послове тако да буду сви задовољни а нарочито породице чији су домаћини у рату и да целокупна земља која се у опште обрађује буде обрађена.“

Господин Министар Привреде ће преко својих нарочитих органа контролисати рад општинских власти, а тако исто и ја ћу преко својих чиновника водити строгу контролу, да општинске власти у свему по овоме поступе.

Сваких десет дана суд ће ми слати извештај шта је све учињено за прошлих десет дана.

Први извештај по овоме суд ће ми ПО НАРОЧИТОМ ЧОВЕКУ ПОСЛАТИ 28. ОВОГ МЕС. ДО ПОДНЕ, ПА ОНДАХ ДАЉЕ РЕДОМ 10, 20 и 30 дана у месецу.

Овај извештај ја морам слати истог дана телеграфским путем Господину Министру. С тога ако тога дана, када је горе означено, ако не добијем извештај, најстрожије ћу казнити сво часништво а нарочито деловођу суда.

Да је суд наредбу примио послаће ми одмах одговор.

Шаљем потребан број за кметове и одборнике.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 253
15. фебруара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Примили смо по један
комад овог наређења, те да
по истом пошљујемо.
16-II-1915. г.*

*Кметови:
Тих. М. Вучковић
Милуш. М. Појовић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 15. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 631
14. фебруара 1915. г.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

На основу наређења Средишњег Одбора и Г. министра ун. дела, нека ми суд у року од ТРИ дана поднесе извештај:

1. колико у коме селу те општине има домова,
2. колико у коме селу има стокe, говеди и коња да се за пољске радове може употребити а која није употребљива за војне потребе,
3. колико је хектара посејано под: пшеницом, колико ражом, а колико јечмом до 10. овог мес.
4. колико се хектара може засејати јаром пшеницом, колико овсом, колико јечмом и колико кукурузом,
5. колико се хектара може засејати кромпиром,
6. Јесу ли потребне какве справе, јели потребно каквог и колико семена да ли може истрајати рана која у седу има.
7. Има ли заразних болести, којих и колико њих и од које болести болују, и
8. Има ли у тој општини породица без кровова.

Најхитније.

Начелник срески,
Мих. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 255
15. фебруара 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Балуџа 39 домова
Ваји 65
Заблаће.... 102
У Заблаћу 1 коњ, 18 љоведи
Ваји 10
Балузи 2 коњ. 6 љоведи*

*пшеница 10 хект.
ража нема, јечма 2 хек.
јар. пшен. неће и љосеј
Овсом може на 3-4 х
јечмом на 5х
кукур. на 300 х.*

кромѝир на 3х
Пошребни би било 6 коња/кола
сејалица 50 комада
семе по рас[...]
зар. бол. нема
ѝор. без крова нема

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 15. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 651
15. фебруара 1915. г.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћке

Господин Министар Војни под Ф.Ђ.О.Бр. 11153 од 5. овог месеца решио је: да се последња одбрана младића и стараца пусти на 20. дана ради свршавања домаћих послова.

Саопштавајући предње томе суду, препоручујем му, да исте употреби за орање и сејање пролетних усева.

Има везе са расписом Бр. 624

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 15. фебруар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 739
19. Фебруара 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћке

Чачанска главна војна станица актом својим Бр. 7894 доставила је наређење следеће садржине:

Управник I резервне војне болнице актом Бр. 6239 од 18 овог месеца доставио је следеће:

Приметио сам да поједини оvd. грађани своју домаћу потребу прања рубља и судова, захваћају и носе воду са Мораве, или доносе и испирају рубље

и пољаве на Морави. Пошто у Ужицу, Пожези и срезу Драгачевском и околним селима око Ужица и Пожеге владају заразне болести у већем степену и реке Белица, Скрапеж и Ћетиња и остали сеоски поточићи и речице које су заражене утичу у Мораву те су и Моравску воду загадили и заразили, то у интересу сузбијања заразе у овд. Вароши и селима поред Мораве неопходно је потребно забранити ношење Моравске воде за ма какву кућевну потребу.

Лично сам видео да овд. пивар Г. Крен узима воду за прање судова у пивари из Мораве.

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му, да исто ОДМАХ објави грађанима своје општине а нарочито онима који су око Мораве да се овог упута строго придржавају у интересу њиховог здравља и њихових укућана. Ову наредбу саопштити и стражарским местима поред Мораве да сваког оног који би воду заитао са Мораве ОДМАХ отерају.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 300

19. фебруара 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Предње наређење саопшћеним кметовима: да одмах обзване грађанству и сироти нареде да нико не узима воду са Мораве или њере какво рубље, а шако и са гр. речица и постока и да ово забрањују.

20-II-915. і.

Заблаће

Председ. суда

Јов. М. Зарић

Примили смо к знању предње наређење

21-II-915. і.

Кметови: Јерошије Јевшовић

Милуш. Појовић

Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 19. фебруар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 811

21. Фебруара 1915. године

ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Господин Министар Војни актовм својим Пов. Ф. ЂОбр. 2952 од 9-І тек. год. наредио је: да се сви они Аустро-угарски поданици који сада пређу у српско

поданство, а по годинама старости и способности припадају I, II или III позиву неупућују нашим оперативним јединицама, већ да се сви упуте на службу Команданту трупа Нове области.

Да би се ово наређење могло у потпуности извршити наређујем, томе суду, да састави спискове свију оних лица који су прешли у српско поданство, а налази се у тој општини и то: Чин и звање, име и презиме, место становања, година рођења, је ли служио у војсци и колико.

Овако састављен списак суд ће ми послати неизоставно до 26 Двадесет Шестог овог месеца.

ПАЗИ НА РОК.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 321

23. фебруар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

Одговорено да нема.

24-II.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 23. фебруар 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 848

23. Фебруара 1915. године

ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Команда Шумад. дивиз. области актом од 18 овог месеца ЋБр. 36286 доставила ми је следеће:

У последње време по варошима и позадини виђа се велики број здравих способних обвезника од својих 22 године, па на више који би неминовно требали да су у редовима својих борачких јединица.

Они се виђају дано-ноћно а многи се од њих крију и употребљавају сва могућа средства да избегну да иду у своје команде. Исто тако има велики број који са туђом објавом воде на боловању и ако би у стању здравља требали да буду код својих јединица.

Пијаци, кафане дућани улице пуне су оваквих обвезника. Готово по свима радњама виђају се овакви обвезници, који служе своје муштерије као и да није рат, позивајући се да су на боловању, осуству, и.т.д.

С тога наређујем:

Да се сви овакви обвезници ОДМАХ похватају у ком циљу организовати нарочите патроле, па све који се бесправно налазе у позадини упуте стражарно у своје команде по наређењу ОБр. 8699 од 14. децембра пр. године.

Предње се доставља томе суду и наређујем му, да по овом наређењу у свему поступи и све оне обвезнике који се налазе у реону своје општине похвата, и мени СТРАЖАРНО упуту и води строга рачуна да ни један обвезник несме бити без уредне објаве код своје куће.

Нека председник тога суда води строго рачуна о извршењу ове наредбе.

Начелник срески
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 324
23. фебруар 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

Предње примљено к знању и уйрављању.
26-IV-915. і.

Председ. суда
Јов. М. Зарић
кметови
Милуш. М. Појовић
Јеротије Јевшовић
Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 23. фебруар 1915.]

*

Начелник среза трнавског
Бр. 894
25. фебруара 1915. године
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

По наредби команданта X пуковске окружне команде од 24. тек. месеца Бр. 22880 наређујем томе суду да одмах све ЦРНОГОРЦЕ – црногорске поданике, који према годинама старости припадају I, II. и III. позиву а налазе се на територији ове команде упуту са својим актом X пук. окр. команди са позивом на број 22880.

Ово важи и за рођене 1893, 1894. и 1895. годину.

Да је суд поступио по овом наређењу известите ме у року од ДВА дана, у случају да нема црногорске поданике и о томе известите ме.

Х И Т Н О.

Начелник среза трнавског,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 359
26-II-1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

26-II-1915. г.

Делов.
Р.З. Раковић

Председ. Суда
Јова. М. Зарић

Кмејови
Милуш. М. Појовић
Јеројије Јевшовић
Тих. М. Вучковић

одг. да нема ни један
црногорац.
28-II
1-III.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 26. фебруар 1915.]

*

Начелник среза трнавског
Бр. 894
25. фебруара 1915. године
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Господин Министар Унутр. Дела доставља следеће:

„У смислу постојећих наређења Врховне Команде о предаји нађеног непријатељског и нашег оружја, муниције и осталих ствари наређујем:

1. Да сваки грађани код кога се налази ма шта од горњих ствари или их он у току времена нађе, све те ствари неизоставно преда одмах а најдаље до 1. марта т.г. најближој војној власти или полицијској која је одмах дужна те ствари спровести надлежној команди војној на употребу. Сваки који те ствари у горњем року преда, има права на награду одређену решењем Врховне Команде А.Р.Бр. 7244 и 9420.

2. да је на исти начини дужан сваки грађанин предати одмах ако би их нашао и после овог рока.

3. да полицијске и општинске власти обратe најстрожију пажњу на истраживање ових ствари код лица на која се посумња да их имају па у случају проналаска да се не задовољавају само одузимањем ствари већ да свако тако

лице без икаквих обзира према њему спроведу и оптуже војној власти у смислу војно суд. зак.

4. за лабаво вршење ове наредбе биће ми лично одговорни окружне и среске старешине од којих тражим да сву бригу поклоне извршењу овог наређења. Њима пак према потчињеним чиновницима стоје на расположењу сва законска средства, а према општинским часницима ако су немарљиви још и право да их од дужности разреше као неисправне и немарљиве.“

Достављајући предње томе суду ја му препоручујем да ово објави грађанству с тим, да ће се сваки онај код кога се доцније буде што нашло, одговарати кривично војним властима. Суд ће се са своје стране постарати да се наредба тачно изврши и сваку нађену ствар одмах ће ми предавати и име онога код кога је и шта нађено.

Начелник срески
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 357
26-II-1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Р.

Да кметови предње прима к знању и стирою воде надзора неби ли се показало код која од зайлењених ствари.

26-II-1915. г.
Делов.
Р.З. Раковић

*Председ. Суда
Јова. М. Зарић
Кметови
Милуш. М. Појовић
Јерошије Јевшовић
Тих. М. Вучковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 26. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 851
23. фебруара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Господин Министар Унутрашњих Дела, актом од 17. овог месеца С.Бр. 1733 доставио је следеће:

„Пегавац (Пегави Тифус) и повратна грозница (повратни тифус) које су се болести појавиле прво у војсци, услед ратних прилика и поремећених хигијенских и материјалних услова за живот у свима редовима друштвеним, почели су се нагло развијати и у појединим кућама како у градовима тако и у селима. Жртва од тих болести има из дана у дан све више.

Пошто је позитивно утврђено да се те болести пренашају само уједом вашију, неопходно је нужно да се све власти, сви органи државних и самоуправних власти, сва удружења и сви грађани најенергичније приступе њиховом утамањивању, да би се тиме уједно стало на пут развијању поменутих болести.

Да би се то постигло, наређујем да се предузме све што би ишло у корист опште чистоте, као и предузимање специјалне борбе против свега онога што би ишло на руку развијању поменутог гада.

Пре свега треба наредити да се изврши кречење свуда где је ово нужно. За то се треба постарати да се набави потребна количина креча, која би се сиротињи бесплатно раздавао. Креч је одлично дезинфекционо средство и одбрана од зараза у опште.

У борби противу вашију у првом реду стоји цеђ и кључала вода. То су средства која и најсиромашнија кућа може да спреми и да очисти рубље, одело и све мекане ствари, што је у осталом свакоме познато.

Као врло добро средство препоручује се нафталин и канфор којима треба посипати рубље и одело. Од додира са њима ваши цркавају за кратко време а од њиховог мириса они беже.

Поред овога са највећим успехом употребљава се сумпор којим се могу очистити и највеће просторије по кућама као и сав мекани намештај. У том случају овако се поступа:

Све рубље, одело, поњаве и т.д. треба обесити о конопчић у соби, па у каквом суду или на парчету црепа или лима од плеха запалити потребну количину сумпора. Соба за то време мора бити потпуно затворена да не би сумпорна пара пролазила кроз отворене прозоре и врата. За то се треба постарати да се сви отвори добро затворе. Соба треба да остане затворена 24 сата а за тим је добро проветрити. На један кубни метар простора треба 50 грама сумпора.

Нека се дакле настане да би се у овом правцу извела енергична и сложна борба противу ових болести. У том циљу власт ће се постарати и послужити свима средствима и успех осигурати путем наредаба, поучавањима и саветима. И полициске и општинске власти морају редовно контролисати грађане да ли се и у дело приводи оно што је препоручено и наређено.“

Достављајући предње томе суду ја му препоручујем да одмах објави ово својим грађанима и настане да се све ове предохране у дело приведу. Позваће у помоћ учитеље и свештенике, земљорадничке задруге и виђеније људе, да саветима и примерима даду подстрека осталим грађанима. Суд ће са њима поучити народ како се све ово чини, а набавиће и потребну количину креча и осталог за грађане који су сироти. Сви часници општинског суда и председник

лично ће настојати да свака кућа изврши горње чишћење, а нарочито куће где има болесника. Од успеха који суд постигне, ценићу марљивост општинских часника.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 332
23. фебруар 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

Саопштивам ово наређење кметовима да одмах настану на сузбијању заразних болести, савешују траћанство, наредe им кречење станава и осталу дезинфикују и да јавећу чиствоћу грже, на чему нарочићо кметови нека настојавају.

Деловоћа

Председник Суда

Р.З. Раковић

Јов. М. Зарић

Примили смо к знању њредње наређење

24-II-1915. г.

Кметови:

Милућ. М. Појовић, Јероћије Јевћовић, Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 23. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 788
24. фебруара 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Министарство Унут. дела телеграмом од 18. овог месеца СБр. 1597 доставило је следеће:

„Државни одбор за сузбијање заразних болести, известио је ово Министарство да се у великој мери врши торбарење и продаја старих ствари нарочито одела умрлих и оболелих од заразних болести.

Препоручује се начелству да промет старог одела најстрожије контролише, на основу постојећих наређења.

1. Забрани да трговци са старим оделом торбаре по становима.
2. Контролише и најстрожије казни сопственика радње са старим стварима, и оделом ако не испуњавају санитарске прописе и у случају упорности забрани им радњу.
3. Да дозволи продају само оних ствари које носе на себи доказе обележја да су дезинфикована.

4. За дезинфиковање старих ствари створиће се ускоро могућност државни одбор за сузбијање заразних болести који ће ускоро подићи пећи за јавну дезинфекцију.

5. Да осигура дезинфиковање ствари и одела у свима приватним домовима, где је било заразне болести у колико то буду дозвољавала средства за тај посао.

Предње наређење доставља се томе суду ради управљања.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 361

26. фебруар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

Предње примљено к знању ради ујрављања

26-II-915. і.

Деловођа

Р.З. Раковић

Кмешови:

Милуш. М. Појовић, Јерошије Јевшовић, Тих. М. Вучковић

Председник Суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 26. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 955

27. фебруара 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Шумад. дивизије доставља следеће:

Расписом Г. Министра Народне привреде Бр. 997 од 13. т. мес. регулисан је рад око орања и сејидбе пролетних усева па како је овим расписом обухваћен сав рад изузев питања сточне снаге, која је веома важна у овоме послу, то да би се и војне потребе задовољиле а и овај распис могао извршити наређујем да ми се у што краћем року пошаље следећи извештај:

За сваку општину село понаособ послати тачне податке: колико има воловске и коњске снаге за рад способне, а колико неспособне и за које ће време оспособити. Обратити нарочиту пажњу на тачност овог извештаја јер су многи председници општина подносили неистините извештаје да би своју и својих пријатеља комору сакрили и тиме избегли реквизицију за војне потребе т.ј.

не поклањати поверења само општинским извештајима но ово проверавати од стране средских власти. Да би се у случају поновног наређења реквизиције коморе могла иста вршити с обзиром и на поменути распис Г. Министра привреде потребно је знати:

Колико и у ком селу - општини има од прилике зиратне земље рачунајући сва имања дотичне општине - села а колико и у ком месту има већ пооране земље, те како би се могао у сваком месту оставити потребан број стоке, са мишљењем колико је пари волова потребно да се остатак неурађене земље пооре на време.

Ако у ком месту има сточне снаге онда доставити мишљење да ли би окружни одбори или појединци имућнији сељаци (овде доставити и имена) хтели да па[...]³⁵ на другој страни потребан броје стоке с тим да се ова употреби према поменутом распису Г. Министра Нар. Привреде а да се реквизиција за војне потребе ослободи. Молим да се овај посао сматра као веома хитан јер се без ових података неће моћи извршити реквизиција с обзиром на поменути распис, а следствено, неће се исти ни извршити.

Наређујем томе суду [... ..] ³⁶ наређењу поднесе тачан извештај за који ће [... ..] ³⁷ бити одговоран.

Рок 48 [сати]

Начелник средски,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 375

28. фебруар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

Р.

*Да кметови сва три села до 4 сати по подне данас поднесу тачан извештај према предњем наређењу у прошивном и за нешачан извештај сносиће ју одговорности.
28-II-915.г.*

Заблаће

Деловођа

Р.З. Раковић

Пресед. суда

Јов. М. Зарић

[... ..] ³⁸ саопшћено нам је 28-II-915. у 11 сати прејодне.

Кметови: Милушин М. Појовић, Тих. М. Вучковић, Јерошије Јевшовић

Ваја 2 чивта нерасход. и 6 расходов. 45-60 дана да се ојорав.

35 Нечитко.

36 Оштећени део документа.

37 Нечитко.

38 Оштећени део документа.

200хе. зир. земље поорано

Балуа 2 чивта способ. нема, 200 хект. 15-чивта

Заблаће 2 чивта способна, 10 чивта расход. поправка 30 дана
400 хект.

оправка свих на 30 дан.

попр. б. било на 28 пари

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 28. фебруар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 1041

2. марта 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Начелник штаба Врховне Команде на предлог државног одбора за сузбијање заразних болести а на основу мишљења Начелника Санитета Врховне Команде, решењем својим Л. Бр. 11367 наредио је:

„1. Да се почев од 3. па до закључно са 18. ов. м. обуставе сви лекарско комисиони прегледи који се врше на војишној територији и дивизиским штабовима, код резервних сталних болница у циљу одпуштања обвезника на осуство и боловање и враћање обвезника у команду.

2. Да све болнице на војишном делу почев од 3. па до закључно са 18. марта т. г. престану са отпуштањем оболелих обвезника кућама на боловање и евакуацијом из једног места у друго.

3. Да се оним обвезницима и оболелим обвезницима који се већ налазе на осуству или боловању, а ово им истиче у времену од 3. па закључно до 18. марта оно аутоматски продужи до означеног рока о чему ће команданти пуковских округа известити све обвезнике који се сада налазе на осуству или боловању на њиховој територији и преко надлежних полициских и општинских власти, што ће се и прописним путем објавити.

4. Сви официри – сем санитарских – и сви војни чиновници који су на осуству или боловању а ово им истиче у времену од 3. па закључно са 18. мартом т. год. имају се вратити у своје команде ако су прездравили или ако су још слаби а могу ићи престати лекарској комисији у санитарском одељењу Врховне Команде на преглед после 18. марта а најдаље у року од 3. дана.“

У вези наређења од данашњег Бр. 1041 достављам предње томе суду с препоруком, да ово одмах уобичајеним путем достави онима којих се ова наредба тиче и стараће се да се ово наређење потпуно и у свему изврши.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 401
3. март 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 3. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 1041
2. марта 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ *Заблаћске*

Министар Народне Привреде актом Бр. 1454 доставља:

„Скоро свака кућа у Србији не само по селима, већ и по градовима и ва-рошицама располаже пространом баштом или окућницом. Сва та земљишта која укупно хватају више хиљада хектара, до сада или нису никако искоришћавана или сразмерно врло слабо. Међутим прилике су у земљи сада такве, да неби требало оставити по могућству ни једно парче земље неискоришћено. То искоришћење постићи ће се најбоље употребом кућних башта и окућница првенствено ради производње што веће количине и што разноврснијег поврћа (пасуља, грашка, црног лука, купуса, кеља, патлиџана, шаргарепе и.т.д.) као и кромпира. Од тога ће имати и поједини користи, јер ће моћи сами подмирити сву потребу за поврћем и кромпиром, а оно бар један њен део и допринеће се општем добру целе земље, јер ће се тиме избећи свака оскудица у намирницама за народну исхрану.

С тога у допуну расписа П.Бр. 943 од 10.П.т.г. а ради производње што веће и што разноврсније хране у земљи препоручујем општинским и полицајским властима, да се по могућству све баште и ничим неискоришћена земљишта око кућа употребе за производњу поврћа и кромпира. Ради тога се сва таква земљишта имају у најкраћем року преорати или где то из ма каквих разлога неби било могућно, прериљати или прекопати и што пре засејати или засадити кавим било поврћем или кромпиром. У том циљу где устреба указати помоћ појединцима, да би што лакше и што јефтиније могли доћи до потребног им алата, семена и расада.“

Достављајући предње томе суду, препоручујем му да ово саопшти својим грађанима и настане да се ова наредба у свему и изврши.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 398

2. марта 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању и ујрављању.

Председ. Суда

Делов.

Јова. М. Зарић

Р.З. Раковић

Кмејови Јерошије Јевшовић, Тих. М. Вучковић, Милуш. М. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 3. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 1148

7. марта 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Шумадиске Дивизионе Области доставио је следеће:

„Врховна Команда под Пов. Бр. 2664 од 5. овог мес. објаснила је да се оним обвезницима који су на боловању и ово им истиче од 3 до 18. овог мес. продужи унапред боловање са још 15. дана а они обвезници који се налазе на обичном осуству и ово им истиче од 8. до 18. ов. мес. имају се вратити својој команди 20. ов. мес. пошто сада возови не раде.“

Ово исто важи и за официре.

Нека суд одмах најхитнијим путем саопшти обвезницима.

Врло хитно.

Начелник Срески,

Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 436

7-III-1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању и ујрављању.

8-III-1915. г.

Председ. Суда

Делов.

Јова. М. Зарић

Р.З. Раковић

Кмејови Јерошије Јевшовић, Тих. М. Вучковић, Милуш. М. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 7. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 1182
7. марта 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

На основу наређења Господина Министра Унутрашњих дела, препоручујем томе суду, да ми пошаље извештај: да ли саобразно закону та општина може функционисати и да по закону о општинама може отпраљвати најнужније и најхитније послове, услед тога, што су општински часници и службеници на војној дужности.

Овим не треба разумети, да је потребно да је цео општински одбор на лицу.

Ако има таквих часника због којих је немогуће правилно функционисање, одмах јавити његово име и презиме, у којој се јединици налази и са каквим звањем.

Овај извештај да ми суд пошаље у року од ПЕТ дана.

Хитно је.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 448
8. марта 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Послати извештај 11-III.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 8. март 1915.]

*

КРАЉ. СРП.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. _____
_____ год.
ЗАБЛАЋЕ³⁹

Наредба

Како су се појавиле многе крађе код грађанства ове општине, тако да се свако вече у великој мери краде прошће, врљике, ћурке, кокошке и.т.д. то сам

³⁹ Документ није заведен ни под бројем нити датумом.

извештен: да се поједини младићи ноћи скупљају па онако у друштву праве разне игре и иду на прела где се највише једу крадене ћурке и кокошке па се чак и коцкају у новац и другу добит. Извештен сам да се поједине жене преоблаче у мушко одело па тако и оне иду ноћи те врше крађе на разне начине; да се то у будуће неби више дешавало стога а на основу § 360. Крив. зако.

Наређујем

1. Да се ноћи по селу несмеју правити никакве игре ни прела нити каква ларма правити на досаду својих комшија и суграђана.

2. Да се нико беспослен несме ноћи лутати по селу, иначе подписати стално ће уз припомоћ својих кметова и постојника са стражом ноћи а тако и дањи патролирати и крстарити па кога ухватим да беспослен лута а у опште сумњив је ја ћу га ухватити и са њиме поступити по § 360 Крив. закона а поред овога избациће се под полиц. надзор.

3. Да нико несме како ноћи тако и дањи без потребе пушку избацити.

4. Да Грађани и Грађанке међу собом живе у добрим односима, да једно друго притрпе, послушају и помогну у својим радовима јер данас у судбоносним часовима отаџбине ви као нејач која сте остали старци и жене ако се небудете међусобно слагали и подпомагали изгубићете се морално и материјално.

Саопштава се предње грађанству да исто приме к знању и управљању и да га се строго придржавају: с тим ако се у будуће појави какво прело или игра најстрожије казниће се онај сопственик куће где се игра прави а такође и они који буду на исту дошли.

Суд има списак свих сумњивих лица младића и жена па у случају ако се и у будуће појави крађа сви ће се избацити под полицијски надзор и казну са најтежим радом, што ће ју издржавати при канцеларији Начелника среза трнавског, ноћи у апсани а дањи употребиће се на просу сена.

Из канцеларије Суда општине Заблаћске 27. марта 1915. год.

Деловођа
Рад. З. Раковић

М.П.⁴⁰

Председ. Суда
Јов. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 27. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 1248
11. марта 1915. год.
Чачак

40 Печат: СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЉСКЕ.

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Ради дезинфекције потребне су Државном Одбору за сузбијање заразних болести виноградске прскалице.

Наређујем томе суд да све прскалице, којих има у тој општини одмах ревирира, и мени их пошаље са списком сопственика.

Ово да буде у року најдаље за три дана од данас.

Најхитније.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 470

13. марта 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Послати извештај да нема прскалица.

13-III-915. і.

Заблаће

Деловођ.
Раг. З. Раковић

Пред. суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 13. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 1397

21. марта 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

На основу наређења Господина Министра Унутрашњих Дела, наређујем томе суду да одмах саопшти свима грађанима своје општине да предузму кречење својих кућа и зграда, да би се зараза сузбила, пошто је кречење одлично дезинфекционо средство противу заразе.

У случају да појединци не могу набавити потребне четке, може се кречење извршити гужвама направљеним од сена, сламе, кучине или од крпа. Не мора се обраћати пажња да кречење испадне лепо за око, већ да се на зидове набаца што више креча и да се исти на зидовима што више задржи.

Суд ће саопштити и кафецијама – механцијама, да своје локале како споља тако и изнутра лепо окрече, а тако исто и собе које служе за преноћиште путника, одељења где су кува јело, кафа и остало.

Суд ће лично преко свога председника и чланова суда водити надзора, да се све ово изврши одмах, и сваког онога ко се о ову наредбу оглуши – нарочито механције, одмах ми достави ради најстрожије казне. Ако пак суд буде био

лабав у извршењу овог наређења, ја ћу како поједине одговорне часнике тако и самог председника као неподесног, најстрожије казнити и предузети мере да се са положаја уклони.

Од устаоштва општинских часника као и од појединаца много зависи, да се опакој зарази на пут стане, и тиме многа кућа сачува од излишних гробова, с тога нека суд објасни грађанима, да је у њиховом личном интересу да ову предохрану изврше и тиме себе и своје сачувају.

Преко чиновника својих контролисаћу да ли је суд ову наредбу тачно и на време изврши.

Начелник срески
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 540
21. марта 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Р.

На уобичајеном збору саопштинских грађанима ради знања и управљања, што ће сваки кмет на свом сопственом састанку својим грађанима саопштински.

22-III-1915. г.

Заблаће

Деловођа

Председ. суда

Раг. З. Раковић

Јов. М. Зарић

Кметови:

Јерошице Јевшовић, Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 21. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 3751
25. марта 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Господин Министар Унутраш. Дела доставља следеће:

„Изгледа да у народу влада мишљење да су само карбол, лизол, креолин, крезол, сублимат и т.д. средства за дезинфекцију и да се без њих не може учинити ништа.

То је погрешно. Цеђом, кречом, сумпором, кључалом водом и сувом топлотом, што се све може код нас набавити и спремити, може се извршити дезинфекција просторија и ствари и без куповине скупих дезинфекционих средстава из апотека и дрогерија.

Врућом сапуницом или цеђом – у виду прања, рибања, брисања, потапања могу се као најпростијим и најобичнијим средствима опростити од заразних клица патоси дашчани, собни намештај, завесе, рубље, прозори, врата и сав намештај кућевни дрвени и гвоздени ако није политиран или масном бојом премазан.

Још боља је и сигурнија употреба вреле воде, сапуница или цеђа, јер брже и сигурније уклања заразне клице.

Предмети који су потпуно потопљени у кључалој води, сапуници или цеђу дезинфикују се врло брзо, особито ако је течност хладна метнута на ватру, $\frac{1}{4}$ држала у кључалој води довољно је за дезинфекцију.

Хладна и млака сапуница или цеђ добро су средство за чишћење и дезинфекцију усправних и положених површина.

Креч у виду кречног млека. Оно се справља на овај начин. Једно кило негашеног креча просипа се полако са $\frac{2}{3}$ литара воде, док се не распадне у прашак. У тај прашак доспе се полако 4 литара воде уз непрестано мешање. Кречна вода одлично је средство за дезинфекцију зидова земљаних и цигланих патоса, нечистих вода, загађених бунара, ђубришта, болесничких измета и.т.д.

Она се може справити и од гашеног креча на исти начин као и кречно млеко, само је код свежег кречног млека од негашеног креча дезинфекција јача.

Сумпор за дезинфекцију загађених простора особито ако су пуни живог гада, добро је средство дезинфекције сагоревање сумпора. Тај се посао може извршити само у оним просторијама на којима се може сви простори тако затворити да гасови сумпора немогу излазити из простора.

Дезинфекција сумпором врши се на овај начин. На један мали суд метне се сумпор и потпали. На кубни метар простора треба сагорети 0,60 гр. сумпора. Затворени простор сме се отворити тек после 24. сах.

СУВА ТОПЛОТА: Одело које се неможе прати или кувати у води и рубље ако су загађени вашима могу се дезинфиковати и очистити топлим ваздухом н. пр. у пећима за хлеб. Загађене ствари метну се у топлу пећ и држе у њој до $\frac{1}{4}$ час. Одело и рубље треба метнути на даске, дрвене сојице или цепке, како се не би осмудиле и изгореле. Пре но што се одело метне у пећ, треба у њу метнути парче чисте хартије. Ако одело пожути, не сме се одело мећати у пећ.

Достављајући предње томе суду, ја му препоручујем да са овим упозна сво грађанство своје општине.

Председник ће лично са часницима настојати да се ово наређење тачно и у свему изврши.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 568
26. марта 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању што ће кметови на сеос. састањима саопштински
грађанству и настану лично да се дезинфекција по означеном ујустиву изврши.
26-III-1915. г.

Заблаће

Деловођа

Предсег. суда

Раг. З. Раковић

Јов. М. Зарић

Чланови:

Јерошије Јевшовић, Тих. М. Вучковић. Милуш. М. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 26. март 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 3781

26. марта 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Препоручујем томе суду, да у року од 10. дана, изврши кречење целе суд-
ничке зграде, како споља тако и изнутра.

Кречење мора бити потпуно и пажљиво извршено.

Како неки судови јављају да нема креча где да се набави, то извештавам
све, да креча у изобиљу има у драгачевском срезу. Како и општина Трнавска
има кречане, то нека се општински судови у договору са истом општином од-
мах даду на заједничко печење креча, и тиме ће се потпуно постићи циљ, ради
кога је кречење и наређено.

После овога рока, извршићу ревизију по свима општинама, и која општи-
на није по овом наређењу поступила најстрожије ћу казнити све часнике као
небрижљиве.

О извршењу овог наређења суд ће ми поднети извештај.

Хитно је.

Начелник срески,

Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 566

26. марта 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању и ујрављању.

26-III-1915. г.

Заблаће

Деловођа

Предсег. суда

Раг. З. Раковић

Јов. М. Зарић

Чланови:

Тих. М. Вучковић, Милуш. М. Појовић, Јерошије Јевшовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 26. март 1915.]

*

Суду ојштинине Заблаћске

*Нека им суд ујутии ниже именована лица одмах или њихову фамилију да
приме новац који је послати из Команде, на име неиздаше илаше војне њихове и
шо:*

	<i>Милораг Јелић из Ваје</i>	<i>2.40</i>
	<i>Раденко Јовановић из Забл.</i>	<i>1.30</i>
	<i>Јован Марић из Балуге</i>	<i>1.90</i>
<i>умро.</i>	<i>Настас Стефановић⁴¹ Ваје</i>	<i>2.40</i>
	<i>Периша Алексић Заблаће</i>	<i>1.40</i>
	<i>Ранко Радовановић Заблаће</i>	<i>1.10</i>

*Н. 1437
28-III-915. і.
Чачак*

*За Начел. срескої
јисар
А. Ђ. јовановић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 28. март 1915.]

*

Рађено 30. марта 1915. године
у Заблаћу

Кмет села Заблаћа Јеротије Јевтовић није извршио моју наредбу по други пут писану му да за јуче дотера и одреди пет рабација са колима и воловима и пет пешака те да иду у Забран Настасије уд. Мајсторовића из Липнице да насечу и дотерају дрва купљена за оvd. школу.

За ово неизвршење и у опште лабавост његове дужности, а на основу чл. 109 Закон. о опш.

Наређујем

Да се кмет села Заблаћа узме на одговорност за ово неизвршење и даље по закону поступи.

Деловођа
Рад. З. Раковић

Председ. суда
Јов. М. Зарић

Рађено 31. марта 1915. г.
у Заблаћу

⁴¹ Стефановић А. Настас, из Вапе, рођен 1. јула 1895. у Вапи од оца Андрије и мајке Катарине, учесник рата, највероватније преминуо почетком 1915. године (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 91, р.бр. 58)

Кмет села Заблаћа Јеротије Јевтовић преста суду према предњем реферату те каза,

Ја сам одредио једног рабацију са колима и воловома и два пешака за одређени кулук који су и дошли, ја сам одредио подпуно по наредби пет рабација и пет пешака што сам за оне што нису позиву следовали подније реферат те да се за непослушност казне. Дакле оно што је било до мене ја сам по означеној наредби урадио.

Јеротије Јевтовић

Делов.

Рад. З. Раковић

Оверава

Пред. суда

Јов. М. Зарић

№ 597

Реш.

према овом реферату кмета села Заблаћа Јеротија Јевтовића оправдао је своју наредбу неизвршену јер је код овог Суда под. Бр. ___ реферисао одређене за непослушност, тим пре што је се исти до сада показао ревностан у својој служби те према томе има му се прва грешка и опростити, јер до сада није низашта одговарао нити пак осуђивао, с тимда се има казнити са опоменом и саопштењем даће за прво од сада неизвршење ма какве наредбе искусити последице из чл. 109 Зак. о општинама стога

Решавам

Да се кмет села Заблаћа Јеротије Јевтовић за предње неизвршење издате му наредбе казни са опоменом стим да има на уму чл. 109 Зак. о општ.

Саопштити

6-IV-1915. г.

Заблаће

Деловођа

Рад. З. Раковић

Пред. суда

Јов. М. Зарић

Саопштено ми је данас 20. апр. 1915. год.

Јеротије Јевтовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 6. април 1915.]

*

Краљ. Срп.

Начелник Среза Трнавског

Бр. 1467

9. Априла 1915. год.

У ЧАЧКУ

Суду општине Заблаћске

Према хитном наређењу Команданта Шумадијске Дивизијске Области, наређујем суду: да неодложно најдаље до сутра 10^{ог} овог месеца у подне, преда рест реквирирани непредати кукуруз из те општине начелнику Чачанске војне станице, иначе ће председник тога суда бити најстрожије кажњен а потом оптужен Команданту дивизије јер по реферату писара ово среског г. Радивоја Ст. Неђића он је лично на лицу места извршио саопштење о одузимању овог кукуруза од оних лица, који су спорили предају истог, и том приликом председник је имао само да настане и одреди људе да и сви округе код оних лица који то нису сами могли, и предати га још пре 10 дана Чачанској војној станици актом.

Врло хитно.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 645
9. април 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ
Р.

Саопшћеним кметовима на подјис да сутра до 8 сати пре подне дошерају и предагу непредато реквирирано од народа жишо, кукуруз шшо ће ју за неизвршење сами сносити одговорности.

9-IV.915. і.

дел.

Раг. З. Раковић

Пред. Суда
Јов. Зарић

Саопшћено нам је 9. април. 1915. і.

Кметови

Тих. М. Вучковић

Вр. дуж. км. села Забл.

Радивоје Давидовић

Примио сам наредбу да у року за два дана одузмет непредато реквирирано жишо од траћана у 983 кїр.

15-V-915. і.

Јерошије Јевшовић

Саопшћено ми је да у року за 24 сати одузмет сво жишо кукуруз непредато по сїиску реквириран од траћанства шота села и суду предам.

16-V-915. і.

Кмет села Балуја

Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 9. април 1915.]

*

Начелник среза Транвског
Бр. 1041
13. Априла 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Х. пук. окр. команда актом бр. 27501 наредила је следеће:

„Командант Шумад. див. области наредбом својом Бр. 299 од 1[6]. Марта т. год. доставио је следеће:

Начелник Штаба Врховне команде под 12. Мартом 1915. год. АББр. 23865 наредио је следеће:

Услед тога што су готово све занатлије на војној дужности, пољопривредницима је веома тешко, а често немогућно да своје пољопривредне алатке оправе а које су им сада од преке потребе поводом тога наређујем: Да Команданти где год је то могућно и у местима где су настањени са својим трупима стављају на расположење војнике занатлије, коларе и коваче, пољопривредницима за оправку пољопривредних справа. Они који буду хтели да им се изврши оправка биће дужни да им ставе на расположење алат и материјал.

Сви војници обављаће те послове дотле докле њихова команда буде настањена у томе месту.

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му да по истом поступи.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 672
14. априла 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Примљено к знању и ујрављању
14. ајр. 1915.
Заблаће*

*Деловођа
Раг. З. Раковић*

*Пред. Суда
Ј. Зарић*

*Чланови:
Јерошице Јевшовић, Тих. М. Вучковић, Милушин М. Појовић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 14. април 1915.]

*

Начелник среза Транвског
Бр. 1720
17. Априла 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Настало је време орању, како су поједине сиромашне породице остале без својих старешина који су на ратишту, то да не би њихове њиве остале незасејане и тиме породице наших ратника довеле до очајања које би наступило када би њихове њиве заиста остале непооране. С тога наређујем томе суду, да чим прими ово наређење одмах одреди кулуком сва она лица из те општине која имају волове да одмах поору све њиве сиромашним нашим ратницима из те општине. Часницима тог суда препоручујем да на овом послу најживље настану да се ово моје наређење у свему и најсавесније изврши. Напомињем часницима да маса сиромашних породица обраћају се за ову помоћ само из тих разлога што часници неће да ни најмање да воде рачуна о њима, но на против када им се обрате они их одбијају и упућују их на подписатог. Овака је појава веома жалосна што подписати не сме пропустити те да оне часнике који у будуће не буду ово моје наређење у свему извршили најстрожије казнићу их јер такви часници намерно иду на то да породице наших сиротних обвезника доведу у бедно стање, што ће доцније морати пасти на терет општине и држави.

Да је суд ово наређење примио известиће ме одмах засебним актом.

Начелник среза трнавског,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 695
17. априла 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*одг. о пријему 17-IV.
Примили к знању и управљању
17-IV-1915.г.*

*Деловођ.
Раг. З. Раковић*

*Прег. Суда
Јов. Зарић*

Чланови Тих. М. Вучковић Јеротије Јевшовић Милушин М. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 17. април 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 1954
1. Маја 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Решењем мојим од данас Бр. 1954 за непослушност и недолазак у канцеларију на своју дужност казнио сам са по 30 ТРИДЕСЕТ динара у корист државне касе с тим да ће у поновном случају бити од дужности разрешени и упућени у своју јединицу ниже именовани кметови општине СЛАТИНСКЕ и то:

Кмета села Кукића ИВАНКА ПЕТРОВИЋА
Кмета села Мршинаца ДРАГОСЛАВА ЧАНТРАКА
Кмета села Жаочана ЂОРЂА БРАНКОВИЋА
Кмета села Слатина МИЛИЋА ЈАКОВЉЕВИЋА.

Предње достављам томе суду ради знања с тим да ову казну саопшти своје целом особљу с тим да ћу сваког без разлике који се покаже лабав у извршавању наредби ове среске власти и војне власти најстрожије кажњавати и одмах са дужности уклонити и упутити у своју јединицу.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 794
3. маја 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању,

З-V-915. і.

Председ. суд Заблаће
Јов. М. Зарић

деловођа

Р. З. Раковић

Чланови Јерошије Јевшовић, Милушин М. Појовић, Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 3. мај 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 1996
5. Маја 1915. године
ЧАЧАК

ХИТНО је.
СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Х. пук. окр. команде актом Бр. 95683 наредио је следеће:

„Наредите ОДМАХ и под највећом одговорношћу судовима општинским у подручном Вам срезу да од свих регрута рођених 1893, 1894. и 1895. год. пуштени на привремени или стални отпуст, као и од породица умрлих без икаквог изговора [одузети] све војничко одело, и војну опрему коју су собом однели својим кућама. Од регрута којима се буде одело и спрема одузела саставити спискове са следећим рубрикама: редни број, име и презиме, одакле је, које је године рођен, шта му је одузето, шињел, копоран, чакшире, шајкача, и примедба.

Свакоме регруту издати реверс за одузето одело. Прикупљено одело, дезинфиковати, т.ј. искувати па по том са списковима састављеним у дуплику послати поштом непосредно Команданту I бат. Шумад. див. пешад. пука у Приштину који ће један списак оверити и послати суду општинском, да би се знало шта је која општина и од кога одузела. Ово наређење настаните да се изврши најсавесније и да се од свакога које од службе у војсци ослобођен или од породица умрлих без икаквих обзира ОДУЗМЕ све што је војничко јер се велика маса, ослобођених свакодневно виђа на пољу и у вароши у војничком оделу. Ово прикупљање одела и спреме има се извршити најдаље до 20 ДВАДЕСЕТОГ МАЈА т.г. кога ће дана општина поднети извештај начелнику о резултату и количини прикупљеног одела које ће начелник прикупити и послати овој команди најдаље до 25. Маја т. год. неизоставно.“

Предње наређење достављам томе суду, и наређујем му, да исто у свему тачно и на време изврши и извештај о извршењу поднесе ми по нарочитом човеку на дан 22. овог месеца.

ПАЗИ НА РОК.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 7. мај 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2134
13. Маја 1915. године
ЧАЧАК

ВРЛО ХИТНО.
СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Министарство Унут. дела актом својим од 9. маја ове год. ПБр. 10468 доставља следеће:

По извештају Министарства ВОЈНОГ знатан број регрута приликом

упућивања у оперативне јединице, побегао је својим кућама где се и сада налазе.

Да би се овоме стало на пут, наређује се начелству да изда најстрожије наређење полицијским и општинским властима ДА ОДМАХ предузму ПОТЕРЕ и стражарно упућују дотичним командантима дивизијских области све оне регруте које код својих кућа затекну без прописне објаве.

Ако се примети да који од органа власти не извршује ово наређење или га лабаво врши толерирајући ове бегунце са њиме ће се најстрожије по закону поступити.“

Достављајући предње наређење томе суду најстрожије му наређујем да по истом у свему тачно поступи, имајући на уму све последице за неизвршење овога наређења.

О пријему и извршењу ове наредбе суд ће ми одговорити у року за ТРИ ДАНА.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 883

14. Маја 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Одг. о пријему 14-V-915. г.

*Сћим да нема ни један рејрућ
да је побегло.*

14-V-915. г.

гел.

Р.З. Раковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 14. мај 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 4757

15. Маја 1915. године

ЧАЧАК

НАЈХИТНИЈЕ

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Х пук. окр. команде актом Бр. 39590 наредио је следеће:

„Наредите општинским судовима да сви обвезници, из профијант колоне, Шумад. дивиз. I првог позива који су на осуству ОДМАХ ИДУ У КОМАНДУ У ЛАЈКОВАЦ а који су на боловању по истеку боловања такође да се јаве у Лајковац.“

Наређујем томе суду да по овоме наређењу ОДМАХ поступи и извештај о извршењу поднесе ОДМАХ.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 900
15. маја 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Огл. о њријему и изврш. 16-V-915.г.
16-V-915.г.*

*Дел.
Р. З. Раковић*

*Пред. члан
Милуш. М. Појовић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 15. мај 1915.]

*

Рађено 17. маја 1915. год. у Заблаћу

Кмет села Заблаће
Јеротије Јевтовић престаде
суду па каза

Према наредби тог суда од 15 - т. мсца. којом ми је наређено да по списку од грађана мога села одузем и предам реквирирано жито - кукуруз од они што га до данас нису хтели предати изашао сам код кућа истих са потребним бројем органа да исту извршим но они су против томе стали, ја сам свима средствима покушавао да кукуруз одузем, но они су употребили на мене и оружје те исту наредбу нисам могао извршити.

Према наведеном мене је немогуће кукуруз овај одузети, а ако има какве одговорности суд нека ме казни колико хоће. Нека ово достави надлежној полиц. власти и она нека силом своје власти одузме а ја нисам у стању.

Јеротије Јевтовић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 17. мај 1915.]

*

Начелство среза трнавског
Бр. 2420
2. јун 1915. год.
Чачак

Суду општине Заблаћске

На дан дестог овог месеца доћиће страна мисија у ту општину ради вршења пелцовања противу заразних болести.

Пелцовање ће се вршити код школе Заблаћке.

Препоручујем суду да одмах саопшти своме грађанству да горњег дана дођу код школе и пелцује се.

Пелцовање ће се вршити бесплатно.

Нека се очисти лепо и спреми зграду у којој ће се пелцовање вршити.

Председнику и чиновницима наређујем да најживље пристану да сво грађанство на пелцовање изађе.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1006

5. јуна 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Да кметови сва три села позову све своје грађане оба пола да 10. ш.м. дођу код ове школе ради пелцовања.

6-VI-915. год.

Заблаће

Делов.

Раг. З. Раковић

Председ. суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 5. јун 1915.]

*

УПРАВА

Ђупријске Резерв. Војне Болнице

Бр. 4320

Начелнику среза Трнавског

Доле означени обвезник из тог среза пуштен је 28. ов. мес. на боловање и то: редов Главног коњског депона Андрија Стефановић из Жежевице на 20 дана Бр. 5186.

Према наређењу Врх. команде ет.ђ.бр. 31140 од 17. ов. мес. имаде се известити његова општина ради даље надлежности.

30. маја 1915.

Ђуприја

Управник
рез.сан. мајор
[.....]⁴²

42 Нечитко.

Краљ. Срп.
Начелник Среза Трнавског
Бр. 5104
4. јуна 1915. год.
У ЧАЧКУ

Суду општине Жежевачке, на знање и управљање.

Начелник среза,
Мих. Р. Илић

Суд Општине Жежевичке
Р.Бр. 583
5. јуна 1915. год.
Јежевица

Суду општ. Заблаћске

С молбом на надлежност.
Председ. Суда
[...] Миловић

7.VI. 1915. г.
Јежевица

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1024
10. јуна 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Рок 17-VI

Уђућен је
Дел.
Раг. 3. Раковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 10. јун 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Поверљиво
5. јуна 1915. год.
Чачак

Председниче,

Актом мојим од данашњег Бр. 242 доставио сам ти дан када ће у твојој општини француска мисија вршити пелцовање.

Овим ти препоручујем: да са кметовима настанеш, да се локал у коме ће се пелцовање вршити добро очисти, под опере, и у опште тако дотера, да нам образ пред странцима нецрвени и онда, где то немора бити.

Тако исто и механе и кафане морају бити чисте.

Поред тога, настани са кметовима, да сво грађанство, без разлике пола и годинама старости, изађе на пелцовање, јер је то у њихову корист, пошто ће своје животе сачувати од опаке болести красте - богиње, које сада косе.

Од успеха који будеш постигао зависи: да ли ћу сматрати тебе и твоје кметове способне за та[...]⁴³ или не.

Кметовима на потпис саопштити да ћу их најстрожије казнити за лабавост.

Грађансто да дође на пелцовање у што чистијем руху. Немора да буде ново већ је пожељно да буде чисто и опрано.

Начелник Срески
Мих. Р. Илић

саопшћено нам
је 6-VI-915.г.

Кметови

Тих. М. Вучковић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. повер.
5. јуна 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*кметовима на њојис саопшћенији
предње наређење да за означени дан њозову све
грађане оба њола да они рано до 8 сати пре њогне
дођу код овд. школе ради њелцовања а њако да и
они настану да се локали школски очистије, њог
ојере и у ојишје очистије ње како неби дошли до
ојговорносџи.*

6-VI-915. г.

Дело.

Раг. З. Раковић

Пред. суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 5. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 2473

10. јуна 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

На основу представке шефа Француске Лекарске Мисије, Господин Министар Унутрашњих Дела издао је наређење, да се у свима срезовима у којима

43 Нечитко.

влада трбушни тифус, изврши обавезно пелцовање грађанства.

Како и у срезу трнавском влада та опака зараза, то ће се пелцовање ускоро одпочети.

Нека суд обавести грађанство, да је у интересу њихових живота, да се подвргну пелцовању, тим пре, што је безопасно.

Према онима, који се овом пелцовању неће да подвргну, предузеће се мере – казне – према чл. 38. тач. 2. санитарског закона.

Дан пелцовања јавиће се накнадно.

Начелник Срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1035

11. јуна 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

*Примљено к знању и уйрављању с њим да кметови о овоме извес-
ше своје грађане ради уйрављања.*

Делово.

Рад. З. Раковић

Чланови Милуш. М. Појовић, Тих М. Вучковић, Јерошије Јевшовић

Председ. Суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 11. јун 1915.]

*

Рађено 11. Јуна 1915. год. у Заблаћу

Милић Жагрић из Заблаћа, по исказу кмета о остали поштени грађани по све је неуредан тако да сваке ноћи иде и лута по селу беспослен прави које какве нереди, пуца свако вече из револвера без потребе и нужде, напада поједине грађане тако да сам га синић приликом патролирања по селу ухватио где пуца из револвера. На моје питање зашто пуца кад нема потребе, рече пуцам тако, просто ми ћев, шта би ми ти бабару један са чиме руши мир и спокојство, како поједини тако и целе општине а такође и грађана Жежевичке општине, јер су ми се инат жалили да од његове куће свако вече пуца и зрно лети у правцу њини кућа тако да им прети опасност са чиме је створио себи дело кривице из § 326 и §327 крив. зако. стога:

Наређујем

Да се Милић Жагрић из Заблаћа позове и узме на одговорност ради казне.

Делов.

Рад. З. Раковић

Председ. Суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 11. јун 1915.]

Рађено 12. јуна 1915. год. у Заблаћу

Испит окривљеног
Милића Жагрића из Заблаћа по реферату Бр. 1030

I опште питање

1.

Зовем се Милић Жагрић,⁴⁴ стар 19 год, нежењен, неосуђиван, писмен.

II стварно питање

2.

Није истина да сам ја пуцо и правио какав неред, нити пак лутам беспослен по селу. 10. т.м. увече кад сам се враћо са кошења кући на путу код куће Јеротија Ацемовића⁴⁵ стигао ме је председник Јован Зарић и на неку пуцњаву питао ме је ко пуца. Ја сам казо да неznam а није истина да сам ја казао да пуцам што ми је просто ћев нити сам казао председнику да је бабар, то није истина.

То је што знам у своју одбрану навести и који ми је у свему прочитан и који за свој признајем.

Милић Жагрић, с.р.

Деловођ.
Рад. З. Раковић

Оверава

Председ. суда
Јов. Зарић

№ 1081

Пресуда

Као што се види из реферата да је Милић Жагрић из Заблаћа у свему неуредан, лута ноћи беспослен по селу, пуца из револвера, са чиме руши мир и спокојство како поједини грађана тако и целе општине а и уопште сумњив је тако да и кад је год одређиван за ордонанса није хтео следовати у свему је се одазивао као дрзак на све наредбе и позиве овог суда, са чиме је створио себи дело кривице § 327 крив. зак.

На саслушању код овог суда 12 – VI - т. г. Бр. 1081 према реферату Бр. 1030 Милић је изјавио да он није пуцо из револвера означено вече, нити пак

44 Жагрић Милић, земљорадник из Заблаћа, рођен 14. августа 1896. у Заблаћу од оца Милована и мајке Станије, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 99, р.бр. 64; Милован Вуловић, *Занамења слободе*, Чачак: Општински одбор СУБНОР-а, Друштво за неговање традиција ослободилачких ратова од 1912. до 1918. године, 1994, 44)

45 Ацемовић Јеротије, земљорадник из Заблаћа, рођен 1870. године у Радаљеву (моравички срез), ожењен (Косара, 10 дече), преминуо од болести 1926. године. (МИАЧ, Упитник о настрадалим у току Балканских и Првог светског рата)

луту беспослен по селу, па и ако га је подписати председник лично на делу затекао и ухватио као и да није казао да пуца што му је просто ђеф и да је председника назвао бабар, што је овом његовом лажом удвостручио себи дело кривице на коју се и осудити има

Разлог

Према свему изложеном, као и према ранијим представкама поједини поштени грађана и његовом осведоченом поступку утврђено је да је Милић у свему неуредан и неповинован, никаквим наредбама се не одазива, зашта се има и осудити, узевши у олакшицу што до сада није кажњаван стога а на основу § 326 и 327 крив. закона сходно наредби Начел. среза трнавског од 4 – VI - 1914. г. Бр. 1444 Суд општине Заблаћске

Пресуђује

Да се Милић Жагрић из Заблаћа за напред изложено своје дело кривице лутања по селу, прављења нереди казни са десет дана затвора са радом, плати суду на име таксе за ову пресуду 2 динара, као и предочити му да ако се после ове пресуде непоправи и не дође у свој ред и карактер већ и даље буде као до сада да ће се најстрожије казнити и избацити под полиц. надзор, што му саопштити и у смислу § 15. и 16. полиц. уредбе одмах извршити.

Пресуђено у суду општине Заблаћске 13. јуна 1915. год. Бр. 1082 у Заблаћу.

Деловођа
Рад. З. Раковић
Чланови Јеротије Јевтовић Тих. М. Вучковић

Председ. суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пресуде, 12. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2514
16. Јуна 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

III. деповска команда актом својим од 10. јуна т.г. Бр. 4068 доставља следеће:
„У последње време општинске су власти учестале издавати војним обвезницима који се налазе код својих кућа, било на боловању или осуству, некаквих акта и уверења о томе: како је дотичнима неко боловао од заразне болести, умро и т. даље или пак да је дотични боловао правдајући тиме њихова преседела боловања или осуства. Та уверења или акта су и непрописно издата, у већим случајевима подписали су их само некакви заступници председника или још

један или два одборника, дакле нису издата у прописној законској форми у пуној седници општинског одбора, чију после истинитост садржаја по пропису оверава надлежна полицијска власт.

На тај начин општинске власти овом својим поступцима ометају правилно извршење постојећих наредба о хватању војних бегунаца и дају им могућност да и даље злоупотребљавају дато им осуство односно боловање.

На основу наредбе начелника штаба врховне команде О.Бр. 6747 од 7. новембра пр. год. забрањујем убудуће општинским властима издавање помених и сличних уверења и наређујем: да надлежне полицијске власти чим се овакав случај деси према дотичним општинским часницима поведе кривичну истрагу у смислу чл. 147, 148 и 149. кривичног закона а са кривцем поступи даље по закону.

Према овоме начелство ће издати потребну наредбу у свом подручју и известити ме о пријему и извршењу овог наређења засебним актом.“

Достављам ово наређење часницима тог суда да се по истом најстрожије придржава, које ће наређење свима општинским часницима, одборницима и службеницима на потпис саопштити да се овог наређења најстрожије придржавају да неби дошли до одговорности.

Начел. среза
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1108
17. јуна 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању и управљању

Деловођ.

Пред. суда

Р.З. Раковић

Јов. М. Зарић

Чланови: Тих. М. Вучковић Милутин Поповић Јеротије Јевтовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 17. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2881
22. Јуна 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Поред ангажовања раније соли за ту општину ова среска власт узела је и из оvd. стоваришта 2000 ДВЕ ХИЉАДЕ морске беле соли и та општина поред

соли коју ће добити преко Суда општине ЧАЧАНСКЕ добиће и од ове среске власти 200 кила рачунајући свако кило по 0.35 ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ПАРА ДИНАРСКИ.

Наређујем томе суд да ОДМАХ по пријему овог акта, упути лице са колима, новцем ради пријема потребне количине соли за ту општину.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 23. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 8876
23. Јуна 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Небројане наредбе има да тај суд редовно упућује ордонансе код ове среске канцеларије ради пријема војних наређења и поред овог суду је познат и упут мобилизациони по коме су дужни општински судови да сваког дана код ове среске власти имају своје ордонансе све ово за часнике тог суда као и да непостоји и као да се њих апсолутно нетиче шта је њихова дужност.

Наређујем часницима тог суда да одмах упуте код ове среске власти своје ордонансе чим ово наређење прими.

ПРЕДСЕДНИК и ДЕЛОВОЂА тог суда на засебном табаку послаће ми своје изјашњење у року од 24 сата зашто по мојим наређењима и упуту мобилизационом није упутио ордонансе, да их за алкаво извршење моје и војних наређења осетно казним, скрећем им пажњу даћу их поред казне којом ћу их казнити оптужити и војним властима.

ВРЛО ХИТНО

Начелник среза трнавског,
Мих. Р. Илић, с.р.

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1149
24. јуна 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Послато изјашњење 25-VI-915. г.
Деловођ.
Рад. З. Раковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 24. јун 1915.]

*

ГЛАВНА
ЧАЧАНСКА ВОЈНА СТАНИЦА
Бр. Службено
23. јуна 1915. г.
ЧАЧАК

Суду Општине Заблаћске

Волови Ђурђа Вучковића из Заблаћа са колима упућени су од стране тога Суда на службу при резервној Станичкој Комори и ступили 1. јуна тек. године.

А како се резервна комора смењује на 20. дана, а Суд није хтео до сада овим воловима смену послати. То се наређује Суду да у року за 24 сата пошаље способни волови и добра кола за смену ових волова и кола.

За не извршење овог наређења Председ. суда одговараће по војном Судском закону.

Начелник Станице
Божо Гав. Божић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 23. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2624
25. Јуна 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТНЕ *Заблаћске*

Начелник штаба Врховне команде доставио је следеће:

„Није искључено да ће непријатељ бацање бомби са аероплана покушати паљење овогодишње летине (пшенице, јечма, зоби и др.) и покошене траве сложене у гомиле, као што су пластови сена, стогови и крстине летине и веће и мање групе ових.

Колико је потребно летину на време средити и траву на време покосити, исто толико потребно је и сачувати је од уништења пожаром од стране непријатеља.

Ради тога те гомиле треба да су што мање, подељене у мање гомилице, и скривене у шумама, јаругама, удољима, забранима, воћњацима, и.т.д. те да се немогу лако уочити са аероплана.“

Предње достављам томе суду, и наређујем му, да по истом у свему поступи и ову наредбу ставе до знања свима грађанима своје општине.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1168
29. јуна 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Примљено к знању и уйрављању.
29-VI-915. і.
Заблаће*

*Делов. Предс. суда
Раг. З. Раковић Јов. Зарић
Чланови Тих. М. Вучковић Јерошије Јевшиовић Милуш. М. Појовић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 14. мај 1915.]

*

III ПОЉСКА БОЛНИЦА
Шумад. Дивиз. I поз. Народ. војске
О.Бр. 5275

Командиру војне коморе X пука I позива

Борисав Јевтовић, из Трнавe, ср. љубићски, окр. Руднички, обвезник бојне коморе X пука I поз. умро је у овој болници у Београду 20. априла ове год. у 10h пре подне од болести Наеџорџе... На сахрану предат општој војној болници у Београду.

Како у срезу љубићском не постоји село Трнава, то није искључена могућност, да је умрли приликом ступања у болницу погрешно показао место одакле је, а да би се што тачнији податци о именованом могли имати, то част ми је молити командира за извештај, воде ли се два обвезника под горњим именом, а ако не, онда извести из ког је места умрли Борисав.

Са овим ускорите
26. јуна 1915. год.
Уб

Командир, капет. I кл.
Др Св. Шолкјевић

БОЈНА КОМОРА
X пешад. пука I позива
Бр. 697

Командиру III пољске болнице Уб.- У повратку акта част ми је извести, да је умрли обвезник Јевтовић из Заблаћа, ср. Трнавски, окр. Чачански. У бојној комори није било још једно лице са истим именом и презименом.

У исто време част ми је напоменути, да је бојна комора добила извештај о смрти именованог преко овог пука актом болнице бр. 3628 те су и податци

за X пуковску окр. Команду послати преко пука актом ове коморе бр. 426 од 20/V т.г.

29. Јуна 1915. го.
Степање

Командир, капетан II класе
Хран. Прибакп

III ПОЉСКА БОЛНИЦА
Шумад. Дивиз. I поз. Народ. војске
О.Бр. 5328

Суду општине Заблаћке, доставља се предњи извештај Бојне коморе X пука I поз. на знање и саопштење фамилији умрлог Борисава.

30. јуна 1915. год.
УБ

Командир болнице, Санитет. капет. I кл.
Др Св. Шолкјевић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1198
5. јула 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Саопшћено ми је данас 5. јула 1915. г. у Заблаћу
+ Јелена уг. Јевћовић
и од. Р.З. Раковић Оверава
и ред. суда*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 29. јун 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2727
6. Јула 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ *Заблаћке*

Лекар среза Моравичког актом својим Бр. 5 доставио ми је следеће:

„Молим начелника среског, да изволи прикупити уверења од општине у своје срезу у којима сам извршио пелцовање о томе: Колико сам у којој општини лица пелцовао и та уверења изволи ми послати преко Начелника среза Моравичког.“

Наређујем томе суду, да према тражењу овог лекара Др. П. Карлинског

изда уверење: колико је лица пелцовано и колико је се примило на лицима која су пелцована.

Ово уверење суд ће ми послати првом поштом.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

КРАЉ.СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1212

12. јула 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

*пелцовано 430 грађана примило се 300 а 130 гр. није
издао уверење*

*Председ. суда
Јов. М. Зарић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 12. јул 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 2782

14. Јула 1915. године

ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Г. Министар Унутр. дела шифрованим телеграмом од 10 овог месеца Пов. Бр. 727 доставио је следеће:

Препоручујем свима подручним властима да ни у званичној ни приватној и поверљивој преписци не назначавају места у којима се налазе поједини Официри и војници како се и нехотимице неби откривала тајност дислокације трупа.

Предње наређење достављам томе суду, и наређујем му, да ово прими знању и по истом се строго управља, а грађанству стави исто наређење до знања да писма и пошиљке адресују само „ВОЈИШТЕ“.

Начелник срески,
Мих. Р. Илић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 14. јул 1915.]

*

Начелник Ср. Трнавског

економно Одељење

Е Бр. 99

21. јула 1915. год.

Чачак

Суду општине Заблаћске

На основу наређења Начелства округа чачанског од 21. т. мца. Бр. 5535 тек. год. нека ми Суд одмах пошаље податке о целокупном жетвеном приносу усева и сена у овој години.

Заступа економа ср.
Т. Милошевић

Заступа Начелника среског
Писар
А. Ђ. Јовановић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1289
25. јула 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*пшенице 5.000
јечма 3.000
сена 250.000
послати извештај
27-VII-1915. год. у Забл.
делово.
Раг. З. Раковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 25. јул 1915.]

*

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1282
23. јула 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Команданту X пешад. пука II позива

Иванку Вучковићу из Заблаћа обвезнику I чете II батаљ. повереног вам пука у јуну месецу т.г. умрла је жена Косана⁴⁶ која је после своје смрти оставила двоје ситне и нејачке деце испод 6 година и једно при сиси, тако рећи све троје остало је без храниоца јер у кући немају никог више од задругара који би их неговао и издржавао, те према томе истима прети опасност од глади нарочито овом што је остало при сиси.

Суду је част учтиво умолити команданта да обвезнику Иванку дозволи бар краће осуство својој кући колико да децу изда неком на храну, а ово при сиси

⁴⁶ Стара 30 година, у браку 10 година, преминула 20. маја 1915. од тифуса (МКУ Заблаће 1881-1918, стр. 163, р. бр. 88)

дадне некој дојити на негу и издржавање као и имаће неком на руковање иначе деца ће ју што но кажу скапати а имовина ће се развући и пропасти.

Деловођа
Рад. З. Раковић

Председник Суда
Јов. М. Зарић

Х ПЕШАДИНСКИ ПУК
II Позива Народне војске
Бр. 27146

Команданту 2 батаљона. – На поступак по наређењу Пов. О.Бр. 1531 ове команде.

28. јула 1915. год.

Заступа команданта
мајор Мих. Не[...]⁴⁷

2. Батаљон Х. Пешад. пука
II Позива Народне војске
Бр. службено

Командиру 1. чете. – да извести је ли и кад Иванко осуствовао?
29. јула 1915. г.

Командир, мајор
Спас. Тешић

1. чета 2. батаљ. Х пук. II поз.
Бр. 990

Команданту 2. батаљ. Х пука II поз. – Иванко Вучковић обвезник поверене ми чете одсуствовао је од 23. јуна т. год. до 2. јула тек. год. Предње се доставља с молбом на надлежност.

31. јула 1915. год.

Командир, капет. II кл.
Ран. Ковачевић

2. Батаљон Х. Пешад. пука
II Позива Народне војске
Бр. службено

Команданту Х пука II позива. – Као што се види из командировог извештаја, напред именовани тек што је дошао са осуства а суд га тражи. Мишљења сам да би требало дотичног председника опоменути да са каквим стварима не ствара излишну преписку, јер се једни исти не могу стално пуштати на осуство на штету других. Ако је оскудица у радној снази суд нека се заузме да се кулуком ради, а не да пискара.

⁴⁷ Нечитко.

1. августа 1915. г.

Командант, мајор
Спас. Тешић

X ПЕШАДИНСКИ ПУК
II Позива Народне војске
Бр. 27584

Команданту X пуков. окр. команде. –

С молбом на даљи поступак у смислу предњег рапорта.

2. августа 1915. год.

Заступа команданта
мајор Мих. Не[...]⁴⁸

X ПУКОВ. ОКРУЖНА КОМАНДА
Бр. 62080

Начелнику Среза Трнавског – да предњи извештај Команданта
X пука II позива саопшти Председнику те да у будуће не ствара излишне пре-
писке.

18-VIII-915. г.
Чачак

Командант мајор
Стан. М. Обрадовић

Краљ. Срп.
Начелник Среза Трнавског
Бр. 3437
21. Августа 1915. год.
У ЧАЧКУ

Суду општине Заблаћске. – Да предње прими к знању. Пазити,
да се у будуће овакве ствари не дешавају, јер стварају излишну преписку и
хрђаво репрезентују тај суд.

Акт вратити.

За Начел. среза писар
П. Ђ. Јовановић

КРАЉ. СРП.
Бр. 1467
23. август 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ
25-VIII-915.г.
Забл.

Примљено к знању.

Дело.
Раг. З Раковић

Председ. Суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 25. август
1915.]

48 Нечитко.

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 2920
27. Јула 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћке

Министарство Унутр. дела актом од 15 овог месеца ПБр. 16002 доставило је начелству следеће:

„Министарство ВОЈНО актом својим од 12 т. мес. ФЂОБр. 5426 доставило је писмо ВРХОВНЕ КОМАНДЕ следеће садржине:

Наши грађани који су били интернирани у Аустро Угарску по постигнутом споразуму враћају се у Србију. Пошто међу њима има много и таквих, који су већ дуже времена живели у Аустрији није искључена могућност да су неки од њих ангажовани од непријатеља да му служе као извештачи.

Стога је овој команди част умолити Г. Министра за дејство да се полицијским властима изда наређење да обрате пажњу на све интерниране који су се вратили а ова команда ако за кога прикупи податке, да је и нарочито сумњив скренуће пажњу полицијским властима на њега.“

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му да на свако сумњиво лице а нарочито на оно које је било интернирано обрати најозбиљнију пажњу и у случају да ма на кога што примети да ми га под јаком стражом спроведе.

Начелник срески,
С. Кочић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1309
28. Јула 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

*Примљено к знању и ујрављању.
28-VII-915. г.*

Делов.
Раг. З. Раковић
Чланови

*Предс. суда
Јов. Зарић*

Јерошије Јевшовић Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 28. јул 1915.]

*

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр.
29. јула 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Начелнику среза трнавског

Према наређењу од 24-VII- т.г. Бр. 57871 суд подноси следећи извештај:

У овој општини нема привремено и стално неспособних обвезника а да нису поново комисијски прегледани после мобилизације о чему се у повратку акта учтиво извештавате.

Милош С. Радосављевић⁴⁹

Војислав Лазаревић⁵⁰

Младомир Јелић

Андрија Т. Глишовић

Богић Ж. Глишовић

Радомир Лазаревић

Анђелко Т. Глишовић

Саватије Јаковљевић

Радоје Зарић⁵¹

Милан И. Павловић

Љубомир Вучковић

Миладин Вучковић

Драгутин Милорадовић

Радомир Петронијевић

Радоје Мојсиловић

Радомир Марић⁵²

Милун Кнежевић

Радосав Вуличевић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 29. јул 1915.]

*

КОМАНДА ШУМАДИСКЕ ДИВИЗ. ОБЛАСТИ

А. Ђ. Бр. 51 374

КОМАНДАНТУ 10. ПУКОВСКЕ ОКРУЖНЕ КОМАНДЕ

Господин Министар војни под Ф.Ђ.Бр. 27816 од 18. јула т.г. доставио је следеће:

49 Редов I чете II батаљона X пешадијског пука (Давидовић Данијела, „Распоред војних обвезника општине заблаћке за 1914. годину“, *Изворник. Грађа Међуојштинској историјској архива Чачак*, 30 (2014): 36.

50 Сенз Штаба II батаљона X пешадијског пука (Исто, 38)

51 I чета II доп. бат. X пука 2 позив, *Неспособан по уверењу од 18-VI Бр. 27924*. (Исто, 40)

52 Интерниран од Аустроугара 1916. године.

„Народни посланик г. Милоје Ж. Јовановић писмом од 15. ов. мес. доставио ми је следеће:

„На велику жалост и срамоту нашу велики број онеспособљених обвезника наших без средстава лута данас од надлештва до надлештва без средстава, од одбора до одбора и моли их за помоћ, а велики број њихових жена и деце, као и жене и деца изгинулих ратника, оставши без икаквих средстава за живот, иде улицама варошким и пружа руку за јавну милостињу – просјачи.

Свега овога не би било, кад би се питање о инвалидским потпорама и у нашим земљама решавало онако брзо и са онолико пажње колико заслужују, али то није случај. На против, маса породица која имају несумњива права на инвалидску потпору, не може до ове да дође само зато што не може да дође до потребних уверења општинских власти, јер их несавесни општински часници уцењују и траже им неке накнаде и таксе, и ако се оне по закону не плаћају. Овакве сам жалбе чуо од многих лица са којима сам као Народни Посланик и члан Средишног Одбора долазио у додир, када су се ради помоћи обраћали Средишном Одбору.

Част ми је умолити Вас за одговор, да ли Вам је ово познато, и да ли сте вољни да предузмете најстрожије мере, да несавесни општински часници искусе сву строгост војних закона?

Све и најстрожије казне за овакве кривице наишле би на захвалност оне сиротиње која данас гладује и очекује од Вас помоћ у предузимању строгих, неумитних и немилосрдних мера противу инвалидских зеленаша.“

Поводом овога наређујем да командант изда најстрожију наредбу у свом подручју да се строго води рачуна о председницима општина и кметовима који уцењују инвалиде или њихове породице када ови тражи потребна уверења од општинских судова. Такве председнике и кметове одмах оптуживати.

Доставља се предње наређење Господина Министра Војног на тачан поступак по истом. Командант ће у духу овога наређења издати потребно наређење свима полициским и општинским властима на својој територији. Сваког несавесног председника или часника општинског оптужити.

26. јула 1915. год.
Крагујевац

Командант – Пуковник,
Лешјанин, с.р.

Х ПУКОВ. ОКРУЖНА КОМАНДА

Бр. 59000

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Предње наређење доставља се с препоруком, да се по истом тачно и у свему поступи. Исто ће се на подпис саопштити председнику и члановима суда, с тим да ћу сваког оптужити Дивизији ко покуша уцењивање инвалида и њихових породица. Полициске власти сваки овакав случај одмах ће ми доставити.

О Пријему овога наређења одмах одговорити.

27. јула 1915. год.
Чачак

Командант – Мајор,
Стан. М. Обрадовић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1331
2. авгу. 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

одговор 2-VIII-915. т.

дел.

Р.З. Раковић

Примљено к знању и уйрављању.

2-VIII-915. т.
Забла.
дел
Раг. З. Раковић

Председ. суда

Јов. Зарић

Чланови.

Јерошије Јевшовић

Тих. М. Вучковић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 2. август 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 5875
5. Августа 1915. године
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Командант Шумад. дивиз. области наређењем под АББр. 51374 доставио је овој команди, да је Г. Министру Војном представљено да се питање о инвалид. потпорама не решава онако брзо и са онолико пажње колико то она заслужују, већ да на против маса породица, која има несумњива права на инвалид. потпору, не може до ове да дође, само зато што не може да дође до потребних уверења општинских власти, јер их несавесни општински часници уцењују и траже им неке накнадне таксе, и ако се ове по закону не плаћају. Последице оваквог рада општинских судова је та што је велики број онеспособљених обвезника и њихове жене и деца, као и жене и деца изгинулих ратника оставши без икаквих средстава за живот принуђен просјачити да не би од глади пропао.

Поводом овога Г. Министар Војни под ФЂОБр. 27816 од 18-VII т-год. наредио је, да се строго води рачуна о председницима општ. и кметова који уцењују инвалиде или њихове породице кад ове траже потребна уверења од

општин. судова и да му се сваки такав поступак општинских часника достави како би искусили заслужену казну.

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му да о истом води строгог рачуна и да сваком инвалиду све потребне податке прикупи и надлежним властима пошаље ради решавања о инвалиди, како се неби дешавали случајеви прошње од појединих обвезника или њихових породица.

Сваки случај ако се ма коме буде десио доставићу команди како би дотични општински часник могао искусити заслужену казну.

Заст. Начелника среског
писар,

П. Ђ. Јовановић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1354

6. Августа 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Примљено к знању и уйрављању.

6-VIII-1915. год.

Деловођ.

Раг. З. Раковић

Чланови:

Тих. М. Вучковић Милуш. М. Појовић

Предсег. Суга

Јов. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 6. август 1915.]

*

Начелник среза Трнавског

Бр. 5903

5. Августа 1915. године

ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Наређујем томе суду, да ми обратном поштом по нарочитом човеку пошаље извештај има ли и колико војних бегунаца у тој општини. Који су поименице и којој јединици припадају.

Скрећем пажњу суду да овај извештај мора бити тачан, јер према томе потребно ми је да требујем потребан број жандарма.

Скрећем пажњу суду, на сва лица из других места и срезова која се буду налазила у реону те општине да ми без разлике упути ако нема потребних легитимација. Нарочито нека суд скрене пажњу на ПАВЛА Ђелошевића из села Васиљева среза моравичког који пребегава из среза у срез са осталим војним бегунцима па у случају да га пронађе да ми га под јаком стражом спроведе.

Заст. Начелника среског,
писар
А. Ђ. Јовановић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1353
6. Августа 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Одј. 6-VIII- да нема бејунаца.

*Деловођ.
Раг. З. Раковић*

*Председ. Суда
Јов. Зарић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 6. август 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 5895
6. Августа 1915. год.
ЧАЧАК

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Х. пук. окр. команда доставила ми је наредбу Бр. 196 која гласи:

„На основу наређења Команданта Шумад. див. области ПовАЂБр. 1858 од 30. јула т. год. и наређења Команде УЖИЧКЕ војске Пов. АЂБр. 2277 од 24. јула т. год. шаљу се приложена под./ два списка војника од који су извесни побегли из Команде а извесни по истеку боловања или осуства нису се још вратили у своју команду, шаљу се томе начелнику с препоруком да начелник ОДМАХ предузме најенергичније мере да се именовани што пре пронађу и стражарно спроведу својим Командама са позивом на Бр. акта Команде којој дотични припада и наређења Команде Ужичке војске Пв. АЂБр. 2277 од 24. јула т. год.

О резултату извршења овога наређења ове Команде начелник ће ме извесити особеним актом а када се заврши трагање за именованима у приложеним списковима начелник ће за сваког назначити шта је све урађено потом цео предмет вратити овој Команди, заједно са приложеним списковима.“

Предње наређење Команде достављам томе суду, и најстрожије му наређујем да по истом у свему тачно на време поступи и све обвезнике означене у приложеном./ списку пронађе и мени под јаком стражом спроведе у противном ми поднесе тачан извештај у повратку овога акта у року за ПЕТ ДАНА.

Скрећем пажњу суду на извршење ове наредбе јер ће за неизвршење исти бити лично председник тога суда одговоран.

ХИТНО ЈЕ.

Начелник срески,
С. Кочић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1370
8. Августа 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Послат је извештај. Радован по сазнању да је умро,
а за Велимира да је отишао у команду.

10-VIII-915. г.

Заблаће

Делов.
Рад. З. Раковић

Пред. суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 8. август 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Економно одељење
ЕБр. 135
7. Августа 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Министарство Народне Привреде својим телеграмом од 5-ог овог месеца т.г. ТБр. 6146 доставило је следеће:

„Наређује се Начелнику среза да од Судова оних општина у којима се гаје и суше шљиве у већим размерама, узме спискове лица, која су на војној дужности, а чији се овогодишњом шљивин род не би могао средити без њиховог присуства, а услед оскудица у радној снази на дому.

Ове ће спискове Начелник најмарљивије проверити, хитно послати Министарству Народне Приовреде до 10. т. мца.

У списковима мора бити тачно означена јединица и дужност сваког војног обвезника у томе списку.“

Достављајући предње томе Суду, препоручује му се, да спискове војних обвезника пошаље у року од 24 часа у противном, доцније послате спискове, неће се доставити Министарству.

Заступа срез. економа
Павле Милошевић

Начелник срески
Д. С. Кочић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1383
9. Августа 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Послат списак-изв. да нема лица да суше шљиве.

10-VIII.

Делов.
Рад. З. Раковић

Пред. суда
Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 9. август 1915.]

*

Начелник среза Трнавског
Бр. 8073
8. августа 1915. године
Чачак

ХИТНО ЈЕ.
СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Г. Министар Просвете и цркв. послова наредбом Обр. 6433 наредио је следеће:

Да би у оним школским местима старих граница у којима нема велика сметња за школски рад могле школе у новој школској години отпочети рад одмах по престанку пољских радова и наставити га после без препона, потребно је да школски надзорници односно Окруж. школ. одбори где надзорника нема још за време школског одмора спреме што је за рад потребно. Зато наређујем школским надзорницима односно пословођама школских одбора да ми до 15 ПЕТНАЈЕСТОГ АВГУСТА т. год. пошаљу ове податке:

1) Списак школских зграда које су потпуно употребљиве за школски рад у новој школској години.

2) Списак наставника употребљивих школских зграда са напоменом код сваког имена дали је или није на војној дужности и на којој је дужности.

3) Број уписаних ученика у таквим школама упоредо са бројем ученика чији су родитељи на војној дужности.

4) Списак школских зграда које се до 1 Септембра могу оправити потпуно, дезинфекovati и довести у ред, и за такве податке послати податке под Бр. 2 и 3.

5) Списак школских зграда које се немогу употребити за рад у новој школској години са напоменом зашто?"

Предње наређење достављам томе суду и наређујем му да тражене податке неизоставно пошаље до 13 ТРИНАЈЕСТОГ овог месеца.

ПАЗИ НА РОК.

Начелник срески,
Д. Кочић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1385
9. Августа 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

Управнику Заблаћске основне школе
С молбом да према предњем наређењу пошаљете суду извештај.
Делов. *Председ. суда*
Раг. З. Раковић *Јов. М. Зарић*

Суду оишћ. заблаћске

- 1. Школа се може окречити и сасвим у ред довести до 1. септембра.*
- 2. Наставница I одељења налази се у Заблаћу, а наставник II одељења је у Чачку иisar војне станице и нема никакав чин у војсци.*
- 3. У II, III и IVр. има свега 120 ђака, а у I разреду није уиис вршен према наређењу Г. Министра просвете Бр. 4595 од 26/V.*

12/VIII
Заблаће

М.П.⁵³

За управ. школе
Н. Јаворчева
учишћ.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. остало, 12. август 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 3139
12. Августа 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Главном одбору за помоћ војним обвезницима и пострадалим у рату, потребан је извештај о томе:

1. Када је у коме месту образован пододбор у овом рату;
2. Колико је исти примио прилога од Главног одбора, а колико је сам прикупио; а) у новцу и б) у стварима, које ће се по врстама означити бројно;
3. колико је прихода раздато у обалсти пододбора а колико је послато главном одбору;
4. Колико је до сада помогао сиромашне ратнике, сироте ратничке породице и пострадале у рату;
5. Да ли је овом помоћи ублажена невоља сиротињи или ове има и сада много у томе крају, и да ли је ко помаже сем нашег пододбора. Ако су и такву

⁵³ Печат: Краљ. Срп. Народна школа у Заблаћу.

помоћ добијали, онда, каква је и колика та помоћ била,

6. Шта би требало учинити, па да се још више ублажи беда пострадалих и да ли је потребно да и Главни Одбор пошаље што и у чему би била најбоља помоћ, коју би Одбор требао послати.

7. ко се до сада нарочито истакао вредноћом око прикупљања прилога;

8. ко је престао бити члан пододбора и зашто;

9. Име и презиме садањих чланова пододбора.

Овај извештај суд ће ми тачно састављен послати најдаље до КОНЦА ОВОГ МЕСЕЦА.

ПАЗИ НА РОК.

Начелник срески

Д.С. Кочић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1425

15. Августа 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ

Одбор образован у августу 1915. г.

сам њрик. 185

разделио у обл. 50

глав. одбору 35

сиром. војн. 100

за глав. одбор ствари – 1 таће 7 чараја, 17 њешк. 11 метара њлајна сиром. војн.

10 њ. чараја, 3 наруквице, 5 њешкира 300 кџр. жија

15-VIII. њог. извештај

Раковић, с.р.

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 15. август 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 3258

16. Августа 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

На основу наређења Х пуков. Окр. Команде Бр. 62941 Наређујем суду: да ми пошаље списак Општински часника са овим рубрикама: редни број, Чин и звање, име и презиме, место одакле је, какву дужност врши у општини, у каквој је војној обавези, кад је и чим је решењем ослобођен од војне дужности.

Овај списак у двоје написан, послаће ми суд најдаље до 22. ов. месеца.
Начелник Среза,

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1431
16. августа 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

*Послајти су тражени сѝискови
20-VIII-1915. г.*

*Прег. Суга
Јов. Зарић, с.р.*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 16. август 1915.]

*

Суд Општине Заблаћске
Бр.
20. Августа 1915. год.
Заблаће

Господину Министру Војном

Грађани Општине Заблаћске имају ове године повећу количину стрних жита, која до сада нису овршене усљед хрђавих времена и због тога што у овој општини нема коња за вршај, нити у истој које лице има вршалицу.

У суседној Општини Слатинској има вршалицу Душан Радосављевић обвезник возар проф. коморе X п. пука II поз. који је решењем Начел. Штаба Врховне Команде ослобођен због вршидбе са својом вршалицом до 31. августа ове год. али је он до сада вршидбу вршио у својој т.ј. општини слатинској а тај посао тамо има довршити тек за време одобреног му осуства, а не може постићи да сврши исто време и вршидбу у овој општини, те тако стрно жито грађана ове општине остала би због вршидбе несређена.

Зато суд ове општ. учтиво моли Госп. Министра Војног, да нам Душану сопственику у руковаоцу вршеће машине продужи осуство још бар 20 дана, како би за то време вршио вршидбу и у овој Општини свршио, да не би стрна жита пропала.

Деловођа

Претс. Оп. Суда⁵⁴

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 20. август 1915.]

54 Докуменат није заведен нити потписан, концепт.

*

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. Служб.
25. авг. 1915.г.
ЗАБЛАЋЕ

Начелнику Чачан. Војне станице

Пошто су волови Драга Милорадовића из Заблаћа издржали 15-то дневну службу при тој станици то суд према постојећем наређењу учтиво шиље за смену истих волове Ранка Зечевића из Заблаћа са тераоцем Драгом Милорадовићем онд. који је раније побегао и према вашем наређењу а кола и даље иста остају пошто се друга нису могла наћи.

Делово.
Рад. З. Раковић

Председ. Суда
Јов. М. Зарић

13312
25-VIII-915

Суду општине Заблаће

Нека ми суд за 29. ов.м. упити здрава кола и волове да смене кола и волове Драга Милорадовића из Заблаћа, а не ове као што је данас послао.

Начелник Станице
Божо Гав. Божић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 25. август 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 8626
28. августа 1915. год.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

Од неког времена учестале су разне крађе у овом срезу а општинске власти готово нигде ништа не предузимају да се кривци и крађе изнађу, а и кад што предузму опет то врше без икакве воље и енергије, те нигде никаква успеха немају, а то све више и више даје маха лоповима да и даље краду.

Исто се тако врше и разне потрице и поништаји усева и ствари, а општинске су власти и ту више него равнодушне.

Овако се стање не може и несме више трпети.

Многи пак општински судови погрешно схватају своју дужност и надлежност. Они н. пр. мисле да по делима опасних и преступних крађа не треба ништа саме да предузимају да би се лопови и покрађа пронашли и да би се трагови сачували, па се с тога само на то ограничавају да поднесу извештај како је томе и томе извршена крађа.

То је кроз погрешно мишљење и то више не сме бити.

С тога, а да би се што боље осигурала имовна безбедност грађана, НАРЕЂУЈЕМ:

1. да суд одмах изда у општини наредбу да нико не сме тумарати по селу беспослен после 8. осам увече па све до зоре, а ко се нађе у томе времену на улици да се отера у општину и да се са њим поступи по закону;

2. да суд одмах изда наредбу да ни једна механа не сме бити отворена после 8. час. увече и да суд за противно поступање одмах узима на одговор и кажњава како механцију тако и остале мештане који се у то време нађу у механи, изузимајући једино путнике;

3. да су редовно сваке вечери одређује грађанске страже по свим селима, и ове да целе ноћи крстаре по селу, па кога год нађу да беспослен тумара по селу, да га приведу своје кмету, а овај да га преда општинском суду који да са њим поступи по закону, кметови пак и председник да ове страже контролишу и да воде списак из кога ће се видети који [су] које ноћи били на стражи;

4. да суд одмах изнађе сва лица која су општини сумњива да чине крађе и друга кажњива дела, па да их одмах узме на одговор и предложи одбору да их стави под полициски надзор, а одбор да их на тај надзор осуди и кад та осуда постане извршна да суд озбиљно води рачуна да сваки ту осуду тачно издржава;

5. да општински суд, односно сеоски кметови, у свакоме случају крађе одмах изађе на лице места, саслуша оштећеног, учини свој увиђај, изврши процену штете, изврши нужне претресе и учини све могуће да се лопови и покрађа пронађу, а о свему да ми најбржим начином достави извештај, старајући се да се трагови сачувају до доласка чиновника, ако је крађа опасна или преступна; и

6. да општински суд, односно сеоски кметови, одмах чим се ма коме потрица или какав поништај, изађу на лице места и учине све што треба да се штета процени, кривац осуди и штета наплати, без икаквог одуговлачења придржавајући се у свему закона о чувању пољског имања.

Ова наредба да се саопшти свима кметовима на подпис.

У року од три дана, Суд ће ми послати на увиђај своје наредбе које је издао, а у року од пет дана Суд ће ми послати списак лица, која је ставио под полици. надзор.

Ако кметови ову наредбу не буду вршили озбиљно, и ако се у тој општини изврши још нека крађа, а кривац остане неизнађен, ја ћу са кметовима послати у најстрожије по закону, разреши их од кметовске дужности и упути их у команду.

Начелник Срески,
С. Кочић

КРЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1524
1. септембр. 1915. год.
ЗАБЛАЋЕ

На основу наређења Начел. ср. шрнав. Бр. 8626 иг 28. пр. месеца
и § 326 Кр. закона Суд опш. Заблаћске издаје ову

Наредбу

1. Да нико без разлике несме шумарашки ноћу по селима и пољу безпослен после 8 сати ноћу па све до зоре, јер ко се у ово доба ухвати да шумара а свој послушак не оправда казниће се по одредби § 362 шач. 7 Кр. Зак. Ово нарочито важи за оне који по прелима механама и у кафанама до касно ноћу скићују и у беспосличању и пијанству животи проводе а своје домаће послове запуштају, нарочито у сада када се многи на бојишту налазе те је овако врло мало радне снаге коју треба што више искористишавати, ће да се лешина на време среди.

2. Механа ов. да после 8 сати увече буде увек затворена и после овог доба у њу несме нико остати сем пушника. Механиџа овд. механе ако се о ову наредбу буде одрешио казниће се по одредби шач. 5 § 364 Кр. Зак., а онај који би и након тог времена остао па се ни на помену неби удаљио биће кажњен иакође по шач 6 § 364 Кр. ист. зак.

Кметови сеоски дано-ноћно обилазиће с времена на време помоћу сиража механу и по селима крстарићи и која ухвати да је се о ову наредбу одрешио проводиће их овоме суду ради изрицања казне.

Наредба ова соштива се грађанству обојет пола ради знања и позива се да се исте стројо придржава.

ирейисаши

2. Сейш. 1915.г.

Председ. Суда
Јов. М. Зарић
Кметови
Тих. М. Вучковић
Милуш. М. Појовић
Јерошије Јевшовић

Прочитали смо и примили к знању ово наређење.

2. Сейше. 1915.г.

Кметови
Тих. М. Вучковић
Милуш. М. Појовић
Јерошије Јевшовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 1. септембар 1915.]

Начелство Среза Трнавског
Економно Одељење
Бр. 152
5. септембар 1915. г.
Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Министарство Народне Привреде актом од 28. августа т.г. Т. Бр. 7233, доставило је следеће:

„Услед изванредних прилика у којима се сада земља налази, наше суве шљиве и пекмез, извозиће се у овој години под много тежим погодбама него ли ранијих година, јер ће се морати ићи са том робом на друга нова, много удаљенија тржишта, која неће бити баш тако лако приступачна нашим трговцима, јер ће и транспортовање те робе бити услед оскудице у превозним средствима, доста отежано.

С друге стране, поред тих тешкоћа, које ће се неминовно осетити у овогодишњем извозу сувих шљива и пекмеза, сирова шљива, услед летошњих дуго-трајних киша није нагомилала онолику количину шећера у себи као и других година, те свакако ни сува шљива ни пекмез, неће бити онако слатки као обично. Та пак релативно мања количина шећера, учиниће, те ће и издржљивост и сувих шљива и пекмеза бити релативно мања.

Интереси и наше земаљске шљива реке трговине и појединаца налажу:

1) да се род с дрвета, потресањем постепено бере и тако употребљује потпуно зрела шљива за прераду.

2) да се шљива што боље суши (односно пекмез што боље кува) како би у њој остало мање воде, а више шећера.

Ако се буде такор адило, добиће се и слађа и боља и трајашнија шљива (односно пекмез).

Пошто ће бити тешкоћа у транспортовању сувих шљива и пекмеза и ово трајати до нових тржишта много дуже времена него обично, биће велика бојазан, ако се са брањем и прерадом шљива не буде поступило као што је напред речено да ће та наша роба стизати на нова тржишта у поквареном стању.

У том случају нова тржишта која ће у погледу каквоће робе бити много осетљивија него стара тржишта могла би се за нашу суву шљиву и пекмез потпуно затворити, још у самом почетку шљиварске сезоне, од чега биле огромне штете и по наше шљиварске произвођаче и по наше шљиварске трговце.

Ако се пак сува шљива (односно пекмез) услед непредвиђених околности (предузим[...] операције) не буде могла одмах одкупљивати од народа и извозити, она ће се очувати код произвођача у добром стању за доцнију сигурну и добру продају, само ако је добро исушена (односно куван).

Из напред изложеног начелник ће појмати од коликог ће великог значаја бити брање и употреба зрелог плода за прераду и добро сушење (односно укувавање пекмеца) у овој години и по садање и по будуће интересе наше шљиварске трговине, па према томе, нека преко државних економа предузме мере и изда потребна наређења за рад у том правцу, а у одсуству економа и преко својих од[...].“

Достављајући предње томе Суду нека одмах саопшти свима, који суше шљиве и кувају пекмец да се по овом наређењу и упуту управљају.

За Начелника Среског

Писар,

П. Јовановић, с.р.

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1628

8. септембар 1915. г.

ЗАБЛАЋЕ

8-IX-915. г.

Примљено к знању и ујрављању.

Председ. суда

Јова. Зарић

деловођа

Рад. З. Раковић

Чланови

Михаило Вучковић

Мил. Појовић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 8. септембар 1915.]

*

Рађено 7. септембра 1915. у Заблаћу

Кмет села Вапе Милутин Поповић по неколико моји наређења сходно наредби Нач. Среза трнавског од 14 – VIII - т.г. Бр. 3209 није хтео изаћи са својим пешацима и рабацијама, на држав. пут Чачак - Краљево ради оправке истог, већ је време проводио у беспосличењу и пијанчењу а поред тога није хтео одредити ни упутити ни једна кола да довучу дрва за оvd. школу, са чиме је се показао у свему лабав и немарљив у вршењу издати му наређења како од мене тако и од већих власти, због чега је и кажњаван по неколико пута раније стога у смислу чл. зак. о општ.

Наређујем

Да се кмет села Вапе Милутин Поповић позове и узме на одговор ради казне

Деловођ.

Рад. З. Раковић

Председ. суда

Јован М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. пословање општине, 7. септембар 1915.]

*

Наредба
Кмету села Заблаће

По жалби грађана, који су ми се жалили да им је ноћас извршена крађа кукуруза, ћурки и ости. Наредбујем ти да одмах са још два грађанина извршиш прејрес кућа Вујане Величковића, Живка Танасијевића, Живане Величковића, Дринке уг. Новаковића, ради проналажења краденој кукуруза и ћурки.

Прејрес овај извршићеш најјажљивије и о резултату известићеш Суд.

У исто време лично дошераћеш Ђурђа Величковића, Драгутина Величковића, Тимошија Вучковића, Мајгу Вучковића и Живка Танасијевића и Сираина Ђурчића. За неизвршење казнићу те.

8. септем. 1915. год.

Заблаће

Председ. суда
Јов. М. Зарић

Извршијо сам прејрес
именовани кућа и нисам
могао ништа наћи од
ствари што се тражи.

Извршијо

8. септем. прејрес кмет
сеоски

Јерошије Јевшовић
присушни грађани
Милан Павловић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 8. септембар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског
Бр. 5037
10. септембра 1915. год.
Чачак

Суду општине Заблаћке

нека се одмах саопшти свима официрима, подофицирима и редовима који су на осуству да се одмах врате у своје команде, према наређењу Врховне команде.

Хитно је.

По нар. нач. ср.
писар,
П. Ђ. Јовановић

КРАЉ. СРП.
СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ
Бр. 1639
11. септембар 1915. г.
ЗАБЛАЋЕ

Реш.

Да кметови одмах овој часа безразлике упути у команду све војне обвезнике који су осустиу.

11-IX-915. і.

Заблаће

дело.

Р.З. Раковић

Пред. суда

Ј. М. Зарић

*Саопшћено нам је предње данас 11. септ, 1915. і. у Заблаћу
кметови
Милутићин М. Појовић
Тих. М. Вучковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. предмети војног карактера, 11. септембар 1915.]

*

Рађено 14. септембра 1915. год.

у Заблаћу
Јован Перонијевић, из Балуге
преста суду па каза:

Синоћ кад сам свратио кући ради виђења са породицом,⁵⁵ уместо да ми се што похвале, они су ми се жалили како их Радован Радовановић бије, псује па чак и да је претио да ће неке крађе извршити, због чега сам и тужбу код тога суда поднео.

Ја сам данас наредио мојим синовима у случају ако би их Радован опет напао или га затекну да врши какаве крађе да га на месту убију, што молим суд да му саопшти ради знања и управљања.

Јован Петронијевић, с.р.

Таксе 0.20 дин.

примио благајник

№ 660

14-IX

⁵⁵ Именовани је био мобилисан, I позив X пук. (МИАЧ, Општина Заблаћска, К-19, фасцикла предмети ратне природе, 29. јул 1914)

Р.

Да се Радован позове и предње му се на подпис саопшти да жалиочеву децу не напада у противном нека трпи што га с њине стране нађе.

14-IX-1915.г.

Заблаће

Делов.

Р.З. Раковић

Председ. суда

Јов. М. Зарић

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. тужбе, 14. септембар 1915.]

*

СПИСАК

Младића Општине Заблаћске, који су рођени 1896. године.

Имена

1. Драгомир Томић, земљодел. из Балуге
2. Рисим Вучићевић, земљодел. из Балуге
3. Обрад Радосављевић, земљодел. из Вапе
4. Александар Дољевић,⁵⁶ земљодел. из Вапе
5. Миливоје Милутиновић, земљодел. из Вапе
6. Миливоје Пантовић,⁵⁷ земљодел. из Вапе
7. Тодор Јоксић,⁵⁸ земљодел. из Заблаћа
8. Миљко Мајсторовић,⁵⁹ земљодел. из Вапе
9. Радоје Ђокић,⁶⁰ земљодел. из Заблаћа
10. Милун Жагрић, земљодел. из Заблаћа
11. Милорад Милановић, земљодел. из Заблаћа
12. Димитрије Милорадовић, земљодел. из Заблаћа
13. Радосав Давидовић, земљодел. из Заблаћа
14. Алекса Доловац, земљодел. из Балуге
15. Милош Радовић, земљодел. из Вапе
16. Раденко Дробњаковић, земљодел. из Вапе

56 Дољевић/Даљевић Александар, из Вапе, погинуо у рату 1915-1918. (М. Вуловић, *нав. дело*, 45 – Даљевић, 168 – Дољевић)

57 Пантовић Миливоје, из Вапе, рођен 13. фебруара 1896. од оца Панта и мајке Василије, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 94, р.бр. 9; М. Вуловић, *нав. дело*, 45, 168)

58 Јоксић Тодор, земљорадник из Заблаћа, рођен 10. фебруара 1896. у Заблаћу од оца Пантелије и мајке Светисаве, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 95, р.бр. 20; М. Вуловић, *нав. дело*, 44)

59 Мајсторовић Миљко, из Вапе, погинуо у рату 1915-1918. (М. Вуловић, *нав. дело*, 168)

60 Ђокић Радоје, земљорадник из Заблаћа, рођен 26. марта 1896. у Заблаћу од оца Рајка и мајке Ста(о)јке, погинуо у рату 1912-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 96, р.бр. 28; М. Вуловић, *нав. дело*, 44)

17. Глишовић Петар,⁶¹ земљодел. из Вапе
18. Милић Жагрић,⁶² земљодел. из Заблаћа
19. Живко Вучићевић, земљодел. из Балуге
20. Милан Давидовић, земљодел. из Заблаћа
21. Миљко Савић,⁶³ земљодел. из Вапе
22. Милутин Терзић, земљодел. из Вапе
23. Живко Радовановић, земљодел. из Заблаћа
24. Милорад Лазовић,⁶⁴ земљодел. из Заблаћа
- [25] Богосав Симовић,⁶⁵ [земљодел. из Заблаћа]
- [26] Добривоје Бацетић,⁶⁶ [земљодел. из Балуге]

Извео из протокола рођених

Свештеник

М. В. Поповић

Бр. службено

2. октобра 1915. год.

Заблаће

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. тужбе, 8. октобар 1915.]

*

Начелник Среза Трнавског

Бр. 5794

13. Октобра 1915. год.

Чачак

СУДУ ОПШТИНЕ Заблаћске

61 Глишовић Т. Петар, из Вапе, рођен 4. јула 1896. у Вапи од оца Тимотија и мајке Стоје, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 99, р.бр. 62; М. Вуловић, *нав. дело*, 45, 168)

62 Жагрић Милић, земљорадник из Заблаћа, рођен 14. августа 1896. у Заблаћу од оца Милована и мајке Станије, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 99, р.бр. 64; М. Вуловић, *нав. дело*, 44)

63 Савић С. Миљко, из Вапе, рођен 13. октобра 1896. у Вапи од оца Светозара и мајке Јулке, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 99, р.бр. 70; М. Вуловић, *нав. дело*, 45, 168)

64 Лазовић Љ. Милорад, земљорадник из Заблаћа, рођен 25. децембра 1896. у Заблаћу од оца Љубисава и мајке Катарине, погинуо у рату 1915-1918. (МКР Заблаће 1890-1908, стр. 100, р.бр. 81; М. Вуловић, *нав. дело*, 44)

65 Симовић Богосав, регрут из Заблаћа, отац Владимир, мајка Милица, брат Властимир, преминуо 18. јануара 1916. на Крфу. (Делфина Рајић, „Црква Светог Арханђела у Заблаћу“, *Зборник радова Народне музеје у Чачку XXVII* (1997): 78.

66 Бацетић М. Добривоје, земљорадник из Балуге, рођен 1896, погинуо у рату 1915-1918. (М. Вуловић, *нав. дело*, 45)

Према врло хитном наређењу команданта 10. пук. окр. команде од 11. овог месеца Бр. 74025, има се из овог среза упитити начелнику војне станице у Краљеву на службу за извесно време 20 воловских јаких кола са 20 – двадест јаких волова и тераоцима одевеним из последње одбране младића. Ова ће комора као и тераоци бити снабдевени храном код исте станице за све време бављења на раду.

С тога наређујем суду: да по овом врло хитном наређењу одмах упути ми из те општина *Ћешиоро* пари волова јаких са јаким колима и тераоцима из последње одбране младића, који морају бити и добро одевени.

За неизвршење овог наређења одређени ће чиновник ово срески одмах на лицу места председника те општине догнати ми ради спровода војној власти у јединицу.

Врло хитно.

Начелник среза,
С. Кочић

КРАЉ. СРП.

СУД ОПШТИНЕ ЗАБЛАЋСКЕ

Бр. 1798

13. окт. 1915. год.

ЗАБЛАЋЕ Р.

Сушра до 6 часова изјушра да дошерају овом суду и шо:

Кмеи села Заблаћа шроје волова – шри чивша волова, са колима и сјособним шераоцем.

Кмеи села Ваја два чивша волова са колима и шераоце, и

Кмеи села Балуге један чивш волова са колима и шераоцем и

шредагу Суду ради ушута Начел. Среза у Чачак.

За неизвршење сносиће сами одговорност.

13-X-1915. год.

Заблаће

дел.

Р.З. Раковић

шрег. суда

Јов. М. Зарић

Саошшено нам је да до сушра до 6 часова изјушра дошерамо суду означену комору

шрема шредњем решењу.

13. окшобра 1915. год.

у Заблаћу

Кмешови

Јерошије Јевшовић

*Милуш. М. Поповић
Тих. М. Вучковић*

[МИАЧ, Општина заблаћка, К-20, фасц. наредбе, 13. октобар 1915.]

Резиме

Након Колубарске битке Србија је имала затишје од скоро 10 месеци. Живећи у сенци рата који је могао бити обновљен сваког часа, привредни живот је био у сталном опадању због све већих ратних трошкова. Највећи изазов са којим се Србија суочила након Колубарске битке била је епидемија заразних болести, која је додатно осакатила становинство.

На челу „Суда општине заблаћке“ током 1915. године био је Јован Зарић, деловођа Радивоје Раковић. Кметови села су били Јеротије Јевтовић, Милутин М. Поповић и Тихомир М. Вучковић. Рад Суда управљан је према инструкцијама и наредбама које су добијане од начелника среза трнавског и округа чачанског. Ревносно извршавајући наредбе, препоруке и савете спречена је епидемија тифуса, која у општини однела 20 живота. Водила је бригу о мобилисаним обвезницима достављајући им помоћ у храни, новцу и преобуци. Успешно је организовала сетву и прикупљање летине током лета 1915. године. Јавни ред и мир на територији општине чуван је увођењем грађанских и сеоских стражи, док су сеоски кметови даноноћно обилазили села и кафане. Савесно извршавање наредби виших власти, укључујући и реквизиције животних намирница, довео је у једном тренутку до побуне једног дела народа.

Приређена грађа приказује функционисање Суда општине заблаћке и свакодневни живот народа села Заблаће, Вапа и Балуга са свим позитивним и негативним странама, проблемима и напорима током 1915. године. У недостатку историјских извора за Први светски рат, документа из фонда „Суд општине заблаћке“ имају изузетан значај за локалну и општу историју.

GORAN M. DAVIDOVIĆ

MUNICIPALITY OF ZABLAĆE IN THE WAR YEAR OF 1915

Summary

After the Battle of Kolubara, Serbia achieved a ceasefire of almost ten months. Living in the shadow of the war, which might continue every moment, industrial life was constantly declining because of bigger and bigger war expenses. The greatest challenge facing Serbia after the Battle of Kolubara was the epidemic of catching diseases, which additionally decimated the population.

At the head of the Court of Zablaće Municipality during 1915 was Jovan Zarić and the book-keeper was Radivoje Raković. The vassals of the village were Jerotije Jevtović, Milutin M. Popović and Tihomir M. Vučković. The work of the Court was managed according to

the instructions and orders having been given by the prefect of Trnava county and Čačak district. Devotedly executing the orders, suggestions and advice prevented an epidemic of typhus, which killed twenty people in the municipality. The local government took care of mobilized conscripts delivering help in food, money and clothes. They successfully organized the sowing and harvest during the summer of 1915. Public order on the territory of the municipality was kept by introducing urban and rural guards, while the village vassals constantly visited and controlled the villages and taverns. At one point, the conscientious execution of the orders of the authorities, including requisition of victuals, brought to the rebellion of a part of the people.

The prepared documents present the function of the Court of Zablaće Municipality and everyday life of the people from Zablaće, Vapa and Baluga with all positive and negative sides, problems and efforts in the course of 1915. In default of the historical sources for the First World War, the documents from the fund "The Court of Zablaće Municipality" have a great importance for the local and general history.

МИЛОМИРКА М. АЏИЋ

Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

ЗАПИСИ НА МАРГИНАМА РАТНОГ ДНЕВНИКА

АПСТРАКТ: У овом прилогу приређени, су записи Радомира К. Цвијовића на корицама ратног дневника, нултим странама и на празним местима у оквиру дневника. У последње време порасло је интересовање за истраживања докумената приватне провенијенције, јер истраживање личних погледа може знатно приближити тај период историје јавности данашњице. Захваљујући дневницима, мемоарима и другим белешкама можемо упоредити сваку добијену информацију званичних извора са искуствима појединца. Колико се поклапа пропаганда са оним што су појединци заиста проживели? Покушаћемо да објављивањем ових занимљивости сачувамо сећање на тешке и славне дане српске историје, да се одужимо нашим прецима, јунацима из Првог светског рата, који су прошли голготу и ужасна страдања, борили се до краја часно и свим срцем за Србију. Радомир К. Цвијовић је забележио приче војника, адресе познаника и пријатеља преко којих је слао писма породици, позајмице војницима, концепте писама и неке значајније догађаје. Овим јунацима дугујемо много и најмање што можемо да учинимо је да гајимо сећање на њих.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Радомир К. Цвијовић, дневник, сећање, српски јунаци, Први светски рат, адресе.

После окупације Србије јесени 1915. године и повлачења војске и државног апарата преко Албаније на оство Крф, велики број избеглица се расуо по Француској, Италији, Швајцарској и другим земљама. Наши војници удаљени од кућног огњишта су покушавали да успоставе везу и сазнају шта се дешава у домовини, како су им породице. На маргинама дневника, корицама, нултим странама и празним местима учитељ Радомир Цвијовић је евидентирао адресе преко којих је слао пошту, како својој породици тако и породицама војника који нису били писмени, чија је писма састављао за њих. Целокупна преписка одвијала се истобразним дописницама преко Црвеног крста, међународне организације која је по Женевској конвенцији била присутна и у ратом захваћеним земљама, поштована и од агресора.¹ Поред оснивања и

¹ Задатак Црвеног крста је мирнодопски и ратни. Мирнодопски је пропагирање милосрђа, потпомагање невољних и пострадалих, старање о ратним инвалидима и ратној сирочади, хигијенски рад у народу. Ратни задатак је стављање целокупног материјала и болничког особља на расположење војном санитету, указивање лекарске неге и потпоре болесним и рањеним. Душтво Црвеног крста

потпомагања болница и амбуланти, Друштво је организовало и обавештајну службу између заробљеника и њихових породица, и службу слања помоћи заробљеницима и интернираним. Нарочито је помагало војном санитету у образовању добровољних болничарки, набавци санитетског материјала и кола. За време рата 1914-1918. године рад Друштва Црвеног крста у Србији био је обустављен. Бугари су 1916. године конфисковали сву друштвену имовину на територији, коју су они држали и основали своје пододборе. Аустријанци су 1. маја 1916. основали Друштво Црвеног крижа у генералном гувернману Србије, чији је најважнији задатак био обављање обавештајне службе. Ван Србије у то време се налазе чланови српског Црвеног крста који су се бавила помагањем наших рањеника и заробљеника и обављали обавештајну службу, у Женеви од фебруара 1916. на Крфу од маја 1916, у Лондону од почетка 1917, у Француској и Италији од јуна 1917. После рата сва та друштва су ликвидирана.²

Радомир је писао преко својих пријатеља и познаника међу којима се издваја Младен Ђ. Протић, агроном из Гуче, који је 1917. из Женеви писао Николи Пашићу и српској влади избеглој на острво Крф о председнику Црвеног крста Србије, малверзацијама око финансијске помоћи која је била намењена српском народу. Не само што нико није реаговао него су му наредне, 1918. дали отказ и решење о пензионисању. Његов бунт завршава се пуцњима у шефа Бироа Црвеног крста Србије Обрада Благојевића, кога лакше рађава и бежи у Француску. Да би избегли његове оптужбе, хватају га и без пресуде, шаљу у душевну болницу у Женеви. Заробљен у душевној болници није могао никога да оптужи за „Бернску аферу”. Излази 1920. захваљујући гаранцији супруге и кћерке, са дијагнозом параноја-хроника. Време у болници Протић је провео пишући пријатељима и родбини објашњавајући и молећи за помоћ. Младен Протић је поред књиге *Рајсне усјомене једној шрећейоизвица*, објављене у Женеви (1918) пуне духа и сатире написао и песму којом осуђује Николу Пашића што у ратно време жени свога сина. Покренуо је лист „Небеска сила” (1922) и успео да објави неколико бројева. Оставио је пуно записа и бележака, неки су објављени у часопису *Изворник*.³

Поред адреса пријатеља и познаника Радомир је забележио и дужнике, којима је давао новац на зајам са тачним курсом валуте. На маргинама ратног дневника Цвијовић је забележио и морално посрнуће, које је имало страшног одјека међу војницима који су напустили своју домовину у којој су остале

Србије, основано је 25. јануара 1876. иницијативом Владана Ђорђевића а на основу Конференције коју је 1864. године сазвала Швајцарска република ради утврђивања конвенције о заштити и нези рањеника, болничког особља, и санитетског материјала допуњена Женевском (1906) и Хашком конвенцијом (1907). (Станоје Станојевић, *Народна енциклопедија Српско-Хрватско-Словенацка*, Загреб, 1925, књ. I, (А-3), 693; Миломирка Аџић и Лела Павловић, *Учећи се хуманости сачуваћемо свет*. 130 година одбора Друштва Црвеног крста у Чачку, каталог изложбе, 2006).

2 *Исшо*.

3 Никола Стојић, „Идеје Младена Протића о развоју привреде у Гучи“, *Изворник*, 12, Чачак, 1996, 69-75. У трећој свесци *Изворника*, Стојић је приредио и објавио „Ратне белешке 1916-1918“, Чачак, 1986, 51-89.

њихове породице. Трачак наде уливају војници који суочени са неверствима жена, остављају у животу „женике“ из редова окупаторске војске и шаљу у заробљеништво. Нису изостали кратки записи о бекству са положаја, као и погибји најхрабријих јунака. Српски војник у Великом рату изгубио је кућу, имање, напушта домовину, остао без најближих. Међутим, морално посрнуће, издаја основних хришћанских принципа били су највећи ударац за борце, који су и сами у рату много изгубили од људскости. Потврду дају неколико кратких записа на маргини ратног дневника које је оставио Радомир К. Цвијовић.

Забелешке са маргина:

Драгољуб Радојковић
14cbas-Belmont
Villa Ker „Asos“
Genova
SWISSIS

Miljko Jovanovich
alive serbe an college
de Mostoganen
Algerie

Милун Лукић
учитељ
Министарство просвете
Крф

Societe Serbe de la
Croix-Ronge,burean de seigenentis
Genove Suisse
Rue Pierre Fatio 25

Milija Bročić
učitelj
Mont Dauphin
Hautes Alpes
France

Dr Miloš Radosavljević⁴
Ženeva

Anta Mladenović
Ženeva

Đorđe Kostić
sudija
Ženeva

Mladen Protić⁵
19- Muhle Malt
str 19
Pertere Berne

Obaveštajni biro Srp.crvenog krsta
ul. Andihoniten br. 6

4 Др Милош Радосављевић, доктор агрономије из Каменице (Гружа) 7. маја 1916. заједно је са Младеном Ђ. Протићем пребачен из Скадра у Ницу. (Н.Стојић, „Ратне белешке 1916-1918“, *Изворник*, 3,51-89)

5 Младен Ђ. Протић (Гуча,1873-1946) завршио је Ратарску школу у Краљеву. Био је управник Окружног лозног расадника у Чачку. У току Првог светског рата повукао се са војском на Крф, одакле одлази на лечење у Италију и Француску. Одатле је 1917. отишао у Швајцарску где се запошљава у Српском Црвеном крсту. Открио је низ афера и малверзација око помоћи коју је Србија добијала од савезника, али нико није желео да га чује. Писањем је бранио и чувао свој људски и духовни интегритет. (Н.Стојић, „Идеје Младена Ђ. Протића о развоју привреде у Гучи“, *Изворник*,12, 69-76).

Hotel „Mosaret”
Solun

Alza B.Dintich
Genove-Svisse
Casse M.B. 3064

Dr. Jevrem M. Žujović⁶
Hotel de Famille
Geneva
Svisse

G-đa Novka Javorčeva
Konrad Hatcandorf
str. 39

Dr M. Radosavljević
Bern Waldihum
str. 68

Kosta Cvijović
Čačak
Kovesstrase 51⁷

KK Militar General-----
in Belgrad

Писати без датума и места

писати лично, за НН у Вароши, за село треба писати преко неког лица у вароши.

Забележене приче војника

Прича прва

Наредник је на Добром пољу познао на једном заробљеном Бугарину своје сукнене чакшире⁸, које су код куће остале. Бугарин изјави, да је у том селу (околина Пирота) седео пет месеци у кући једне лепе жене, чији је муж у рату „баш Чауш”, да је са њом живео, и да му је она на растанку дала ове чакшире, веша, чарапе и.т.д.

Пошто му се овом није веровало, то је изнео писмо које је синоћ – пред борбу добио од ове жене – своје љубавнице. Наредник је познао рукопис своје жене, узео писмо и чакшире за успомену, а Бугарина послао у ропство живог.

6 Др Јеврем М. Жујовић, дерматовенеролог, потпуковник (Београд, 11. 7. 1860 - Београд, 14. јануар 1944) брат истакнутог геолога и академика Јована М. Жујовића (1856–1936). Јеврем је студије медицине завршио у Паризу, 1885. Исте године као пуковски лекар учествовао је у српско бугарском рату. Као војни лекар учествовао је у Балканским и Првом светском рату. Приликом повлачења српске војске 1915. разрешен је дужности и послан у Италију, а потом у Женеву да преко међународног Црвеног крста делује у корист српских рањеника и заробљеника. Био је члан Главног одбора Црвеног крста од 1900, током 1909. и 1910. председник његове санитетске секције, а од 1924. до 1930 председник Црвеног крста Србије. (В. Ђурић, Жујовић, Јеврем, ур. Чедомир Попов, *Српски биографски речник*, књига 3, Д-3; Нови Сад, 2007, 814-815)

7 Коста Цвијовић, отац Радомира Цвијовића, био је послужитељ у Чачанској гимназији. Породица Цвијовић живела у Синђелићевој улици у време Првог светског рата, где се и данас налази њихова породична кућа. Синђелићева улица, је као и све остале улице у Чачку у време окупације добила немачки назив.

8 Сукнене чакшире су вунене панталоне

Прича друга

Пре неког времена десио се овај случај: Један капетан из П. Спроводио је заробљене бугарске војнике и једног капетана. Оба капетана су уз пут разговарали. Бугарин осуђује рат, жали Србе, вели да је русофил. Воли Србе и зато се у вароши П. оженио удовицом једног српског капетана, са двоје деце.

Заинтересован овим Србин, пошто је и сам из П. пита Бугарина, како се зове госпођа? Бугарин из чепа извади фотографију једне лепе жене са два детета и пружи је Србину; Ово је моја жена! Србин узме, погледа, заљуља се седе, заплака и пољуби децу на слици.

Бугарин се уплаши! Србин му пружи слику, говорећи кроз сузе „Ово је моја жена и деца. Чувај ми децу, а жена ти цаба.”

Многи ће од нас проћи овако као наредник и капетан.

Прича трећа

Брат _____⁹ трговца из Чачка, јавио овде Раденку да му је жену отерао, јер ју је ухватио са једним страним господином.

Колико Србија добија у земљи толико ће, сто пута више, српски народ изгубити у моралном погледу. Биће светлих изузетака, у које ја нашу породицу – на првом месту рачунам, али ће маса да подлегне и пропадне- јер ће рачунати да је са нама војницима, несретним изгнаницима из земље - свршено.

Наредник Рајко из 2 чете добио дописну карту, од куће из Прислонице, где му брат јавља да је добио маћеху _____¹⁰ Отац матори _____ узео _____ која је од Рајка млађа 5-6 година. Она се удала да повеже главу, а што јој старац не може дати- наћи ће. Она рачунала боље се удати и за старца када момци избегеше-него никако.

Бугарски заробљеници причају, да је сваки њихов војник имао по селима око Јагодине по неколико љубавница – наших жена и девојака. Оне су им говориле: Побијте све те наше, нека нико не дође ви сте бољи од њих.

Датуми значајнијих догађаја

28.10.1916. год. Чух да је погинуо Милован Топаловић из Негришора¹¹ и капетан I класе Васко Дебели. Имао је код себе 40.500 дин.

15.11.1916. год. Стојан _____¹² отишао да донесе доручак команданту батаљона па га нема. Траже га. Ја мислим да је побегао. Кувар Цветковић донесе ми једно писмо и рече да је трубач Стојан побегао Бугарима и одвео

9 Презиме је наведено, али због приватности не објављујемо.

10 Име је наведено у тексту

11 Село у Драгачеву недалеко од Чачка

12 Презиме је наведено, али због приватности не објављујемо

2 војника из 3. чете. Синоћ свирао код Бугара у трубу. Ја, ужасне цукеле, ако Бога зна. Две године је у штабу, ништа није радио и сад- бежи.

17.11.1916. год. је написао да је јуче погинуо пуковник Вук Поповић-Војвода¹³, код Гурничева. Сваки дан нас је све мање. Све што ваља мора погинути.

Мајор Милисав и сви његови војници премештени у XI пук због бекства војника из чете.

7. маја 1917. године погинуо поручник Тихомир Васић.

28. априла 1917. године погинуо Драган Вујовић п.поручник из општине Котрашке.

21. децембра 1916. године чуо сам да је ухапшен „АПИС“¹⁴ и др. 28. децембра 1916. год. Данас нас обиђе ком. дивиз. Пуковник Жив. Павловић¹⁵ у болници. Сви ухапшени послати некуд бродом. Наредба начелника штаба Врх. Команде скреће пажњу официрима на рад ових ухапшених- који су хтели преврат и позива све да раде за отаџбину.¹⁶

Позајмице војницима и курс валута

Обрачун

За 100 динара добијаш на каси 88 fr

У Женеви за 100 fr добијаш 195 круна

1 fr – 1,95 круна

за 88 fr 88 x 1,95 = 171,60

Значи за 100 динара добије се у Женеви 171,60 круна

13 Војин Поповић (Сјеница 9.12.1881 - Гурничево - Кајмакчалан 29.11.1916) познат као војвода Вук. Био је српски потпуковник и четнички војвода. У борбама против Турака у Македонији и Старој Србији учествовао је од 1905. до 1912. Од 1908. био је шеф Горског штаба на левој обали Вардара. Учествовао у Балканским ратовима, у Првом светском рату у Церској, Дринској и Колубарској бици командовао је Јаворским четничким одредом. Као командант Добровољачког одреда на Солунском фронту, одиграо је пресудну улогу у освајању Кајмакчалана, али је погинуо у завршници битке. Војводи Вуку подигнут је споменик у Београду у парку на Топличиним венцу. (Небојша Јовановић, Поповић, Војин, ур. Радош Љушић, *Енциклопедија српског народа*, Београд, 2008, 868-869)

14 Драгутин Димитријевић- Апис (Београд 5. август 1876 – Солун 26. јун 1917) генералштабни пуковник војске Краљевине Србије. Главни организатор официрске завере која се 29. маја 1903. завршила Мајским превратом и убиством краљевског пара. Од 1911. постао је члан Врховне централне управе тајне организације Уједињење или смрт „Црна рука“ чији је циљ био да се програм свесрпског уједињења оствари борбеним методама. На Солунском фронту био је помоћник начелника штаба 3. армије. Осуђен је и стрељан од стране Војног суда у Солуну (Солунски процес) због оптужби да је планирао државни удар и атентат на регента Александра Карађорђевића. Рехабилитован у обновљеном судском поступку 1953. године у Београду. (Димитријевић, Драгутин Апис, ур. Радош Љушић, *Енциклопедија српског народа*, Београд, 2008, 286-287)

15 Живко Павловић (13. март 1871 – 25. април 1938) дивизијски генерал југословенске војске, професор, управник Војне академије, редовни члан Српске краљевске академије од 1921. године. На почетку Великог рата руководио је мобилизацијом српског становништва. У току Првог светског рата био је командант Шумадијске дивизије.

16 Мисли на оне који су оптужени да су спремали атентат на регента Александра Карађорђевића.

Дадох у зајам 1916. године

Јовану Марковићу трг.(овац) Чачак	29/9-1916	10 драх.(ми)
Јанку Рађеновићу из Лучана	30/9	10 драх.
Николи Ђебићу из Дљина	12/10	40 драх.
Милораду Пантовићу из Дучаловића	17/11	5 драх
Драгиши М. Милосављевићу из Миросаљаца ¹⁷	30/10	50 драх
Василију Ђедовићу из Дљина	3/11	15 драх
Милисаву Томовићу из Дучаловића	13/11	20 драх

април	143.08
мај	65.68
јуни	146.41
јули	203.82

Св. 558.82 драх.

Концепти писама

1/13-2-1917. год.¹⁸

Драга Олга,¹⁹

Ја, Светомир²⁰ и Мишо²¹ смо живи и здрави. Послао сам ти слике нас тројице. Пиши ми што чешће и увек јави како је Раја²² и Драшко²³. Јеси ли добила и колико новаца од мене, после прве суме. Јесу ли Раја и тата добијали и колико до сада новаца на своје име, -шаље им се на име плате. Како живите и треба ли теби више новаца за издржавање? Можеш и писма писати. М. Терзић, учитељ отишао код Јове Срете Ковачевића. Његовој жени се шаље плата преко Алексе Терзића. Чедо Алемпијевић је жив. Много поздрави тату, Рају, Драшка, снајку, Јованку и Брану.

Тебе и Лепу²⁴ увек воли твој Рад. К. Цвијовић
Писмо Г-ђи Милки Милана Петровића

17 Драгиша је био трговац, кафеџија председник општине Миросаљаца

18 Датум је уписан и по старом и по новом календару. Писмо је писано латиницом, послато преко снахе. Лине (Ангелине Цвијовић супруге генерала Светомира Цвијовића) Млађу Протићу у Женеву.

19 Олга Цвијовић, супруга Радомира Цвијовића

20 Светомир Цвијовић, брат Радомира Цвијовића

21 Мишо Милосављевић, шурак Радомира Цвијовића

22 Радојка Раја Цвијовић, сестра Радомира Цвијовића

23 Драгомир Драшко Цвијовић, братанац Радомира Цвијовића

24 Лепосава Лепа Цвијовић, ћерка Радомира Цвијовића, рођена у време док је Радомир био на фронту.

3. августа 1917. год.

Поштована Госпођо,

Молим Вас, да ми што је могуће пре јавите, преко Младена Протића економа у Женеви следеће:

1. Је ли жив мој отац Коста и сестра Радојка Цвијовић. Ако су обоје живи, јавите где седе. Како су са здрављем? Колико им треба месечно новаца за издржавање и јесу ли и колико новаца до сада примили на своју личну адресу и
2. Јели жива моја жена Олга и дете Лепосава кћи и Олгина мајка и сестра, седе ли у селу и како живе. Сви ако су живи исто ми пишу преко Младена. Мишо и Милутин су живи.

Поштује вас и све поздравља
Рад. К. Цвијовић

Резиме

У ратном дневнику Радомира К. Цвијовића, на његовим корицама, нултим странама и на празним местима налазе се кратки записи, приче војника, адресе познаника и пријатеља преко којих је слао писма породици, позајмице војницима, концепте писама и неке значајније догађаје. Цвијовић бележи морално посрнуће, које је имало страшног одјека међу војницима који су напустили своју домовину у којој су остале њихове породице. Објављивањем ових записа на маргини, употпунићемо слику ратних догађања и понашања у рату.

MILOMIRKA M. ADŽIĆ

MARGINALIA OF A WAR DIARY

Summary

In the war diary of Radomir K. Cvijović, on the inside covers and on margins one finds short notes, stories of soldiers, addresses of acquaintances and friends through whom the author sent letters to his family, money loans, letter drafts and notes on important events. Cvijović testifies of the moral decline that had terrible consequences for the soldiers who had to leave their country, leaving behind their own families. By publishing this marginal notes, the knowledge of everyday life during the war should be enhanced.

МИРОСЛАВ Р. ПУРИЋ

Међуопштински историјски архив за град

Чачак и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

ДРЖАВНА МЕШОВИТА ГРАЂАНСКА ШКОЛА ЧАЧАК

Други део

(од школске 1942/ 1943. до гашења школе 1945. године)

АПСТРАКТ: Овај рад представља наставак рада објављеног у претходном броју *Изворника* и прати живот Грађанске школе у Чачку од школске 1942/ 1943. до последње школске године у којој је школа радила (1944/ 1945). У овом раду изнети су подаци о броју ученика за сваку школску годину, броју одељења, условима у којима је школа радила, успеху ученика на полугодиштима и крајевима школских година као и о другим дешавањима у које је школа била укључена. Посебна пажња посвећена је последњој школској години пред гашење школе, тј. првој школској години по ослобођењу Србије, и просветним мерама нових власти у Србији. У делу *Прилози* овога рада објављен је наставни програм за историју, донет од нове комунистичке власти, наредбе које су се тицале предмета веронаука у српским школама, спискови наставника и ученика ове школе од почетка њеног рада 1939. до њеног гашења 1945. године, као и документ о укидању Грађанских школа у Србији из 1945. године.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Југославија, Србија, просвета, средње стручне школе, Чачак, Грађанска школа, наставни програм, статистички подаци, спискови наставника и ученика.

Мешовита државна грађанска школа отворена је у Чачку 12. октобра 1939. године, а са радом је почела 27. новембра исте године. Била је занатско – индустријског смера, и њен циљ је био да едукује будуће раднике у индустрији и занатству. Школовање у овој школи било је четворогодишње. Право уписа имала су сва деца која су завршила IV разред основне школе и нису била старија од 14 година. Већ у првој години свога постојања школа је уписала 31 ученика. Проблеми с којима се школа сусрела већ на самом почетку, пратиће је током читавог њеног постојања, а тицали су се недостатка адекватне школске зграде, проблема са наставним кадром, нарочито оним за стручне предмете, мањак учила и материјалних средстава. Прву школску зграду, која је колико – толико одговарала за смештај једне школе, добила је тек за време окупације, од окупаторских власти. Међутим, ни то није трајало дуго, па је школа и за време окупације више пута морала да мења адресу на којој се налазила. Такође, честе

су биле и промене наставника у школи, а један од ретких који се задржао на свом положају кроз скоро читаво њено постојање јесте њен управник, Стеван Поповић.¹

Школска 1942/ 1943. година

Школа је отпочела са редовним радом у овој школској години 1. септембра 1942. године и без икаквих сметњи радила до 25. октобра 1942. године, када је по наређењу немачких власти морала да им уступи зграду.² Прекид у настави трајао је до 4. новембра исте године, а поново је отпочела када се школа сместила у просторије основне школе, и настава је текла без прекида до 2. децембра. Од 3. децембра 1942. године школе је требало да се врати у своје просторије, по одобрењу немачких власти, али до тога није дошло јер је школска зграда поново заузета од стране тих истих власти. Тако је рад у школи настављен тек 21. децембра у просторијама гимназије.³

У току другог полугодишта школске 1942/ 1943. године наставни процес текао је несметано све до њеног краја 27. јуна 1943. године. Прекида у раду није било, осим за време ускршњег распуста који је трајао од 22. до 28. априла.⁴

Ову школску годину Грађанска школа у Чачку отпочела је са пет одељења и четири разреда (два одељења првог разреда). Одељења су била мешовита осим једног које је било чисто мушко. На почетку школске године једно одељење је имало мање од 11 ученика, а по два одељења су бројала од 21 до 30 ученика, односно од 41 до 50 ученика. Током године број ученика у одељењима се мењао, па је тако на крају школске године школа имала два одељења са бројем ученика између 21 и 30 и по једно одељење са мање од 11 ученика, са 31 – 40 ученика и са 41 – 50 ученика. Школа је на почетку школске године имала укупно уписаних 165 ученика (118 дечака и 47 девојчица). Од тог броја 150 је новоуписаних (109 дечака и 41 девојчица), 7 је поноваца (3 дечака и 4 девојчице), а осморо је накнадно било уписано и пребачено из других школа (6 дечака и 2 девојчице). У току првог полугодишта школу је напустило: у I

1 В: Мирослав Пурић, „Државна мешовита грађанска школа Чачак – први део (школска 1939/ 1940. – 1941/ 1942)”, *Изворник*, 31, (Међуопштински историјски архив, Чачак: 2015), 157 – 188.

2 Међуопштински историјски архив Чачак (у даљем тексту МИАЧ), Државна мешовита грађанска школа – Чачак 1939 – 1945 (у даљем тексту ДМГШ), К - 4, Књига записника наставничког савета (у даљем тексту Књига записника), Записник са IV редовне седнице Наставничког савета одржане 27. фебруара 1943. године. Ни до тада Грађанска школа није располагала свим просторијама ове зграде, јер су у њој, од 27. априла 1942, наставу изводили и неки разреди Чачанске гимназије. Гимназија ће се у овој згради задржати све до краја рата (Мирослав Пурић, „Неколико докумената о згради Домаћичке школе у Чачку”, *Изворник*, 26, (Међуопштински историјски архив, Чачак: 2010), 120.

3 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са IV редовне седнице Наставничког савета одржане 27. фебруара 1943. године.

4 Исто, Књига записника, Записник са VIII редовне седнице Наставничког савета одржане 27. јуна 1943. године.

разреду 7 ученика (2 дечака и 5 девојчица), а у IV разреду 2 ученика (1 дечак и једна девојчица). Накнадно се током првог полугодишта у школу уписало осам ученика, и то у I разред њих 6 (5 дечака и једна девојчица), у III разред једна ученица и у IV разред 1 ученик. У току другог полугодишта школу је напустило четворо ученика (3 ученика I разреда и 1 ученик III разреда). Накнадно уписаних ученика није било. Укупно, током школске године, школу је из различитих разлога напустило 15 ученика (8 дечака и 7 девојчица), тако да је школа годину завршила са 149 ученика (110 дечака и 39 девојчица).⁵

Разред	Бројно стање								По вери					
	уписаних у почетку		придошлих		отпалих		свега на крају		православних		католика		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^а	25	23	1	1	1	6	25	18	25	18	/	/	25	18
I ^б	45	/	4	/	1	/	48	/	48	/	/	/	48	/
II	5	5	/	/	/	/	5	5	5	5	/	/	5	5
III	22	7	/	1	/	/	22	8	21	8	1	/	22	8
IV	15	9	1	/	1	1	15	8	14	8	1	/	15	8
Свега	112	44	6	2	3	7	115	39	113	39	2	/	115	39

Табела 1: Крепање бројног стања ученика и бројно стање по вери током I полугодишта школске 1942/1943. године

Разред	Бројно стање по успеху													
	Одличних		Врло добрих		Добрих		Са 1 слабом		Са 2 слабе		Са 3 и више		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^а	1	/	1	2	3	5	6	3	1	1	13	7	25	18
I ^б	/	/	9	/	7	/	5	/	6	/	21	/	48	/
II	/	/	/	2	/	/	1	1	1	2	3	/	5	5
III	/	2	2	2	1	1	3	1	2	1	14	1	22	8
IV	1	/	3	2	1	/	2	/	2	2	6	4	15	8
свега	2	2	15	8	12	6	17	5	12	6	57	12	115	39

Табела 2: Бројно стање ученика по успеху на крају I полугодишта школске 1942/1943. године

Грађанска школа у Чачку је школску годину окончала са 8 наставника (по 4 мушкарца и 4 жене), и то: управник школе, 3 наставника и учитељица

⁵ МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 128/43; Исто, К - 4, Књига записника, Записник са IV редовне седнице Наставничког савета одржане 27. фебруара 1943. године; Исто, Записник са VIII редовне седнице Наставничког савета одржане 27. јуна 1943. године.

вештина и ручног рада. Сви они били су стално запослени са положеним државним испитом.⁶

Разред	Бројно стање								По вери					
	уписаних у почетку		придошлих		отпалих		свега на крају		православних		католика		Свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^a	24	23	2	1	4	6	22	18	22	18	/	/	22	18
I ^b	45	/	4	/	2	/	47	/	47	/	/	/	47	/
II	5	5	/	/	/	/	5	5	5	5	/	/	5	5
III	22	7	/	1	1	/	21	8	20	8	1	/	21	8
IV	15	9	1	/	1	1	15	8	14	8	1	/	15	8
Свега	111	44	7	2	8	7	110	39	108	39	2	/	110	39

Табела 3: Крепање бројног стања ученика и бројно стање по вери током школске 1942/ 1943. године

Током школске 1942/ 1943. године школа је имала велики проблем са часовима веронауке. Фебруара 1943. године у школи је веронауку почео предавати свештеник Војислав Мијатовић. Међутим, свештеник Мијатовић имао је и своју парохију, а послови у парохији одвлачили су га од школе, па су деца доста часова веронауке губила. Како се очекивало да се у наредној школској години часови веронауке повећају, постало је евидентно да свештеник Мијатовић неће моћи да те часове одржи. Из тог разлога, управник школе Стеван Поповић је већ јуна 1943. године тражио од Министарства просвете и вера да се школи додели стални вероучитељ. Такође, велики проблем у овој школској години било је снабдевање ученика храном, у време кад је несташница хране била општа појава у Чачку, а и у Србији.⁷

Школа је смештена, током ове школске године, у згради која је била општинска и наменски је прављена за смештај школе. Била је зидана од тврдог материјала и подигнута је 1938. године. Школска зграда имала је четири учионице, једну канцеларију и једну помоћну просторију. Учионице су одговарале свим хигијенским прописима, а грејале су се помоћу пећи. У три учионице наставу је слушало по једно одељење, док су једну учионицу делила два одељења. Школа је имала и ђачку трпезу⁸, са једним оброком дневно, коју је користило 28 ученика (22 дечака и шест девојчица).⁹

6 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 128/ 43.

7 Исто, К-2, док. 7/ 43; Исто, К - 4, Књига записника, Записник са VIII редовне седнице Наставничког савета одржане 27. јуна 1943. године.

8 Под ђачком трпезом, како се помиње у документима, подразумева се ђачка трпезарија (нап. аутора).

9 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 128/ 43. Школа се у ову школску зграду уселила јуна 1942. године,

Што се тиче успеха ученика на крају школске године он је био следећи:

Разред	УСПЕХ УЧЕНИКА НА КРАЈУ ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ																	
	одличних			врло добрих			Добрих			укупно завршило разред			понавља разред			није пријавило поправни		
	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.	м.	ж.	св.
I	4	-	4	19	7	26	27	6	33	50	13	63	14	4	18	5	1	6
II	-	-	-	1	1	2	4	4	8	5	5	10	-	-	-	-	-	-
III	1	2	3	1	2	3	13	4	17	15	8	23	6	-	6	-	-	-
IV	3	1	4	2	2	4	6	5	11	11	8	19	4	-	4	-	-	-
Св.	8	3	11	23	12	35	50	19	69	87	34	115	24	4	28	5	1	6

Табела 4: Успех ученика Грађанске школе у Чачку на крају школске 1942/ 1943. године

Поправни испит у школској 1942/ 1943. години од ученика IV разреда полагали су: Куловац Даница из рачуна и геометрије, Бојовић Душанка из рачуна и геометрије, Драгојловић Милан из српског језика, Ратковић Радивоје из рачуна, Стефановић Љубинка из рачуна, Вујић Димитрије из српског језика и историје, Дашић Војин из рачуна и геометрије и Кочевар Фрањо из историје. Исти разред понављали су следећи ученици: Мићовић Александар, Радичевић Миленко, Михаило Стефановић и Момир Симеуновић.¹⁰

Поправни испити у школској 1942/ 1943. години одржани су 22. јуна, а завршни испити од 25. јуна 1943. године.¹¹

Школска 1943/ 1944. година

Упис ученика у школску 1943/ 1944. годину обављен је у периоду од 25. до 31. августа 1943. године, а уписало се укупно 180 ученика и то: у I разред 77 ученика, у II разред 60 ученика, у III разред 18 ученика и у IV разред 26 ученика. У школу је накнадно уписано 10 ученика, и то у I разред њих деветоро (пет дечака и четири девојчице) и у IV један ученик.¹²

Школску 1943/ 44. годину школа је отпочела са шест одељења (по два I и II разреда и по једно III и IV разреда). Школа је имала укупно 186 ученика (129 дечака и 57 девојчица). Први разред је похађало 82 ученика (54 дечака и

али та зграда није зидана 1938. већ 1935. године (М. Пурић, „Неколико докумената о згради Домаћичке школе”, 166, нап. 38.)

10 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са VII редовне седнице Наставничког савета одржане 15. јуна 1943. године.

11 Исто.

12 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са III редовне седнице Наставничког савета одржане 2. септембра 1943. године; Исто, Записник са IV редовне седнице Наставничког савета одржане 15. септембра 1943. године.

28 девојчица) распоређених у два одељења. Други разред је такође имао два одељења и укупно 60 ученика (45 дечака и 15 девојчица). Трећи разред је имао једно одељење и њега је похађало 18 ученика (12 дечака и 6 девојчица), док је четвртака такође било једно одељење које је бројало 26 ученика (18 дечака и 8 девојчица). Од 186 ученика само њих двоје нису били српске националности (1 дечак и 1 девојчица) већ су били словеначке. Православне вероисповести било је 185 ученика, а 1 ученик био је римокатолик. Школа је имала седморо стално запослених, од којих је 1 био управитељ школе и шесторо наставника (3 наставника и 3 наставнице). Сви запослени били су српске националности и православне вероисповести.¹³

Према извршеној подели предмета, наставни кадар школе био је следећи:

1. Стеван Поповић¹⁴, управник школе, предавао геометрију, цртање, писање и гимнастику;
2. Стеван Тодоровић¹⁵ предавао је српски језик, историју и грађанска права;
3. Милица Тодоровић¹⁶ предавала је немачки језик, земљопис, цртање и писање;
4. Милош Кнежевић¹⁷ предавао је рачун, геометрију, физику и гимнастику;
5. Зорка Митић¹⁸ предавала је земљопис, хемију, природопис и хигијену;
6. Војислава Пејовић¹⁹ предавала је српски језик, немачки језик, земљопис, писање и гимнастику;
7. Драгиша Петровић²⁰ предавао је рачун, геометрију, земљопис, занатство, књиговодство и грађанска права.

На почетку школске године остали су незаступљени следећи предмети: мушки и женски ручни рад у свим разредима, певање у I и II разреду и домаћинство у III и IV разреду.²¹

Настава се у току првог полугодишта одвијала несметано, а једини

13 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 218/ 43.

14 Управник Поповић је касније радио у Гимназији у Чачку од 13. септембра 1945. до 13. септембра 1955. године (Андрија Б. К. Стојковић, Бранко В. Ковачевић, *Чачанска гимназија 1837 – 1987*, РНИРО „Чачански глас”, Чачак: 1987, 544). Више о управнику Поповићу в: М. Пурић, „Државна мешовита грађанска школа”, 158.

15 Отпуштен из службе по одлуци бр. 859/ 45 Повереништва за просвету Народне републике Србије (МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 120/ 45). Више о професору Тодоровићу в: М. Пурић, „Државна мешовита грађанска школа”, 169.

16 Више о професорки Тодоровић в: М. Пурић, „Државна мешовита грађанска школа”, 169.

17 Касније предавао у Гимназији у Чачку од 13. септембра 1945. до 12. септембра 1953. године, а предавао је и у Средњој техничкој школи у Чачку од 6. септембра 1948. и вероватно је предавао само те школске године, јер на списку наставника из 1950. године нема његовог имена (А. Б. К. Стојковић, Б. В. Ковачевић, *Чачанска гимназија...*, 544; Хаџи Миодраг Јаћимовић, *Техничка школа у Чачку 1946–1996*, Удружење публициста Чачка, Чачак: 1996, 26, 37 - 38).

18 Више о професорки Митић в: М. Пурић, „Државна мешовита грађанска школа”, 169.

19 Исто.

20 Исто, 168.

21 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са III редовне седнице Наставничког савета одржане 2. септембра 1943. године.

прекид био је од 8. до 19. септембра 1943. године због пресељења школе у нове просторије. Полугодиште је трајало до 31. јануара 1944. године.²²

Уредбом Министарства просвете и вера бр. 2479 од 8. октобра 1943. године уведен је нови начин оцењивања ученика средњих и средњих стручних школа, као и обавезни годишњи испити за ученике свих разреда поменутих школа. На крају полугодишта и школске године, ученици су оцењивани на следећи начин: одличан успех (оцене 10 и 9), врло добар успех (оцене 8 и 7), добар успех (оцене 6 и 5), слаб успех (оцене 4 и 3) и рђав успех (оцене 2 и 1). Одличан, врло добар и добар су прелазне оцене, а слаб и рђав повлаче полагање поправног испита или понављање разреда. Поправни испит полагали су они ученици који су имали слабе оцене из једног или два предмета, или су имали оцену рђав само из једног предмета. Разред су понављали они ученици који су имали слабу оцену из три или више предмета, или си имали непрелазне оцене из два предмета од којих је једна оцена рђав, или који су на поправном испиту добили макар и једну оцену слаб или рђав. Владање ученика у овим школама оцењивало се са: примерно, врло добро, добро и лоше. Ученик који је на крају школске године добио из владања оцену лоше, није се могао уписати у истом месту као редован ученик за исту школску годину. Ученик је имао одличан успех када је из свих предмета имао оцене одличан и врло добар, односно када му је просек оцена био најмање 9. Ученик био је врло добар ако је из свих предмета имао оцене одличан, врло добар и добар, односно када му просек оцена није био мањи од 7.²³

Материјална ситуација ученика била је лоша. Ученици нису имали довољно школског прибора и књига, а доста ученика је због тешке материјалне ситуације било приморано да после наставе у школи ради. Такође, и школа је била у тешкој материјалној ситуацији. Наставних средстава готово да није било, а нове просторије у које се школа преместила биле су неподесне за васпитно просветну делатност.²⁴

Због недостатка наставног кадра, у првом полугодишту незаступљени су били следећи предмети: веронаука у свим разредима, мушки ручни рад у свим разредима, гимнастика у свим разредима и певање у I и II разреду.²⁵

Током првог полугодишта школу је напустило 6 ученика и то у I разреду двоје (дечак и девојчица), у II разреду троје (2 дечака и 1 девојчица) и у III разреду 1 ученик. У току полугодишта у школу је придобило троје ученика (у I разреду 2 дечака и у III разреду 1 дечак).²⁶

22 Исто, Записник са VI редовне седнице Наставничког савета одржане 1. фебруара 1944. године.

23 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. 192.

24 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са VI редовне седнице Наставничког савета одржане 1. фебруара 1944. године. Школа је се тада преселила у просторије кафане *Белви*, где ће остати до 5. марта 1944. године (МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са X редовне седнице Наставничког савета одржане 13. јуна 1944. године.

25 Исто, Записник са VI редовне седнице Наставничког савета одржане 1. фебруара 1944. године.

26 Исто.

Бројно стање и успех ученика на крају првог полугодишта школске 1943/1944. године:

Разред	Бројно стање								По вери			
	уписаних у почетку		придошлих		отпалих		свега на крају		православних		католика	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^а	15	28	1	/	/	1	16	27	16	27	/	/
I ^б	43	/	1	/	1	/	43	/	43	/	/	/
II ^а	16	15	/	/	/	1	16	14	16	14	/	/
II ^б	29	/	/	/	2	/	27	/	27	/	/	/
III	12	6	1	/	1	/	12	6	12	6	/	/
IV	19	8	/	/	/	/	19	8	18	8	1	/
свега	134	57	3	/	4	2	133	55	132	55	1	/

Табела 5: Бројно стање ученика на крају I полугодишта школске 1943/1944. године.

Разред	Бројно стање по успеху													
	Одличних		Врло добрих		Добрих		Са 1 слабом		Са 2 слабе		Са 3 и више		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^а	/	/	/	4	4	3	4	3	/	8	7	9	16	27
I ^б	/	/	5	/	3	/	6	/	7	/	22	/	43	/
II ^а	/	/	2	1	3	2	/	2	3	3	8	6	16	14
II ^б	/	/	3	/	6	/	2	/	6	/	10	/	27	/
III	/	/	/	/	1	/	5	/	3	3	3	3	12	6
IV	/	1	1	2	1	1	1	1	2	1	14	2	19	8
Свега	/	1	11	7	18	6	18	6	21	15	64	20	133	55

Табела 6: Бројно стање ученика по успеху на крају I полугодишта школске 1943/1944. године.

Настава је била нередовна у току II полугодишта. Школа се налазила у просторијама кафане *Белви* до 5. марта 1944. године, када је од немачких власти добијено наређење да се школа исели из дотадашњих просторија. Наставнички савет је донео одлуку да се крене у потрагу за адекватним простором за смештај школе.²⁷ Прекид у настави је био и услед епидемије малих богиња и школа није радила до 31. марта. Од 31. марта школа се налазила у просторијама кафане *Јавор*, која је имала једну просторију, а настава је извођена сваки други дан, са

²⁷ МИАЧ, ДМГШ, Књига записника, Записник са VII редовне седнице Наставничког савета одржане 23. марта 1944. године; Исто, Записник са X редовне седнице Наставничког савета одржане 13. јуна 1944. године.

скраћеним часовима и наставом само неких најбитнијих предмета.²⁸ Ученици су били подељени у три групе, а настава је била целодневна. Школа се у овим просторијама задржала до 13. априла када је наступио ускршњи распуст. По свршетку распуста просторије кафане *Јавор* морале су бити уступљене *Сјаници за заштитицу од најада из ваздуха*. Наређењем Округног начелства у Краљеву²⁹ од 18. априла настава се изводила ван града, а најподесније за то биле су шупе на крају „ивањичког сокака” где је настава извођена свакодневно. Наравно, под таквим условима није се могло говорити о некаквој нормалној настави. Настава је, такође, прекидана и у време оглашавања узбуне од напада из ваздуха. Све то је проузроковало слаб успех ученика, немогућност да се предвиђено градиво пређе и веома мали број радних дана у овом полугодишту – само 55.³⁰

У току другог полугодишта школу су напустила три ученика (два I и један II разреда), а у школу су се накнадно уписала два ученика I разреда.³¹

Разред	Бројно стање								По вери					
	уписаних у почетку		придошлих		отпалих		свега на крају		православних		католика		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^a	15	28	2	/	1	5	16	23	16	23	/	/	16	23
I ^b	43	/	3	/	2	/	44	/	44	/	/	/	44	/
II ^a	16	15	/	/	/	1	16	14	16	14	/	/	16	14
II ^b	29	/	/	/	3	/	26	/	26	/	/	/	26	/
III	12	6	1	/	1	/	12	6	12	6	/	/	12	6
IV	19	8	/	/	8	1	17	7	16	7	1	/	17	7
Свега	134	57	6	/	15	7	131	50	130	50	1	/	131	50

Табела 7: Крепање бројног стања ученика и бројно стање по вери током школске 1943/ 1944. године

Успех ученика школе на крају школске године био је следећи:

28 Исто. Кафана *Јавор* се налазила у Цветној улици бр. 18 тј, данашњој улици Цара Лазара (Милош Тимотијевић, „Кафана Чачка – списак из 1938. године”, *Изворник*, 23, (Међуопштински историјски архив, Чачак: 2007, 112).

29 Наредба Округног начелства у Краљеву Бр. 2914 према којој се настава морала изводити у пољу, изван града (због све веће опасности од савезничког бомбардовања). Због ове наредбе и њоме измењеног редовног одржавања наставе, Савет школе је донео одлуку, на VIII редовној седници Наставничког савета одржаној 22. априла 1944. године, да се пронађе погодно место за извођење наставе, да се изврши спајање два одељења II разреда, да се настава изводи само пре подне и да почиње од 7 часова ујутру и да у случају кише наставе не буде (МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са VIII редовне седнице Наставничког савета одржане 22. априла 1944. године).

30 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са X редовне седнице Наставничког савета одржане 13. јуна 1944. године.

31 Исто.

Разред	Бројно стање по успеху													
	Одличних		Врло добрих		Добрих		Са 1 слабом		Са 2 слабе		Са 3 и више		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I ^а	/	1	2	5	6	9	3	5	5	3	/	/	16	23
I ^б	1	/	4	/	17	/	5	/	13	/	4	/	44	/
II ^а	2	/	/	4	8	3	1	4	5	3	/	/	16	14
II ^б	1	/	7	/	10	/	5	/	2	/	1	/	26	/
III	/	/	1	/	6	1	/	2	5	3	/	/	12	6
IV	1	3	3	1	4	1	5	1	4	1	/	/	17	7
Свега	5	4	17	10	51	14	19	12	34	10	5	/	131	50

Табела 8: Успех ученика на крају школске 1943/ 1944. године

Поправни испит полахали су следећи ученици: Ђорђевић Павле из природописа и Гавриловић Бранка из српског језика и рачуна од ученика I године, односно: Мићовић Александар из земљописа, Билбија Бранислав из српског језика и земљописа, Божанић Богдан из српског језика и земљописа, Петровић Војин из српског језика, Драговић Душанка из земљописа, Симовић Радослав из српског језика и земљописа, Броћић Ружица из српског језика и земљописа, Симеуновић Момир из рачуна и геометрије, Вујовић Радослав из рачуна и геометрије, Николић Милутин из земљописа и историје, Стевановић Михаило из земљописа и историје и Маринковић Миодраг за кога се не зна из којих је предмета остао на поправном, од ученика IV разреда.³²

Молбу за полагање завршног испита у школској 1943/ 44. године поднели су следећи ученици IV разреда: Давидовић Радојле, Стевановић Михаило, Симеуновић Момир, Илић Илија, Броћић Ружица, Божанић Богдан, Вујовић Радослав, Петровић Војин, Николић Милутин.³³

Поправни испити за матуранте одржани су 10. јуна, а завршни испити од 19. до 29. јуна.³⁴

Школска 1944/ 1945. година

Упис ученика у ову школску годину обављен је у периоду од 1. до 25. септембра 1944. године. Школа није одмах почела са радом услед борби које

32 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. 324/ 44, 331/ 44, 337/ 44, 340/ 44, 347/ 44, 350/ 44, 364/ 44; Исто, К - 4, Књига записника наставничког савета, Записник са IX редовне седнице Наставничког савета одржане 31. маја 1944. године.

33 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. 240/ 44, 241/ 44, 242/ 44, 247/ 44, 248/ 44, 253/ 44, 254/ 44, 260/ 44, 261/ 44.

34 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са IX редовне седнице Наставничког савета одржане 31. маја 1944. године.

су се одвијале око Чачка³⁵, па је тек у децембру 1944. настављен канцеларијски посао и по наређењу Повереништва за просвету упис у школу је продужен и трајао је до половине марта 1945. године. Школска година почела је 26. јануара 1945. године. Радило се и пре и после подне. Са два одељења III и једним одељењем IV разреда радило се пре подне, а са једним одељењем I и два одељења II после подне. Разлог за овакав рад школе био је у недостатку просторија што је онемогућавало истовремени рад са свих шест одељења. Настава се изводила у веома тешким околностима, без наставних средстава које је непријатељ у повлачењу уништио. Све то одразило се и на успех ученика свих разреда у овој школској години који није био на задовољавајућем нивоу, и поред великог труда који су наставници улагали. Поред тога настава се одвијала по скраћеном плану и програму који је прописало Министарство просвете Србије. У току целе школске године било је само 120 радних дана.³⁶

У фебруару 1945. године школа је имала 4 разреда, шест одељења и 191 уписаног ученика (133 дечака и 58 девојчица). I разред имао је једно одељење и 48 ученика (30 дечака и 18 девојчица), II разред је имао два одељења и укупно 74 ученика (54 дечака и 20 девојчица), III разред имао је такође два одељења и укупно 52 ученика (38 дечака и 14 девојчица), а IV разред је имао једно одељење са 17 ученика (11 дечака и шест девојчица).³⁷

У априлу 1945. године школа је имала укупно четири разреда и шест одељења (I и IV разред по једно одељење, а II и III по два одељења). Од запослених школа је имала једну служитељку и пет наставника (три мушкарца и две жене) и учитељицу женског ручног рада. Поред њих, још један наставник и наставница из Гимназије су допуњавали свој фонд часова у Грађанској школи. Због овако малог броја наставника школа је била у дефициту са стручним наставним кадром. Недостајали су јој: два наставника за националну групу предмета (историја и српски језик) са фондом од 34 часа; један наставник руског језика са фондом од девет часова; два наставника за земљопис, природопис, хемију и хигијену са фондом од 27 часова; два наставника за рачун, геометрију и физику, са фондом од 36 часова; један наставник за поуке и књиговодство са фондом од 8 часова; један наставник за цртање, писање и мушки ручни рад са

35 Борбе око Чачка отпочеле су 13. септембра 1944. нападом делова 17. Народноослободилачке ударне дивизије на Чачак, а окончани су његовим заузећем 3. децембра од стране јединица 3. и 6. бригаде Друге пролетерске дивизије под командом потпуковника Средоја Урошевића (Горан Давидовић, Лела Павловић, *Историја Чачка. Хронологија од праисторије до 2000. године*, Међуопштински историјски архив, Чачак: 2009, 373 – 374).

36 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са I редовне седнице Наставничког савета одржане 17. априла 1945. године; Исто, Записник са III редовне седнице Наставничког савета одржане 16. јула 1945. године.

37 МИАЧ, ДМГШ, К - 1, док. № 19/ 45. На почетку овог документа пише да је школа имала 6 одељења, колико ће имати и неколико месеци касније. Мађутим, у даљем делу документа, код набрајања колико је било одељења и ученика сваког разреда стоји да су била три одељења III разреда, што сматрам грешком јер би у том случају школа имала седам, а не шест одељења како је у документу наведено (нап. аутора).

фондом од 20 часова; једна наставница за женски ручни рад и домаћинство и један наставник гимнастике. Из тог разлога школа до краја школске године неће решити проблем са предавачима неких предмета, као што су руски језик у III и IV разреду; мушки ручни рад у II, III и IV разреду; певање у I и II разреду и гимнастика у свим разредима ове школе.³⁸

Наставници који су у априлу 1945. године предавали у школи били су: Поповић Стеван, управник школе, предавао рачун, геометрију и цртање; Поповић Загорка³⁹, док се не добије програм из историје предавала српски језик; Кнежевић Милош, предавао физику, рачун и геометрију, Митић Загорка⁴⁰, предавала природопис, хемију, земљопис, хигијену, Ђурић Ристо⁴¹, предавао земљопис, рачун, геометрију, занаство и књиговодство, Штерић – Лучић Зорка⁴², учитељица женског ручног рада са завршеном стручном учитељском школом, предавала писање, домаћинство и ручни рад.⁴³ Јуна 1945. године у Грађанској школи као наставници радили су: Поповић Ј. Стеван, Кнежевић М. Милош, Митић С. Зорка, Ђурић Ј. Риста, Штерић – Лучић Б. Зорка,; Властелица Д. Ратко⁴⁴, учитељ, апсолвент Филозофског факултета. Маја 1945. године, у школи је поред горе наведених наставника радила још и Тодоровић Милица, која је предавала немачки и српски језик, а одлуком Министарства просвете Србије, наставница I мешовите грађанске школе у Београду Љубица Катанић, по молби је пребачена за наставницу Грађанске школе у Чачку, 10. јула 1945. године.⁴⁵

Што се тиче броја ученика по разредима, ситуација у школи је била следећа: први разред имао је уписано 31 ученика (18 дечака и 13 девојчица); други

38 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 105, № 197, № 256.

39 Предавала историју у Гимназији у Чачку од 22. јула 1946. до 13. октобра 1950. године (А. Б. К. Стојковић, Б. В. Ковачевић, *Чачанска гимназија...*, 542).

40 Мисли се на Митић Зорку (нап. аутора).

41 Постављен за наставника Грађанске школе Одлуком Министарства просвете III бр. 2780 од 26. фебруара 1944. године (МИАЧ, Окружни народни одбор Чачак (у даљем тексту ОНО), К-21, ф. 21/ 45, док. 1724/ 45).

42 За наставницу у Грађанској школи постављена Одлуком Министарства просвете II бр. 16024 од 22. септембра 1943. године (МИАЧ, ОНО Чачак, К-21, ф. 21/ 45, док. 1724/ 45).

43 МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са I редовне седнице Наставничког савета одржане 17. априла 1945. године.

44 Учитељ (професор), рођен 11. октобра 1912. године у Липници код Чачка. У логор Бањица одведен 27. априла и био до 7. маја 1942. године када је одведен на рад у Немачку. Био је припадник партизанских формација и један од потписника првог партизанско – четничког споразума, потписаног у Губеревцима 27. јула 1941, године. У Грађанску школу за наставника постављен Одлуком Окружног народног одбора бр. 1245 од 24. априла 1945. године (МИАЧ, ОНО Чачак, К-21, ф. 21/ 45, док. 1724/ 45; *Логор Бањица – зашоченици са јодручја Чачка и Лучана*, каталог изложбе, приредили: Евица Мицковић, Горан Давидовић, Међуопштински историјски архив, Чачак: 2011, 50; Г. Давидовић, Л. Павловић, *Историја Чачка*, 345).

45 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 197, № 255, № 275.

разред имао је два одељења и укупно 70 ученика (50 дечака и 20 девојчица), од чега 33 (13 дечака и 20 девојчица) у I одељењу, а 37 дечака у II одељењу; трећи разред имао је уписаних 52 ученика (39 дечака и 13 девојчица) у два одељења, од чега у I 27 (14 дечака и 13 девојчица), а у II 25 дечака; четврти разред имао је уписаних 17 ученика (12 дечака и пет девојчица) и једно одељење. Укупно, школа је имала 170 ученика (119 дечака и 51 девојчицу).⁴⁶

Нова власт у Србији унеће низ новина и промена у систем образовања. Те новине и промене тичале су се, с једне стране, наставног процеса и организације рада у школи, а са друге стране имале су за циљ потискивање религиозности из школа и свега онога што је могло да подсећа или је било везано за предратни режим. Све то требало је да буде замењено комунистичком идеологијом и величањем како братства и јединства тако и епске борбе народа Југославије под окриљем комуниста у НОБ-у. У даљем тексту биће изнете неке од тих промена које ће се низати хронолошким редоследом.

Повереништво за просвету Антифашистичка скупштина народног ослобођења (АСНО) Србије у свом распису бр. 109 од 12. јануара 1945. године обавестило је школе о својим одлукама о: укидању веронауке⁴⁷, немачког и италијанског језика у школама; увођењу руског језика чије учење је почињало од III разреда; увођењу француског и енглеског језика као другог живог језика у школама, који се учио од V разреда; латинског језика који се учио од VI разреда. Исто то Повереништво је својим расписом бр. 19 од 2. фебруара 1945. године објавило да верска настава више није део наставног програма у државним школама. Вероучитељи, каже се даље у том распису, могу факултативно држати верску наставу за оне ученике државних школа за које би се родитељи и стараоци изјаснили да желе да им се она пружи. Школе су стављале на расположење заинтересованим ученицима учионицу у ваншколском периоду⁴⁸, али трошкове грејања, утрошка електричне енергије, послуге намиривали су родитељи. Оцена из овог предмета, на крају године, уносила се у сведочанство, али није имала никаквог утицаја на успех ученика.⁴⁹

До промена је дошло и по питању уџбеника. Тако су се у школској

46 Исто, док. № 105.

47 Очигледно је да се настава веронауке обављала у школама и после ове наредбе о њеном укидању, јер је Окружни народни одбор доставио је 1. јуна 1945. године обавештење да настава у свим школама, осим на часовима веронауке, више неће отпочињати и завршавати се молитвом (МИАЧ, ДМГШ К – 1, док. № 215).

48 Овде се мисли на време када у школи нема редовне наставе, тј после часова и викендом (нап. аутора).

49 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 11/ 45, № 30, № 43, 6003/ 45. Св. Сава је и наредних година прослављан у школама али уз све већа ограничења. Током 1946. године Св. Сава се у школама помиње само узгредно, а од 31. јануара те године више се не прославља као школска слава у српским школама. Почетком педесетих година деца су кажњавана ако су присуствовала прослави Савиндана (Милош Тимотијевић, *Век сумње*, Легенда, Народни музеј, Чачак: 2009, 145; Горан Давидовић, *Основна школа „Милица Павловић 1937 – 2012 - Од бужара до рачунара 1987 – 2012*, књига друга, ОШ Милица Павловић, Чачак: 2012, 141).

1944/ 45. у грађанским школама користили следећи уџбеници: *Грамашика* од Љубомира Стојановића за ученике I – IV разреда средњих и грађанских школа, а уколико није било могуће набавити овај уџбеник могао се користити неки од уџбеника из предратног периода; *Теорија књижевности* од Катарине Богдановића и Паулине Лебл – Албале; *Југословенска књижевност* од Милоша Савковића; за националну историју ни један од уџбеника који су се до тада користили у школама, а за општу историју уџбеници Васиља Поповића као помоћна наставна средства⁵⁰; За остале предмете могу се користити уџбеници који су били у употреби пре окупације и они штампани за време окупације али без уведених промена и да су били у употреби пре 6. априла 1941. године; за математику уџбеник од Симе Марковића; не дозвољава се употреба уџбеника из француског језика од Радоја Кнежевића и Милоша Тривунца, из хигијене од Стевана Иванића и латинског језика од Илије Маричића.⁵¹

Нове власти нису укинуле одмах све верске празнике који су се прослављали у српским школама, па је дошло до интересантне ситуације где су се у школама обележавали и верски и нови комунистички празници, често једни за другим. Тако је 1945. године прослава Св. Саве одржана у школама, али за разлику од претходних година, уз строго одвајање верског обреда од школске прославе. Поред Савиндана, од верских празника школе су прославиле и Врбицу, са литијама које су кретале од Цркве, до старе Цркве (налазила се на углу данашње Немањине и Обилићеве улице), као и Васкрс, када школе нису имале наставу од Великог петка до другог дана Васкрса закључно.⁵² Ове школске године све школе у Србији прославиле су, по први пут, 27. март као народни и национални празник,⁵³ као и 25. мај, дан рођења Јосипа Броза Тита. Тог дана први час у школи одржао је један од наставника на коме је причао о животу и раду Јосипа Броза у народноослободилачком рату. То предавање је одржано пред целом школом, тј. свим ученицима, свих разреда. Након тога се наставило са редовном наставом.⁵⁴ Интересантно је, да је само дан раније

50 Нова власт сматрала је да је програм наставе историје по коме се радило у предратној Југославији писан необјективно и пристрасни и да као такав се не може наћи у школама. Исто то важило је и за предратне уџбенике из историје који су повучени из употребе до издавања нових и „објективнијих”. То се нарочито односило на националну историју, док се за општу историју препоручивао уџбеник који је био у оптицају и пре рата. За неке предмете могли су се користити и предратни уџбеници (МИАЧ, ДМГШ, К-1, док. № 106, № 59).

51 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 59.

52 Исто, док. № 16/ 45, № 142, № 154, № 155.

53 Тога дана деца су долазила у школу без књига, а наставници су одржавали предавања о значају 27. марта по народе Југославије. У наставку предавања ђацима се говорило о народноослободилачкој борби и напорима народа Југославије на путу ка слободи. У поподневним часовима ученици су, заједно са наставницима, учествовали у поворкама грађана (МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. 3255/ 45).

54 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 188. Нешто више од месец дана пре тога школа ће добити акт Градског народно ослободилачког одбора Бр. 4187/ 45 од 15. априла 1945. године, који је се односио на формирање пионирске организације при школи (МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са III редовне седнице Наставничког савета одржане 16. јула 1945. године).

на сличан начин обележен и дан Св. Ђирила и Методија. Тог дана један од наставника је одржао, пред целом школом, предавање о значају Ђирила и Методија и примању хришћанства. Међутим, о хришћанству се говорило као о једној друштвеној појави или учењу које је у тренутку свог настанка престављало напредну опцију у развоју људског друштва, али да у садашњости, тј. 1945, оно то више није било, јер је носилац прогреса, по мишљењу нових власти, било учење Маркса и Енгелса. Поред овог становишта, на хришћанство је требало гледати као на кохезивни елемент између народа на Балкану тог времена, првенствено Срба, Бугара, Македонаца, али и Руса.⁵⁵

Поред наведених државних и верских празника, чачански ђаци су 1945. године учествовали, по одобрењу Окружног народног одбора, у Спасовданским литијама улицама Чачка. Те године је први пут прослављен и Дан устанка у Србији 7. јули, али ван школе.⁵⁶

Свакако најосетљивији предмет за нову власт била је историја, из које је требало одстранити све оно што је за нову власт било не битно и у супротности са њеном идеологијом. Због недостатка времена за штампање нових уџбеника и писања новог програма наставе историје, Повереништво за просвету донело је одлуку да ће се, док се не донесу нови програм и методска упуства за наставу историје, у свим разредима средњих учитељских и грађанских школа изучавати историја народно-ослободилачке борбе.⁵⁷

Министарство просвете Србије својом одлуком бр. 251 од 23. маја 1945. одлучило је да се за прелазне оцене рачунају одличан (5), врло добар (4) и добар (3), а да се са оценама слаб (2) и рђав (1) не може прећи разред. Такође, донета је и одлука да се оцене не закључују аритметичком средином већ да закључна оцена буде мерило знања изнетог у тренутку одговарања. Поред тога, пошто је одлуком Министарства просвете Србије укинута полагање нижег течајног испита, дошло је и до промене закона о оцењивању ученика IV разреда гимназија и грађанских школа, тако да се ученици ових школа, који имају две слабе оцене, упућују на поправни испит, а са три и више слабих оцена понављају разред.⁵⁸

У току школске године школу је напустило или се из ње исписало 14 ученика (10 дечака и четири девојчице) и то у I разреду њих двоје (један дечак који је преминуо и једна девојчица), у II разреду њих деветоро (7 дечака и две

55 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 187.

56 Исто, док. № 233, № 313.

57 Исто, док. № 101. Нова власт сматрала је да је програм наставе историје по коме се радило у предратној Југославији писан необјективно и пристрасно и да се као такав не може наћи у школама. Исто то важило је и за предратне уџбенике из историје који су повучени из употребе до издавања нових и „објективнијих”. То се нарочито односило на националну историју, док се за општу историју препоручивао уџбеник који је био у оптицају и пре рата. За неке предмете могли су се користити и предратни уџбеници (Исто, док. № 106, № 59).

58 Исто, док. № 255, № 383.

девојчице) у III разреду два дечака и у IV разреду једна девојчица.⁵⁹ Кретање броја ученика током школске године, структура ученика по вероисповести и успех ученика на крају ове школске године, може се видети из следећих табела:

Разред	Бројно стање								По вери					
	уписаних у почетку		придошлих		отпалих		свега на крају		православних		католика		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I	18	13	/	/	2	1	16	12	16	12	/	/	16	12
II ^a	16	21	/	/	4	2	12	19	12	19	/	/	12	19
II ^b	39	/	/	/	3	/	36	/	36	/	/	/	36	/
III ^a	14	14	/	/	/	1	14	13	14	13	/	/	14	13
III ^b	27	/	/	/	2	/	25	/	25	/	/	/	25	/
IV	12	6	/	/	/	1	12	5	12	5	/	/	12	5
Свега	126	54	/	/	11	5	115	49	115	49	/	/	115	49

Табела 9: Кретање бројног стања ученика и њихова верска припадност школске 1944/ 1945. године

Разред	Бројно стање по успеху													
	Одличних		Врло добрих		Добрих		Са 1 слабом		Са 2 слабе		Са 3 и више		свега	
	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж	М.	Ж
I	/	/	4	1	7	3	3	5	2	3	/	/	16	12
II ^a	/	/	1	4	5	8	2	2	4	5	/	/	12	19
II ^b	/	/	10	/	9	/	6	/	11	/	/	/	36	/
III ^a	1	1	2	2	5	4	3	2	3	1	/	3	14	13
III ^b	2	/	7	/	10	/	/	/	5	/	1	/	25	/
IV	/	/	1	/	11	5	/	/	/	/	/	/	12	5
Свега	3	1	25	7	47	20	14	9	25	9	1	3	115	49

Табела 10: Успех ученика на крају школске 1944/ 1945. године

Одлуком Министарства просвете Србије III бр.3364 од 30. маја 1945. године све учитељске, учитељско – домаћичке и грађанске школе, у којима је рад почео пре 15. јануара 1945. године радиле су до 1. јула исте године, а оне које су рад отпочеле после 15. јануара имају до 15. јула. Школски распуст трајао је од 15. јула до 15. августа 1945. године. Сви испити одржани су од 15. до 25. августа 1945. године. Упис ученика у школску 1945/ 46. годину обављен је у периоду од 15. августа до 1. септембра 1945. године. Завршни испити за ученике IV разреда школске 1944/ 1945. године одржани су 18. и 20. јула, а

⁵⁹ МИАЧ, ДМГШ, К - 4, Књига записника, Записник са III редовне седнице Наставничког савета одржане 16. јула 1945. године.

поправни испит 17. и 18. јула. Подела сведочанстава обављена је 21. јула.⁶⁰

Грађанска школа у Чачку поднела је 13. августа 1945. године пријаву за надокнаду ратне штете која је школи нанета током окупације од стране окупаторске Немачке. Та ратна штета односила се на саму зграду школе, храну, намештај и робу. Укупно процењена ратна штета износила је 44.430 динара колико је потраживала школа, односно 40.445 динара колико је проценила Среска комисија.⁶¹

Пре него што је одлуком Министарства просвете (III бр. 7828) од 27. августа 1945. године, школа укинута, уписано је 63 ученика у II, III и IV разред. Наравно, уписа ученика у I разред није било. Од ових 63 ученика (48 дечака и 15 девојчица) у II разред уписано је деветоро ученика (осам дечака и једна девојчица), у III разред 32 (24 дечака и осам девојчица), а у IV разред 22 ученик (16 дечака и шест девојчица).⁶² Спискови са уписаним ученицама, сходно упусту Министарства просвете, упућени су директору Гимназије.⁶³

ПРИЛОЗИ

Документ 1

ПРОГРАМ

ЗА НАСТАВУ ИСТОРИЈЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ

у средњим, учитељским и грађанским
школама

Југославија од Версаја до 27 марта

Стара Југославија као дело Версаја и других уговора о миру. Границе. Неправедност југословенских западних граница: рапалски уговор. Појава италијанског фашизма и империјализма: провокације према Грчкој (Крф), Југославији (терор у Истри) и закорачење у Албанији (Тирански пакт).

60 МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. № 312; Исто, К - 4, Књига записника, Записник са II редовне седнице Наставничког савета одржане 13. јула 1945. године. Одлуком Министарства просвете III бр. 5986 од 16. августа 1945. године, за завршни испит у грађанским школама полагао се српски језик и усмени испит из историје народноослободилачке борбе (МИАЧ, ДМГШ, К – 1, док. 5986/ 45).

61 Исто, К – 1, док. 11243/ 45. Укупна ратна штета на школским зградама (сеоским и градским), намештају, училима, архивама, школским књижицама и читаоницама, црквама, историјским споменицима и гробљима у Округу чачанском износила је 30.748.542 динара (МИАЧ, ОНО Чачак, К-23, ф. 30/ 45, док. 3189/ 45).

62 Исто, док. 1945/ 46; М. Пурић, „Државна мешовита грађанска школа...”, 158. У наведеном раду поткрала се грешка аутора. На наведеној страни стоји да је извршена примопредаја дужности између управника Грађанске школе и заменика директора Гимназије, али не у Чачку, већ између ових школа у Краљеву (нап. аутора).

63 МИАЧ, ОНО Чачак, К-22, ф. 30/ 45, док. 3189/ 45.

Видовдански устав и централизам. Национална питања у старој Југославији (Хрватско питање). Реакција на помолу: Обзнана и закон о заштити државе. Државни удар 6 јануара 1929 год. и диктатура у Југославији.

Спољна политика: Савез са Француском и Мала антанта. Одбијање сарадње са СССР. Хитлер у Немачкој. Милан Стојадиновић и разбијање Мале антанта. Профашистички режим у Југославији (режим принца Павла) и профашистичка спољна политика. Приступање Југославије тројном пакту.

27 март и окупација Југославије

Револт народних маса: демонстрације 26 марта и улога радничке, студентске и ђачке омладине. Преврат 27 марта и пад режима принца Павла. Улога комунистичке партије у 27 марту. Нова влада генерала Симовића и њена неспособност и колебљивост. Издаја водећих војничких кругова. Пета колона у државним врховима.

Напад Немачке 6 априла 1941 год., кратке борбе и капитулација. Окупација и распарчавање Југославије: окупација и подела Словеније, „Независна држава Хрватска”; мађарска окупација у Бачкој; италијанска окупација у Црној Гори, западној Македонији и Далмацији; бугарска окупација Македоније и делова Србије; немачка окупација Србије и квислиншке владе комесара Аћимовића и генерала Милана Недића.

Олупаторско-фашистички терор у Југославији: убијање Срба и других родољуба у „Независној држави Хрватској”; депортирање и убијање Словенаца; режим гестапо-а и специјалне полиције у Србији и масовна убијања (Крагујевац, Краљево, Јајинци); бањички логор; зверства италијанских фашиста у Црној Гори и Далмацији и мађарских фашиста у Бачкој.

Устанак у Србији 1941 год. и прва непријатељска офанзива

Рад Комунистичке партије у Југославији на организацији отпора: стварање Војне комисије 1940 године (Војна комисија постаје доцније Главни штаб партизанских одреда Југославије, а затим Врховни штаб, сада Генералштаб Југословенске армије) и припрема за борбу против окупатора за случај капитулације и окупације.

Немачки напад на СССР 22 јуна 1941 год. Прва устаничка пушка у Ваљевској Каменици јуна⁶⁴ 1941. год. Први акти саботаже: омладинско паљење непријатељских камиона и кидање телефонских и телеграфских веза у Београду, Загребу и другим местима.

Први партизански одреди у Србији око Ваљева, Крагујевца, Ужица и у Хомољу. Општи устанак у августу 1941 године у Мачви, Посавини и ужичком крају. Ослобођење Чачка, Ужица, Ужичке Пожеге, Горњег Милановца и других места. Прелаз Главног штаба партизанских одреда из окупираног Београда на слободну територију, у Крупањ, затим у Ужице. Ужице као центар слободне територије (опис).

64 Овде је направљена грешка. Устанак у Србији подигнут је 7. јула, а не јуна 1941. године (нап. аутора).

Општи устанак у Црној Гори 13 јула 1941 год.

„Југословенска војска у отаџбини” и Дража Михаиловић. Покушаји сарадње и састанак Тито – Дража Михаиловић на Равној Гори 1941 године. Прва размимоилажења по питању одлучне борбе против окупатора итд.

Прва непријатељска офанзива: сарадња Недића, Драже Михаиловића и четника са Немцима у првој офанзиви. Крваве борбе у новембру 1941 год.

Пад Ужица и губитак слободне територије у Србији. Повлачење бораца из Србије у пределе Санцака и Босне. Оснивање прве и друге српске пролетерске бригаде (Рудо).

Организација народно-ослободилачке војске; одреди, бригаде, дивизије, корпуси, Врховни штаб.

Друга и трећа непријатељска офанзива

Усташки злочини у Босни и Херцеговини и народни устанак августа 1941 године. Ослобођење великог дела источне Босне (Рогатица, Власеница, Хан Пјесак, Сребрница). Сједињење бораца из Србије са борцима у источној Босни. Источна Босна – нова слободна територија. Првобитна сарадња партизана и четника у Босни (мајор Дангић).

Друга непријатељска офанзива (јануар и фебруар 1942): концентричан напад на слободну територију у Босни. Повлачење преко Игмана. Битка на Јахорини. Неуспех друге офанзиве. Прикупљање борбених снага на подручју југо-источне Босне (Фоча, Горажде, Чајниче) и нова слободна територија у југо-источној Босни. Издајство мајора Дангића у току друге офанзиве.

Трећа непријатељска офанзива (март-јуни 1942 год.): концентричан напад немачких, италијанских и усташких снага на територију југо-источне Босне. Повлачење у правцу Херцеговине и Црне Горе. Борбе код Гацка и на Сутјесци. Бојеви у троуглу Босне, Санцака и Црне Горе. Ново повлачење ка јужној Босни (Калиновик). Крај и неуспех треће офанзиве.

Последице: премештање Врховног штаба и главнине партизанских снага у Босанску Крајину. Нов полет народног устанка у целој Босанској крајини, централној Босни, Лици, Кордуну, Банији, Словенији и Далмацији. Велика слободна територија на подручју западне Југославије.

Четврта и пета непријатељска офанзива

Четврта непријатељска офанзива (јануар-март 1943 год.): концентричан напад Немаца, Италијана и усташа на Босанску Крајину. Епопеја Козаре. Повлачење борбених снага у правцу јужне Босне, Херцеговине и Санцака. Проблем 50.000 избеглица из Босанске Крајине и 4.000 рањеника. Крваве борбе на Неретви. Крај и неуспех четврте офанзиве.

Улога четника Драже Михаиловића у четвртој офанзиви и њихова концентрација на Неретви. Против напад народно-ослободилачке војске на Неретви против Драже Михаиловића и пораз четничких одреда. Крај четничке групације Драже Михаиловића као политичког и војничког фактора.

Пета непријатељска офанзива – продужење четврте (пролеће 1943 – лето 1943 год.). Концентричан напад Немаца, Италијана, усташа и Бугара на слободну територију у Санцаку и Црној Гори. Однос снага: 120.000 : 20.000. Повлачење

преко Гацка и Сутјеске у правцу јужне Босне. Битка на Сутјесци и пробијање непријатељских обруча. Неуспех опкољавања наших борбених снага и крај пете офанзиве. Последице неуспеха пете офанзиве и пораза четника Драже Михаиловића: међународно признање народно-ослободилачког покрета: долазак енглеске Војне мисије у Врховни штаб и слање ратног материјала.

Шеста и седма непријатељска офанзива

Капитулација Италије 1943 године. Необично снажење народно-ослободилачког покрета и нове слободне територије: устанак у Истри и Македонији. Ослобођење Далмације и Приморја. Веза народно-ослободилачког покрета са партизанима у Бугарској, Албанији, Италији, Аустрији и Мађарској. Ширење народно-ослободилачког покрета на цео југо-исток.

Шеста непријатељска офанзива (октобар 1943 год. – фебруар 1944): промена тактике немачког ратовања. Двадесет и пет дивизија Немаца и њихових помагача. Немачки напад на Словенију и Истру ради осигурања комуникација Београд – Солун. Борбе у Босни, Лици, Кордуну, Банији, Санџаку, Срему и Хрватској. Неуспех шесте офанзиве. Међународни значај немачког неуспеха: долазак совјетске Војне мисије у Врховни штаб 17 фебруара 1944 год.

Седма непријатељска офанзива (почетак априла – крај јуна 1944): нов напад Немаца на Словенију и Македонију. Привремено повлачење из Македонију у јужну и западну Србију. Крваве борбе на Повлену, Маљену и Сувору.

Борбе у Словенији и пораз немачких и Рупникових снага.

Напад Немаца на јужну Босну и Црну Гору. Борба и победа на Мојковцу под командом генерала Пека Дапчевића.

Последња фаза седме офанзиве: немачки десантни напад на Врховни штаб на Дрвару. Лажне вести о заробљењу Маршала Тита. Крај и неуспех седме офанзиве.

Последице: велики углед народно-ослободилачког покрета и Маршала Тита у иностранству. Обимна савезничка помоћ у току седме офанзиве.

Црвена армија у Југославији и ослобођење

Други фронт: савезничко искрцавање у Нормандији 6 јуна 1944 год. Борбе на западу и ослобођење Париза.

Нова совјетска офанзива кроз југо-источну Европу. Општи устанак у Србији и значај борби у Тимочној Крајини. Црвеноармејци код Кладова.

Догађаји у октобру 1944 године: први сусрет народно-ослободилачке војске и Црвене армије 10 октобра. Борбе у источној Србији и под Авалом. Ослобођење Београда 20 октобра. Капитулација Румуније и Бугарске.

Маршал Тито у слободном Београду. Проглашење Маршала Тита за народног хероја. Даље напредовање Црвене армије кроз Мађарску и народно-ослободилачке војске кроз Србију, Македонију, Босну, Срем итд.

Организација народне власти

Народно-ослободилачки одбори на слободној, полуслободној и окупираној територији.

Прво заседање Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ-а) у Бихаћу новембра 1942 год. и његов значај.

Друго заседање АВНОЈ-а у Јајцу 29 новембра 1943 године и његове историјске одлуке: АВНОЈ – врховно законодавно тело са правима парламента. Образовање Националног комитета ослобођења Југославије (Н.К.О.Ј.) као привремене владе. Забрана доласка у земљу краља Петра II и одлука о уређењу Југославије на демократско-федеративној основи са шест федеративних јединица. Друг Тито проглашен за Маршала Југославије.

Скупштине федералних јединица (парламенти): 1) Антифашистичка скупштина народног ослобођења Србије (АСНОС); 2) Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Хрватске (ЗАВНОХ); 3) Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Босне и Херцеговине (ЗАВНОБИХ); 4) Антифашистичко собрање народног ослобођења Македоније (АСНОМ); 5) Црногорска антифашистичка скупштина народног ослобођења (ЦАСНО) и 6) Ослободилна фронта словенскога народа (Свет).

Први сазив Антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије новембра 1944 год.

Споразум Тито – Шубашић и стварање јединствене југословенске владе под претседништвом Маршала Тита.

Ванредни сазив Антифашистичке скупштине народног ослобођења Србије, одлуке и изјаве о присједињењу Санцака, Косова и Метохије и Војводине федералној Србији.

Прва влада демократске федералне Србије под претседништвом др. Благоја Нешковића.

[МИАЧ, Државна мешовита грађанска школа – Чачак 1939 – 1945, К-1, док. без сигнатуре]

Документ 2

Председништво АСНО Србије

Повереништво за просвету

Одељење за средњу наставу

Бр. 1656

10 априла 1945 године

у Београду

Из канцеларије Повереника за просвету Србије Одељење за средњу наставу добило је акт бр. 480 од 7-IV-1945 године, који гласи:

„У вези са одлукама о веронауци као факултативном предмету у школама дајемо вам потребна обавештења за правилно спровођење ове одлуке.

Прилоком уписа ученика-ца у школу учитељи и професори означавају у последњој рубрици да ли тај ученик-ца жели да похађа часове веронауке,

и то на основу појединачне усмене или писмене изјаве родитеља. Учитељи и професори немају задатак ни право да приликом уписа делују на родитеље и децу било у ком смислу. Такође не треба подржавати никакве сукобе ученика у школи по овом питању.

Просветни отсеци и школске власти дужне су да омогуће предавања веронауке тиме што ће ставити на расположење црквеним властима и вероучитељима школске просторије, подносећи материјалне издатке за дрва и сл.⁶⁵ Часови веронауке треба да буду последњи, како се не би стварала збрка да неки ђаци седе на часу а други да шетају по дворишту. Часови веронауке могу бити и у ваншколско време, тј. после подне ако је настава пре подне и обратно. Вероучитељи који су до сада примали плату на државној каси, примају је и сада. Народно-ослободилачке власти треба да омогуће, уколико то саме црквене власти не могу, одлазак свештеника или вероучитеља, ради вршења верске наставе, и у села у којима нема свештеника.

Просветни отсеци дужни су да извештавају Повереништво о свим питањима и појавама које искрсну при спровођењу ове одлуке. Такође су дужни да упознају све просветне раднике са овим писмом. Сви учитељи и професори дужни су да спроводе ово наређење.

Доставља вам се горње наређење ради знања и даљег управљања.
СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ.

Расписано:
Свима средњим, учитељским
и грађанским школама у Србији.

Начелник
Одељења за средњу наставу,
Радовановић Љуб.
[потпис]

[МИАЧ, Државна мешовита грађанска школа – Чачак 1939 – 1945, К-1, док. бр. 115]

Документ 3

Списак ствари за ратну штету

а) Зграда	
Прозорска стакла за 56 прозора 110 м ²	8800 – дин.
Поправке на крову	300 – // .
Кречење школске зграде	1000 – // .
Остали поправак	1500 – // .
<hr/>	
Свега 11600 – дин.	
б) Храна:	
150 кг. кукуруза	225 – дин.

⁶⁵ Касније је ова одлука преиначена, па су све трошкове (огрев, ел. енергија, послуга) плаћали родитељи (МИАЧ, Државна мешовита грађанска школа – Чачак 1939 – 1945, К-1, док. N° 43).

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

50 //	пшенице	160 – //.
200 //	кромпира	200 – //.
60 //	памука	120 – //.

Свега 645 – дин.

в) Намештај

1 ком.	писаћа машина	2100 – дин.
2 //	зидна сата	1150 – //.
1 //	сто за писаћу машину	300 – //.
1 //	зидно огледало	800 – //.
1 //	сталажа за акта	300 – //.
2 //	школска звонца	230 – //.
5 //	столица	550 – //.
1 //	орман за књиге	1500 – //.
5 //	пећи (тучане)	3500 – //.
2 //	школске табле	1200 – //.
10 //	// // клупе	2500 – //.
1 //	подијум за катедру	300 – //.
1 //	сандук за архиву	300 – //.

Свега 14730 дин.

г) Роба:

7 ком.	географске карте	3500 – дин.
6 //	природописних слика (зидних)	2459 – //.
2 //	модела за природопис	1200 – //.
8 //	зидних слика животиња	660 – //.
11 //	// // биљака	1110 – //.
2 //	физичких справа за механику	166 – //.
2 //	// // // звук	220 – //.
4 //	// // // топлоту	185 – //.
14 //	// // // магнетизам и електрицитет	1415 – //.
6 //	математичких справа – апарата	1800 – //.
67 //	књига наставничке књижнице	2010 – //.
41 //	// // ђачке //	1230 – //.
	писаћи материјал	1500 – //.

Свега 17450 – дин.

[М.П.]

Управитељ школе
Ст.[еван] Поповић
[потпис]

[МИАЧ, Државна мешовита грађанска школа – Чачак 1939 – 1945, К-1, док. бр. 11243/ 45]

Списак наставника Државне мешовите грађанске школе
у Чачку⁶⁶

	Презиме и име	Звање	Радио-ла у школи
1	Алексић Душан	наставник	1941
2	Властелица Ратко	учитељ	1945
3	Грчар Емилија	наставница	1941-1943
4	Даскаловић Надежда	наставница	1941-1943
5	Ђурић Риста	наставник	1945
6	Ђуришић Радисав	наставник	1941
7	Јовашевић Младен	наставник	1941-1942
8	Канцир Виктор	наставник	1941-1943
9	Касапски Вера	наставница	1941-1943
10	Катанић Љубица	наставник	1945
11	Кнежевић Милош	наставник	1941-1945
12	Лучић (Шперић) Зорка	учитељица женског ручног рада	1943-1945
13	Мијаиловић Војислав	свештеник	1943
14	Милосављевић Цветко	наставник	1940-1943
15	Митић Зорка	наставница	1941-1945
16	Московић Бланда	наставница	1940-1943
17	Пејовић Војислава	наставница	1941-1945
18	Петровић Драгиша	наставник	1941 - 1945
19	Поповић Загорка	професор	1939 - 1940
20	Поповић Јелисеј	свештеник	1941 - 1942
21	Поповић Стеван	управник	1939-1945
22	Радосављевић Добрила	наставница	1941-1943
23	Рајилић Видосава	наставница	1941-1943
24	Симовић Душанка	наставница	1941
25	Смиљанић Јелена	наставница	1941 - 1942
26	Стамболић Томанија	учитељица женског ручног рада	1941-1943
27	Стевовић Миленко	наставник	1944 - 1945
28	Тодоровић Милица	наставница	1941-1945
29	Тодоровић Стеван	наставник	1941-1945
30	Шугић Борислава	учитељица женског ручног рада	1940-1943

⁶⁶ Списак саставио М. Пурић. За састављање овога списка коришћено је више докумената (п.п. аутора).

Списак ученика Државне мешовите грађанске школе
у Чачку⁶⁷

	Име и прези- ме ученика-це	Датум рођења	Место рођења	Име оца и ње- гово занимање	Школска година у којој је уписан разред				Напомена
					I	II	III	IV	
1	Акшамовић Добрила	3.8.1929.	Бресница	Драгослав - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
2	Алексић Милутин	6.4.1928.	Зеоке	Петар - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
3	Аничих Милован	21.4.1930.	Прислоница	Милојко - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			Није пријавио поправни
4	Аничих Станко	19.3.1931.	Виљуша	Гојко - зидар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
5	Антић Јованка	20.1.1929.	Јунковци	Боривоје - бравар	1940/ 1941	1943/ 1944			Први пут напустила школу 1.3.1942., а коначно 31.10.1943.
6	Арнаутовић Сретен	31.10.1930.	Катрга	Десимир - земљорадник	1942/ 1943				
7	Арсенијевић Сибинка	30.10.1932.	Врчани	Константин	1944/ 1945				Није полагала поправни
8	Аћимовић Лука	11.1.1931.	Потоци (Б и Х)	Данило - железничар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
9	Ацемовић Грујица	28.5.1932.	Д. Горевница	Богољуб - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
10	Ацемовић Душан	30.10.1933.	Д. Горевница	Станимир - земљорадник	1944 / 1945				
11	Ацемовић Милић	2.4.1930.	Д. Горевница	Богољуб - земљорадник	1942/ 1943				
12	Бандељ Драгица	13.4.1932.	Марибор	Јосип - пензионер	1943/ 1944	1944/ 1945			
13	Бандић Драган	27.11.1932.	Вишеград	Михаило - претоваривач кола		1943/ 1944			
14	Бараћ Драгиша	23.5.1927.	Лозница (град)	Никола - обућар			1941/ 1942	1942/ 1943	
15	Бараћ Радмила	6.10.1929.	Чачак	Никола - обућар	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
16	Бахрић Драган	27.11.1932.	Вишеград	Манојло	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		Напустила школу
17	Билбија Бранислав	9.4.1929.	Београд	Љубомир - трговац	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	Напустила школу
18	Биорац Мелентије	9.9.1933.	Љубић	Милорад - земљорадник	1944/ 1945	1945/ 1946			

67 Исто као претходна фуснота (п.п. аутора).

19	Бисенић Радмила	30.9.1932.	Чачак	Исидор - железничар	1943/1944				
20	Бјелица Зора	21.6.1931.	Скопље	Ђорђе - подпоручник С.Д.С.	1943/1944	1944/1945			
21	Благојевић Добривоје	18.8.1931.	Г. Горевница	Мијодраг - земљорадник	1943/1944	1944/1945	1945/1946		
22	Благојевић Радојко	4.1.1931.	Пухово	Војислав - земљорадник	1944/1945				
23	Богдановић Радислав	15.1.1932.	Чачак	Богдан - скретничар	1943/1944				Избачен из школе 1.2.1944.
24	Богдановић Радослав	12.1.1932.	Машево (Крушевац)	Милка - домаћица	1943/1944				
25	Богошевић Милош	17.8.1928.	Чачак	Тодор – служитељ	1939/1940	1940/1941	1942/1943	1943/1944	Напустио школу 31.5.1944.
26	Божанић Богдан	12.3.1929.	Јариње	Лазар - надзорник на железници	1939/1940	1940/1941	1942/1943	1943/1944	
27	Божанић Радомир	7.7.1932.	Сараново	Лазар - надзорник пруге	1943/1944				Исписан 7.3.1945.
28	Божић Миладинка	8.5.1933.	Трбушани	Драгољуб - земљорадник	1943/1944	1944/1945			
29	Божић Милорад	19.10.1931.	Чачак	Мирослав - фризер	1942/1943	1943/1944	1944/1945	1945/1946	
30	Бојанић Мирко	10.11.1930.	Бијело Поље	Лука - железничар	1942/1943	1943/1944	1944/1945		
31	Бојовић Душанка	3.12.1928.	Љубић	Богољуб – радник фабрике хартије	1939/1940	1940/1941	1941/1942	1942/1943	
32	Брковић Радич	30.9.1930.	Трбушани	Павле - земљорадник	1942/1943	1943/1944			Искључен из школе 4.12.1943
33	Брковић Ружица	21.11.1932.	Трбушани	Љубиша	1943/1944	1944/1945			
34	Броћић Полексија	12.6.1931.	Љубић	Миладин - бивши трговац	1941/1942	1942/1943	1943/1944	1944/1945	
35	Броћић Ружица	31.7.1929.	Љубић	Миладин - бивши кафеџија	1940/1941	1941/1942	1942/1943	1943/1944	Напустила школу
36	Броћић Станојла	24.11.1931.	Гуча	Живан - поткивач	1942/1943	1943/1944	1944/1945		
37	Бугарчић Милутин	25.4.1926.	Чачак	Драгутин – трговац	1939/1940				Наоустио школу 2.12.1939.
38	Валента Мирослава	23.4.1928.	Усори (Б и Х)	Рудолф - машиниста	1940/1941	1941/1942			
39	Василић Миодраг	12.5.1929.	Чачак	Славко - земљорадник	1940/1941	1941/1942	1942/1943	1943/1944	
40	Васовић Радмила	5.1.1933.	Гуча	Ђорђе - земљорадник	1943/1944	1944/1945	1945/1946		
41	Васовић Рајко	24.8.1931.	Граб	Владислав - земљорадник	1943/1944	1944/1945			
42	Вељовић Живорад	30.6.1929.	Сјеница	Сретко - чиновник			1943/1944		
43	Весић Драган	5.8.1931.	Чачак	Павле - бивши железничар	1942/1943				Напустио школу 9.11.1942.

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

44	Видојевић Радиша	6.10.1931.	Катрга	Предислав - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944			
45	Винић Љубинка	14.12.1931.	Заблаће	Живота - земљорадник		1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
46	Виторовић Милорад	4.1.1931.	Чачак	Добривоје	1943/ 1944				
47	Војиновић Софија	9.8.1931.	Д. Горевница	Милијан	1944/ 1945				
48	Волић Даница	14.1.1931.	Чачак	Станимирка - домаћица	1943/ 1944	1944/ 1945			
49	Вранешевић Надежда	24.8.1927.	Чачак	Тадија – служитељ	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
50	Вујић Димитрије	18.2.1928.	Брусница	Милан – земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
51	Вујовић Анђелија	15.10.1929.	Смиљевац	Добривоје - поштански служитељ	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
52	Вујовић Бранислав	31.8.1931.	Љубић	Радош - чиновник	1943/ 1944	1944/ 1945			
53	Вујовић Драгослав	4.11.1932.	Трнава	Михаило - земљорадник	1944/ 1945				
54	Вујовић Милан	17.9.1930.	Мрчајевци	Христивоје - бачвар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
55	Вујовић Радовин	13.11.1931.	Љубић	Радош - чиновник	1943/ 1944	1944/ 1945			
56	Вујовић Радослав	23.10.1928.	Љубић	Вукашин – пекар	1939/ 1940	1940/ 1941	1942/ 1943	1943/ 1944	
57	Вуковић Лепосава	20.4.1932.	Дружетићи	Милета - радник	1943/ 1944	1944/ 1945			
58	Вуксановић Милојко	24.10.1927.	Бечањ	Драгослав - земљорадник				1942/ 1943	
59	Вучетић Драгиша	29.5.1931.	Зеоке	Милољуб - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
60	Вучетић Милан	18.8.1927.	Чачак	Илија – архивар	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
61	Гавриловић Бранка	18.5.1931.	Ваљево	Милорад - лимар	1943/ 1944	1944/ 1945			
62	Гавриловић Лазар	30.4.1930.	Гуча	Драгомир	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
63	Гавриловић Мирослав	28.8.1931.	Видова	Здравко - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
64	Ганчић Миливоје	28.2.1931.	Чачак	Александар - возовођа	1942/ 1943		1944/ 1945		
65	Гаћић Нада	6.6.1927.	Мостар	Михо - железничар				1942/ 1943	
66	Гаћић Недељко	1.11.1931.	Мостар	Михо - железничар	1944/ 1945				
67	Гашић Василија	1.2.1928.	Вишеград	Ђорђе - железнички чиновник			1942/ 1943	1943/ 1944	Умрла 8.5.1944.
68	Гашић Ксенија	13.3.1930.	Сарајево	Ђорђе - железнички чиновник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
69	Глишић Станија	29.1.1930.	Прељина	Богољуб Бојовић - столар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		

70	Гојковић Миодраг	25.5.1926.	Чачак	Милун	1939/ 1940				Напустио школу 21.3.1940.
71	Грујанац Сретен	17.9.1930.	Језевица	Радоје - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			Напустио школу
72	Грујин Стеван	21.6.1931.	Војка (Срем)	Никола - железничар	1943/ 1944	1944/ 1945			Отселио се у Нови Сад
73	Дабовић Станислав	4.10.1931.	Чачак	Живорад - пекар	1942/ 1943	1943/ 1944			
74	Давидовић Драгослав	16.4.1931.	Лисице	Обрад - земљорадник	1944/ 1945				
75	Давидовић Жарко	13.9.1932.	Заблаће	Љубомир - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
76	Давидовић Љубомир	15.1.1932.	Лисице	Борисав - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
77	Давидовић Милољуб	18.1.1931.	Заблаће	Љубомир - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
78	Давидовић Милутин	15.11.1928.	Лисице	Обрад - земљорадник			1943/ 1944	1944/ 1945	
79	Давидовић Надежда	26.4.1931.	Гуча	Будимир - пензионер	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
80	Давидовић Радоје	21.3.1929.	Лисице	Борисав - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
81	Даниловић Јован	1.11.1930.	Д. Краварица	Душан - земљорадник	1942/ 1943				
82	Даниловић Милош	18.9.1930.	Г. Краварица	Владимир - земљорадник	1941/ 1942				Напустио школу 1.5.1942.
83	Даниловић Срећко	18.9.1930.	Г. Краварица	Владимир - земљорадник	1941/ 1942				Напустио школу 1.5.1942.
84	Дашић Војимир	10-4.1928.	Бресница	Вујица – служител	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
85	Димитријевић Томо	18.8.1931.	Сарајево	Тома - железнички чиновник	1943/ 1944	1944/ 1945			
86	Добријевић Милева	7.8.1931.	Чантовир (Војводина)	Данило - лојач железничар	1943/ 1944				Отселила се у Суботицу.
87	Домановић Надежда	23.9.1932.	Љубић	Миломир - абација	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
88	Достанић Петар	29.6.1931.	Брђани	Чедомир - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
89	Драгићевић Велимир	9.5.1929.	Струга (Македонија)	Милан - пензионер	1942/ 1943				Искључен из школе 2.3.1943
90	Драгићевић Љубица	29.12.1929.	Чачак	Срећко - земљорадник	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
91	Драговић Душанка	5.11.1926.	Рогача	Драгољуб – жељезничар	1939/ 1940	1940/ 1941	1942/ 1943	1943/ 1944	
92	Драгојловић Милан	3.11.1925.	Даросава	Душан - возовођа	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
93	Драгојловић Милена	30.5.1929.	Младеновац	Душан - возовођа	1941/ 1942				Напустила школу 1.5.1942.
94	Драгутиновић Димитрије	5.8.1927.	Атеница	Тихомир - земљорадник	1939/ 1940				

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

95	Драшковић Даница	18.3.1929.	Чачак	Стојан - опанчар	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
96	Драшковић Јелена	29.9.1931.	Чачак	Стојан - опанчар	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
97	Дуњић Ружа	20.11.1931.	Гуча	Славомир - кројач	1943/ 1944	1944/ 1945			
98	Бокић Радослав	31.8.1928.	Атеница	Петар - служитељ	1939/ 1940				Није пријавио поправни
99	Боковић Миленко	11.12.1929.	Чачак	Добривоје	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
100	Боковић Смиљна	9.6.1933.	Мрчајевци	Миљивоје - кап- лар С.Д.С.	1944/ 1945				
101	Борђевић Десанка	20.5.1933.	Чачак	Љубица	1944/ 1945				
102	Борђевић Душанка	13.8.1932	Теочин	Михаило - поткивач	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
103	Борђевић Душанка	19.6.1933.	Чачак	Десмир - келнер	1944/ 1945				
104	Борђевић Зорка	19.5.1931.	Чачак	Владимир	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
105	Борђевић Павле	5.4.1932.	Трбушани	Радос - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
106	Бурђевић Драгомир	10.10.1929.	Ба	Обрен - земљорадник	1940/ 1941				
107	Буровић Градимир	3.4.1928.	Атеница	Вучић - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941			Напустио школу 13.5.1941.
108	Егић Момчило	1.4.1931.	Београд	Никола	1943/ 1944				
109	Живковић Видоје	11.10.1933.	Трнава	Бранко - земљорадник	1944/ 1945				
110	Жунић Живорад	11.2.1930.	Хоргош	Милисав - скретничар	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
111	Жунић Недељко	22.2.1932.	Хоргош	Милисав - скретничар	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
112	Загојац Миљивоје	24.1.1931.	Анић (Б и Х)	Јово - порески извршитељ	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
113	Згурић Мирјана	13.3.1927.	Пожаревац	Јосип - банкарски чиновник			1941/ 1942	1942/ 1943	
114	Зимоњић Живко	25.2.1930.	Горачићи	Војислав - почивши	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
115	Златић Жарко	20.8.1932.	Крива река	Милисав - машиниста	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
116	Ивартник Јозефа	21.4.1928.	Шостањ (Словенија)	Павел - машинбравар	1939/ 1940				
117	Иконић Велика	9.10.1932.	Бресница	Љубинко	1944/ 1945				
118	Илић Илија	12.9.1928.	Атеница	Велимир - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
119	Илић Јулија	5.10.1929.	Чачак	Мутавић Драган - шустер	1942/ 1943				
120	Исаиловић Радмила	11.7.1932.	Скопље	Антоније - пензионер	1944/ 1945				

121	Јаковљевић Милојка	26.1.1929.	Љубић	Миленко - земљорадник	1940/ 1941				Напустила школу 13.5.1941.
122	Јањић Ранко	29.3.1931.	Слипчићи (Б и Х)	Манојло - железничар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
123	Јаћимовић Милојко	1.4.1931.	Пожега	Сретен - бравар	1942/ 1943	1943/ 1944		1945/ 1946	
124	Јелић Драгутин	15.9.1932.	Чачак	Миленко - трговац	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
125	Јелушић Анрија	4.11.1930.	Јездина	Љубиша - земљорадник	1942/ 1943				Напустио школу 1.6.1943.
126	Јелушић Момчило	17.8.1931.	Атеница	Обрад - земљорадник	1942/ 1943				Није полагао поправни
127	Јестровић Александар	22.6.1933.	Љубић	Бошко - земљорадник	1944/ 1945				Преминуо 2.4.1945
128	Јефтовић Фрања	29.7.1927.	Рајтерн (Немачка)	Будимир - земљорадник	1940/ 1941				
129	Јовановић Братислав	19.11.1930.	Придворица	Ђурђе - земљорадник	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
130	Јовановић Добрила	4.10.1930.	Чачак	Љубомир - столарски радник	1942/ 1943				Напустила школу 4.12.1942.
131	Јовановић Миломир	24.1.1927	Придворица	Рајко - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
132	Јовановић Мирослав	21.9.1932.	Коњевићи	Стеван - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
133	Јовановић Никола	26.4.1931.	Придворица	Савко - покојни	1943/ 1944	1944/ 1945			
134	Јовановић Првослав	21.9.1932.	Коњевићи	Стеван - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
135	Јовановић Светолик	22.9.1932.	Коњевићи	Ђурђе - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
136	Јовичић Мирко	24.5.1931.	Бечањ	Гвозден - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
137	Јокић Даница	16.8.1927.	Београд	Радисав - службеник дирекција пошта			1941/ 1942	1942/ 1943	Отселила се у ужичку Пожегу
138	Југовић Милутин	24.2.1932.	Г. Горевница	Мирослав	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
139	Киковић Кринка	22.1.1929.	Балуга (Трнавска)	Саво - радник у фабрици	1942/ 1943				Напустила школу 1.2.1943.
140	Кнежевић Радослав	30.3.1932.	Брђани	Драгомир - колар	1943/ 1944				Избачен из школе 1.2.1944.
141	Ковачевић Милић	15.2.1931.	Ргари	Видоје - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
142	Ковачевић Радисав	5.9.1930.	Дучаловићи	Глигорје - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
143	Колаковић Миле	18.4.1927.	Чачак	Миљан	1939/ 1940				Напустио школу 4.4.1940.
144	Кољајић Љубивоје	27.6.1931.	Брђани	Раденко - земљорадник	1942/ 1943				

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

145	Костић Душанка	22.7.1928.	Чачак	Тихомир - радник у пивари	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
146	Костић Нада	30.8.1931.	Битољ (Македонија)	Миленко - мајор	1942/ 1943				Напустила школу 9.11.1942.
147	Кочевар Фрањо	16.9.1927.	Средишче (Словенија)	Френо			1941/ 1942	1942/ 1943	
148	Кривокућа Арсеније	2.8.1931.	Смиљево	Владимир - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
149	Кривокућа Добривоје	11.9.1927.	Смиљевац	Средоје - земљорадник	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
150	Крстовић Милица	21.2.1931.	Трбушани	Миливоје - земљорадник	1943/ 1944				
151	Крунић Драгојла	27.6.1928.	Сјеница	Драгић - бивши чиновник		1940/ 1941	1941/ 1942		Отселила се у Краљево 9.5.1942.
152	Кузмановић Миленко				1944/ 1945				
153	Кузмановић Предраг	18.10.1933.	Трнава	Миленко - земљорадник	1944/ 1945				
154	Куловић Ненад	31.5.1930.	Чачак	Радојица - столар	1941/ 1942				
155	Курђубић Прибислав	12.10.1928.	Чачак	Милан - радник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
156	Куловац Даница	22.9.1925.	Мостар	Јово - железничар				1942/ 1943	
157	Лазаревић Драган	5.5.1929.	Мршинци	Радосав - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
158	Лазовић Драгољуб	29.8.1931.	Лозница	Срећко - машинбравар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
159	Лазовић Драгутин	26.1.1928.	Јездина	Радомир - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
160	Лазовић Олга	17.9.1928.	Чачак	Велисав - гостиничар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
161	Лазовић Радослав	11.5.1931.	Лозница	Велисав - земљорадник	1942/ 1943				
162	Лепосавић Момчило	14.12.1930.	Мојсиње	Милија - чиновник Народне банке	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
163	Лојбербек Бела	25.2.1928.	Суботица	Фрањо - кожарски пословођа	1940/ 1941				Напустио школу 26.3.1941. Преселио се у Суботицу.
164	Лончар Бранко	7.9.1930.	Рудница	Драго - зидар	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944		Преселио се у Пожаревац 1.10.1943.
165	Лукић Мирослав	25.8.1930.	Мојсиње	Милош - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
166	Лучић Александар	12.6.1931.	Кулиновци	Будимир - земљорадник	1944/ 1945				
167	Љубенко Радмила	20.6.1931.	Сјетлина (Хрватска)	Тодор - железничар	1944/ 1945				

168	Љубенковић Радојка	25.4.1930.	Сарајево	Стеван	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		Напустила школу
169	Маринковић Миодраг	8.11.1926.	Мојсиње	Славко - трговац	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
170	Марисављевић Мирослав	5.3.1931.	Чачак	Тихомир - кондуктер	1943/ 1944				
171	Марковић Милан	17.8.1930.	Рудник	Вељко - земљорадник			1944/ 1945		
172	Марковић Милован	29.9.1930.	Горачићи	Радоња - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
173	Матовић Душан	31.10.1932.	Чачак	Глигорје - трговац	1943/ 1944	1945/ 1946	1945/ 1946		
174	Матовић Душан	6.3.1931.	Кремна	Светислав - скретничар железничар	1943/ 1944	1945/ 1946			
175	Матовић Олга	18.1.1930.	Д. Горевница	Милинко - земљорадник	1940/ 1941				Напустила школу 13.5.1941.
176	Матовић Тимотије	27.9.1931.	Д. Горевница	Милинка - земљорадник	1943/ 1944				
177	Мацаревић Владимир	20.2.1927.	Жаочани	Милорад – пензионер	1939/ 1940				
178	Милекић Светомир	25.12.1931.	Д. Краварица	Антоније - земљорадник	1942/ 1943				
179	Миленковић Војислав	26.1.1933.	Скопље	Љубомир - радник	1944/ 1945				Није пријавио поправни
180	Миленковић Милан	17.1.1931.	Скопље	Љубомир	1943/ 1944	1944/ 1945			
181	Миљинковић Младомир	30.8.1928.	Марковица	Ранко - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
182	Миловановић Богдан	4.4.1931.	Бресница	Величко - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
183	Миловановић Вера	9.12.1932.	Д. Горевница	Милутин - земљорадник	1944/ 1945				
184	Миловановић Драгослав	29.10.1932.	Бресница	Радисав - земљорадник	1944/ 1945				
185	Милорадовић Анка	23.3.1930.	Лозница	Милосав - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
186	Милосављевић Олга	11.6.1930.	Чачак	Милутин - почивши	1943/ 1944				Напустила школу 1.3.1944.
187	Милосављевић Сретен	2.8.1931.	Чачак	Милутин - пензионер	1942/ 1943	1943/ 1944			
188	Милошевић Драган	5.3.1929.	Чачак	Живојин – столар	1940/ 1941				Исписан 29.11.1940.
189	Милошевић Здравко	12.2.1933.	Кулиновци	Милан	1944/ 1945				
190	Митровић Живорад	20.2.1930.	Љубић	Павле - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942			
191	Митровић Милијана	31.3.1932.	Чачак	Милун - опанчар	1943/ 1944				
192	Митровић Надежда	22.8.1929.	Чачак	Светозар - пензионер	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

193	Митровић Срећко	9.12.1931.	Љубић	Павле - бивши трговац	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		Напустио школу јануара 1945.
194	Мићовић Александар	20.2.1928.	Риђаге	Милован - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	
195	Михаиловић Драгиша	22.12.1931.	Чачак	Велимир - служитељ Градског поглаварства	1943/ 1944	1944/ 1945			
196	Михаиловић Душан	1.10.1931.	Чачак	Милорад - зидар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
197	Михаиловић Наталија	4.7.1930.	Чачак	Милорад - зидар	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
198	Михаиловић Станица	28.10.1928.	Чачак	Милорад - зидар	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
199	Мишевић Здравко				1944/ 1945				
200	Млинарић Фрањо	10.6.1929.	Средишче (Словенија)	Фрањо - инспектор поште	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
201	Мојсиловић Иван	16.2.1930.	Мојсиње	Милић - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
202	Мојсиловић Љубиша	28.2.1932.	Чачак	Милован - ка- петан I класе у пензији	1942/ 1943				
203	Мутавић Јулија	5.10.1929.	Чачак		1942/ 1943				Напустила школу 4.12.1942.
204	Наумовић Радован	22.9.1931.	Чачак	Настас - кобасичар	1943/ 1944	1944/ 1945			
205	Неговановић Момчило	13.9.1930.	Чачак	Јован - месар	1942/ 1943	1944/ 1945			Напустио школу
206	Недовић Љубинко	1.1.1932.	Ртари	Драгић - железничар	1942/ 1943				
207	Недовић Ратко	20.7.1932.	Имотско	Михаило	1944/ 1945	1945/ 1946			
208	Никодијевић Драгољуб	4.3.1930.	Бабайћ (Љиг)	Милан - чиновник	1942/ 1943				
209	Николић Драгица	5.5.1929.	Зеоке	Миодраг - лабо- ранр Х.З.Б			1943/ 1944	1944/ 1945	
210	Николић Кринка	22.1.1929	Трнавска Балуга	Саво - радник	1942/ 1943				
211	Николић Миломир	22.1.1930.	Г. Милановац	Живота - трговац	1943/ 1944	1944/ 1945			
212	Николић Милутин	10.11.1929.	Љубић	Јарослав - бравар	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
213	Николић Радмила	20.4.1929.	Г. Милановац	Живота	1940/ 1941	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
214	Николић Слободан	2.10.1931.	Чачак	Милош - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
215	Николић Србољуб	3.6.1932.	Чачак	Средоје	1943/ 1944	1944/ 1945			
216	Новаковић Божидар	6.1.1931.	Рача Крагујевачка	Грујица - пољопривредни чиновник	1942/ 1943	1943/ 1944			

217	Новаковић Живорад	18.8.1929.	Чачак	Драгутин - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
218	Новаковић Михаило	27.8.1929.	Д. Горевница	Милорад - земљорадник	1942/ 1943				Напустио школу 4.2.1943.
219	Новитовић Милан	21.2.1928.	Гуча	Коста - бивши пекар			1943/ 1944	1944/ 1945	
220	Обрадовић Исидор	6.7.1933.	Пријевор	Милорад	1944/ 1945				
221	Обрадовић Радојко						1945/ 1946		
222	Обреновић Пауна	1.7.1929.	Марковица	Драгутин - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
223	Павић Миладин	12.3.1931.	Катрга	Милека - земљорадник	1942/ 1943				
224	Павић Милка	22.2.1932.	Катрга	Радисав - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
225	Павић Петар	2.3.1931.	Катрга	Милан - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
226	Павићевић Стеван			поч. [ившег] Симе – радник	1939/ 1940				
227	Павловић Босилка	5.4.1933.	Трбушани	Веселин - земљорадник	1944/ 1945				
228	Павловић Изабела	3.5.1930.	Чачак	Милош - бравар	1942/ 1943	1943/ 1944	1945/ 1946		
229	Павловић Милорад	28.8.1929.	Чачак	Милош - бравар	1940/ 1941	1941/ 1942			
230	Павловић Младен	7.8.1931.	Д. Трепча	Милован - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
231	Павловић Петар	22.8.1933.	Чачак	Милош - бравар	1944/ 1945				
232	Павловић Савка	11.12.1931.	Чачак	Милош - бравар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
233	Пајевић Милија	13.11.1929.	Слатина	Петар - државни путар	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943		Напустио школу 1.3.1943.
234	Панић Михаило	14.1.1932.	Трбушани	Миленко - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
235	Пантовић Властимир	15.7.1931.	Чачак	Драгољуб - каменорезац	1942/ 1943				Напустио школу 2.4.1943.
236	Пантовић Војин	1.9.1930.	Крушевац	Петроније - железничар у пензији		1944/ 1945			
237	Пантовић Пуниша	19.5.1932.	Чачак	Жарко - берберин	1943/ 1944	1944/ 1945			Напустио школу
238	Пауновић Крсман	2.2.1929.	Брезова	Добривоје - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
239	Перковић Александар	31.5.1930	Чачак	Драгољуб	1942/ 1943				Није се пријавио за поправни
240	Перковић Анка	24.6.1931.	Чачак	Драгољуб	1942/ 1943				Није се пријавио за поправни
241	Петковић Бранислава	16.8.1928	Чачак	Милосав – земљорадник	1939/ 1940				

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

242	Петровић Војин	23.10.1929.	Горачићи	Обрен - земљорадник		1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
243	Петровић Милорад	4.5.1927.	Лајковац	Миодраг - кафеџија			1941/ 1942	1942/ 1943	
244	Петровић Настас	27.9.1928.	Косовица	Вучета - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942			
245	Петронијевић Звонимир	10.9.1928.	Атеница	Милош - тежак	1940/ 1941	1941/ 1942			Исписан 1.3.1942.
246	Петронијевић Милка	13.07.1927.	Риђаге	Радослав - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1942/ 1943	1943/ 1944	
247	Поледица Драгица				1944/ 1945				
248	Поледица Славко	29.6.1933.	Суботица	Милорад - стра- жар С.Д.С.	1944/ 1945				
249	Поњавић - Обрадовић Радојко	2.9.1932.	Ракова	Драгослав - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
250	Поповић Велисав	5.10.1930.	Чачак	Драгомир - почивши	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
251	Поповић Зорка	10.11.1933.	Станчићи	Милосав - земљорадник	1944/ 1945				
252	Поповић Предраг	25.10.1932.	Тијање	Стеван - свештеник	1943/ 1944				
253	Поповић Томислав	22.2.1933.	Дучаловићи	Томо - почивши	1944/ 1945				
254	Попсавић Миодраг	25.4.1931.	Љубић	Момчило - благајник пореске управе	1942/ 1943				Није полагао поправни
255	Пропадало Живојин	5.1.1929.	Добрн (Б и Х)	Јово - пензионер	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	Напустио школу 31.5.1944.
256	Протић Јован	21.3.1931.	Београд	Ристо - пензионер	1942/ 1943	1943/ 1944			Напустио школу 25.1.1944.
257	Пузовић Боривоје	17.4.1931.	Ужице	Миљивоје - железничар	1942/ 1943				Није се пријавио за поправни
258	Пучић Александар					1945/ 1946			
259	Радивојевић Љубомир	14.1.1932.	Пријевор	Драгић - болничар	1942/ 1943				Напустио школу 27.6.1943.
260	Радивојчевић Илија	31.5.1927.	Чачак	Тодор - бивши кафеџија	1940/ 1941	1941/ 1942			
261	Радивојчевић Љубиша	15.10.1931.	Чачак	Тодор - бивши кафеџија	1944/ 1945				
262	Радичевић Димитрије	13.6.1926.	Чачак	Давид - покојни	1939/ 1940				Напустио школу 30.11.1939.
263	Радичевић Миленко	13.6.1928.	Рача Крагујевачка	Риста - пензионер	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	
264	Радовановић Љубиша	29.7.1933.	Риђаге	Радомир - земљорадник	1944/ 1945				
265	Радовић Владан	27.3.1929.	Љубић	Вук - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
266	Радовић Душан	4.12.1928.	Чајниче	Захарија - трговац		1944/ 1945			

267	Радовић Светомир	12.8.1930.	Хоћевина (Црна Гора)	Голуб - учитељ	1943/ 1944	1944/ 1945			
268	Радојковић Радомир	19.10.1929.	Јездина	Чедомир - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942			
269	Радуловић Миленко	7.8.1930.	Коњевићи	Благомир - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
270	Рајић Танаско	25.4.1931.	Чачак	Александар - трговац	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
271	Рајчевић Милан	21.10.1928.	Алипашин Мост	Владимир - виши контролор пошта			1941/ 1942	1942/ 1943	
272	Ракић Олга	30.12.1928.	Чачак	Јован - шпедитериста	1940/ 1941	1941/ 1942			Умрла 7.2.1942.
273	Ракочевић Мара	24.8.1930.	Пљевља	Машан - поли- цијски писар у пензији	1942/ 1943				Напустила школу 4.12.1942.
274	Ранчић Александар				1944/ 1945				
275	Ранчић Драгослав	3.4.1932.	Чачак	Александар - железничар возовођа	1944/ 1945				
276	Ранчић Миливоје	28.2.1931.	Чачак	Александар - возовођа	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
277	Ранчић Ружа	2.6.1933.	Чачак	Александар - железничар возовођа	1944/ 1945				
278	Ратковић Милован	14.7.1929.	Бечањ	Благомир - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	
279	Ратковић Радивоје	19.11.1928.	Бечањ	Живко - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
280	Рафаиловић Живојин	7.7.1927.	Атеница	Стеван - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
281	Рафаиловић Олга	29.11.1928.	Атеница	Стеван - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
282	Раца Јован	22.10.1930.	Скопље	Ђура - кондуктер	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
283	Рашковић Милован	14.7.1929.	Бечањ	Благомир - земљорадник			1943/ 1944		
284	Ристановић Љубинко	21.6.1932	Ракова	Милинко - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
285	Ристовић Момчило	26.8.1932.	Видова	Милојко	1943/ 1944	1944/ 1945			
286	Ровшек Ивана	24.1.1931.	Креснице (Словенија)	Иван - столар	1944/ 1945				
287	Ружић Блажмир	22.4.1929.	Негришори	Душан - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
288	Савић Јефрем	25.8.1931.	Брђани	Љубиша - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
289	Савић Ранко	13.12.1931.	Брђани	Драгомир - земљорадник	1942/ 1943				
290	Савић Слободан	27.4.1930.	Брђани	Тихомир - земљорадник	1944/ 1945				
291	Савовић Драгутин	21.3.1933.	Чачак	Миодраг - магаџински радник	1944/ 1945				

Државна мешовита Грађанска школа Чачак

292	Савовић Милутин	2.11.1931.	Јездина	Љубиша - земљорадник	1942/ 1943				
293	Секулић Надежда	9.5.1926.	Суботица	Стојан - железнички чиновник			1942/ 1943	1943/ 1944	
294	Симеуновић Момир	14.7.1928.	Агеница	Душан - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	
295	Симић Божидар	2.1.1929.	Фојница (Б и Х)	Драгутин - жандармеријски наредник	1942/ 1943	1943/ 1944			
296	Симовић Милена	9.8.1933.	Драгојевац	Светолик - земљорадник	1944/ 1945				
297	Симовић Радоје	23.9.1931.	Лозница	Славомир - земљорадник	1942/ 1943				
298	Симовић С. Радослав	14.9.1929.	Јездина	Славомир - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
299	Сладић Димитрије	8.11.1932.	Пучишће	Ђуро - наредник	1943/ 1944	1944/ 1945			
300	Сокић Миодраг	13.6.1929.	Бресница	Драгољуб - земљорадник	1944/ 1945				
301	Сокић Раденко	24.10.1930.	Бресница	Драгољуб - земљорадник	1944/ 1945				
302	Спасић Светислав	10.2.1933.	Урошевац	Станоје - железничар у пензији	1944/ 1945	1945/ 1946			
303	Спасојевић Борка	14.10.1933.	Призрен	Здравко - жандармеријски наредник	1944/ 1945				
304	Спасојевић Радојко	13.10.1933.	Бресница	Радован - земљорадник	1944/ 1945				
305	Средојевић Милорад	20.7.1931.	Чачак	Мијалко - земљорадник	1944/ 1945	1945/ 1946			
306	Станисављевић Меланија	30.3.1929.	Травник	Владимир - надзорник магацина		1940/ 1941			
307	Станковић Загорка	30.4.1934.	Сарајево	Душан - наредник СДС	1944/ 1945				Напустила школу
308	Станковић Радмила	23.9.1932.	Чачак	Јован - пензионер	1944/ 1945				
309	Станковић Страхиња	3.10.1928.	Придворица	Борисав - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942			Исписан 2.5.1942.
310	Станојевић Василије	22.9.1933.	Чачак	Милета	1944/ 1945				
311	Станојевић Марко	10.9.1932.	Чачак	Милан - кафеџија	1943/ 1944				
312	Станојевић Срећко	13.5.1931.	Г. Крварница	Добровоје - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
313	Стевановић Драгомир	11.3.1929.	Г. Треча	Војимир - земљорадник	1940/ 1941				
314	Стевановић Милан	28.2.1932.	Чачак	Милован - машиновођа	1943/ 1944	1944/ 1945			
315	Стевановић Милица	5.11.1933.	Чачак	Стеван	1944/ 1945				
316	Стевановић Радиша	31.8.1930.	Љубић	Милутин	1943/ 1944				

317	Стефановић Љубинка	27.3.1927.	Чачак	Милоје – пензионер	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	
318	Стефановић Милош	фебруар 1932.	Чачак	Милован - бивши трговац	1944/ 1945				
319	Стефановић Михаило	30.4.1927.	Бечањ	Андрија - земљорадник	1939/ 1940	1940/ 1941	1941/ 1942	1943/ 1944	
320	Стефановић Радиша	31.8.1930.	Љубић	Милутин - земљорадник		1944/ 1945			
321	Стојановић Гроздана	7.4.1932.	Пепељевац (Ваљево)	Иван - земљорадник	1943/ 1944				Отселила се у Лазаревац 25.11.1943.
322	Стојановић Ружица	5.1.1932.	Чачак	Александар - шпедитериста	1943/ 1944	1944/ 1945			Није полагала поправни
323	Стојимировић Сибинка	18.9.1929.	Рупље (Власотинце)	Велимир - предузимач	1943/ 1944				Први пут I разред уписала је школске 1942/ 1943, а напустила га 4.12.1942. Напустила школу 1.3.1944.
324	Стојковић Симон	10.11.1913.	Бранковци (Босилеград)	Пена - земљорадник				1943/ 1944	
325	Стокић Даница	22.4.1933.	Чачак	Никола - кожар	1944/ 1945				
326	Стокић Мирослав	13.3.1930.	Београд	кожар	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
327	Стокић Мирослава	1.1.1932.	Чачак	Никола - кожар	1943/ 1944	1944/ 1945			
328	Стричевић Србољуб		Србобран	Сава - земљорадник		1940/ 1941			
329	Тодоровић Љиљана	13.7.1933.	Београд	Бранислав - чиновник пореске управе	1944/ 1945				
330	Тодоровић Милета	14.1.1932.	Г. Горевница	Петар - земљорадник	1944/ 1945	1945/ 1946			
331	Тодоровић Оливера	7.6.1931.	Ваљево	Бранислав - порески чиновник	1941/ 1942				
332	Тодоровић Тодор			Милош – бравар	1939/ 1940				
333	Толић Мирјана	24.9.1929.	Ковачица	Владимир - старешина среског суда	1940/ 1941				
334	Томашевић Андрија	17.3.1930.	Д. Краварица	Живојин - земљорадник	1943/ 1944	1944/ 1945			
335	Томашевић Драгомир	9.3.1931.	Чачак	Периша - кафеџија	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
336	Томашевић Никола	24.1.1931.	Лозница	Миливоје - електричар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		

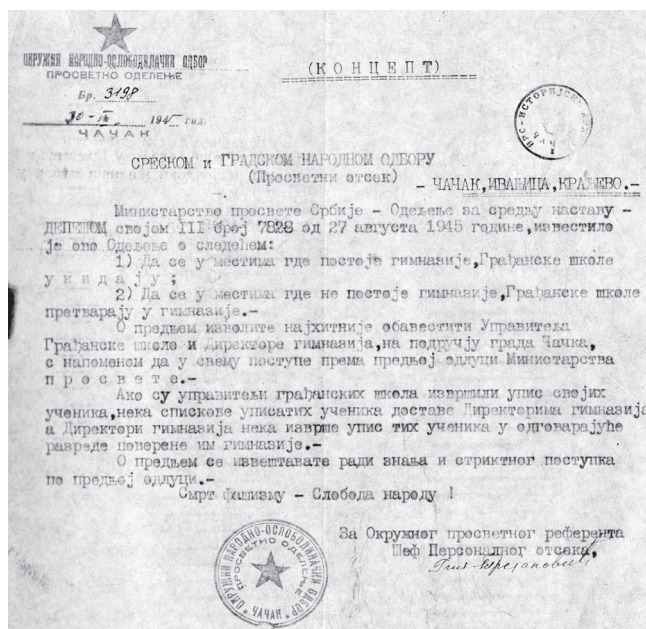
Државна мешовита Грађанска школа Чачак

337	Топаловић Бранко	1.9.1931.	Негришори	Тихомир - земљорадник		1943/ 1944	1944/ 1945		
338	Тошић Добривоје	28.5.1926.	Ковиље	Саватије - земљорадник			1941/ 1942	1942/ 1943	Пребачен у Грађанску школу у Ивањици 9.2.1943.
339	Трифунковић Добривоје	31.1.1932.	Речице (Пожега)	Милош - земљорадник	1943/ 1944				
340	Галовић Милисав	14.8.1928.	Бељина	Драгиша - земљорадник	1940/ 1941	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	
341	Берамилац Жарко	5.5.1930.	Чачак	Станимир - зидар	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
342	Берамилац Петар	10.5.1928.	Чачак	Драгослав - државни мајстор	1941/ 1942				
343	Бетеновић Растко	19.11.1930.	Смиљевац	Сибин	1944/ 1945				
344	Босић Слободан	4.4.1927.	Чачак	Живојин – столар	1939/ 1940				Понављао разред
345	Урошевић Вукоман	6.1.1933.	Станчићи	Ђорђе - земљорадник	1944/ 1945				
346	Ускоковић Момчило	30.5.1931.	Павлица	Никола - грађевинско надзорник	1943/ 1944	1944/ 1945			Напустио школу
347	Хрњак Драгомир	11.10.1930.	Краљево	Никола - шофер	1943/ 1944	1944/ 1945			
348	Царевић Јездимир	21.9.1931.	Горачићи	Миленко - земљорадник	1944/ 1945	1945/ 1946			
349	Цветић Милан	9.5.1930.	Д. Трпача	Велимир - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
350	Цветић Милоје	25.6.1930.	Јездина	Милош - земљорадник	1941/ 1942	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	
351	Цветић Рајко	24.7.1933.	Јездина	Милисав	1944/ 1945				
352	Цвијовић Надежда	25.11.1929.	Чачак	Арсеније - трговац	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		
353	Цогољевић Милица	5.7.1931.	Чачак	Вељко - трговац	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946		
354	Чакановић Славко	5.5.1930.	Катрга	Милан - земљорадник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	
355	Чекеревац Славољуб	27.1.1929.	Г. Милановац	Коста - кафеџија	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945		Први раз- ред уписао школске 1940/ 1941, а напустио 13.5.1941. Поново уписао први раз- ред школ- ске 1942/ 1943.
356	Чокић Десанка	31.8.1928.	Младеновац	Милосав – железничар	1939/ 1940	1940/ 1941			Напустила школу 13.5.1941.

357	Чуровић Душанка	23.1.1927.	Пљевља	Блажо - порезник	1939/ 1940				
358	Шапоњић Љубица	17.7.1930.	Чачак	Недељко - столар	1943/ 1944				Напустила школу 1.3.1944.
359	Шипетић Божана	18.12.1930.	Чачак	Алекса - казаница	1943/ 1944				Напустила школу 1.3.1944.
360	Шипетић Миладин	24.4.1928.	Чачак	Велисав - земљорадник	1939/ 1940	1941/ 1942	1943/ 1944	1944/ 1945	Напустио школу 31.10.1940., а поново уписао II разред школске 1943/ 1944.
361	Шипчић Радмила	26.3.1931.	Приштина	Саво - жандармеријски капетан у пензији	1942/ 1943	1943/ 1944			
362	Шутић Родољуб	18.11.1930.	Пријевор	Благоје - земљорадник	1941/ 1942				Напустио школу 1.5.1942.
363	Шушић Надежда	20.7.1931.	Боготовац	Душан - радник	1942/ 1943	1943/ 1944	1944/ 1945	1945/ 1946	

Документ 4

Одлука о укидању Грађанских школа

[МИАЧ, ОНО Чачак, К-22, ф. 30/ 45, док. 3189/ 45]

Резиме

Државна мешовита грађанска школа у Чачку окончала је свој рад 27. августа 1945. године након шест година постојања. Она је делила судбину свих грађанских школа у Србији. Целокупан инвентар, архива, књижница, као и део ученика и наставника, преузела је Гимназија у Чачку. Кроз њене клупе прошла су 363 ученика, којима је знање преносило 30 наставника. Она је дала шансу за стицање знања и оним ученицима који су имали нешто слабији успех у основној школи, па нису могли уписати гимназију. За све време постојања радила је у изванредно тешким условима, без сталне школске зграде, са сталним недостатком наставног кадра, учила, основног школског инвентара. Поред тога, судбина јој је наметнула и то да ради у време Другог светског рата и немачке окупације, у несигурним и тешким временима. Па ипак, она је за све то време радила, уз повремене краткотрајне прекиде, и испуњавала сврху свог оснивања и постојања – образовање, обучавање и оспособљавање кадрова за рад у индустрији и занатству. На крају, ослобођењем земље и успостављањем нове власти, након само годину дана, дошао је и њен крај. Угашена је у тренутку када су Србији били преко потребни образовани људи, а нарочито обучени и школовани кадрови за индустрију, која ће у наредним годинама доживети велику експанзију у Србији, а у неким другим деловима Југославије чак и већу.

MIROSLAV PURIĆ

COMPREHENSIVE CIVIL SCHOOL ČAČAK

Part 2

(from the school year 1942/ 43 until its closing in 1945)

Summary

The state comprehensive civil school in Čačak finished its work on 27 August 1945 after six years of existence. It cast its lot with all civil schools in Serbia. The complete inventory, archives, library as well as a part of the students and teachers were taken over by the Grammar school (Gimnazija) in Čačak.

There were 363 students and 30 teachers. The school gave an opportunity for acquiring knowledge even to the students who had had a little trouble with learning in primary school and therefore they couldn't enroll in grammar school. In the course of its existence it worked in extremely difficult conditions, without a permanent school building, with a constant lack of teachers, educational materials and basic school inventory. Besides this, it faced its fate to work during the Second World War and German occupation, in turbulent and hard times. Yet, it worked all the time, with occasional short breaks and fulfilled the cause of its foundation and existence – education, training and qualifying personnel for work in industry and handicraft trades. Finally, by liberation of the country and introduction of new authorities, only a year later, it finished its existence. It stopped working just at the moment when Serbia necessarily needed educated people, especially those who were trained and educated personnel for industry which would considerably expand in the following years in Serbia, and in some other parts of Yugoslavia the expansion was even bigger.

МАРИЈА С. КРЊАЈИЋ

Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

ЧАЧАНСКИ СРЕДЊОШКОЛЦИ НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА (1949)

АПСТРАКТ: Прва фаза изградње Новог Београда који је требало да повеже Земун са старим делом Београда трајала је од 1947. до 1950. године. Бројни чачански омладинци дали су свој допринос овој изградњи. У овом раду приказан је боравак Прве чачанске средњошколске радне бригаде „Раде Азањац“ на Новом Београду о коме сведочи Књига дневних заповести сачувана у Међуопштинском историјском архиву у Чачку.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Средњошколска омладинска радна бригада, омладинске радне акције, Нови Београд, чачански омладинци, дневне заповести.

Послератна обнова и изградња Југославије започета првом великом радном акцијом, изградњом пруге Брчко-Бановићи, настављена је следећих година. Омладина, припадници Народног фронта као и чланови других масовних друштвено-политичких организација радили су у периоду 1947-1951. на испуњавању циљева Првог петогодишњег плана. Развој тешке индустрије и изградња саобраћајница којима је требало повезати изворе сировина са индустријским центрима били су главни циљеви послератне обнове.

У 31. броју *Изворника* већ је било речи о омладинским радним акцијама, њиховом значају, циљу, као и о условима живота и рада на терену. Такође, описана је агитација међу омладином за одлазак на акцију, а било је речи и о ударништву и такмичарском духу међу бригадирима.¹ У овом раду ћемо дати приказ прве фазе изградње Новог Београда (1947-1951)² и осветлити допринос омладине Чачанског округа радовима.

Припреме за изградњу Новог Београда почеле су 1947. године исушивањем мочвара и градњом барака у којима је требало да буду смештени бригадири.

1 Марија Крњајић, „Омладина Чачанског округа на изградњи Омладинске пруге Брчко-Бановићи (1946)“, *Изворник* 31, Чачак, 2015, 189-203.

2 Друга фаза изградње започета је 1958, али у њој нису учествовале омладинске радне бригаде. Тада су углавном грађени стамбени блокови и део Новог Београда око „Фонтане“. У трећој фази изградње која је почела 1968. године поново је укључена омладина. Тада је, између осталог, изграђен аутопут кроз Београд и мост „Газела“.

Идеја је била да се повеже стари део Београда са Земуном у јединствену урбанистичку целину³. Радове на великим објектима (зграда Председништва - СИВ, хотел „Југославија“, Студентски град, КБЦ „Бежанијска коса“ најпре предвиђен за зграду Шумарског факултета, зграда Политехничке академије, зграда ЦК Народне омладине Југославије и стамбени блок у Тошином бунару - тзв. Павиљони) обављало је грађевинско предузеће „Нови Београд“ и десетине хиљада бригадира.⁴ Радови на Новом Београду завршени су 5. новембра 1950. митингом пред павиљонима Студентског града.⁵ Овим је завршена прва фаза изградње Новог Београда. На прекид радова пресудан утицај имала су дешавања настала као последица Резолуције Информбироа. Наиме, економска блокада у којој се земља нашла и сукоб са Источним блоком довела је до недостатка финансијских средстава за даље радове.

Омладина Чачанског округа учествовала је у изградњи Новог Београда у периоду 1948-1950. организована у неколико омладинских бригада. На новобеоградским градилиштима биле су Прва драгачевска ударна, Таковска бригада, Прва чачанска средњошколска бригада „Раде Азањац“ као и Друга и Трећа љубићско-трнавска бригада.

Прва омладинска драгачевска ударна бригада „Богдан Капелан“ отишла је на изградњу Новог Београда почетком априла 1948. године и провела на радовима два месеца. Понела је три пута звање ударне и носила највеће признање Главног штаба, десетодневну прелазну заставицу. Командант бригаде био је троструки ударник Стојан Божанић. Ова бригада вратила се са Новог Београда са 64 ударника, 50 похваљених омладинаца као и 90 омладинаца који ће се стручно оспособити кроз разне курсеве. По повратку са градилишта искусни бригадири требало је да буду главни носиоци радова на изградњи задружних домова.⁶

Прва таковска бригада била је на изградњи Новог Београда од почетка маја до почетка јула месеца 1948. године. Бројала је 207 бригадира смештених у насеље Бежанија. Све време боравка бригада је радила на прокопавању канала Дунав-Сава. Прва таковска вратила се са радова као два пута ударна док је 40 бригадира стекло звање ударника.⁷

3 Слободан Селинић, „Почеци социјалистичког Новог Београда. Прва фаза изградње Новог Београда 1947-1950“, *Токови историје*, 4/2007, 76; Скицу послератног Новог Београда направио је чувени српски архитекта модерне Никола Добровић (1897-1967). За ове урбанистичке концепције добио је Октобарску награду постхумно 1968. године. Био је члан САНУ и професор на Архитектонском факултету. Његово најпознатије дело је зграда Генералштаба у Београду (https://sr.wikipedia.org/sr/Никола_Добровић)

4 Сматра се да је за четири године прве фазе изградње Нови Београд градило око 142 000 бригадира (С. Селинић, *нав. дело*, 77-79).

5 С. Селинић, *исто*.

6 „Писмо омладине среза Драгачевског Првој омладинској Драгачевској ударној бригади на изградњи Новог Београда“, *Слободни глас*, бр.139, 9.5.1948, Чачак, 4; М. Бајчетић, „Драгачевска трипут ударна бригада вратила се са изградње Новог Београда!“, *Слободни глас*, бр.144, 12.6.1948, Чачак, 2.

7 Миодраг Обреновић, „Са градње Новог Београда Таковска бригада вратила се 2 пут ударна“,

Чачански средњошколци окупљени у Прву и Другу чачанску средњошколску бригаду „Раде Азањац“ радили су на изградњи Новог Београда од 9. јуна до 8. јула 1949. и од 8. јула до 5. августа 1950. године. Прва чачанска средњошколска бригада, коју су чинили ученици Гимназије без матураната и једна чета Трговачке академије, била је на изградњи од 9. јуна до 8. јула 1949. Командант бригаде био је Милован Босић⁸, двоструки ударник. Бригада је проглашена три пута ударном. На културно-уметничкој смотри у логору бригада је заузела прво место, а на фискултурном пољу положено је преко 600 норми за значку фискултурника. Наставници Драгољуб Обућина⁹ и Милица Срећковић припремали су слабе ученике за полагање поправних испита. По повратку у Чачак, бригадирима је приређен дочек у биоскопу „Сутјеска“ где им се, поред осталих, обратио командант Босић речима: „Будимо, другови и другарице, поносни што смо постигли овакве резултате и тиме показали и ми клеветницима наше земље, да смо способни изградити социјализам у нашој земљи у пркос свих сметњи и тешкоћа.“¹⁰

Друга чачанска средњошколска омладинска бригада, коју је сачињавао 91 свршени матурант, градила је осми и девети спрат зграде ЦК Народне омладине Југославије на Новом Београду од 8. јула до 5. августа 1950. године. Командант бригаде био је Милован Босић. Одлична организација и велика пожртвованост утицали су да ова два пута ударна бригада буде сматрана за једну од најбољих на читавом Новом Београду, како по радном учинку тако и у осталим областима бригадирског живота. Ипак, међу одличним бригадирима посебно су се истакли Нада Шушић¹¹, Братислав Аџемовић, Радисав Томић, Мирко Броћић, Стана Ракочевић, Владан Пишчевић, Веселин Петровић.¹²

Слободни глас, бр.148, 12.7.1948, Чачак, 3.

8 Милован Босић, рођен 1927. у Лопашу, завршио је Чачанску гимназију 1950. године. Био је доктор историјских наука. Радио је као научни сарадник у Институту за историју радничког покрета Југославије а затим, од 1965. до пензионисања 1990. био је управник Архива ЦК СКЈ у Београду. Највише се посветио сакупљању историјских извора и њиховом објављивању. Истраживао је у иностранству, посебно у Москви (Радован М. Маринковић, Зоран Маринковић, *Писци из Драгачева*, Гуча, 2010, 120-121; Др Бранко Ковачевић, Ника-Никола Стојић, Радован М. Маринковић, *Драгачевци у науци и уметности*, Чачак, 1993, 52-53).

9 Драгољуб – Лека Обућина (1921-1973), дипломирани историчар који се, након деценије проведене у просвети, посветио новинарству. У *Чачанском гласу* радио је од 1955. године а од 1968. био је на месту главног и одговорног уредника (Горан Давидовић, Лела Павловић, *Хронологија. Историја Чачка од праисторије до 2000. године*, Чачак, 2009, 277-278).

10 Пајић Радислав, „Први радни успеси Чачанске омладинске бригаде“, *Слободни глас*, бр. 197, 17.6.1949, Чачак, 2; Исти, „Чачанска омладинска бригада вратила се три пут ударна“, *Слободни глас*, бр.201, 16.7.1949, Чачак, 4.

11 Надежда Половина, рођ. Шушић (1931-2000) била је професор историје у Чачанској гимназији.

12 Пајић Радислав, „Први дан на градилишту Друге бригаде „Раде Азањац“, *Слободни глас*, бр.236, 13.7.1950, Чачак, 2; Исти, „Бригада `Раде Азањац` постала ударна“, *Слободни глас*, бр. 237, 26.7.1950, Чачак, 3; Исти, „У `Ударној декади` Чачанска бригада проглашена по други пут за ударну“, *Слободни глас*, бр. 238, 3.8.1950, Чачак, 2; М. Продановић, „О фискултурном животу Чачанске бригаде“, исто.

Трећа љубићко-трнавска бригада радила је на изградњи Студентског насеља на Новом Београду током јула и августа 1949. године. Командири чета били су Марковић Радован, Огњановић Милорад, Дабовић Милан и Јелушић Радомир. Бригада је била три пута ударна и два пута похваљена.¹³ Током летњих месеци 1950. године ова бригада је, под вођством команданта Аксентија Костића, радила на градилишту „7.јули“ на Новом Београду.¹⁴

У Међуопштинском историјском архиву у Чачку чувају се документа која сведоче о боравку омладинаца на градилиштима Новог Београда. Између осталог, могу се наћи карактеристике бригадира, предлози за ударнике, похвале и значке, дневници живота и рада, записници са бригадних конференција, књиге дневних заповести и прозивници бригадира.

Овом приликом приказаћемо Књигу дневних заповести I чачанске средњошколске радне бригаде „Раде Азањац“ која је учествовала на изградњи Новог Београда од 9. јуна до 8. јула 1949. године. Напомињемо да се у истој свесци налази књига дневне заповести Друге чачанске средњошколске омладинске бригаде „Раде Азањац“ која је 1950. године градила Нови Београд, али због обима материјал ћемо поделити на два дела. Књигу дневне заповести водио је командант бригаде Милован Босић. Садржи укупно 30 заповести, по једну за сваки дан који су бригадири провели на градилиштима Новог Београда. У овим документима се налазе кратки подаци о раду бригаде у току протеклог дана али и подаци о дневном распореду бригаде, од устајања, рада на градилишту, културно-уметничких и спортских активности до спавања. Такође, садрже податке о похваљеним бригадирима одређеног дана, али и о најбољем појединцу који је добијао част да следећег дана подигне заставу бригаде. Бригада је у свом саставу имала пет чета. Командири чета, њихови заменици и санитетски референти чета мењали су се сваког дана на дежурству у бригади. Информација о дежурним бригадирима за одређени дан налазила се на крају сваке дневне заповести. Поред наведеног, треба напоменути да се у појединим заповестима налазе опширни извештаји о непоштовању дисциплине, лошем понашању и, с тим у вези, казнама које су биле предузете према одређеним бригадирима.

Документ је пренет без граматичких, правописних и стилских исправки. Делови текста који су подвучени у оригиналу су писани графитном оловком или накнадно дописани. У угластим заградама уписивали смо наше интервенције у тексту.

13 М. В. Ристановић, „Успеси Љубићко-трнавске омладинске бригаде и проглашење ударника“, *Слободни глас*, бр. 204, 9.8.1949, Чачак, 4; Исти, „Најбоље радне групе III Љубићко-трнавске омладинске бригаде“, *Слободни глас*, бр.205, 17.8.1949, Чачак, 4.

14 „Отишла је на Нови Београд трећа омладинска бригада Љубићко-трнавског среза“, *Слободни глас*, бр.236, 13.7.1950, Чачак, 2; „Живот у омладинској бригади Љубићко-трнавског среза“, *Слободни глас*, бр. 239, 19.8.1950, Чачак, 2.

**Књига дневне зајавности I Чачанске средњошколске радне бригаде
„Раде Азањац“ која је учествовала на изградњи Београда
1949. године јуна месеца**

*Штаб прве чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зајавности број 1 за 9. јун 1949. год.*

У току јучерашњег дана бригада није радила услед смештаја. Пре подне бригада се одмарала а по подне радила на уређају логора. Очишћена је и орибана барака, оправљени кревети, запрашени бригадисти, ћебад и сламарице. На раду су се залагали појединци а нарочито другарице које су рибале бараке.

Распоред рада за данас:

Устајање у 3h. Од 3-3:15 час јутарње гимнастике. Од 3:15-3:30 умивање. Од 3:30.-4h дељење одела и обуће. Од 4h- 5h доручак. Од 5h до 5:30 припрема за рад и полазак на радилиште (важи за Прву и Другу чету) а III, IV и V чета од 5-5:45 четне конференције. У 5:30 полазак на радилиште. Од 6h-1h рад на радилишту. Од 1h-1:30 долазак у логор. Од 1:30-2:30 ручак. Од 2:30-4:30 одмор. Од 5h-6h час предвојничке обуке. Од 6h-7h уређај логора. Од 7h-8:30 вечера. Од 8:30-9h прање и умивање. У 9h спавање.

Дежурни у бригади је командир друге чете Салихагић Илијаз а млађи дежурни његов заменик Станић Милован. Дежурни санитет санитетски референт друге чете.

Скреће се пажња бригадистима да се строго придржавају заповести штаба логора и штаба бригаде. Сви другови који су се понашали недисциплиновано при смештају и уништили своје кревете дужни су исте оправити. Штаб бригаде апелује на све бригадисте да учине крај овим недисциплинским појавама. Једино ако се будемо сви сложено и јединствено залагали и исправљали грешке, постићићемо добре резултате, а то је наша дужност, то од нас очекује наша омладина и традиције наших чачанских бригада.

С.Ф.

С.Н.

Командант
Мил. Босић

*Штаб прве чачанске радне бригаде „Раде Азањац“
Зајавности број 2; за 10. јуни 1949. године*

У току јучерашњег дана бригада је радила на различитим радовима у логору. Бригада је као целина имала следећи радни учинак:

Пренела зидних табли 223,24м³; Пренела биндера 113 ком. Копање у ширем обиму 301,10м³; пренела цигле 1500 ком.; Пренела земље троколима на 10 м даљине 225,00м³; - // - на 30м - // - 70,00м³; - // - колицима 56,64м³; утоварила и истоварила 25,00м³ греде; Затрпала 4м³; Пренела штафли 27,00м³; Пренела дасака 104,14м³; Сложила дасака 47,00м³; Пренела греде 8,00м³; Утоварила и истоварила 12,00м³ дасака; Пренела струготине 14,00м³; Утоварила прозора 10

комада; Пренела 1,00м³ камена и пренела трске у везама 100 комада.

По подне одржан је час предвојничке обуке и једно научно популарно предавање о народној техници.

Све чете одржале су своје четне конференције и бригада је добила одело и обућу које је издељено.

Бригада је изгубила 453 радна часа кривицом пословође, али постигнути резултати нису нормирани и нама познати, али су одлични. На радилишту се истичу појединци групе и целе чете. Штаб бригаде за изванредно залагање на радилишту и у логору похваљује следеће другове:

I чета: Броћић Мирка, Дамљановић Славољуба

II чета: Кујунџић Томислав, Томовић Борка, Танасковић Милован и похваљује се IV десетина Ђорђа Јевремовића

III чета: Томашевић Радмила¹⁵, Лековић Гаврило и Брковић Радомир

IV чета: Митровић Љубиша, Перуничкић Петар, Обреновић Михаило

V чета: Крунић Миломир, Петровић Веселин, Јешић Велимир и Петковић Милан

Нека рад и пожртвованост ових првопохваљених другова буде пример осталим како се ради и такмичи на омладинским акцијама.

Распоред рада за данас:

Устајење у 3:45; од 3:45 до 4h час јутарње гимнастике. Од 4h до 4:20 намештање кревета и умивање Од 4:20 до 4:30 збор и читање дневне заповести Од 4:30 до 5:15 доручак.

I и II чета полазе на радилиште у 5:30 у град

III, IV и V чета полазе на радилиште у логору.

Рад на радилишту од 6h до 1h; Од 1h до 2:30 повратак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 5h одмор, од 5h до 7h уређај логора, од 7h до 7:30 слободно, од 7:30 до 8:30 вечера; од 8:30 до 9h прање ногу и умивање, у 9h спавање.

Дежурни бригаде је командир треће чете друг Стојанић Никола, млађи дежурни његов заменик Милојевић Ненад¹⁶. Дежурни санитет је санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М.Босић

¹⁵ Радмила Томашевић- Тошић радила је од 1957. године као стоматолог у Зубној поликлиници у Чачку. Од 1962. године постаје управник Стоматолошке службе. Године 1963. изабрана је за посланика Социјално-здравственог Већа радних заједница (Мирослав-Миле Мојсиловић, *Здравство чачанског краја*, Чачак 1979, 243-244; Горан Давидовић, Лела Павловић, *Хронологија. Историја Чачка од праисторије до 2000. године*, Чачак 2009, 425).

¹⁶ Милојевић Ненад био је примаријус, лекар специјалиста ОРЛ. Радио је у Чачанској болници (1958-1997) и био начелник ОРЛ службе скоро тридесет година. Између осталог, био је председник Подружнице СЛД у Чачку у више наврата као и председник Савета за здравље СО Чачак (1969-1974) (Светислав Љ. Марковић, Љубомир М. Марковић, *Ко је ко у Чачку 1997*, Чачак, 1997, 62).

*Штаб прве чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовест бр.3; за 11. јуни 1949. год*

Бригада је у току јучерашњег дана радила на различитим радовима. I и II чета радиле су на земљаним радовима на градилишту бр. 8 са споредним радовима. Бригадисти су се живо залагали у раду али је ипак радни учинак свега 102% што значи да је мањи од претходног дана. III, IV и V радиле су на различитим радовима и показале задовољавајуће резултате, али учинак њиховог рада није још готов.

После подне бригада је ишла на пробу слета у варош где су поједини другови нарушавали дисциплину у бригади и правили разне испаде који су несвојствени нашим бригадистима. Насупрот њима поједини бригадисти се издвајају по дисциплини и раду, служе за пример својим радом и зато је штаб бригаде похвалио следеће другове и другарице: I чета: Глишић Првослав, Мандић Милорад и Минић Радмила II чета: Затежић Радош, Сарић Милена и све другарице које су после подне радиле на уређењу бараке због њиховог пожртвованог залагања у раду III чета: Ефиновски Блажо, Радивојевић Радош и Милош Продановић IV чета: Вучетић Драгиша, Јокановић Живорад и Суботић Даница; V чета: Луковић Богољуб, Томић Радисав и Мијатовић Милош.

Распоред рада за данас:

Устајање у 3:45. Од 3:45 до 4h час јутарње гимнастике. Од 4h до 4:20 намештање кревета и умивање. Од 4:20 до 4:30 збор и читање дневне заповести. Од 4.30 до 5:15 доручак.

V чета полази на радилиште бр.8 у 5:30.Остале чете раде на градилишту у логору. Од 6h до 1h рад на радилишту. Од 1h до 2:30 долазак са градилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор. Од 4h до 5h бригадна конференција. Од 5h до 7h другарице ће организовати прање веша, тимови чета ће играти утакмице за првенство бригаде, а један део бригадиста ће радити на уређењу логора, писању парола и дизању јарбола. Од 7h до 8h слободно. Од 8h до 9h вечера. У 9h спавање.

По распореду данас ће се одржати бригадна конференција где ће се дати обавезе. Сви бригадисти нека размисле шта могу и шта хоће да ураде и да се десетине као и чете посаветују о томе. Већ сада сви руководиоци полажу много пажње и надају се да ће постићи добре резултате. То поверење требало би да потврдимо а и да не окаљамо светле традиције наших претходних бригада.

Командант
Мил. Босић

*Штаб I Чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовест бр. 4 за 12. јуни 1949. год.*

Бригада је у току јучерашњег дана радила на различитим радовима. I, II, III и IV чета радиле су у логору а V чета је радила на радилишту „Танјуга“ где је радни учинак достигао 152% тј. норма је пребачена за 52%. За остале

4 чете није нормиран рад а учинак је и ту такође добар, можда и не заостаје иза V чете. По подне одржана је бригадна конференција на којој је усвојен предлог штаба бригаде о примању обавеза за месец дана на градилишту и дале се личне и колективне обавезе. За свој пожртвован рад на радилишту, примерно дисциплиновање, штаб бригаде похваљује следеће другове.: Младеновић Јаворка, Рајковић Драгиша, Нешковић Милосав, Радивојевић Радош, Ђорђевић Рајко, Живковић Живанка, Тодосијевић Милић, Савић Ружа, Радоњић Бранимир, Вујовић Љубиша, Зарић Драгиша, Тодоровић Оливера, Станић Срећко, Величковић Вукоман, Петровић Веселин, Ђирковић Лазар, Шушић Слободан и Поповић Владе.

Распоред рада за данас:

Устајање у 6h. Од 6h до 6:15 час јутарње гимнастике. Од 6:15 до 6:45 намештање кревета и умивање. Од 6:45 до 6:55 збор и читање дневне заповести. Од 6:55 до 7:29 доручак. Од 7:20 до 9h рибање бараке, дизање јарбола и чишћење логора. Другарице ће пре подне организовати прање веша, а доћиће екипе фризера за бријање и шишање другова. У 12:30 ручак. После подне слободно. У 9h спавање.

Дежурни у бригади је командир V Чете Пантовић Радомир, млађи дежурни његов заменик Никола Стојић¹⁷. Дежурни санитет је Вучковић Радмила, санитет исте чете.

Командант
М.Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайвесци бр. 5; за 13. јуни 1949. год.*

Бригада у току јучерашњег дана није радила према наредби штаба логора . Услед временских неприлика није се могло извршити чишћење логора и дизање јарбола, а такође ни четне утакмице у ногомету нису одигране услед каљавог терена. Другарице су отганизовале прање веша, техничка секција је написала известан број парола а из књижнице је узет известан број књига за читање у бригади. Орибане су бараке и унети кревети у женску бараку где у истој није их било довољно. Због свога пожртвовањог рада на уређењу бараке, дизању хигијене на виши ниво, штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Броћић Мирко, Рајаковић Драгишу, Јовичић Мирка, Јовашевић Млађа, Обреновић Михаила, Штављанин Видоја, Тодоровић Оливеру,

¹⁷ Никола-Ника Стојић, рођен 1930. године у Гучи. Дипломирао је српски језик и књижевност на Филозофском факултету у Београду. Био је професор и директор Основне школе у Гучи а затим, до пензионисања, директор Дома културе у Гучи. Његов допринос културној делатности овог дела Србије је велики. Између осталог, један је од оснивача Драгачевског сабора трубача, смотре „Распевано Драгачево“ и Удружења самоуких сликара и вајара Драгачева али и бројних других манифестација и културних удружења усмерених на чување народне традиције. Члан је Удружења књижевника Србије и Вукове задужбине (Радован М. Маринковић, Зоран Маринковић, *Писци из Драгачева*, Гуча, 2010, 51-56; Др Бранко Ковачевић, Ника-Никола Стојић, Радован М. Маринковић, *Драгачевци у науци и уметности*, Чачак, 1993, 283-284).

Вучићевић Раду, Ђосић Влашка, Мијатовић Милоша, Рацић Рељу, Жижовић Живанку, Левајац Злату и целу I десетину V чете друга Броћић Стева која се показала као најбоља досад дежурна десетина.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 доручак. V чета полази на градилиште „Танјуг“ од 5:30 часова а остале IV чете раде у логору и полазе на радилиште у исто време. Од 6 до 10h рад на радилишту. Од 10h до 10:20 одмор. Од 10:20 до 1:20 рад на радилишту. Од 1:20 до 2:30 долазак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 5h одмор. Од 5 до 6h час предвојничке обуке. Од 6h до 7:30 литерарна седница. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање ногу. У 9 спавање.

Скреће се пажња свим бригадистима да увече пре спавања обавезно перу ногу, јер се десио случај да је дежурни логора при прегледу баракe ставио примедбу услед тога.

Дежурни бригада је командир I чете Пајић Радислав са својом четом, млађи дежурни Поповић Рајо његов заменик. Дежурни санитет је другарица Младеновић Јаворка дежурни санитет исте чете.

Командант
Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовеси бр. 6; за 14. јуни 1949. год.*

У току јучерашњег дана распоред рада предвиђен дневном заповешћу услед временских неприлика није испуњен. I и V чета радиле су у логору и на разним радовима од 8 до 14 а остале три чете су такође радиле у логору свега 1 час по подне јер је рад био прекинут невременом. Пре подне одржан је час предвојничке обуке а после подне једна литерарна седница и кружоци слабих ученика. За свој рад и несебично залагање у раду штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Тољић Живадин, Пауновић Крсман, Пауновић Велибор, Томашевић Томислав, Петровић Миладина, Николић Босиљку, Шћеловић Слободан, Томић Радојица, Петровић Владимир, Миловановић Александар, Кујунџић Срећко, Милекић Срећко, Оцокољић Љубинко, Пропадовић Миломира, Павловић Савку, Гавриловић Гвозден, Милић Драган, Петровић Миломир и Миленковић Љубомир.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 доручак. Од 5:25 спремање алата и полазак на радилиште. Од 6h до 13h рад на радилишту. Од 1h до 2:30 долазак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор. Од 4 до 5 проба фолклора. Од 5h до 6h политичке информације. Од 6h до 7:30 проба драмске секције а за то време кружоци одржавају састанке. Од 7:30 до 8:30 вечера.

У току дана техничка секција има да уреди једне зидне новине бригаде и да помогне у писању парола Гњиланској бригади.

Дежурни бригада је друг Салихагић Илијаз командир II чете са својом четом а млађи дежурни Станић Милован, заменик командира II чете.

Дежурни санитет је Жижовић Живанка санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант

М.Босић

Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“

Завјест бр.7; за 15. јуни 1949. год.

Бригада у току протеклог дана радила је у логору и ван на радилишту „Танјуга“ и „Буде Томовића“, пре подне у времену предвиђеном дневном заповешћу. По подне одржане су политичке информације а драмска и фолклорна секција одржале су пробе за смотру. Техничка секција написала је извештај број парола и радила на уређењу зидних новина. У логору извршено је рибање бараке и постављен бригадни јарбол. За свој несребичан и пожртвован рад штаб бригада похваљује следеће другове и другарице: Ранђић Радмилу, Шушић Наду, Јовановић Драгицу, Велисављевић Станицу, Марковић Милутина, Ђорђевић Павла, Јоксимовић Мирослава, Кривачић Богољуба, Топаловић Милоша, Пешић Веру, Урошевић Милева, Јелић Љиљана, Милосављевић Милош, Младен Ристановић, Димитријевић Драган, Пишчевић Владан, Поповић Александар, Сретеновић Нада.

Заставу диже друг [име није уписано] који се показао најбоље на радилишту у логору протеклог дана десетина IV чете-део IV које су се истакле као најбоље групе на раду..

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:20 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 ручак; Од 5:25 спремање алата и полазак на радилиште. Од 6h до 1h рад на радилишту с одмором од 20min. Од 1h до 2:30 долазак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор. Од 4h проба драмске секције а у 4:30 проба фолклорне групе до 5:30. Од 5:30 до 7h кружоци а за све то време техничка секција ће направити графиконе, за излазак на јутарњу гимнастику, радном учинку итд. Од 7h до 7:30 слободно. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање ногу и умивање. У 9h спавање.

Дежурни бригада је командир III чете Стојанић Никола са својом четом, млађи дежурни Милојевић Ненад, његов заменик. Дежурни санитет је другарица Томашевић Радмила санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант

М.Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовест бр.8 за 16. јуни 1949.*

У току протеклог дана бригада је радила на различитим радовима у логору, на радилишту „Танјуга“ и у Цвијићевој улици. Све чете су показале на раду добре задовољавајуће резултате, радни елан и такмичарски дух је прожео сваког бригадисту што показују очевидни резултати заталасаног такмичења у част годишњице КПЈ и конгреса грађевинара.

По подне драмска и фолклорна секција одржале су своје пробе а и кружоци су такође одржали своје састанке.

За свој пожртвован и несебичан рад на радилишту залагања на свим пољима рада штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Јовановић Петра, Нешић Ранка, Арнаутовић Сретена, Цветковић Станка, Ковачевић Раденка, Вујковић Радослава, Стојановић Рада, Вујовић Светомира, Миловановић Богдана, Штављанин Видоја, Пажин Даницу, Радовановић Виду, Богићевић Драгослава, Рацић Рељу, Ивковић Вукашина, Броћић Стевана, Симовић Миодрага, Јоксимовић Станислава, Капларевић Комнена, Крупез Јована, Вуловић Митра и Урошевић Божа. Похваљује се група која је радила на пребацивању земље и изрази шкарта код бараке.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 доручак. Од 5:25 до 6:00 час полазак на радилиште и спремање алата. Од 6h до 1h рад на радилишту са 20 min одмора. Од 1h до 2:30 долазак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор. Од 4h проба драмске секције а у 4:30 проба фолклорне. Од 5h до 6h час предвојничке обуке. Од 6h до 7h час О.Ф.О. Од 4h па за све то време изузев часа О.Ф.О. и предвојничке обуке до вечере радиће кружоци лоших ученика. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање ногу. У 9h спавање.

Дежурни бригада је друг Радосављевић Драган¹⁸ командир IV чете са својом четом, млађи дежурни Павић Петар, његов заменик. Дежурни санитет је другарица [име изостављено] санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М. Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовест бр. 9; за 17. јуни 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је у I смени пре подне у логору, и ван на градилишту „Танјуга“ на земљаним и различитим радовима а у Цвијићевој улици на разбијању бетона и прављењу поред споредних радова.

18 Драган Радосављевић, рођен 1931. године у Липници, дипломирао је на Машинском факултету у Београду. Био је професор и директор Више техничке школе у Чачку (С. Марковић, *Ко је ко у Чачку*, 91).

По подне бригадисти су се одмарали до 4h а од 4h до 4:30 одржана је проба драмске и фолклорне секције. Одржано је једно политичко предавање о програму КПЈ на коме је присуствовало 243 бригадисте. За свој пожртвован рад на градилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове у другарице: Лазовић Милутина, Јовановић Младомира, Ковачевић Душан, Ђурић Светислав, Бојовић Будимка, Ђоковић Периша, Јефтовић Момир, Цицварић Милоја, Протић Александар, Митровић Љубиша, Перуничкић Петар, Стефановић Рашко, Вулећић Видосава, Топаловић Бранко, Довијанић Предраг¹⁹, Стојић Драга, Павловић Младена, Марковић Петра, Миленковић Љубомира, Вуксановић Росу и Богдановић Милоја.

Заставу диже друг Броћић Мирко који се показао у току јучерашњег дана као најбољи бригадир на градилишту.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 доручак. Од 5:25 до 6h спремање алата и полазак на радилиште. Од 6h до 1h рад на радилишту са 20 min одмора. Од 1h до 2:30 долазак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор. Од 4h проба драмске секције а у 4:30 проба фолклорне. Од 5h до 6h час предвојничке обуке. Од 6h до 7h час опште физичког образовања. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање ногу. У 9h спавање.

Дежурни бригада је друг Пантовић Радомир, командир V чете са својом четом, млађи дежурни Стојић Никола његов заменик. Дежурни санитет је Вучковић Радмила санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М.Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовест бр. 10; за 18. јуни 1949. год.*

У току протеклог дана бригада је радила пре подне на градилишту на различитим радовима, у логору, на градилишту „Танјуга“ и у Цвијовићевој²⁰ улици. Услед нередовног нормирања и крајње немарности евидентичара ми ни до сада нисмо добијали радни учинак бригаде за протекли дан на радилишту да би се могао прочитати пред стројем бригаде, већ увек касније, чак за читав

19 Предраг Довијанић рођен је 1932. године у Ивањици. Завршио је Чачанску гимназију а затим Медицински факултет у Београду. Специјализирао је социјалну медицину. Магистрирао је у Великој Британији а докторирао 1978. године на Медицинском факултету у Београду. Радио је у чачанском Центру за мајку и дете а потом, 1963. године оснива Дом здравља у Чачку и постаје његов први директор. Стручно се усавршавао у многим земљама а био је и стручни консултант Светске здравствене организације. За свој рад добио је бројна висока признања (Горан Давидовић, *Хронологија.*, 308; М. Мојсиловић, *Здравство чачанској краја*, 195).

20 Мисли се на Цвијовићеву улицу.

дан. Такође ни за протекли дан није учинак нормиран за бригаду, већ за неке групе тако да се не може добити учинак бригаде као целине. По подне одржано је једно предавање о хигијени, проба фолклора-драмске секције. Бригада је учествовала на уређењу логора, а наша техничка секција израдила је једне зидне новине за Милешевску бригаду. Орибане су бараке, окречен штаб и културно просветно и техничко одељење. За свој пожртвован рад на радилишту и несебично залагање у раду, штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Дамњановић Славољуб, Глишић Првослава, Рајаковић Драгишу, Катанић Радована, Миновић Воимира, Бојовић Александра, Рисимовић Босиљку, Топаловић Бранка, Павловић Младена, Томашевић Радмилу, Петровић Владимира, Јелић Љиљану, Миленковић Слободана, Тодоровић Веру, Јокановић Живорада, Јовичић Мирка, Петровић Веселин, Јешић Велимир и четворка друга Светомира Вујовића која је разбила и избацила 150м² бетона.

Заставу диже друг Перунички Петар који се показао као најбољи бригадист у току протеклог дана.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета и умивање. Од 4:30 до 4:40 збор, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:25 доручак. Од 5:25 до 6h спремање алата и полазак на радилиште. Од 6h до 1:20 рад на радилишту са 20 min одмора. Од 1:20 до 2:30 долазак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4h одмор а у то ће време од 3h до 5h по 6 другова из сваке чете градити одбојкашко и игралиште. У 4h проба фолклора а у 4:30 драмске до 5:30. Од 5:30 литерарна седница. У 7:30 вечера до 8:30. Од 8:30 до 9h прање ногу. У 9h спавање.

Дежурни бригада је друг Пајић Радислав са својом четом. Млађи дежурни Поповић Рајо његов заменик. Дежурни санитет је другарица Младеновић Јаворка, санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н

Командант
М.Босић

Штаб I Чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“

Завест бр.11; за 19. јуни 1949. г.

У току јучерашњег дана бригада је радила у три групе на градилишту и то: на градилишту „Танјуга“ где је радила трећа чета и пребацила 203%, тј. радни учинак је 303%. У Цвијићевој улици радиле су I и II чета које су пребациле норму 76% тј. радни учинак је 176%. Четврта и пета чета су радиле у логору на различитим радовима али радни учинак није још нормиран. Очекују се и од њих задовољавајући резултати. Рад није текао у току целог радног времена услед временских неприлика. По подне у логору драмска и фолклорна секција одржале су своје пробе, одржан кружок младих почетника и једна литерарна седница. Одржани су кружоци лоших ученика и орибане бараке.

За свој пожртвован рад и несебично залагање на раду штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Луковић Богољуба, Томић Радисава, Поповић Влада, Пропадовић Миломира, Станић Срећка, Обреновић Михаила, Тољић Живорада, Јовановић Петра, Минић Радмилу, Ранђић Радмилу, Продановић Милоша, Брковић Радомира, Радивојевић Радоша, Миловановић Александра, Лековић Гаврила, Симовић Радована, Дакић Сениша, Левајац Злату, Салевић Милијану.

Заставу диже друг Митровић Љубиша који се показао у току прошлог дана као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 5:30. Од 5:30 до 5:40 час јутарње гимнастике. Од 5:40 до 6h намештање кревета и умивање. Од 6h до 6:10 збор, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 6:10 до 7:30 доручак. У 7:30 збор бригаде која ће узети учешћа у чишћењу логора. У 8h драмска секција одржаће пробу. У 9h проба фолклора. Од 11h до 11:40 ручак. Од 11:40 до 12h збор. У 12h полазак у град на разгледање музеја. У 3h враћање натраг у логор. После подне слободно.

Дежурни бригада је друг Салихагић Илијаз командир II чете. Млађи дежурни његов заменик Станић Милован. Дежурни санитет је Жижовић Живанка санитет исте чете.

Командант
М. Босић

*Штаб I Чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Заједности бр. 12; за 20. јуни 1949. г.*

У току протеклог дана бригада није радила према распореду главног штаба. Бригада је радила на уређењу бараке и око бараке, (орибана барака и уређен штаб) које су орибане и уређене паролама. Пре подне драмска и фолклорна секција одржале су своје пробе, а бригада је учествовала у чишћењу логора. По подне омладинци су изашли у варош и посетили музеј по одобрењу штаба логора. При самом изласку у варош омладинци се нису понашали по одређеним прописима Главног штаба, што повлачи за собом неповољне последице за бригаду као целину и штаб бригаде. Наша такмичарска екипа ишла је на такмичење у вишебоју и постигла лепе резултате. За свој пожртвован рад и залагање на уређењу логора и бараке као и дизању угледа наше бригаде на градњи Београда, штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Броћић Мирка, Обреновић Мијаила, Топаловић Бранка, Миловановић Александра, Зарић Драгишу, Вујовић Љубишу, Петровић Владимира, Ранђић Радмилу.

Заставу диже друг Топаловић Бранко, који се показао у току јучерашњег дана као најбољи бригадист, који се највише залагао на уређењу логора, а у целој декади је држао један јак темпо рада.

Распоред рада за данас:

Устајање за I и II чету у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10

до 4:30 намештање кревета, читање заповести и дизање заповести. Од 4:30 до 5h доручак.

У 5:30 полазак на радилиште. Од 6 до 1 рад на радилишту, за време рада од 10-10:20 одмор. Од 1 до 1:30 повратак са радилишта. Од 1:30 до 2 ручак. Од 2 до 5 одмор. Од 5 до 6 политичке конференције. Од 6 до 7:30 уређај логора. Од 7:30 до 8 вечера. У 9 спавање.

Распоред за III, IV и V чету

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:30 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање заповести. Од 6:30 до 7:30 доручак. Од 7:30 до 8:30 политичке конференције. Од 8:30 до 9:30 кружоци палих ученика и уређај логора. Од 10 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. У 12:30 полазак на радилиште. Од 1 до 8 рад на радилишту. Од 8 до 8:30 повратак са радилишта. Од 8:30 до 9 вечера. У 9:30 спавање.

Чланови драмске секције иду пре подне на радилиште а по подне имаће пробу.

Дежурни у бригади је Стојанић Никола командир III чете са својом четом, млађи дежурни Милојевић Ненад зам. командира, дежурни санитет Томашевић Радмила санитетски референт III чете

С-Ф-

С-Н-

Командант
М. Босић

*Штаб I чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зајовести бр. 13; за 21. јуни 1949. год.*

Бригада у току јучерашњег дана није радила све радно време услед временских неприлика, а према распореду Главног штаба бригаде је била подељена у две смене рада, пре и после подне, тако да нам је онемогућено да бригада изађе као целина на градилиште и искористи лепо време за рад. По доласку са радилишта Драмска секција одржала је пробу, одржани кружоци палих ученика и орибане баракe. По подне одржане су политичке конференције и четна конференција V чете.

За свој пожртвован рад на радилишту као и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Тешић Срећка, Леку Обућину, Драгићевић Наду, Јовановић Рајну, Минић Радмилу, Арнаутовић Сретена, Страњанац Милију, Томашевић Радмилу, Брковић Радомира, Радивојевић Радоша, Никшић Срећка, Павловић Младена и другарицу Томашевић Радмилу која се показала као најбољи досада дежурни санитет у бригади.

Заставу диже друг Кујунџић Томислав који је у целој декади држао један јак темпо рада а у току протеклог дана показао се као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас за I, II и III чету

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30

намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. У 5:30 полазак на радилиште и припремање алата. Од 6 до 1 рад на радилишту, за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 1:30 повратак са радилишта. Од 1:30 до 2h ручак. Од 2 до 4 одмор. Од 4 до 5 час ОФО. Од 5 проба драмске секције, од 5:30 фолклорне секције и уређење логора и бараке. Од 6h рад кружока и све то траје до 7:30. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 прање ногу и умивање. У 9 спавање.

Распоред рада за IV и V чету

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:30 намештање кревета, умивање, читање дневне заповести и дизање заставе. Од 6:30 до 7 доручак. Од 7 до 8:30 рад кружока и уређај логора и бараке. Од 8:30 до 10 час О.Ф.О. Од 10 до 11:40 слободно. У 11:40 ручак до 12:30. Од 12:30 до 1 полазак на радилиште- спремање алата. Од 1 до 8 рад на радилишту а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8 до 8:30 повратак с радилишта; од 8:30 до 9 вечера; у 9 спавање.

Чланови драмске секције ићи ће пре подне на рад, јер ће по подне имати пробу.

Дежурни бригаде је командир IV чете Радосављевић Драган, млађи дежурни његов заменик Павић Петар. Дежурни санитет је другарица Тодоровоћ Вера, санитет IV чете.

С.Ф

С.Н.

Командант
М. Босић

*Штаб 1 чачанске омладинске радне бригаде „Раде Азањац“
Зайовести бр.14; за 22. јуни 1949. год.*

У току протеклог дана бригада је радила на различитим радовима у две смене и на два градилишта. Бригада као целина имала је добар учинак, али од свих чета није учинак нормиран, те се не зна тачан проценат учинка. У току слободног времена, по повратку с радилишта и пре поласка, одржан је час О.Ф.О. и положено 424 норми. Драмске и фолклорне секције одржале су пробе, орибане и уређене бараке, а техничка секција наше бригаде писала је пароле једној сеоској бригади у логору. Одржан је час предвојничке обуке у Босанској Градишкој бригади.

За свој пожртвован рад на радилишту и несебично залагање на раду у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Тодоровић Милана, Милошевић Слободана, Јеремић Чедомира, Младеновић Јаворку, Марковић Миливоја, Петровић Драгољуба, Максимовић Драгана, Тимотијевић Милку, Обрадовић Обрада, Ристановић Младена, Милосављевић Милоша, Крупез Јована, Кујунџић Срећка, Милић Војислава, Крунић Миломира, Пишчевић Владана, Јовановић Стојадина, Томовић Јована, Ђурчић Лепосаву, Луковић Миливоја, Пантовић Љубицу.

Заставу диже Петровић Веселин бригадист V чете, који се показао у току јучерашњег дана као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

За III и II чету. Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. Од 5:10 до 5:30 припрема за рад и полазак на градилиште. Од 6h до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 1:30 долазак са радилишта и умивање. Од 1:30 до 2h ручак. Од 2 до [празнина у тексту] одмор

Командант

М.Босић

Штаб I чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“

Завести број 15; за 23. јуни 1949. го

Бригада у току јучерашњег дана радила је у две смене, пре подне и после подне, на три градилишта. Бригада је радила са добрим радним еланом и имала је добар радни учинак али није учинак процентиран. У слободном времену уређене су и орибане бараке, унето још сламе у сламарице, од предузећа „Сењак“. Одржане су две одбојкашке и једна кошаркашка утакмица које су постигле задовољавајуће резултате. Омладинци у односу на рад показали су своју свест да је на извесној висини, уствари имају правилан однос према раду и изградњи социјализма. Штаб бригаде, за свој пожртвован рад и несебично залагање бригадиста како на градилишту, тако и у логору, похваљује следеће другове и другарице:

Величковић Вукомана, Грујанца Александра, Црвенчанин Милоша, Младеновић Велишу, Луковић Богољуба, Томић Радисава, Марић Верославу, Пртењака Радивоја, Јешић Велимира, Раковић Живорада, Топаловић Бранка, Довијанић Предрага, Капларевић Комнена, Миловановић Александра, Јелић Љиљану, Броћић Мирко, Ранђић Радмила, Јовановић Петар, Дамњановић Славољуб, [презиме нечитко] Жарко, Тешић Радослав, Јовичић Рајко, Јовановић Милорад.

Заставу диже Рајаковић Драгиша који је у току I декаде за све време држао један сталан јак темпо рада.

Распоред рада за данас за I, III и ½ II чете

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:40 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:40 до 5:30 доручак. Од 5:30 до 6h полазак на радилиште и спремање алата. Од 6 до 1 рад на радилишту а за време рада од 10h до 10:20 одмор. Од 1h до 2:30 повратак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 5 одмор. Од 5 до 6:30 бригадна конференција за исте чете. Културно уметничке групе одржаће генералне пробе за предстојећи наступ а бригадисти ће у слободном времену узети већи број књига из књижнице. Кружоци ће према могућности

руководиоца радити за све време изузев конференција. У 7:30 вечера. После вечере приредба.

Распоред рада за ½ II чете, IV-V

Устајање у 5:30. Од 5:30 до 5:40 час јутарње гимнастике. Од 5:40 до 6:10 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 6:10 до 7 доручак. Од 7 до 9:30 рад кружока, читање књига и штампе. Од 9:30 до 11 бригад. конференција истих чета. У непредвиђеном времену пре подне, наш фудбал. тим ће се сусрести с једним тимом из логора. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1 полазак на радилиште и спремање алата. Од 1 до 8 рад на радилишту а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8 до 9:20 повратак с радилишта, умивање и вечера. После вечере -приредба.

Културно уметнич. групе ићи ће пре подне на рад, да би после подне одржали пробу а фудбал. тим ће ићи на рад после подне.

Дежурни бригаде је Пајић Радислав ком 1 чете са својом четом, млађи дежурни Рајо Поповић његов заменик. Дежурни санитет је другарица Младеновић Јаворка санитет 1 чете.

Командант
М.Босић

*Штаб 1 чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовеси бр.16; за 24. јуни 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је у две смене на градилиштима распоређеним од Главног штаба за нашу бригаду. И преподневна и поподневна смена одржале су полубригадне конференције, у слободном времену ван градилишта. Орибане су бараке и опран веш кога до тада другарице нису опрале. Наш фудбалски тим одиграо је 3 утакмице са фудбалерима суседних бригада и показао одличне резултате. Драмска и фолклорна секција одржале су генералне пробе, али на приредбу нису иступиле пошто исте није било., кружок слабих ученика.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору Штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Топаловић Бранко, Довијанић Предраг, Капларевић Комнен, Миловановић Александар, Јешић Љиљану, Јевтовић Богдан, Цицварић Милоја, Штављанин Видоја, Јовичић Мирка, Тодоровић Веру, Милекић Светолика, Шушић Слободана, Петровић Веселина, Мијатовић Милана, Рацић Рељу, Продановић Милоша, Петровић Станимира, Лековић Гаврила, Вуловић Дмитра, Павловић Младена, Стојановић Раде, Тановић Стојадин, Вукић Георгина.

Заставу диже другарица Тодор.²¹ који се показао као најбољи бригадист у бригади у току јучерашњег дана.

21 Претпоставка је да су заповести састављане по унапред утврђеном шаблону па је тако у овом случају реченица у мушком роду иако је тога дана заставу дизала „другарица“. Скраћеница презимена вероватно се односи на често похваљивану бригадирку Тодоровић Оливеру, санитетског референта IV чете.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. Од 5:10 до 6h припреме за рад. У 6h почетак рада до 1h а за време рада од 10 до 10:20 одмор.

Устајање у 4:30. Од 4:30 до 4:40 час јутарње гимнастике. Од 4:40 до 5:30 умивање, дизање заставе и доручак. Од 5:30 до 6 припреме за рад и полазак на градилиште. (важи за I, II и ½ III чете) У 6 почетак рада за преподневну смену на градилишту. Од 6 до 1h рад на градилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 2:30 повратак са градилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4 одмор. Од 4 уређење логора и полагање норми. У 7:30 вечера, до 8:30. Од 8:30 до 9 умивање и прање ногу. У 9 спавање.

[нечитко] за остале чете ½ II, IV и V чету

Од 6 до 8:30 уређење логора. Од 8:30 до 9:30 полагање норми за значку фискултурника. 9:30 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1 припреме за рад. У 1 почетак рада до 8h а за време рада одмор од 5 до 5:20 на градилишту. Од 8 до 8:30 повратак са градилишта и умивање. Од 8:30 до 9 вечера. У 9 спавање.

Дежурни бригаде је Салихагић Илијаз командир II чете са својом четом, млађи дежурни Станић Милован његов заменик. Дежурни санитет је другарица Жижовић Живанка, санитетски референт II чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М.Босић

*Штаб I чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовести бр 17; за 25. јуни 1949. год.*

Бригада је у току протеклог дана радила у две смене на три градилишта, према распореду Главног штаба. Бригадисти су радили у току дана али не цело радно време, услед кише и блатњавог терена. У слободном времену, ван градилишта уређиван је логор и чишћене бараке. Одржано је једно идејно политичко предавање а наш фудбалски тим одиграо је утакмицу с репрезентацијом логора „Будо Томовић“ и постигао одличне резултате. Полагање норми за значку фискултурника није изведено услед кишног времена.

За свој пожртвован рад и несебично залагање на градилишту и логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Похваљује се цео фудбалски тим који је са успехом одиграо све утакмице и допринео доста за успех бригаде:

Бирковић Лазара, Гавриловић Гвоздена, Марковић Љубомира, Јовановић Стојадина, Брадића, Гојгић Радомира, Вучетић Драгишу, Вуловић Милована, Ракић Љубивоја, Тодосијевић Милића, Обрадовић Обрада, Срећковић Милицу, Софронијевић Јеврема, Лончаревић Босе, Цветић Цветка, Луковић

Миљивоја, Аксентијевић Радмила, Јовановић Младомира, Мандић Милорада и Стојиљковић Димитрија.

Заставу диже

Распоред рада за данас:

Устајање у 4. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. Распоред чета по градилиштима остаје исти у две смене.

Распоред за I, ½ II и III чету

Од 5:10 до 6 припреме за градилиште и спремање алата. У 6 почетак рада до 1Н, а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 2:30 повратак с градилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4 одмор. Од 4 до 5:30 уређај логора. У 6h смотра.

Распоред рада за ½ II, IV и V чету.

Устајање у 4:20. Од 4:20 до 4:30 час јутарње гимнастике. Од 4:30 до 5 намештање кревета, умивање, читање заповести, дизање заставе. Од 5-6 доручак. Од 6:30 до 9:30 уређај логора. Од 9:30 до 11:30 слободно. Од 11:30 до 12:15 ручак. У 12:30 полазак на градилиште. Од 1-8 рад Од 8:30 до 9:15 вечера. У 9:30 спавање.

У 9 сати и 6 има културно уметничка смотра, бригадисти који не иду пре подне на градилиште могу присуствовати смотри у 9, а који иду пре подне на градилиште присуствоваће поподне, а тада наступају и наше секције. Чланови свих секција које наступају на смотри ићи ће пре подне на рад.

Дежурни у бригади ком. III чете Стојанић Никола са својом четом, млађи деж. његов заменик Милојевић Ненад, дежурни санитет Томашевић Радмила санитет III чете.

Задње време дешава се да поједини бригадисти чине разне недисциплинске преступе које неби смели да чине, праве те грешке за које им је скренуто толико пута али те се ствари недисциплинске не понављају, тако је штаб бригаде донео одлуку да се казни по члану VI параграфу 38 правилнику омл. рад. бригада; трећом казном „јавним укором пред бригадом“ Аџемовић Вук који је већ првог дана напустио бригаду и отишао у варош без ичијег питања, свађао се и свађа се на градилишту са својим друговима тиме руши углед омладине, потуко се са другом Љубомиром Марковићем и зато ишао на рапорт у штаб логора, и 23.VI тражио шешир од друга Мијатовића да би се што боље маскирао да га не познају и да прими два пута вечеру. Нама је јасно да је за нас све исто следовање и ако један на такав неодговоран начин прими два пута јело његов друг који ради на градилишту неће имати шта да прими. Аџемовић има још пуно иступа и недругарског понашања према бригадистима и руководству.

Кажњавају II казном се опоменом пред бригадом другарице Вуксановић Роса, Вукадиновић Даринка, Топаловић Рада зато што су 23-VI-49 остале у бараци и спавале док је њихова чета радила и испуњавала норму и за њих другарице су изјавиле да су болестне али су се касно јавиле санитету и нису могле ићи у амбуланту. Свима је јасно да се пред строј излази и јавља за

лекарску а не после и то тек око 9-10 часова. Ако је случај да су другарице болестне а не требају ићи за амбуланту морају се пријавити санитету изјутра и неће излазити пред stroj, али о томе морају четни санитети водити много рачуна.

Скреће се пажња бригадистима да учине крај са том недисциплином да утичу на ове који греше, да се очува дисциплина и да постигнемо још боље резултате и да чувамо славу наших бригада.

Командант
Мил. Босић

*Штаб I Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовести бр18; за 26. јуни 1949. годину*

Бригада у току протеклог дана радила је на три градилишта, али не за цело радно време услед кише и блатњавог терена. Из истих разлога изгубљено је 525 радних часова, а једна група није ни излазила на градилиште. У слободном времену ван градилишта, извршена је смотра културно уметничке групе где су наше секције показале одличне резултате, а поред тога радило се на уређењу бараке и логора. Наша шаховска екипа имала је сусрет са истом екипом из логора „Будо Томовић“ где је наша екипа такође показала одличне резултате.

За свој пожртвован рад на радилишту и у логору штаб ове бригаде похваљује следеће другове и другарице: Петровић Веселина, Поповић Александра, Марковић Петра, Обреновић Милојку, Јевремовић Ђорђа, Кујунџић Томислава, Сарић Милену, Дакић Сенишу, Глишић Првослава, Радивојевић Љубомира, Броћић Мирка, Јовашевић Младомира, Радивојевић Радоша, Савић Милку, Топаловић Бранку, Милосављевић Милоша.

Заставу диже друг [име изостављено]²² који се показао у току јучерашњег дана као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:40 умивање, намештање кревета и дизање заставе. Од 6:40 до 7:20 доручак. Пре подне вршиће де уређај бараке и логора, кружоци палих ученика одржаће своје састанке. Од 12 до 1h ручак. Остали део времена остаје слободан с тим што ће омладинци узети извештај број књига из књижнице за читање. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање ногу. У 9h спавање.

Дежурни бригада је друг Радосављевић Драган командир IV чете, са својом четом, млађи дежурни Павић Петар његов заменик. Дежурни санитет је другарица Тодоровић Оливера, санитет. реф. IV чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
Босић

22 Графитном оловком је уписана напомена да застава тога дана није дизања.

*Штаб I Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесѝ бр.19; за 27.VI-49. г.*

Бригада у току протеклог дана није радила према распореду Главног штаба, већ су се одмарали. У слободном времену одржани су кружоци палих ученика, узет већи број књига на читање и рађено на уређивању барака. Фолклорна група одржала је своју пробу.

За свој пожртвован рад на уређењу бараке и логора, штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Арнаутовић Сретена, Цветковић Станка, Старчевић Милорада, Томић Радоицу, Миловановић Александра.

Заставу диже друг Миловановић Александар који се највише истакао јуче у помоћним радовима на уређењу логора.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:20 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:20 до 5:10 доручак.

Важи за I, IV, V и ½ друге која је до сада радила по подне.

Од 5:10 до 6h припрема за градилиште и полазак. У 6h почетак рада и ради се до 10h. Од 10h до 10:20 одмор, а потом се наставља рад до 1h. Од 1h до 2:30 повратак с градилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4:30 одмор. У 4:30 конференција за пријем кандидата у војно училиште. По завршеној конференцији одржаћ[емо] идеолошко пол. час а по том од 6:30 организоваће се рибање суседне бараке за смештај нове бригаде.

У 7:30 вечера до 8:30. Од 8:30 до 9 умивање. У 9 спавање.

Важи за ½ II и III чету-поподневну смену. Од 5:10 до 8:30 уређај наше бараке и логора. Од 8:30 до 9:30 идеолошко политички час а од 10h до 11 конференција по питању пријема кандидата у војно училиште. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h припрема за радилиште и полазак. Од 1h до 8 рад на радилишту, а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8h до 8:30 повратак са радилишта, умивање. Од 8:30 вечера до 9h. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је друг Пантовић Радомир командир V чете, млађи дежурни његов заменик Стојић Никола. Дежурни санитет је Вучковић Радмила, санитет исте чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
Босић

*Штаб I Чачанске средњошколске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесѝ бр.20; за 28. јуни 1949. год.*

У току протеклог дана бригада је радила у две смене на три градилишта, према распореду Главног штаба. У слободном времену ван градилишта, бригада се одмарала, један део ишао је на купање док је други део остао за

данас. Одржана су предавања по питању пријема кандидата у војно училиште, где се пријавило 8 другова из наше бригаде. Орибане су бараке и уређивано испред исте.

За свој пожртвован рад и несебично залагање на радилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Аксентијевић Мишко, Шушић Нада, Милошевић Слободан, Маслаћ Радишу, Максимовић Драгана, Николић Новака, Даниловић Милана, Богићевић Драгослав, Томовић Борко, Затежић Радоша, Симовић Радована, Томић Радојицу.

Заставу диже друг Штављанин Видоје који се показао у току јучерашњег дана као најбољи бригадист у бригади на градилишту.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 умивање, намештање кревета и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:20 доручак.

Важи за IV и $\frac{1}{2}$ II чете. Од 5:20 до 6h спремање за на градилиште и полазак. Од 6h до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1h до 2:30 повратак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4:30 одмор. Од 4:30 до 5:30 политичке информације. Од 5:30 полагање норми и прање веша до 7h. Од 7-8 добровољан рад у логору. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h умивање и прање ногу. У 9h спавање.

Важи за III, V и $\frac{1}{2}$ II чете.

Од 5:30 до 6:30 слободно. Од 6:30 до 7:30 политичке информације. Од 7:30 до 9h прање веша и купање. Од 9 до 10 полагање норми за значку физкултурника. Од 10 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:20 ручак. Од 12:20 до 1 полазак на радилиште и почетак рада. Од 1 до 8 рад на радилишту са 2(0) мин одмора. Од 8 до 8:20 повратак с радилишта и умивање. Од 8:30 до 9 вечера. У 9h спавање.

У III смени I чета ради од 8 до 3 увече. Пошто није још никако рађено у ово време, распоред рада ће се тек предвидети за ову смену, према могућности.

Дежурни бригада је друг Пајић Радислав, командир I чете, млађи дежурни његов заменик Поповић Рајо. Дежурни санитет је другарица Младеновић Јаворка, санитет.реф. I чете.

С.Ф.

С.Н

Командант
М.Босић

Штаб I Чачанске омладинске радне бригаде "Раде Азањац"

Зајовести бр. 21; за 29. јуни 1949. год.

Бригада у току протеклог дана радила је на три градилишта у три смене и показала добре резултате мада се наилазило на потешкоће на новом градилишту. У слободном времену ван градилишта, завршено је с уређењем испред бараке и значки, одржан је идеолошко политички час с полубригадом

пре подне. Завршено је купање бригаде, опран веш и орибане баракe. Одиграна је једна ногометна утакмица за улазак у финале где се наша екипа није довољно снашла и изгубила са 1:0.

За свој пожртвован рад на радилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Бојовић Александра, Ђорђевић Павла, Ђоковић Перишу, Ђурић Светислава, Ристановић Младена, Довијанић, Милосављевић Милош, Капларевић Комнен, Топаловић Бранко, Петровић Милорад, Поповић Владе, Вуксановић Росу, Ранковић Пантелију, Милић Војислава.

Заставу диже друг [име изостављено] који се показао у току протеклог дана као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, III и IV чету.

Од 5:10 до 6h спремање за на градилиште и полазак. Од 6h до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 2:30 повратак са радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4:30 одмор. Од 4:30 до 5:30 време предвиђено за културно уметнички рад. Од 5:30 до 7h кружоци палих ученика. Од 7 до 8 час О.Ф.О. Од 8h до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h умивање. У 9 спавање.

Важи за ½ II и V чету.

Од 5:10 до 7:30 рибање и уређење баракe. Од 7:30 до 8:30 време предвиђено за културно уметнички рад. Од 8:30 до 9:30 политичке информације. Од 9:30 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h припреме за градилиште-полазак. Од 1h до 8h рад на радилишту а за време рада од 5 до 5:30 одмор. Од 8 до 8:30 повратак с радилишта и умивање. Од 8:30 до 9h вечера. У 9h спавање.

За III смену увече, у којој ради I чета није предвиђено време реда ван градилишта.

Дежурни бригаде је друг Салихагић Илијаз командир II чете, млађи дежурни његов заменик Станић Милован. Дежурни санитет је другарица Жижовић Живанка, санитет. реф. II чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М. Босић

*Штаб I чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесћ бр. 22; за 30. јуни 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је у три смене на три градилишта. Рад се није одвијао по оперативном плану штаба бригаде услед кишног времена и каљавог градилишта, већ је већи део времена изгубљен. У слободном времену

ван градилишта орибане су баракe и одржане једне политичке информације. Иначе већи део времена употребљен је за одмор бригадиста.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Жижовић Живанку, Стојановић Радомира, Дакић Синишу, Бојовић Будимку, Величковић Вукомана, Јокановић Живорада, Обреновић Михаила, Црвенчанин Милоша, Раковић Живорада, Ракић Љубивоја, Поповић Александра, Обрадовић Обрада, Брковић Радомира, Павловић Младена, Вучетић Видосаву, Никшић Срећка, Арнаутовић Сретен, Цветковић Станка, Јовановић Петар, Тољић Живорад.

Заставу диже друг Арнаутовић Сретен који се у току протеклог дана показао као најбољи бригадист у бригади, а за сво време ове декаде држао је један јак темпо рада.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 умивање, намештање кревета и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, ½ III и IV чету

Од 5:10 до 6 спремање за на радилиште и полазак. У 6 почетак рада до 1h а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 1:30 повратак с градилишта и умивање. Од 1:30 до 2:30 ручак. Од 2:30 до 5h одмор. Од 5 до 6 полагање норми за значку фискултурника. Од 6 до 7:30 литерарна секција. У непредвиђеном времену радиће кружоци палих ученика. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 умивање и прање. У 9h спавање.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету

Од 5:10 до 7:30 рад кружока палих ученика и рибање-уређење баракe. Од 7:30 до 9 полагање норми за значку фискултурника. Од 9h до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:20 ручак. Од 12:20 до 1h спремање за на градилиште и полазак. Од 1h до 8h рад на радилишту а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8h до 8:30 повратак с радилишта и умивање. Од 8:30 до 9 вечера. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је друг Стојанић Никола командир III чете, млађи дежурни његов заменик Ненад Милојевић. Дежурни санитет бригаде је другарица Томашевић Радмила, санитет. реф. III чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М.Босић

Штаб I Чачанске омладинске ударне бригаде „Раде Азањац“

Зайовесћ бр. 23; за 1. јули 1949. год.

Бригада у току протеклог дана радила је у две смене и то у првој смени свега је радило 7 другова јер није било могућности да се ради услед кише и блатњавог градилишта. У слободном времену ван градилишта бригада се одмарала а другарице су орибале и уредиле баракe. Одржани су кружоци

лоших ученика, и полагање норми за обе смене. Одржана је једна литерарна седница са оригиналним радом, за смене које су радиле до подне.

За свој пожртвован рад на радилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Кривачић Богољуба, Пропадовић Миломира, Митровић Љубишу, Тодоровић Веру, Вујовић Светомир, Луковић Миливоје, Рајко Ђорђевић, Миловановић Богдан, Петровић Станимир, Зарић Драгиша, Јевтовић Радојка, Томашевић Радмила, Јелић Љиљана, Ранђић Радмила, Шушић Нада, Минић Радмила, Тешић Ратко.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, 1/ III и IV чету.

Од 5:10 до 6h полазак на радилиште и почетак рада. Од 6h до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1h до 2:30 повратак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 4 одмор. Од 4 до 5 проба фолклора. Од 5 до 6 време предвиђено за културно просветни рад. Од 6 до 7 полагање норми за значку фискултурника. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 умивање и прање. У 9h спавање.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету:

Од 5:10 до 6:30 прање бараке и уређење. Од 6:30 до 7:30 време за културно просветни рад. Од 7:30 до 8:30 проба фолклора. Од 8:30 до 10h полагање норми за значку фискултурника. Од 10h до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h полазак на градилиште, спремање и почетак рада. Од 1h до 8h рад на радилишту, а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8h до 8:30 повратак с градилишта и умивање. Од 8:30 до 9h вечера. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је друг Радосављевић Драган, командир IV чете, млађи дежурни његов заменик Павић Петар. Дежурни санитет је другарица Тодоровић Оливера, санит. реф. IV чете.

Командант
М.Босић

Штаб I Чачанске ударне бригаде на свом састанку 30-VI-49 донео је једногласно следећу одлуку:

Да се за прекршај дисциплине казне следећи другови: Петковић Милан, Марковић Петар, Јешић Велимир казнама „јавним укором пред бригадом“ а десетар смењивањем са дужности.

Образложење:

1. Петковић Милан и Марковић Петар у ноћи 27-VI- ове године узнемиравали су своје другове за време одмора (спавања) и на један врло недругарски начин правили разне шале са својим друговима, то

јест намазали су тушем и каладонтом другове Пртењак Радивоја и Ракић Љубивоја. Исти су за сличне грешке раније били позивани и опомињани од стране команданта и заменика, и тада су дали обећања да се сличне грешке неће поновити али то обећање није испуњено и зато им се одмерава оваква казна.

2. Јешић Велимир исте ноћи био је дежурни у бригади. Када је примио дежурство од заменика командира V чете био је упознат да будно пази на ред у бараци а нарочито на мазање. Међутим друг Јешић не само да није био будан према овоме већ је и сам учествовао и то био организат тог мазања, јер он је набавио туш за мазање, и он је у заједници са Марковићем будио Петковића да устану и да почну са овом прљавом и недругарском работом. Ово је врло велика грешка и кривица тим већа што овде греша руководиоц који треба да својим радом да пример, али Јешић је дао негативан пример, пример недисциплине. Зато се и Јешић и Марковић смењују са дужности десетара јер нису добри омладински руководиоци и немогу носити ознаке руководиоца.

Сви ови другови били су пример на градилишту, међу првим су избацивали кубике земље и купали се у зноју да би бригада постигла што бољи успех. То је било на једној страни а на другој страни они су рушили дисциплину, рушили другарске односе и створили читав хаос у бригади тиме доводили све резултате бригаде у питање хоћели бити то награђено или не, и зато њихов рад на градилишту заслуживао је награде али овим грешкама они губе на то позиције. Ово може послужити за пример свим да није само важан рад на градилишту, и да ако је он истеро већи број колица да не може да прави чуда у бараци. Рад на градилишту је најважнији али мало заостаје рад у логору, дисциплина, понашање према руководству и према бригадистима; важно је спроводити и учествовати у том бригадирском животу у логору.

1-VII-1949.

за штаб бригаде
Командант
М.Босић

*Штаб 1 Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесћ бр 24; за 2. јуни²³ 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је на градилиштима према распореду Главног штаба, у три смене, али не цело радно време услед кишног времена и блатњавог терена. У слободном времену ван градилишта, уређивана је барака и одржана је четна конференција –V- чете и једно полагање норми пре подне. Увече су другови ишли на митинг где су наше секције иступиле на приредбу, и извршено додељивање прелазне заставице најбољој бригади у логору „Франц Розман“, која је додељена нашој бригади.

23 Грешком је написано јуни а требало би да стоји јули.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Гојгић Радомира, Штављанин Видоја, Даниловић Милана, Топаловић Милоша, Перуничкић Петра, Топаловић Бранку, Миновић Војимира, Леку Обућину, Драгићевић Надежду, Луковић Богољуба, Томић Радисава, Пишчевић Владана, Јешић Велимира, Пеулић Мирослава, Сретеновић Нада, Вуловић Митра, Кујунџић Срећка, Петровић Владимира, Ристановић Младена, Лековић Гаврила.

Заставу диже другарица Томашевић Радмила која се показала као најбољи бригадист у бригади на градилишту и уједно и најбољи санитет у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, ½ III и IV чету

Од 5:10 до 6h спремање, полазак на градилиште и почетак рада. Од 6 до 1h рад на градилишту, а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 1:30 повратак с градилишта и умивање. Од 1:30 до 2:30 ручак. Од 2:30 до 5 одмор. Од 5h до 6h време предвиђено за култ. просв. рад. Од 6h до 7:30 слободно. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 прање и умивање. У 9 спавање.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету:

Од 5:10 до 6:30 уређење и рибање бараке. Од 6:30 до 7:30 време предвиђено за култ. просв. рад. Од 7:30 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h полазак на градилиште и почетак рада. Од 1 до 8 рад на градилишту. Од 8 до 8:30 повратак с градилишта и умивање. Од 8:30 до 9 вечера. У 9 спавање.

За прву чету важи исто време и рад у логору што и за другу ½ II, ½ III и V чету. Рад на градилишту почиње у 8h увече и завршава се у 3h.

Дежурни бригаде је друг Пантовић Радомир командир V чете, млађи дежурни његов заменик Стојић Никола. Дежурни санитет је другарица Вучковић Радмила, санитет. реф. V чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант

М.Босић

Штаб I Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“

Завест бр.25; за 3. јули 1949. год.

Бригада у току протеклог дана радила је у три смене на три градилишта према распореду Главног штаба. Однос бригадиста према раду је био на довољној висини као и према руководству. У слободном времену ван градилишта одржана је једна четна конференција I чете и орибане бараке. Одржано је једно полагање норми за значку физкултурника.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Цицварић Милоја, Пропадовић Миломира, Николић Новака, Топаловић Милоша, Томовић Јована, Јовичић Рајка, Јевтовић Богдана, Тановић Стојадина, Продановић Милоша, Јоксимовић Станислава, Кречковић Миодрага, Брковић Радомира, Ристановић Младена, Милић Драгана, Шушић Слободана, Петровић Веселина, Милекић Светолика, Тодоровић Оливера, Мијатовић Милош, Цветковић Станко, Тодоровић Милан, Велисављевић Станицу, Тољић Живорад, Мандић Милорад.

Заставу диже друг Рацић Реља који се у току дана показао као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:30 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 6:30 до 7:10 доручак. Од 7:10 до 8 уређај логора и то цела бригада учествује, чистиће се одређени део од стране штаба логора. Од 8-1 слободно. Од 12-1 ручак. Од 1 до 6 слободно. У слободно време радиће кружоци палих ученика и одржаће се проба фолклора.

Дежурни у бригади биће Пајић Радислав, командир I чете, млађи дежурни Рајо Поповић заменик командира. Дежурни санитет Младеновић Јаворка санитетски референт I чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант

М.Босић

*Штаб I Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зајавест бр. 26; за 4. јули 1949.*

Бригада у току протеклог дана није радила према распореду Главног штаба на одређеним градилиштима, те су се већи део времена бригадисти одмарали и читали књиге из књижнице. У слободном времену орибане су и уређене бараке, а већи је део посвећен кружоцима и састанцима палих ученика који треба озбиљно да се спреме за предстојеће контролне испите. Бригада је учествовала у чишћењу логора распоређена од стране штаба логора. Фолклорна секција одржала је своју пробу.

За свој пожртвован рад на уређењу логора и бараке, као и кухиње и помоћ у њој, штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Николић Босу, Младеновић Јаворку, Поповић Влада, Димитријевић Драгана.

Заставу диже другарица Шушић Нада, која се јуче показала као најбољи бригадист у уређењу логора, као и на градилишту у досадашњим протеклим данима.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, ½ III и V чету.

Од 5:10 до 6h полазак на градилиште, спремање алата и почетак рада. Од 6 до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 2:30 повратак с градилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 5h одмор. Од 5h до 6h идеолошко политички час. Од 6 до 7:30 полагање норми за значку фискултурника. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h умивање и прање. У 9h спавање.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету:

Од 5:10 до 7h уређење барака и рибање. Од 7h до 8h полагање норми за значку фискултурника. У 8h испити за пале ученике а за остале одмор до 11:40. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h полазак на градилиште и почетак рада. Од 1 до 8 рад на радилишту., а за време рада од 5 до 5:20 одмор. Од 8h до 8:30 повратак с радилишта и умивање. Од 8:30 до 9h вечера. У 9h спавање.

Сви пали ученици неће ићи на радилиште у прву преподневну смену, јер ће полагати испите из предмета пред контролном комисијом.

За прву чету исто важи што и за другу половину II чете, III и V у логору.

Дежурни бригада је друг Салихагић Илијаз командир II чете, млађи дежурни његов заменик Спасић Милован. Дежурни санитет је другарица Жижовић Живанка, санитет. рефер. II чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант

М.Босић

*Штаб I Чачанске ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесћ бр.27; за 5. јули 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је на три градилишта у три смене према распореду Главног штаба. У слободном времену ван градилишта уређивана је орибана барака, група палих ученика су ишли на контролне испите и показали задовољавајуће резултате. Одржана су полагања норми за значку фискултурника за обе смене, а техничка секција радила је на уређењу зидних новина. Један део бригада учествовао је на протестном митингу.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору, штаб бригада похваљује следеће другове и другарице:

Пешић Веру, Марковић Мирослава, Јокановић Живорада, Вучетић Драгишу, Пантовић Љубицу, Јоксимовић Мирослава, Ђурчић Лепосаву, Јефтовић Момира, Луковић Богољуб, Томић Радисав, Петровић Милорад, Ристановић Младена, Павловић Младена, Крупеш Јована, Симовић Миодрага.

Заставу диже друг Величковић Вукоман који се показао у току протеклог дана као најбољи бригадист на радилишту, као и у логору.

Распоред рада за данас:

Устајање у 4h. Од 4h до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 умивање, намештање кревета и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак.

Важи за ½ II, ½ III и IV чету:

Од 5:10 до 6h спремање за на радилиште, полазак и почетак рада. Од 6h до 1h рад на радилишту а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1 до 2:30 повратак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до [4:30 одмор. Од 4:30 до 6h полагање норми за значку фискултурника. Од 6 до 7:30 бригадна конференција. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9h прање и умивање. У 9h спавање.

Важи]²⁴

до 4:30 бригадна конференција. Од 4:30 до 5:30 полагање норми за значку фискултурника. Од 5:30 до 7:30 одмор. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 прање и умивање. У 9h спавање.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету:

Од 5:10 до 8h уређење и рибање бараке и полагање норми за значку фискултурника. Од 8h до 10h бригадна конференција. Од 10h до 11:40 одмор. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h спремање за на градилиште, полазак и почетак рада. Од 1h до 8h рад на градилишту а за време рада од 5 до 5:10 одмор. Од 8h до 8:30 повратак с градилишта и умивање. Од 8:30 до 9h вечера. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је друг Стојанић Никола, командир III чете, млађи дежурни његов заменик Милојевић Ненад. Дежурни санитет је другарица Томашевић Радмила, санитет. референт III чете.

Командант
М. Босић

*Штаб I Чачанске II цуш ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовеси бр. 28; за 6. јули 1949. год.*

Бригада у току протеклог дана радила је у три смене на три градилишта према распореду Главног штаба. У слободном времену орибане су и уређене бараке, и одржане бригадне конференције за све смене. Одржано је једно полагање норми и тренинг ногомета. Иначе, већи део времена бригадисти су се одмарали.

За свој пожртвован рад на радилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице: Довијанић Предрага, Радивојевић Радоша, Брковић Радомира, Грујанац Александра, Даниловић Милана, Гојгић Радомира, Пешић Веру.

Заставу диже друг Продановић Милош који се у току протеклог дана показао као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Важи за ½ II, ½ III и IV чету:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. Од 5:10 до 6 полазак на градилиште и почетак рада. Од 6 до 1h рад

24 Угласта заграда постоји у оригиналном тексту.

на радилишту, а од 10 до 10:20 одмор. Од 1h до 2:30 повратак с радилишта, умивање и ручак. Од 2:30 до 5h одмор. Од 5h до 6h време предвиђено за културно просветни рад. Од 6h до 7:30 час хора. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 умивање. У 9 спавање.

Важи за другу $\frac{1}{2}$ II, $\frac{1}{2}$ III и V чету:

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:30 умивање, намештање кревета и читање дневне заповести. Од 6:30 до 7:10 доручак. Од 7:10 до 8 уређење бараке и рибање. Од 8 до 9 време предвиђено за културно просв. рад. Од 9 до 10 час О.Ф.О. Од 10 до 11:40 одмор. Од 11:40 до 12:30 ручак. Од 12:30 до 1h спремање за на радилиште, полазак и почетак рада. Од 1 до 8 рад на радилишту, а за време рада од 5h до 5:20 одмор. Од 8 до 8:30 повратак с радилишта и умивање. Од 8:30 до 9 вечера. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је друг Радосављевић Драган командир IV чете, млађи дежурни Павић Петар његов заменик. Дежурни санитет је другарица Тодоровић Оливера, санитетски реф. IV чете.

Командант
М. Босић

*Штаб I чачанске II њуш ударне бригаде „Раде Азањац“
Завесити бр. 29; за 7. јули 1949. године.*

Бригада у току протеклог дана радила је у три смене на два градилишта према распореду Главног штаба. У слободном времену ван градилишта орибане су и уређиване бараке, и извршено купање бригаде за све смене. Одржан је један идеолошко политички час и посећено је једно приказивање биоскопске представе.

За свој пожртвован рад на градилишту и у логору штаб бригаде похваљује следеће другове и другарице:

Пропадовић Миломир, Гојгић Радомир, Обреновић Михаило, Штавланин Видоје, Лековић Гаврило, Станић Радомир, Петровић Станимир, Кречковић Миодраг, Симовић Миодраг, Ефтимовски Блажо, Тешић Ратко, Страњанац Милија, Радосављевић Бранко, Ђурчић Лепосава, Лончаревић Босу, Старчевић Милорада, Вучковић Радославу, Поповић Влада, Пишчевић Владана, Новаковић Александра, Милић Војислава, Марић Верославу, Стојановић Нада.

Заставу диже друг Поповић Јован који се у току дана показао као најбољи бригадист у бригади.

Распоред рада за данас:

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:40 намештање кревета, умивање, дизање заставе и читање дневне заповести. Од 6:40 до 7:20 доручак. Од 7:20 до 12h рибање-уређење бараке, идеолошко политички час и полагање норми за значку физкултурника. Од 12 до 1h ручак. Од 1 до 7:30 слободно. Од 7:30 до 8:30 вечера. Од 8:30 до 9 умивање. У 9h спавање.

Дежурни бригаде је командир V чете Пантовић Радомир, млађи дежурни његов заменик Стојић Никола. Дежурни санитет је Вучковић Радмила, санитет. реф. V чете.

С.Ф.

С.Н.

Командант
М.Босић

*Штаб I Чачанске II пуш ударне бригаде „Раде Азањац“
Зайовесћ бр. 30; за 8. јули 1949. године.*

У току протеклог дана бригада није радила према распореду Главног штаба. Већи део времена бригада се одмарала а за то време орибане су бараке.

Заставу диже друг Старчевић Милорад који се јуче највише истакао у добровољним радовима, као и у претходним данима.

Распоред рада за данас:

Важи за ½ II, ½ III и IV чету:

Устајање у 4h. Од 4 до 4:10 час јутарње гимнастике. Од 4:10 до 4:30 намештање кревета, умивање и читање дневне заповести. Од 4:30 до 5:10 доручак. Од 5:10 до 6h спремање за на градилиште, полазак и почетак рада. Од 6 до 1h рад на радилишту, а за време рада од 10 до 10:20 одмор. Од 1h до 2:30 повратак с градилишта, умивање и ручак. По подне неподвижено за поподневну смену односно до даљег наређења штаба логора.

Важи за другу ½ II, ½ III и V чету

Устајање у 6h. Од 6 до 6:10 час јутарње гимнастике. Од 6:10 до 6:30 умивање, намештање кревета и читање дневне заповести. Од 6:30 до 7:20 доручак. Од 7:20 до 9 рибане барака. Од 9h политичко предавање, до 10h. Од 10 до 11:40 слободно. Од 11:40 до 12:30 ручак. По подне неподвижено, односно до даљег наређења штаба логора.

Дежурни бригаде је друг Пајић Радислав, командир I чете, млађи дежурни Поповић Рајо, његов заменик. Дежурни санитет је другарица Младеновић Јаворка, санитет. реф I чете.

Опомињу се командир I и командир III чете што су [нечитко] одлуку штаба бригаде односно закаснили су јуче у слободном времену при повратку из града.

Резиме

Омладинске радне акције дале су велики допринос послератној обнови и изградњи земље. Поред физичког рада, акције су биле прилика за многе омладинце да превазиђу неписменост на аналфабетским течајевима као и да науче неке од бројних заната на курсевима. Овако обучени, бригадири су представљали нову радну снагу у индустрији и рударству послератне Југославије.

Сан о новом граду који ће повезати Београд са Земуном, бригадири из читаве

Југославије почели су да претварају у стварност током прве фазе његове изградње која је трајала од 1947. до 1950. године. Чачански омладинци, организовани у неколико радних бригада, били су део овог великог подухвата. Поред Драгачевске, Таковске и Љубићско-трнавске бригаде, Нови Београд градили су чачански средњошколци организовани у Прву и Другу средњошколску радну бригаду „Раде Азањац“. Обе бригаде водио је 1949-1950 године командант Милован Босић. Књига дневне заповести ове бригаде је драгоцен документ који из дана у дан показује живот и рад омладинаца на терену.

MARIJA S. KRNJAJIĆ

SECONDARY SCHOOL STUDENTS FROM ČAČAK BUILDING NEW BELGRADE (1949)

Summary

Youth work drives gave a big contribution to the postwar rebuilding the country. Besides physical work, the work drives were an opportunity for most young people to overcome illiteracy at the courses for illiterates as well as to learn some of numerous crafts at courses. Having been trained in this way, brigadiers represented new labour in industry and mining of postwar Yugoslavia.

A dream about a new city which would connect Belgrade with Zemun started to be turned into reality owing to the brigadiers from whole Yugoslavia during the first phase of its building, which lasted from 1947 until 1950. The youths from Čačak, organized into several work brigades, were a part of this large project. Besides the brigades from Dragačevo, Takovo, Ljubić and Trnava, New Belgrade was built by secondary school students from Čačak organized into the First and Second Secondary School Work Brigade “Rade Azanjac”. Both brigades were led by the commander Milovan Bosić from 1949 to 1950. The book of daily orders of this brigade is a precious document, which constantly shows the life and work of the youths on terrain.

НИКОЛА Ј. БАКОВИЋ

Међуопштински историјски архив за град Чачак
и општине Горњи Милановац и Лучани, Чачак

КОНКУРС ЗА ИЗГРАДЊУ СПОМЕН-ПАРКА У ЧАЧКУ ИЗ 1962. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: У прилогу су приређени документи Одбора за изградњу спомен-парка у Чачку, у вези с јавним општејугословенским конкурсом који је расписан за идејно решење споменика и спомен-парка у октобру 1962. године. Конкурс је расписан након што је, 1961. године, костурница с посмртним остацима партизанских бораца измештена с централног трга, с намером да се читаво подручје органски уреди и украси велелепним спомеником. На конкурс се пријавило 20 аутора, а жири је наградио један рад и предложио га као коначно идејно решење. Међутим, Одбор за изградњу спомен-парка на крају није прихватио предложени концепт. У прилогу је приређена преписка у вези с измештањем костурнице, конкурсна документација и оцене жирија, као и потоња преписка с ауторима победничког решења Момчилом Крковићем и Александром Ђокићем.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Спомен-парк, Чачак, конкурс, костурница, Богдан Богдановић

Идеја да се у Чачку подигне меморијални комплекс који би истовремено славио наслеђе Народноослободилачке борбе и служио као последње почивалиште за посмртне остатке партизана и цивила убијених од стране фашистичких окупатора родила се по самом завршетку Другог светског рата. Међутим, протекло је неколико деценија док та идеја није добила своју коначну форму. Већ 1946. године остаци нешто мање од 300 партизанских бораца пребачени су у новосаграђену костурницу на средишњем месту у граду, некадашњој Великој пијаци, а данашњем Тргу устанка. Након темељног уклањања старог градског језгра 1955. године, поред костурнице постављене су и две статуе у виду лежећих мушких фигура. Ипак, тако централна локација, као и само уметничко решење меморијала сматрани су непримереним њиховој комеморативној сврси, те је 1961. године читав комплекс уклоњен. Костурница је пребачена на брдо познато под називом Лазовића парк, на узвишењу на самом ободу града, док су статуе депоноване у круг фабрике „ЦЕР“.¹ Уследиле су вишегодишње

1 За историјат спомен-костурнице на Тргу устанка, и судбину споменика који се налазио на том месту, видети: Милош Тимотијевић, „Иако телесно ви нисте живи, ви зрачите на нас као жива бића': изградња спомен-костурнице и обликовање Централног трга у Чачку 1945-1955.", Зборник радова

дискусије о томе како трансформисати костурницу у монументални спомен-парк, који би обухватао не само сам споменик с костурницом, већ и природни амбијент непосредне околине и чинио органску целину с оближњим Градским гробљем. У ту сврху била су расписана два јавна општејугословенска конкурса који, иако позитивно оцењени од стране оцењивачких комисија и грађанства, нису резултирали избором конкретног идејног решења.

У оквиру опсежне реконструкције градског језгра, започете крајем 50-их година 20. века, градске власти су дошле до закључка да постојање масовне гробнице у самом центру града не одговара њеној сврси, и да обезвређује комеморативну вредност костурнице и вредности које је она требало да симболизује. Стога је Народни одбор општине Чачак, у сарадњи са стручном комисијом борацке организације одлучио да се костурница измести на примереније место. Од пет понуђених локација, једино је Лазовића парк сматран погодним, гледе удаљености од центра града, визуелне повезаности и висинског положаја. Стога је костурница постављена тако да визуелно чини осу са улицом Кнеза Милоша. У иницијалном плану било је предвиђено да се Лазовића парк употпуни монументалним спомеником, као и да се урбанистички уреди и повеже са суседним Градским гробљем. У ту сврху је формиран специјални Одбор за изградњу спомен-парка у Чачку, у који су ушли представници Општине, борацке и других друштвено-политичких организација.

Како би постигли што шири друштвени консензус око будућег изгледа меморијалног комплекса, у септембру је расписан општејугословенски конкурс за идејно решење споменика и урбанистичко решење читавог подручја. У прилогу је репродукован текст самог расписа, са критеријумима који су узети у обзир приликом оцене приспелих радова. Укупно 20 радова приспело је на конкурс. Иако је оцењивачки жири позитивно оценио целокупни квалитет приселих радова, само је један оцењен као довољно вредан да буде узет у обзир као коначно решење. У питању је рад архитеката Момчила Крковића и Александра Ђокића из Београда. Међутим, пошто су награђени аутори исти или сличан пројекат пријавили на неколико других јавних расписа, Одбор за изградњу спомен-парка је променио своју првобитну одлуку те одлучио да не прихвати награђени рад као коначно решење. Склопљен је уговор и са познатим чачанским вајаром Оскаром Бербелом да доврши уређење подручја, али ни са њим се није дошло до коначног договора. Сарадња са Александром Ђокићем је међутим настављена, те је он 1966. године понудио ново идејно решење, које је израдио са Иванком Ђокић. Ипак, и тај пројекат је коначно одбачен 1970. године, када је одлучено да се иде на директан договор уместо скупих и компликованих јавних конкурса. Стога је Одбор за изградњу Спомен-парка 1971. године склопио директан договор са реномираним београдским архитектом Богданом Богдановићем. Момчило Крковић је међутим све до 1974. године покушавао да издејствује прихватање свог пројекта, иако је тај

посао већ био поверен чувеном југословенском архитекти Богдану Богдановићу. Након конфликта унутар самог Одбора, и сукоба са познатим чачанским вајаром Живорадом Максимовићем, коначан уговор је склопљен 1974. године, да би сам Спомен-парк борбе и победе био свечано отворен 1980. године.

Након премештања костурнице са градског трга на Лазовића брдо, нова локација је врло брзо постала главно комеморативно место за обележавање битних датума из историје Народноослободилачке борбе. Са завршетком изградње самог споменика и уређења околине, читав комплекс је додатно добио на значају, чему је дефинитивно допринела и међународна слава аутора споменика Богдана Богдановића. Са распадом Југославије и суновратом социјалистичког историјског наратива, споменички комплекс је у урбанистичком и комуналном смислу занемарен, што је довело до нарушавања изгледа и уређености читавог подручја. Ипак, представници и даље активних борацких организација наставили су да полагају венце пред костурницом, као нпр. приликом прослава Дана ослобођења Чачка 3. децембра. Међутим, од 2012. године на истом месту се одржава и паралелна комеморација у организацији Равногорског покрета, употпуњена црквеним православним опелом,² као дела ширег ревизионистичког таласа и процеса изједначавања улоге Југословенске војске у отаџбини и партизанског покрета отпора током Другог светског рата. Од тада, систем „паралелних“ комеморација сваке године представља повод за јавне оптужбе између двеју идеолошких струја. Тиме је Спомен-парк у Чачку постао парадигма мнемоничких конфликта и непревладане прошлости у постсоцијалистичкој Србији.

У овом броју *Изворника* приређени су документи у вези са измештањем костурнице са градског трга 1961. године и првим јавним конкурсом за идејно решење Спомен-парка. Такође је приређена и преписка између Крковића и председника Одбора Ратка Трипковића, у којем се расправља о разлозима неприхватања резултата јавног конкурса. У наредном броју *Изворника* биће приређени документи Одбора из 1970-их година, и који се тичу сарадње Одбора са Богданом Богдановићем и његовог сукоба са чачанским вајаром Живорадом Максимовићем, који је такође понудио своје решење за изглед Спомен-парка.

Овде приређени документи Одбора за изградњу спомен-парка у Чачку налазе се у фонду Општинског одбора Савеза удружења бораца Народноослободилачког рата – Чачак. Градски одбор Савеза бораца Народноослободилачких ратова у Чачку основан је 1947. године. Коначно име носи од 1961. године. Део фонда је преузет од самог Одбора 14. новембра 1969. године (књига пријема 281). Фонд је непотпун. Сређен је 1978. године, уз урађен сумарни инвентар. Грађа садржи: записнике са седница општинског одбора и његових органа; извештаје о податку и статистичке податке; досијеа основних

2 Vladimir Nikitović, „Kad četnici i partizani slave Dan oslobođenja od fašizma“, <http://www.slobodnaevropa.org/a/kad-cetnici-i-partizani-slave-dan-osloboenja-od-faizma/26723502.html> (приступљено 5. фебруара 2017).

организација Савеза; предлоге за доделу споменица; евиденције о подигнутим спомен-обележјима; податке о лечењу бораца; спискове палих и преживелих бораца; спискове родитеља и деце палих бораца; упитнике о палим борцима и жртвама фашистичког терора; приступнице; платне спискове и др.³ Приређени документи се налазе у кутији бр. 37, хронолошки су сређени и тематски одвојени у засебне кошуљице. Текст докумената је пренесен у оригиналу, без измена и скраћивања.

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА
НАРОДНИ ОДБОР ОПШТИНЕ ЧАЧАК
Бр. 21396
5. 10. 1960.

СРЕСКОМ ОДБОРУ САВЕЗА БОРАЦА

Чачак

Народни одбор општине Чачак разматрао је после консултовања стручњака за архитектуру и урбанизам као и других јавних културних радника дефинитивно обликовање Трга Народног устанка у Чачку. На основу усвојених закључака усвојене су хитне мере да се део посла око уређења Трга обави до јула 1961. године, тј до прославе 20-годишњице резолуције.

У склопу решавања горњих проблема третирано је и питање локације спомен гробнице која се налази у центру Чачка, односно на Тргу Народног устанка. Како се ради о једном важном и деликатном проблему који је везан за спомен-обележје из Народноослободилачке борбе обраћамо Вам се са молбом да нам у овом послу помогнете тим пре што се ради о спомен-гробници борцима Народноослободилачког рата која је подигнута првенствено на иницијативу и уз помоћ Савеза бораца.

Не мислимо опширније да пишемо о локацији споменика у Чачку о чему је било говора и на IV проширеном Пленуму Главног одбора Савеза бораца НОР-а Србије одржаног 12. марта 1960. године. Желимо само да укажемо неке чињенице које говоре о промашености у концепцији спомен-гробнице у центру нашег града. Локација о којој се ради нарочито је важна, обзиром да је реч о једном гробљанском објекту изграђеном ван гробља и то у веома лошем урбанистичком амбијенту, тако да се не може уклопити у архитектуру где се сада налази. Садашња локација споменика не одаје потребан пијетет према палим борцима који су сахрањени у костурници. Стога смо често сведоци једне мучне и тешке ситуације где се на једној страни, код спомен-гробнице, налазе породице, родбина и другови палих бораца одајући им дужно поштовање,

³ Витомир Васић, *Водич Међуопштинској историјској архиви у Чачку*, Чачак, Међуопштински историјски архив, 1988, 394.

док истовремено у непосредној близини тече живот једног [г]рада који се нагло развија и носи сва обележја тога развоја. Све ово нам хитно налаже да приступимо решавању премештања споменика, те се и тиме одужимо палим борцима који су сахрањени у костурници.

Решавајући ово питање дошли смо до закључка да би споменик требало лоцирати у ширем амбијенту са парковском обрадом. У том смислу прегледано је пет карактеристичних позиција које би дошле у обзир за нову локацију и то:

1. Трг Ђуре Салаја (парк код Железничке станице) који се налази у чисто градском амбијенту и незнатно је удаљен од места где се сада налази споменик. Место није изразито везано за историски догађај а дуго времена је служило за пијацу пољопривредних добара, те не би одговарало намени.
2. Простор код Средње техничке школе и градског парка који је низак и топографски неистакнут. У близини се налазе спортски објекту и шеталиште на бреду, те се не обезбеђује довољна озбиљност средине и потребан пијетет према објекту овакве врсте.
3. Простор око стрелишта у Алвациници је релативно забачен, у близини је будуће раскрснице аутопутева, налази се недалеко од војних објеката и спортског игралишта и по положају није најподеснији за овакву врсту објекта.
4. Љубићско брдо има велике предности по пејзажним условима, може да се реализује парковска обрада око споменика, има доминантан положај, добро се сагледа из насеља и има добре прилазе, има јужну експозицију али је много удаљено од насеља те не би у потпуности одговорило намени.
5. Лазовића парк. Место се налази изван града у осовини значајне излазне саобраћајнице, има добру визуру из језгра насеља, најближи је рељефни ћурик наслоњен [на] насеље, може се урбанистички и архитектонски обработити, налази се поред пута за Драгачево и није далеко од будућег аутопута. Теренска пластика са наборима омогућава обраду шире зоне у захвату 3-4 хектара. Место је саобраћајно подесно повезано са насељем а надвишење над путем омогућава стварање припремне површине тако да се може реализовати пијетет и сви захтеви које условљава овакав објекат. За свечане дане се може подесно вештачки осветљавати и место је органски укључено у насеље. Техничке интервенције на терену би биле економичне. Само место има и историски значај, јер је било традиционално манифестациони простор за првомајске прославе од првих дана радничког покрета у Србији. Место се надовезује на градско гробље где су сахрањени и налазе споменици Др. Драгише Мишовића, Војводе Степе и Миленка Никшића.

На основу предње изложеног сматрамо да би требало хитно приступити измештању споменика и овај посао обавити до јула 1961. године, односно до прославе 20-годишњице Револуције. Обзиром на краткоћу времена и

недостатак материјалних средстава обраћамо Вам се за мишљење и помоћ како би успешно завршили овај задатак. Зато Вас молимо да нам помогнете и са новчаним учешћем од 22,000,000 динара, док би остатак сносио Народни одбор општине. Средства би била употребљена за радове око премештања споменика, изградње нове костурнице, парка и уређења Трга Народног устанка где се сада налази споменик, као и обележи аутентична тачка на садањем месту споменика где је обешен народни херој Ратко Митровић мањим ликовним објетком или на други прикладан начин. Такође би се из ових средстава финансирао конкурс за израду идејног решења и главног пројекта.

Молимо Вас да ово наше писмо што пре узмете у разматрање и учините све да успешно и на време извршимо овај важан и одговоран задатак.

Претседник НОО,
Инж. Милорад Никшић

Достављено:

1. Главном одбору Савеза бораца НОР-а Србије – Београд
2. Савезном одбору Савеза бораца ФНРЈ – Београд
3. Среском одбору Савеза бораца Чачак
4. Општинском одбору Савеза бораца Чачак
5. Општинском одбору ССРН Чачак

SAVEZU BORACA NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA JUGOSLAVIJE
-Glavni odbor Srbije-

BEOGRAD

Prema nalogu druga Milovana Batanovića, sekretara Saveza boraca Narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije – Glavni odbor Srbije, u svojstvu članova Komisije za obeležavanje istorijskih mesta pri tom Glavnom odboru, na dan 29. oktobra 1960. godine posetili smo Čačak i najpre u Sreskom odboru Saveza boraca diskutovali o izmeštanju postojeće Spomen-grobnice iz centra grada, zatim smo na licu mesta razgledali pomenutu Spomen-grobnicu i čitav trg na kome se ona nalazi, a onda smo obišli novu lokaciju na kojoj treba da se premesti postojeća Spomen-grobnica i na kraju smo razgledali i lokaciju na kojoj treba da se postavi spomen-obeležje izginulim radnicima biv. Vojno-tehničkog zavoda u Čačku u toku narodno-oslobodilačke borbe – pa podnosimo Glavnom odboru sledeći svoj

IZVEŠTAJ

A) Izmeštanje Spomen-grobnice iz centra grada.

Na dan 12-IX-1960 godine Savet za urbanizam NOO Čačak razmatrao je probleme urbanizma Čačka i naseljenih mesta na teritoriji NOO Čačak, pa je zaključio

da podnese NOO Čačku i svoj izveštaj u vezi izgradnje centra grada i revizije regulacionog plana sa konkretnim zaključcima koje bi NOO trebalo da usvoji.

U pomenutom izveštaju Saveta za urbanizam – sa kojim smo se u celini upoznali – koji tretira brojne probleme urbanizma Čačka, u vezi spomen-grobnice i njenog izmeštanja kaže se sledeće:

....

Posle upoznavanja sa prednjim izveštajem Saveta za urbanizam NOO Čačka, razgledanja Spomen-grobnice i Trga u centru Čačka na kome se nalazi, kao i nove lokacije u Lazovića parku, konstatujemo:

- 1) da je stvarno spomen-grobnica u Čačku, kao kosturnica, danas locirana u neodgovarajućem i lošem urbanističkom ambijentu, i da neće biti u skladu ni sa budućim u potpunosti oformljenim Trgom Narodnog ustanka po generalnom urbanističkom planu grada Čačka i da najzad dve ležeće bronzane skulpture na postamentu Spomen-grobnice nikako nisu u skladu sa revolucionarnošću Čačka i sa njegovim neprekidnim učestvovanjem u Narodno-oslobodilačkoj borbi i Revoluciji;
- 2) da pomenutu Spomen-grobnicu u celini – ali bez onih dveju ležećih bronzanih skulptura – treba izmestiti iz centra Čačka sa Trga Narodnog ustanka u Lazovića park;
- 3) da na Trgu Narodnog ustanka, u centru Čačka, treba podići spomenik narodnom heroju Ratku Mitroviću.

Smatramo da spomenutu Spomen-grobnicu sa Trga Narodnog ustanka treba premestiti u Lazovića park ne samo iz razloga pomenutih u izveštaju Saveta za urbanizam NOO Čačak, nego još i iz sledećih razloga:

- 1) što bi Spomen-grobnica kao kosturnica bila locirana van gradskog tkiva u jednom mirnom i odgovarajućem zelenom parkovskom ambijentu;
- 2) što novoizabrana lokacija u Lazovića parku predstavlja jednu dominantnu kotu u odnosu na čitav plato Čačka, pa će se spomenik videti sa mnogih tačaka iz Čačka;
- 3) što će se spomenik nalaziti uzdignut u dnu oko 1,5 km dugačke postojeće Kneza Miloša ulice, pa će ga posetioci doživljavati još od samog početka ove ulice i to sa sve snažnijim utiscima;
- 4) što će se spomenik moći da ugleda i sa mnogih tačaka novog auto-puta, koji će proći nedaleko od spomenika;
- 5) što će se ovaj spomenik od svetlog bračkog kamena moći da sagleda i sa svih prilaznih puteva Čačku, kao i sa svih okolnih mesta oko Čačka, bez obzira što će visinski biti niže od njih;
- 6) što se pruža mogućnost da se Spomen-grobnica poveže u jednu urbanističko-arhitektonsku celinu sa neposrednim ambijentom u kome se nalazi sahranjen Dr. Dragiša Mišović i drugi;

- 7) što Spomen-park oko spomenika, koga treba oformiti, u veličini od nekoliko hektara, može postati i veoma lepo svakodnevno izletišta Čačana i što će takav Spomen-park pružiti mogućnost posetiocima da iz njega sagledavaju čitav Čačak u podnožju ovog Spomen-parka.

Uopšte uzet, smatramo da lokacija u Lazovića parku pruža mogućnost da Spomen-grobnica bude postavljena u odgovarajućem ambijentu i to na veoma dominantnom položaju u odnosu na čitav Čačak, a sagledljiva sa mnogih tačaka ne samo Čačka, nego i sa mnogih tačaka neposredne okoline Čačka.

Na osnovu svega napred konstatovanog predlažemo da se u vezi sa premeštanjem Spomen-grobnice iz centra grada Čačka na novu lokaciju u Lazovića parku uradi sledeće, i to:

- 1) čitavu Spomen-grobnicu – ali bez dveju ležećih bronzanih skulptura – treba postaviti u Lazovića parku tačno u osovini ulice Kneza Miloša, i to na mestu viz-a-viz jedne omanje postojeće seljačke kuće, tj. na mestu koje se nalazi nekoliko mesta višlje od onog mesta koje je bilo izabrano od prethodne komisije Saveza boraca Čačka. Smatramo da na ovom drugom mestu treba postaviti Spomen-grobnicu iz razloga što je mesto pogodnije za postavljanje Spomen-grobnice i što je isto mesto nešto višlje;
- 2) putem užeg konkursa treba pribaviti idejna rešenja za dopunsko upotpunjenje i oplemenjivanje arhitektonskog dela Spomen-grobnice novim skulptorskim radovima i to izričito na temu borbenosti i revolucionarnosti Čačka kroz period Narodno-oslobodilačke borbe. Na osnovu izabranog najuspešnijeg skulptorskog idejnog rešenja treba na Spomen-grobnici postaviti odgovarajuće skulpture;
- 3) neposredno oko same Spomen-grobnice treba predvideti odgovarajući popločani i ozelenjeni plato u potpunom skladu sa arhitektonskim delom Spomen-grobnice i ambijentom u kome se ona nalazi;
- 4) na području između podnožja uzvišice na kojoj treba postaviti Spomen-grobnicu i završetka ulice Kneza Miloša, treba predvideti parking-prostor za vozila i veći plato za svečanosti oslobođenja Čačka;
- 5) od najniže kote uzvišice, pa do platoa Spomen-grobnice, a u podužnoj osovini ulice Kneza Miloša treba postaviti široki pešački prilaz spomeniku putem stepenica i odmarališta, slično pešačkom prilazu do spomenika Neznanog junaka na Avali;
- 6) putem stalnog kablovskog električnog dovoda predvideti osvetljavanje spomenika reflektorima i slično, kao i ozvučavanje platoa za svečanosti, a i ostalog terena neposredno oko spomenika;
- 7) u ulici Kneza Miloša postaviti sitnu kocku neposredno do podnožja uzvišice na kome će biti postavljena Spomen-grobnica, odnosno do parking-prostora i platoa za svečanosti;
- 8) proučiti i rešiti ukrštanje budućeg auto-puta sa ulicom Kneza Miloša pod uslovom da ništa od objekata ne sprečava slobodne vizure kroz ovu ulicu

do Spomen-parka,

- 9) na terenu oko spomenika u veličini od 3-4 hektara predvideti podizanje Spomen parka, pa Spomen-grobnicu i ovaj Spomen-park povezati u zajedničku urbanističku celinu sa prostorom na kome je sahranjen Dr. Dragiša Mišović. Kroz idejno rešenje čitavog ovog urbanističkog zahvata nastojati da se u najvećem mogućem obimu zadrži prirodni ambijent. Za čitavu ovu urbanističku celinu izraditi poseban dendrološki plan. Ovim planom predvideti hortikulturno rešenje sa autohtonim drvećem, rastinjem i cvećem. Posebno pak predvideti neposredno iza platoa Spomen-grobnice i slobodno postavljene četinare raznih vrsta i uzrasta, u skladu sa prirodnim ambijentom oko spomenika, kako bi Spomen-grobnica i u toku zime imala oko sebe izvesnu vegetaciju. Kroz hortikulturno rešenje predvideti uklanjanje nekih visokih listopadnih drveta u neposrednoj blizini Spomen-grobnice koja sprečavaju bilo da se spomenik sa nekih tačaka Čačka sagleda, bilo da se sa platoa Lazovića parka sagleda Čačak u celini, pa namesto ovog visokog drveća predvideti niže autohtono žbunasto rastinje. Do izrade ovog plana zabraniti na čitavom ovom terenu ma kakvu seču drveća i rastinja;
- 10) putem jedne stručne komisije obići trasu budućeg auto-puta, pa utvrditi sa kojih se tačaka najbolje može da sagleda Spomen-grobnica na novoj lokaciji i onda zabrani dalja izgradnja objekata. Na nekim terenima između budućeg auto-puta i Lazovića parka ostaviti otvorene slobodne vizure ka Spomen-grobnici;
- 11) do daljeg odmah zabraniti, i to: na prostoru između budućeg auto-puta i Lazovića parka na svim imanjima neposredno oko nove lokacije Spomen-grobnice i na zemljištu koje treba da obuhvati kompleksno urbanistička celina (Spomen-park, Spomen-grobnica i teren između Spomen-grobnice i groblja na kome je sahranjen Dr. Dragiša Mišović); postavljanje telegrafsko-telefonskih stubova, dalekovodnih stubova i makakvih drugih objekata na čitavom terenu o kome je reč; takođe zabraniti duž čitave ulice Kneza Miloša, a i preko ove ulice, postavljanje makakvih stubova za ulično osvetljenje ili čega drugog što bi ometalo i narušavalo čiste vizure ka Spomen-grobnici;
- 12) s obzirom da će se kroz ulicu Kneza Miloša dolaziti do Spomen-grobnice, to se posebno pozabaviti postavljanjem dopunskog osvetljenja u ovoj ulici i dopunskim ozelenjavanjem iste;
- 13) pošto neke zgrade u neposrednoj blizini buduće Spomen-grobnice već sada narušavaju čitav taj ambijent svojom lošom arhitekturom i lokacijom, to iznaći najcelishodnije rešenje za kamufliranje takvih zgrada i prostora autohtonim, ne samo listopadnim već i četinarskim drvećem i rastinjem.

Uopšte uzev smatramo da bi za novu lokaciju Spomen-grobnice i čitavog terena o kome smo napred govorili, trebalo iznaći jedno jedinstveno urbanističko

arhitektonsko rešenje u skladu i u potpunosti sa arhitektonskim rešenjem Spomen-grobnice, obogaćenom novim skulpturama na temu borbenosti i revolucionarnosti grada Čačka.

B) Spomenik narodnom heroju Ratku Mitroviću

S obzirom da je Trg Narodnog ustanka u Čačku veoma značajno mesti i istoriskog karaktera, jer je na njemu puno puta u oslobođenom Čačku 1941. godine narodni heroj Ratko Mitrović govorio okupljenim borcima i narodu i pozivao ih da istraju u Narodno-oslobodilačkoj borbi do kraja, a kako su s druge strane na ovom Trgu posle Nemci obesili narodnog heroja Ratka Mitrovića, to smatramo da bi na ovom Trgu trebalo podići spomenik narodnom heroju Ratku Mitroviću. Do idejnog rešenja za ovaj spomenik trebalo bi doći putem užeg konkursa.

Preko jednog elegantnog arhitektonsko-skulptorskog spomenika narodnom heroju Ratku Mitroviću u skladu sa urbanističkim ambijentom Trga oformljenog u potpunosti po generalnom urbanističkom planu grada Čačka; preko jednog spomenika velike umetničke vrednosti, a ne monumentalnog po njegovoj masi, treba da dođe do izražaja oslobodilački i revolucionarni hod Čačka i njegove okoline kroz NOB-u i našu revoluciju.

....

Čačak,
29-X-1960 god.

Članovi Komisije:
Ing. Arh. Živa M. Đorđević
Stevan Bodnarov

Beograd, 25-XI-1963

Druže Tripkoviću, možda smo se i upoznali nekom prilikom u Čačku, ali po imenu ne mogu da se setim. Zato ovo pismo ima za cilj samo uspostavljanje prvog kontakta.

U svakom slučaju i moj saradnik arhitekta Đokić i ja želeli bismo da se sastanemo sa Vama kao novim predsednikom Odbora za izgradnju spomenika u Čačku i da dođemo do nekih zaključaka u vezi sa otpočinjanjem realizovanja našeg nagrađenog projekta.

Iz razgovora sa drugom Mitrovanom Živkovićem uočio sam da je bilo izvesnih primedbi i izraženih sumnji u vrednost skulptorske koncepcije spomenika koju smo mi predložili a vi nagradili. Nemam nameru da Vas ubeđujem u vrednost te koncepcije. Spomenuću Vam samo dva nova priznanja koja sam u toku ove godine dobio za svoju skulpturu. Prvo je izbor i poziv na međunarodni Simpozijum vajara

u Australiji, gde sam kao jedini Jugosloven letos realizovao jednu svoju skulpturu. Drugo je dobijanje ovogodišnje nagrade Oktobarskog salona za najbolju skulpturu.

Pošto sam iz nezvaničnih izvora (na sreću) čuo neke prigovore na račun idejnosti predloženog rešenja i skulpture za spomenik u Čačku, želeo sam da proverim vrednost tih prigovora u kontaktima sa izvesnim drugovima u čiji ukus i stavove ne može da se sumnja. U tom cilju, a o tom problemu vodio sam razgovore sa drugovima Radovanom Grkovićem, Milovanom Batanovićem, a posebno, posebno, u želji da rasvetlim suštinu problema i prigovora, sa drugom Veljkom Vlahovićem. Zaključak tih razgovora je da sličnim prigovorima nema mesta. Uostalom, i žiri koji je donosio odluku o nagradama uživa renome u koji je nelogično sumnjati.

Za mene je, moram na samom početku da Vam kažem, veoma nelogično i čudno da do sada nije došlo do neke inicijative sa strane vašeg Odbora i do tešnjeg kontakta tog odbora sa nama, autorima. Sem jednog mi smo do sada imali samo nekoliko slučajnih, ličnih kontakata sa drugom Živkovićem. Čudnovato mi je a i nedopustivo da se o tom problemu raspravlja polujavno, po budžacima; od takvog postupanja ne može da bude koristi.

Ako postoje primedbe te primedbe treba saopštiti autorima i jedino u saradnji sa njima tražiti rešenje.

Ali ja bih o svim ovim problemima voleo da govorimo u neposrednim kontaktima.

Zato predlažem da se što skorije sastanemo kako bismo krenuli sa mrtve tačke i kako bismo konačno i mi znali šta vi nameravate, ako nešto nameravate. Ostavljam Vama inicijativu da zakažete sastanak, da li u Čačku ili u Beogradu svejedno je. Važno je da se sastanemo, upoznamo i porazgovaramo o problemima koji nas obostrano tangiraju.

U očekivanju skorog sastanka iskreno Vas pozdravlja,

Momčilo Krković

2. 12. 1963.

Beograd

Druže Obrenoviću!

Prilikom nekoliko proputovanja kroz Čačak, svrati[o] sam i do Vas ali Vas nisam našao. Hteo sam da čujem neka Vaša mišljenja u vezi spomenika, jer bi Vi kao kolega to mogli otvoreno da kažete. Ne bi trebalo da Vam pričam koliko je Krkoviću i meni stalo da dođe do realizacije tog projekta. Nije tu u pitanju samo novčana nadoknada već u prvom redu naša lična afirmacija. Posle rezultata konkursa mi smo bili rešeni da damo sve od sebe da to bude najbolji spomenik u

državi. A Odbor za izgradnju spomenika nije za godinu dana našao za potrebu da nas zvanično obavesti o situaciji oko realizacije tog projekta. Nekoliko razgovora sa Mitrovanom Živkovićem predstavljao je celokupni kontakt sa Odborom za godinu dana. Za to vreme čuli smo bezbroj raznih varijanti u vezi spomenika. Nismo se na realnost tih pretpostavki obazirali, samo možemo sa žaljenjem da tvrdimo da se autoritet žirija na taj način dosta okrnjio.

Hteo sam da Vas kao kolegu zamolim da u slobodnom vremenu napišete nekoliko reči i otvoreno nam obrazložite situaciju u vezi spomenika pošto ste Vi verovatno upoznati sa tom problematikom. Ako pak navraćate u Beograd drago bi mi bilo da navratite do mene.

Pozdrav od

arh. Đokić Aleksandra

Zavod za unapređenje komunalne delatnosti SRS Beograd Francuska

24/V (pre podne)

Zmaja od Noćaja 16 (po podne)

INFORMISANJE POLITIČKOG AKTIVA OPŠTINE ČAČAK O RADU ODBORA ZA IZGRADNJU SPOMENIKA I SPOMEN PARKA U ČAČKU 22. 2. 1964. god.

Ovaj skup društveno politički[h] radnika naše opštine sazvali smo radi kraćeg informisanja u našem dosadašnjem radu na izgradnji spomenika i spomen parka u Čačku. Zatim, pošto se radi o veoma odgovornom poslu nužno je da se dogovorimo o daljem radu na tom zadatku.

Poznato je da je odluka o izmeštanju spomenika iz centra grada doneta maja 1961. godine. Tom prilikom je objavljen uži interni konkurs za dobijanje mesta za spomenik i za park. Tom prilikom je određena lokacija na mestu zvanom „Lazovića park“. Tu je zatim izgrađena nova kosturnica. Prenosenje i sahrana posmrtnih ostataka palih boraca izvršeno je juna 1961. godine. Isto vreme sa izgradnjom kosturnice izgrađen je i asvaltni prilazni put do grobnice. Ekspropisano je zemljište za spomen park i to samo dva do tri hektara oko kosturnice.

U cilju dobijanja što boljeg rešenja za izgradnju spomenika i spomen parka, raspisan je opšti Jugoslovenski anonimni konkurs maja meseca 1962. godine. Po ovom konkursu prispelo je 19 radova iz tri naše republike. Na taj način je veći broj stručnjaka dao predloge za izgradnju spomenika. Ovi radovi su pregledani i ocenjeni od strane žirija koji je bio imenovan od strane odbora za izgradnju. Prema oceni žirija 1962. godine oktobra meseca nekoliko radova je se izdvajalo svojim kvalitetom. Tako su dodeljene nagrade i to: jedna prva, jedna druga i dve treće nagrade. Na osnovu ovako dodeljenih nagrada Odbor za izgradnju spomenika je pristupio pripremama za početak radova. Međutim u toku priprema došli smo do

podataka da je autor nagrađen prvom nagradom učestvov[a]o na više konkursa sa skoro istim rešenjem spomenika. Sa skoro istim radom dobio je drugu nagradu u Sloveniji. Zatim je već na nekoliko mesta izgrađen sličan spomenik. Zbog svega ovoga a naročito posle objavljivanja pisma i kritike CK SKJ u vezi stanja u kulturi i umetnosti. Tada je Odbor za izgradnju spomenika odlučio je da se izgradnja odloži odnosno da se pristupi samo izvođenju nekih radova na uređenju spomen parka. Pri ovome treba naglasiti da je Odbor zauzeo rezervisan stav u donošenju konačnog rešenja što će učiniti posle preispitivanja i diskusije.

Suočen sa ovakvim problemima Odbor za izgradnju spomenika je održao u 1963. godini više sednica na kojima je odlučeno da se pristupi etapnoj izgradnji. U prvom redu da se izvode oni radovi koji neće činiti poteškoća prilikom usvajanja konačnog rešenja spomenika i spomen parka, što znači da se uredi zemljište i zasaди zelenilo. U okviru etapnog rešenja uređenja spomen parka ekspropisano je 7 hektara zemljišta i pristupljeno njegovom uređenju. U toku proleća i leta prošle godine izvršeno uz pomoć omladine krčenje zemljišta kao i ravnjanje međa. Prebačeni su mermerni blokovi sa toga terena.

Zemljište koje je predviđeno za spomen park poorano je prošle jeseni da bi se moglo zasaditi zelenom travom i drvećem. Izvršeni su neki radovi na ravnjanju i nasipanju terena oko grobnice. Donekle je uređen prilaz od puta do kosturnice.

Pored iznetog predviđeni su i drugi radovi u okviru etapne izgradnje koje treba izvršiti u toku ove godine. Na jednoj sednici je bilo rešeno da se grobnica obloži mermernim pločama prema ideji drugo nagrađenog rada a da se predhodno izradi glavni projekat grobnice. Kontaktirajući sa drugo nagrađenim umetnikom Berbe[l]ljom u prvo vreme nismo mogli da nađemo zajedničko rešenje jer je Odbor tražio da se radi postepeno a Berbelja je želeo da radi sve i park i kosturnicu i spomenik. Kasnije je dogovoreno da se izvrše pripreme za generalni plan i da se izgradnja vrši postupno. Međutim kako nije prihvaćeno nijedno idejno rešenje niti spomenika niti spomen parka, to nije moguće ni praviti projekat pa se od toga odustaje.

U okviru izgradnje spomenika i spomen parka poseban problem je obezbeđenje potrebne količine vode za održavanje i podizanje parka. Zbog toga su izvršena ispitivanja postojećih izvora i bunara. Tim ispitivanjem došlo se do zaključka da su kapaciteti kako bunara tako i izvora veoma mali tako da se njihovom kaptazom uopšte ne može rešiti snabdevanje vode. Zato smo prinuđeni da usvojimo dosta skuplje rešenje, odnosno da se voda dovede iz gradskog vodovoda. Izgradnjom vodovodne mreže kroz ulicu K. Miloša biće potrebno oko 16 000 000 dinara. Kao druga alternativa je postavljena izgradnja bunara sa hidrofonskim postrojenjem u pomenutom parku. To bi koštalo nešto manje ali je zato i najcelishodnije. Predpostavljamo da će se u toku 1964. godine rešiti pitanje snabdevanja vodom.

Odbor za izgradnju spomenika je u toku ove godine održao dve sednice. Na poslednjoj sednici koja je održana sa najodgovornijim društveno političkim radnicima u opštini odlučeno je da se pozove ovaj skup i predloži sledeće:

1. Pošto do sada nije nađeno rešenje za izgradnju spomenika niti je moguće naći i u kraćem periodu ne možemo niti treba da žurimo jer u žurbi smo. Zato treba napustiti sva do sada idejna rešenja.
2. Pristupiti provizornom ali uz pomoć stručnjaka uređenju spomen parka. U tu svrhu angažovati Zavod za urbanizam u Čačku da u što kraćem vremenu izgradi jedan takav plan kako bi iskoristili ovo proleće za zasađivanje drveća i šiblja.
3. Da se odmah zatim izrade staze i prilazni putevi i tereni. Za te radove angažovati omladinu. Voditi računa da se što je moguće više zadrži prirodni teren.
4. Da se što pre dovede voda i struja do grobnice i da se uradi sve što je moguće kako bi se dobio što lepši izgled.
5. Predvideti sredstva za sve ove radove za čuvanje i negovanje zelenila i čitavog terena.

20-II-64

Друже Трипковићу,

Пре извесног времена прочитао сам у новинама један непотписан напис у коме се говори да Оскар Бербеља израђује споменик у Чачку.

То ми се учинило као новинска патка, али у моменту и као истина, јер читав однос према овом проблему, макар онај са којим сам ја, нажалост увек посредно, био упознат наговештавао је да то може да буде и истина.

Мада знам да Одбор има неке компетенције није ми било ни мало логично да се ниподаштава суд жирија и поричу неке касније изјаве дате од стране Одбора (који се вероватно сад доста изменио).

Због свега тога био сам прилично револтиран и нисам желео да Вам одмах пишем.

Ни сада не желим да дајем било какве оцене, пошто Вас још увек не познајем лично.

Волео бих због тога да дође до разговора међу нама на једном састанку који би Ви заказали.

Претпостављам да још нису донете неке друге одлуке јер у том случају би био ред да о њима буду обавештени аутори рада који је био пласиран као први и самим тим, негде по писаним законима, негде по неписаним, најповољнији за извођење, јер ипак ранговање нису одређивали шустери него стручњаци.

Примите поздрав,
Момчило Крковић

Čačak, 29. II 1964. godine

DRUŽE KRKOVIĆU,

Na Vaše pismo od 20. II 1964. godine nisam Vam odmah odgovorio pa to činim sada. Razlog što Vam nisam odgovorio je bio taj, što smo u to vreme upravo rešavali pitanja u vezi izgradnje spomenika u Čačku.

Vi vrlo dobro znate da je to veoma delikatno i odgovorno, pa su i zbog toga bile nužne šire diskusije i konsultovanja. Najzad na jednom od zadnjih sastanaka odbora za izgradnju spomenika i političkih radnika Opštine doneto je jedno privremeno rešenje. Sa tim rešenjem hoću ovoga puta da Vas upoznam. Odluč[e]no je da se odustane od svih do sada datih rešenja po konkursima, a da se pristupi privremenom uređenju terena.

Prema tome mislim da nemamo potrebe za neke razgovore na kojima insistirate niti sa Vama niti sa bilo kojim učesnikom konkursa.

PREDSEDNIK ODBORA ZA IZGRADNJU SPOMENIKA U ČAČKU
R. Tripković

Čačak, 3. VI 1974. godine

Drug KRKOVIĆ MOMČILO, vajar

BEOGRAD
Volgina 2/a

PREDMET: Odgovor u vezi pisma od 21. VI 1974. godine

Tačno je da je 1962. godine raspisan opštejugoslovenski anonimni konkurs za izradu idejnih rešenja spomenika palim borcima NOR-a u „Lazovića parku“ u Čačku, i idejnog urbanističkog rešenja parka sa ovim spomenikom.

Poznato nam je da ste i Vi bili učesnik ovog konkursa sa Vašim radom pod šifrom „77771“ i da ste prema konstataciji ocenjivačkog suda dobili prvu nagradu.

Vama je poznato da ste kao dobitnik prve nagrade za Vaš rad pod šifrom „77771“ nagradu i naplatili a pre toga ste uredno informisani da je Vaš rad dobio prvu nagradu i pozvani ste da nagradu primite.

Isplatom otkupa i nagrade, raspisivač konkursa tj. Odbor za izgradnju spomenika Čačak, postaje vlasnik otkupljenih i nagrađenih konkursnih radova i stiče pravo na raspolaganje i praktično korišćenje istih bez ikakve dalje odštete bilo kojoj strani.

Predajom konkursnog rada učesnik konkursa se u potpunosti saglašava sa svim uslovima konkursa.

Na osnovu prednjeg izveštavamo Vas da u primenama za realizaciju izgradnje spomen parka i spomen obeležja na mestu zvanom „Lazovića park“ u Čačku ovlašćeni Odbor za ove poslove preuzima sve potrebne radnje i mere u cilju realizacije ovog posla, s tim što se ničim ne dira niti uzurpira bilo koje Vaše pravo, niti se radnjama koje se preduzimaju vama nanosi bilo kakva šteta.

Smatramo da smo na osnovu uslova konkursa koje ste Vi prihvatili kao što je napred citirano predajom Vašeg rada pod šifrom „77771“, postali vlasnici Vašeg rada sa pravom da ga upotrebimo i koristimo bez bilo kakve naknade bilo kome.

Sa ovih razloga nismo obavezni da Vam se obraćamo za bilo kakvo odobrenje ili slično u vezi Vašeg rada koji je otkupljen, a spremni smo na svaku saradnju ukoliko za istom bude imalo potrebe i u vezi saradnje postignemo odgovarajuće sporazume.

S pozdravom!

ODBOR ZA IZGRADNJU SPOMENIKA I SPOMEN OBELEŽJA
Predsednik
Ratko Tripković

Odbor za izgradnju spomenika
Čačak

USLOVI KONKURSA

Za izgradnju idejnog rešenja spomenika palim borcima u Narodnooslobodilačkom ratu u „Lazovića parku“ u Čačku i idejnog urbanističkog rešenja parka sa ovim spomenikom.

I – Raspisivač konkursa je Odbor za izgradnju spomenika Čačak

II – Konkurs se raspisuje u svrhu dobijanja idejnog rešenja spomenika palim borcima u Narodnooslobodilačkom ratu i idejnog urbanističkog rešenja parka sa ovim spomenikom.

III – Konkurs je opšti jugoslovenski anonimni, a pravo učešća imaju svi državljani FNRJ.

IV – Zadatak konkursa je:

1) Izrada idejnog urbanističkog rešenja (projekta) budućeg parka.

2) Izrada posebnog idejnog rešenja (projekta) spomenika palim borcima u Narodnooslobodilačkom ratu 1941-1945.

V – Učesnicima konkursa, raspisivač konkursa stavlja na raspolaganje sledeće podloge i materijale:

1) Program konkursa za izradu idejnog urbanističkog rešenja (projekta) budućeg parka.

- 2) Isečak iz generalnog urbanističkog plana grada Čačka u razmeri 1: 2500 sa vezom terena koji je predmet konkursa u odnosu na grad (u kome je ucrtan novi put i mesto kosturnice)
- 3) Situacioni plan u razmeri 1:1000 (u kome je ucrtan novi put i mesto kosturnice)
- 4) Situacioni plan u razmeri 1:500 (sa ucrtanim mestom kosturnice)
- 5) Osnovi i presek spomen kosturnice

VI – Od učesnika konkursa traži se da konkursni rad (elaborat) obradi tako da sadrži:

- 1) Kompletno idejno urbanističko rešenje (projekat) budućeg parka sa spomenikom u razmeri 1:1000 sa svim potrebnim prilogima i detaljima, iz kojih će se videti namena površina zahvaćenog kompleksa, komunikacije i dr.
- 2) Dendrološki plan parka u razmeri 1:1000 kompleksa zemljišta zahvaćenog idejnim urbanističkim rešenjem pod tačkom 6/1 ovih uslova konkursa.
- 3) Urbanističko-arhitektonsko rešenje najbliže okoline spomenika u razmeri 1:500.
- 4) Sve osnove, izgledе i potrebne preseke idejnog rešenja (projekta) spomenika u razmeri 1:50, a ako se spomenik rešava i skulpturalno onda još i karakteristične detalje u razmeri 1:1 i maketu skulptorskih rešenja.
- 5) Jednu izometriju spomenika sa najbližom okolinom.
- 6) Dve perspektive karakterističnih izgledа.
- 7) Ostale priloge po nahođenju autora iz kojih bi se dobio što bolji uvid i u ideju autora (učesnika konkursa), kao i eventualno i druge karakteristike datih rešenja i
- 8) Tehnički izveštaj i obrazloženje idejnih rešenja.

VII – Obrada i oprema konkursnog elaborata:

Tehnička obrada i oprema konkursnog elaborata je po slobodnom nahođenju učesnika konkursa, s tim da svi prilozi moraju biti kaširani na tvrdjоj podlozi.

Rad mora biti spakovан u omotu i zapečaćen i na istom mora biti napisano:

- 1) Konkursni rad za idejno rešenje spomenika palim boricima u Narodnooslobodilačkom ratu i za idejno urbanističko rešenje parka u Čačku.
- 2) Šifra.

Svaki crtež ili prilog treba da na desnom gornjem uglu ima istu šifru kao i na omotu. Svi crteži i prilozi moraju biti numerisani a na posebnom papiru treba ispisivati brojeve crteža i priloga. Uz konkursni elaborat učesnici konkursa moraju predati i zapečaćenu kovertu sa imenom i prezimenom i adresom autora, koja takođe treba da je označena istom šifrom.

VIII – Rok za predaju elaborata je zaključno 1. oktobar 1962. godine do 12 časova. Za učesnike konkursa, koji radove šalju preko pošte, za dan predaje računa se datum poštanskog žiga kada su rad predali na poštu.

Radovi predati posle napred označenog roka neće se uzimati u ocenjivanje.

Radovi se predaju anonimno na adresu: Dojčilo Mitrović, Beograd, Obilićev venac br. 5/1.

IX – Za ovaj konkurs predviđene su: jedna I, jedna II, i jedna III nagrada i dva otkupa u neto iznosima i to:

- 1) Jedna I nagrada u iznosu od din 600 000 (šest stotina hiljada dinara).
- 2) Jedna II nagrada u iznosu od din 400 000 (četiri stotine hiljada dinara).
- 3) Jedna III nagrada u iznosu od din 300 000 (tri stotina hiljada dinara).
- 4) Dva otkupa po 100 000 dinara (sto hiljada dinara) – ukupno 200 000.

Ocenjivački sud može po svom nahođenju sačiniti i drugačiji raspored nagrada ukoliko kvalitet prispelih radova tako nešto bude nametao.

Isplata otkupa i nagrada izvršiće se u roku od 15 dana od dana obaveštenja učesnika konkursa o rezultatima konkursa.

Isplatom otkupa i nagrada, raspisivač konkursa, tj. Odbor za izgradnju spomenika Čačak postaje vlasnik otkupljenih i nagrađenih konkursnih radova i stiče pravo raspolaganja i praktičnog korišćenja istih bez ikakve dalje oštete bilo kojoj strani.

Predajom konkursnog rada učesnik konkursa se u potpunosti saglašava sa svim ovim uslovima konkursa.

Za izlazak na teren učesnicima konkursa, raspisivač konkursa ne nadoknađuje nikakve putne troškove, dnevnice i dr.

X – Ocenjivački sud (žiri) čine:

- 1) Arh. Nikola Dobrović, prof. Univerziteta
- 2) Arh. Živa M. Đorđević, Beograd
- 3) Stevan Bodnarov, akademski vajar – Beograd
- 4) Dojčilo Mitrović, publicista – Beograd
- 5) Ing. Milorad Nikšić – Čačak
- 6) Živković Mitrovan – predsednik Opštinskog odbora Saveza boraca
- 7) Ing. Bratislav Obrenović – Čačak
- 8) Milorad Jevtović – sekretar Sreskog odbora Saveza boraca
- 9) Jovanović Dragić – član Sreskog komiteta Čačak.

XI – Rad ocenjivačkog suda (žirija) može trajati najduže 15 dana od dana prispeća konkursnih radova, a najkasnije deseti dan po završetku rada ocenjivačkog suda, raspisivač je dužan da obavesti učesnike konkursa o rezultatu konkursa. Ocenjivački sud će za svaki konkursni rad dati svoju ocenu i ove ocene sa izveštajem o svome radu dostaviti raspisivaču konkursa.

XII – U slučaju spora nastalog iz ovog konkursa obavezna je odluka nadležnog privrednog suda u Titovom Užicu.

XIII – Za potrebna obaveštenja u vezi raspisanog konkursa učesnici konkursa se mogu obratiti Odboru za izgradnju spomenika – Čačak, Narodni odbor opštine tel. br. 26-10 ili Predsedniku odbora za izgradnju spomenika drugu Živković Mitrovanu tel. 27-01 (lokal 02) Cara Dušana 3.

PRESEDNIK
ODBORA ZA IZGRADNJU SPOMENIKA I PARKA
Mitrovan Živković

IZVEŠTAJ

Ocenjivačkog suda o oceni konkursnih radova sa konkursa za pribavljanje idejnog rešenja Spomenika palim borcima u Narodno-oslobodilačkom ratu u „Lazovića parku“ u Čačku i idejnog urbanističkog rešenja parka sa ovim spomenikom.

Ocenjivački sud u sastavu:

- 1) Arh. Živa Đorđević, kao predsednik ocenjivačkog suda - Beograd
- 2) Arh. Nikola Dobrović, profesor Univerziteta Beograd
- 3) Stevan Bodnarov, akademski vajar u Beogradu
- 4) Dojčilo Mitrović, publicista – Beograd
- 5) Ing. Milorad Nikšić – Čačak
- 6) Mitrovan Živković– predsednik Opštinskog odbora Saveza boraca
- 7) Ing. Bratislav Obrenović – Čačak
- 8) Milorad Jevtović – sekretar Sreskog odbora Saveza boraca
- 9) Jovanović Dragić – član Sreskog komiteta Čačak.

-Na dan 8, 28, 29 i 30. oktobra 1962. godine pregledao je i ocenjivao prispele konkursne radove – idejna rešenja za Spomenik palim borcima u Narodno-oslobodilačkom ratu u „Lazovića parku“ u Čačku i idejna urbanistička rešenja parka sa ovim spomenikom, pa je jednoglasno pojedine konkursne radove ocenio kako sledi:

1. Konkursni rad pod šifrom „77771“ /prvonagrađeni/

Područje postojećeg groblja i uža zona spomenika su ovim rešenjem obuhvaćeni kao prostorne celine, ali funkcionalno izdvojene i ispunjene aktivnim sadržajem.

Rešenje saobraćajnih poteza određenih za vozila, njihovo kretanje i parkiranje, kao i pristupne aleje, stepeništa i staze pešaka pokazuju pravilno satkanu i jednostavnu mrežu kroz pejsažno skrojen prostor. Desna polovina područja je ostavljena kao livada za slobodno kretanje ljudi – pojedinaca i grupa.

Obe prostorne jedinice, groblje i Spomen park, imaju svoje arhitektonski skrojene prilaze. Pristup spomeniku je predviđen: dvojnim stepeništem, silaznim i ulaznim krakovima razdeljeni cvetnom lejom. Na početku, a u podnožju brda, nalazi se prošireni prostor za primanje pod vedrim nebom dopunjen fontanom i klupama.

Neposredna okolina spomenika ograđena je u dva platoa za obilaženje i sagledavanje spomenika.

Spomenik je visine 30 m sa motivima plastično simbolizovanim svestrano u prostoru.

Ocena rada:

Autori, vajari i arhitekti, shvatili su postavljeni problem u svem njegovom jedinstvu i našli tome odgovarajuće rešenje u vidu jedinstvene i jednostavne kompozicije u kojoj su posebno zadovoljeni zahtevi višestruke funkcionalnosti i mnogobrojni problemi plastičnog i površinskog rešenja prostora.

Odabrane proporcije odgovaraju organskom radu stvari – zelenilu svih vrsta, od travnjaka do šume – i anorganskom sklopu zidanih objekata – stepeništa, platoi, fontana, sam spomenik itd. Pločnici oko spomenika izrastaju neposredno iz travnjaka, odnosno iščekavaju u njemu na isti način.

Spomenik kako plastično izdelani objekt figurativno mnogostruko izvajan za osmatranje iz neposredne okoline i u prolazu omogućava doživljavanje prostornih utisaka i u njemu samom.

Neusiljena monumentalnost, postignuta jednostavnim i funkcionalno opravdanim sredstvima obezbeđuje području Spomen parka prisustvo likovno-prostorne energije umesto neživotnih kulisa i to ne samo po danu nego i po noći pod snopovima reflektora, kako to autori predlažu.

Sadržajno aktivirana idejnost je u zadovoljavajućoj meri izražena i obećava da bude još izrazitija u toku dalje razrade pruženog konkursnog materijala izbegavajući usiljenu dramatičnost.

2. Konkursni rad pod šifrom „SČ 962“

Pruženi urbanističkim rešenjem autorima je pošlo za rukom da na jedan stručno zreo način povežu u jedinstvenu prostornu i funkcionalnu kompoziciju celinu staro i novo groblje sa Spomen parkom. Tom stručnom urbanističkom tretmanu nisu nedostajali ni zahtevi saobraćaja svih vrsta – vozilima i peške između pojedinih vrsta parkovske kompozicije.

U manjoj meri su se pobrinuli za celishodno održavanje komemoracija u izvesnim danima godine i o rezmeštanju i kretanju naroda i određenih društvenih skupina.

Sam spomenik, dvojne ruke sa otvorenom i poluotvorenom pesnicom, svojom visinom od oko 35 m, predstavljaju kolos jedini te vrste po svojim razmerama u čitavom konkursu. Stilizacija je ovih figuralnih elemenata: lapidarno, arhitektonski vajana u velike kubističke, pravoliniske i pravopovršinske oblike.

Tako zamišljen i stilizovan objekt kao spomenik sam po sebi idejno – sadržajno i likovno dobar, prekomeran je u odnosu na svoju okolinu, na potrebe daljinsko-prostornih odnosa i sklopova, kao i na stvarne ekonomske računice.

Proizvedeni utisak: prekomerna dramatičnost koja izaziva trenutno šok prolaznog značaja umesto iskreno monumentalnosti i trajnog zračenja idejno-likovne i prostorne energije.

3. Konkursni rad pod šifrom „BLED 62“

Urbanističko rešenje ovog konkursnog rada svodi se isključivo na uređenje područja Spomen parka, a za postojeće gradsko groblje predviđa samo jednu putanju kao vezu. Sa ovom vezom su tek povezane ostale staze i putevi užeg područja Spomen parka.

Glavni pristup je stepeničast i pravoliniski položen na padinu terena i predstavlja glavni i jedini motiv kompozicije. Saobraćaj vozilima predviđen je ispravno kao i njihovo parkiranje.

Dendrološki plan visokog rastinja ne pokazuje određenu težnju da se zelenilo saobrazi sa kompozicijom prostora, već čini kao da je rasprostranjeno nasumice.

Odnos kosturnice i spomenika je ispravan, no iziskuje adaptaciju kosturnice, što nije prihvatljivo. Spomenik je ustvari jedna velika armirana betonska ploča obložena kamenom i reljefom od bronzе повише njega. Tek svojim pročeljem ova ploča daje utisak uobičajenih obeliskа.

U tehničkoj prezentaciji pojedinih priloga uložen je vrlo veliki trud. Celokupna ideja nedovoljno integralno i organski satkana, samim tim je lišena da bude nosilac iskrene monumentalnosti i izvorište prostorne energije svoje vrste.

4. Konkursni rad pod šifrom „1941“

Автори приложеног конкурсног рада су поšli од сликовне симболике оформљене у виду симетрично скројеног стабла, zamišljenog horizontalno i položenog на teren koji je u nagibu. Zemljišno stablo svojim grnаmа i pijacetаmа nа završetku i laticаmа oko njih kao glavni motiv urbanističkog rešenja predstavlja više neku vrstu dekorativnog shvatanja, а ne organske kompozicije u samom prostору.

Veze sa postojećim grobljem su predviđene, ali one nisu dovoljno uverljivo utkane u odabranu kompoziciju.

Od dve varijante za rešavanje spomenika, druga varijanta je ocenjena kao povoljna s obzirom na njenu plastičnost, razmere i idejnost – predstavlja jedan stroj vojnika na „večnoj straži“ – te mogućnost delovanja na blizinu i umerenu daljinu, pošto je spomrnik smišljen od bronzе.

Pravu vrednost ovog konkursnog rada umanjuje srazmerna skromnost prostornog rešenja koje postoji i pored bogate dekorativnosti u poređenju sa plastičnom i idejnom ulogom samog spomenika.

Dekorativnost kompozicije nije u potpunosti usklađena sa kretanjem vozila i pešaka.

5. Konkursni rad pod šifrom „24751“

Područje Spomen parka se naslanja i povezuje sa gradskim grobljem, ali ga autor ne obrađuje organski u vidu integralno zahvaćene urbanističke kompozicije. Glavni motiv prostorne kompozicije svedene isključivo na područje Spomen parka

predstavlja pravoliniski prilaz od podnožja ogranaka planine Jelice do polovine a ne i do samog spomenika. Na tom delu se glavni pristup račva na više pešačkih staza koje vode do spomenika.

Komemorativna površina Spomen parka – desni njen deo određen je za narod previše je ispresecan pešačkim stazama. Kružno proveden kolski put na potezu između groblja i Spomen parka nije poželjan, jer ne omogućava obezbeđenje što većeg mira.

Osa samog spomenika, kao glavnog motiva čitave kompozicije, koji je predstavljen u obliku „stilizovanog kamenog cveta“, okrenuta je prema površini za komemoracije. Oba konkavno savijena i produžena krila, visine 15 m, oko kosturnice u simetričnom rasporedu statičkom u horizontalnom prostiranju, a dovoljno dinamičkom u prostoru predstavljaju savremeno shvaćen motiv.

Tehnička dokumentacija je jasna i stručno zrelo prikazana.

6. Konkursni rad pod šifrom „SAVA“

Urbanistička obrada prostora zahvata uže područje spomenika i ostavlja van pažnje područje postojećeg starog i novog groblja, a time i mogućnost jedne integralne prostorne kompozicije.

Glavni pristup je predviđen sa jednim prelomom, a tek gornjim delom u osi ulice Kneza Miloša. Usputna proširenja su: jedna raskrsnica i dva proširenja. Obrazloženje promene pravca kako se navodi u tehničkom izveštaju neprihvatljivo je.

Glavni pristup je ustvari glavni motiv kompozicije.

Oba dela datog područja su u jednakoj meri obrađena stazama, ali se ne predviđaju organizovani prostori za kretanje i smeštaj naroda u dane održavanja komemoracija.

Kolski saobraćaj, doduše jednosmeran, sproveden je po obodu Spomen parka kružno. To nije poželjno iz razloga što bi se onemogućilo stvaranje većih površina izvan parkirališta motornih vozila i bolje prostorno-likovno rešenje između Spomen parka i groblja.

Lepezasta osnova platoa u dva nivoa sa kosturnicom je dobra, ali ne i neposredna niti emotivna u dovoljnoj meri. To se isto odnosi i na sam obelisk, koji svojom vizurom od 27 m predstavlja prostorni reper na daljinu, ali je svojim statičkim karakterom bliži akademizmu nego nekom neposredno i dinamično likovnom tretmanu. Sama ta činjenica umanjuje opravdanost visine i zračenje željene prostorne energije.

7. Konkursni rad pod šifrom „20433“

Prostorno rešenje ovog konkursnog rada svodi se na uže područje Spomen parka. Područje postojećeg gradskog groblja ostavlja van stručne pažnje i ne tretira ga kao predmet jednog integralnog rešenja predela.

Predloženi kolski put u pozadini kao veza između ove dve prostorne jedinice ispravan je. Kružni kolski put oko Spomen parka nije prihvatljiv jer:

-ide na uštrb obezbeđenja većih i mirnih površina

-sprečava da se prostor između groblja i Spomen parka obradi u budućnosti arhitektonski (pošto se budu postepeno odstranile postojeće kuće) i kao sastavni deo jedne obuhvatne prostorne kompozicije i funkcionalne celine.

Slobodne površine za narod prilikom komemoracija nisu jasno izražene.

Simetrična kompozicija užeg područja u horizontalnom protezanju ima svoju osu u glavnom pristupu i u smeštaju zona platoa samog spomenika. Autor znalački, no suviše dekorativno, koristi zemlju i ostale elemente kao arhitektonsko plastične motive.

Dekorativna obrada terena u nagibu i simetrična vertikalna spomenika od armiranog betona predstavljaju statično ukrućen prostor umesto dinamičnijeg doživljavanja idejnosti i plastičnog rešenja. Oba materijala: zemlja (večni materijal) i armirani beton (izum naše epohe) omogućavaju ne samo ukrućenu monumentalnost nego i organizovano izdelavanje pokrenutih odnosa likovnih motiva, pojedinih delova, a i objekata kompozicije do stepena dramatičnosti.

8. Konkursni rad pod šifrom „5. SA“

Područje Spomen parka, izolovano od susednog groblja, nije u prostorno-likovnom smislu dovoljno obrađeno.

Veza za motorna vozila predviđa se u pozadini kolskog prilaza, što je prihvatljivo; povratna kružna veza za motorna vozila do podnožja je neprihvatljiva u interesu mira i arhitektonskog oblikovanja ovog prostora u bližoj i daljoj budućnosti.

Pešački pristup u užem području je nejasan. Izražene su samo linearno neke staze čija je funkcija nejasna. Dendrološko rešenje projekta visokim rastinjem oko užeg spomeničkog rejona i njegovog pločnika onemogućava smeštaj naroda u danima komemoracija.

Jedini motiv prostorne kompozicije u osovini ulice Kneza Miloša sačinjava: uzdignuti plato spomenika i sam spomenik. Uzdignuti plato je konvencionalnog oblika i položenosti. Položen poviše kosturnice omogućava da posetioci hodaju po njoj, što je potpuno neprihvatljivo.

Horizontalna ploča sa reljefom i vertikalni obelisk na zajedničkom platou predstavljaju uobičajen sklop kompozicionih elemenata plastično-površinski mnogo puta doživljen. I sama idejnost dodatkom reljefa na horizontalno protegnutoj ploči i „kraj-putaša“ prikačenih na statičnu vertikalnu obeliska je već prevaziđen u likovnom izražavanju.

9. Konkursni rad pod šifrom „11961“

Ovaj konkursni rad koristi samo mogućnosti koje pruža područje Spomen parka kao prostorna celina i kompozicija. Vezu sa postojećim grobljem predviđa samo kolskim putem u produžetku kolskog prilaza spomeniku i po nekim pešačkim

stazama. Likovno nije u dovoljnoj meri izdiferencirana površina za smeštaj naroda prilikom komemoracija.

Kolska veza sa vraćanjem na podnožje brda je neprihvatljiva. Takva veza na uštrb arhitektonskog izdelovanja ovog dela prostora između Spomen parka i groblja /po postepenom odstranjenju postojećih seljačkih kuća/.

Glavni motiv kompozicije je pravoliniski položen dvodelni pešački pristup sa spomenikom na vrhu. S obzirom na jednostavno, ali ne i u svakom smislu uspelo rešenje, glavna pažnja je usredsređena na spomenik koji u svom najvišem šiljku dostiže visinu od 22 m.

Spomenik se sastoji od tri razbijene mase, kojima se pripisuje izvesna narativna idejnost. Izbliza gledan, spomenik je kao prizor scenskog karaktera, živa slika trenutnog stanja. Iz veće udaljenosti kao urbanistički motiv on daje neodređen karakter i pored raščlanjenosti pojedinih gromada spomenik ne pruža utisak promišljene i uspele monumentalnosti u naponu svog likovnog zračenja u prostoru.

10. Konkursni rad pod šifrom „725027“

Vežu [s] postojećim grobljem, koje prostorno uopšte ne obuhvata, ovaj konkursni rad predviđa produženje kolskog puta iza spomenika. Središnji motiv kompozicije u horizontalnom smislu – položen na nagib – sačinjavaju tri simetrična, kruškolika obrasca koja se sastavljaju kod platoa spomenika. Funkcionalno ovaj motiv je neopravdan i ima samo dekorativni značaj.

Područje u ovim kruškolikim obrascima zapremaju u smaknutom nizu pet arhitektonski smaknutih i terasastih platoa. Terasiranje je predviđeno uz znatno pokretanje zemljanih masa i podizanje snažnih potpornjaka.

Autor je uložio mnogo truda i pokazao mnogo stručne umešnosti i imaginacije u rešavanju pratećih motiva – pojedinih terasa – na uštrb isticanja onog glavnog i sagledljivog. Uložena stvaralačka energija je u neskladu sa postignutim rezultatom. Komunikacije su pri obilaženju pojedinih terasa nefunkcionalne i skreću pažnju posetilaca na sporednosti. Arhitektonska obrada tako velikih površina je preterana i izvan merila postavljenog zadatka, a da ipak nije obezbeđen smeštaj većih narodnih masa ili komunikacija.

Donja ljuska spomenika na dominantnom mestu svojom šiljastom vertikalom ne može ni idejno ni plastično-likovno da nadoknadi prekomernu horizontalnu rasprostranjenost arhitektonske obrade terena.

Promašaj ovog konkursnog rada, koji je inače izrađen sa stručnog gledišta primerno i sa mnogo zalaganja, krije se u nedostatku pronalaženja odgovarajućeg prostornog i duhovnog modula.

11. Konkursni rad pod šifrom „CVET“

Konkursni rad pod šifrom „Cvet“ prostorno obrađuje uže područje Spomen parka i zadovoljava samo povezivanjem veznih staza i kolskog puta sa postojećim

grobљem. I u ovom slučaju je, umesto integralno shvaćenog ili bar prosečnog prostora i prostorne kompozicije, proveden kružni kolski put oko užeg područja Spomen parka, što je u interesu obezbeđenja potrebnog mira neprihvatljivo. Slobodne površine za smeštaj naroda u danima komemoracija nisu prema dendrološkom planu dovoljne.

Glavni pristup sa tri preloma – razdelnica – nije u dovoljnoj meri izražen kao prirodna osa kompozicije niti je on korišćen kao vizuelni motiv gledano iz ulice Kneza Miloša. Vizuelni motiv u odnosu na ovu ulicu ima daljinsko delovanje ostaje samo sam spomenik.

Spomenik sačinjen od dva dela – niži 6 m, viši 16 m visine – idejno izražavaju ono što mu i sam autor u tehničkom izveštaju pripisuje: padanje i uzdizanje. Kao plastičan prizor dobro zamišljen i podesan za manje razmere gubi, međutim, svoju izražajnu snagu u razmerama predviđenim projektom. Lirizam u likovnom polju vezan je za jedne mere i ne može da zameni iskrenu monumentalnost u naponu njenog likovnog i prostornog zračenja. A to je ono što duh postojećeg zadatka zahteva.

12. Konkursni rad pod šifrom „OBELISK“ /na crvenoj podlozi/

Posebnost pruženog rešenja je u povijenoj liniji pristupne pešačke staze kao aleje, koja je, međutim, nedovoljno dimenzionirana, i u njenom napuštanju osovinskog pravca ulice Kneza Miloša.

Vraćanjem na pravac vizuelne osovine od sredine Spomen parka, izraženom linijom aleje narodnih heroja, autor daje glavni motiv „svoje kompozicije u dekorativno-svečanom potezu“ i u centralnom platou spomenika.

Na podnožju ogranka planine Jelice nedostaju kao funkcionalni elementi:

1. Prihvatni prostor za parkiranje vozila /za one koji žele da ceo prostor obidu peške od početka do kraja/
2. Prostori za prihvatanje pešaka za odmor, posmatranje, kretanje u oba pravca itd.

Likovno nedovoljna izdiferenciranost pristupne aleje /prilog u razmeri 1:500 razlikuje se samo po razmeri od priloga 1:1000, a ne i po likovnoj obradi/ autor želi da nadoknadi sa nekoliko usputnih terasa.

Horizontalne aleje, naročito Aleja heroja, omogućavaju funkcionalnu vezu između obe prostorne jedinice /grobља i Spomen parka/, ali nisu korišćene i izražene kao sredstvo kompozicije. I pored atraktivnosti pojedinih motiva, nije u dovoljnoj meri izražena mogućnost održavanja komemorativnih priredaba sa učestvovanjem većeg broja ljudi iz grada i okoline.

Sav plato na kome leži spomenik uobičajenog je oblika /strogi pravougaonik/, a spomenik: dva moćna kraka sa sužavanjem u viši i dodirivanjem u jednoj tački, spada u red takozvanih neutralnih objekata. Neutralnost u pogledu idejnosti i neutralnostu u pogledu plastičnog izražavanja u datom prostoru. Kao što iz svega

što je neutralno ne može da zrači energija ni toplih ni hladnih prostornih tonova, tako ni iz ovog spomenika ne zrači nešto osobeno.

I pored izvesnih kvaliteta u organizaciji prostora, stručnoj obradi priloga, pa i samog spomenika – iako neutralnog – autor nije uspeo da postavljeni zadatak reši na prihvatljiv način u svakom pogledu.

13. Konkursni rad pod šifrom „ART“

Neslaganje između priloga 1:1000 i priloga 1:500 u pogledu veličine prostora i pojedinih elemenata onemogućava utvrđivanje izvesnih okolnosti u korist pruženog rešenja. Nijedan od datih priloga ne objašnjava apstraktnu vizuelnu liniju u produžetku ulice Kneza Miloša. Po njima: položaj spomenika je znatno pomeren u levo od ose, što je neprihvatljivo. Sa ovim tehnički nedovoljno doradenim priložima, ne slaže se fotografski snimak na kome je šematski, belim linijama označen spomenik u osovini ulice Kneza Miloša.

U podnožju ogranka planine Jelice nedovoljan je prostor za prihvatanje pešaka – naroda u danima komemoracija – i za parkiranje motornih vozila na ulazu u Spomen park.

Dok autor obrađuje namenski prostranstva u pozadini – izletničke livade, izletničke šume itd – ostavlja prostrani susedski odnos sa gradskim grobljem. Predviđena kolska veza u pozadini, mada funkcionalna, nije element zajedničke prostorne kompozicije.

Sam spomenik – poviše kosturnice sa neznatno uzdignutim platoom – prikazan je u obliku plastično izdelfene, na četiri strane otvorene, a gore pokrivene građevine.

Svojom visinom od svega 6,5 metara od platoa, ovaj spomenik daje karakter intimnog mauzoleja, a ne: spomenika onakvog dometa kakav se traži raspisom koji nameće duh vremena u doba borbe, a u kome još uvek živimo.

Uloženi trud i stručno zalaganje nisu u srazmeri sa postignutim rešenjem.

14. Konkursni rad pod šifrom „20305“

Prilazi u nameri 1:1000 i 1:500 ne objašnjavaju u dovoljnoj meri kretanje vozila i kretanje pešaka.

Gornji parking /3/ trebalo bi da bude okretnica, ukoliko vozila treba da se vrate istim putem.

Predprostor na završetku ulice Kneza Miloša nije funkcionalno izdiferenciran /narod u danima komemoracije, pešaci, motorna vozila itd/. Autor je crtački obradio uglavnom samo prostor spomen parka, ostavljajući po strani značaj grobljanskog područja sa sagledavanjem jedne moćnije prostrane kompozicije.

Glavna autorova pažnja usredsređena je na oblikovanje pločnika, izlomljenih pod uglom od 90 stepeni. Gornji plato se spaja pomoću staze sa susednim grobljem, što je ispravno.

U poređenju sa funkcionalno nedorečenim prostorom Spomen parka i sa preskromnim pešačkim prilazom bitno odudara bogatstvo ovih platformi. Prostranstvo ovih platformi svojim znatnim razmerama organski se ne nadovezuje dovoljno na neuglednu pristupnu stazu.

Spomenik položen ispred kosturnice je četvorni obelisk, koji i pored stremjenja u vis, ne izražava ni idejno ni prostorno – plastično onu energiju koja kod posetioca može izazvati poseban zanos.

Spomenik spada u red neutralnih spomenika prevaziđenih u toku poslednjih decenija. Likovno, ali narativno bogatstvo na platou 3 /označeno na planu kao „spomen ploča“/ moglo je biti zamenjeno odgovarajućim spomenikom kako u pogledu idejnosti, tako i plastične uloge u prostoru blizine i velikih rastojanja.

Neslaganje perspektivnih skica spomen-ploče i osnove otežava ispravno utvrđivanje autorove zamisli sa svim pruženim detaljima.

15. Konkursni rad pod šifrom „35672“

Svojim površinskim rešenjem vezanim za teren – dosledno sprovedena akcijalnost u osi ulice Kneza Miloša sa simetrično uokvirenim proplankom i isto tako izdijeljenim obrascima u njemu kao likovnim obrascem, te simetrično postavljenim i isto tako rešenom spomen-kosturnicom i obeliskom u zaglavlju – autor je ostvario i sproveo svoje shvatanje uređenja i oblikovanja prostora. Isto tako shvatanje propratio je pažljivo izrađenim perspektivnim izgledima ovog proplanka sa spomenikom i samim spomenikom kao dominantnim motivom.

Svojevremenost koja pripada minulim decenijama, ne današnjim tekovinama u veštini uređenja prostora, razlog je što ovaj elaborat ne može da se takmiči uspešno sa projektima današnjih nastojanja ukoliko su oni uistinu uspeh.

Svojevremenost prošlosti pri tome nije u eklektičkom tretiranju samog spomenika kao čisto arhitektonskog objekta, jer eklektičnih motiva na njemu nema, već u shvatanju i sagledavanju problema i u sredstvima kojima se autor služi pri njegovom rešavanju.

16. Konkursni rad pod šifrom „11355“

Konkursni rad pod gornjom šifrom pruža urbanističko rešenje na jednostavan i pristupačan način, ali bez onog dubljeg poniranja u srž problema, koji je neophodan za njegov pun uspeh.

Gradsko groblje autora zanima samo kao objekt koji treba raznim stazama povezati sa područjem spomen-parka, a ne kao prostorna jedinica dobro došla da se smisli neka vrsta integralne kompozicije.

Pristup sa dvojnim krakovima i alejom između njih, inače ispravno dimenzioniran, predstavlja jedini i glavni motiv kompozicije svedene na područje spomen-parka.

Predprostor na završetku ulice Kneza Miloša i u podnožju ogranka planine Jelice nedovoljno je dimenzioniran za kretanje pešaka, naroda i velikom mnoštvu prigodnih komemoracija, za prolaz i prihvatno parkiranje motornih vozila.

Nije jasno označeno kretanje vozila unaokolo, da li se ono odvija do izvesne tačke u pozadini spomenika, što bi bilo dobro da je predviđena okretnica, ili povratkom na polaznu tačku posle kružne vožnje, što je neprihvatljivo.

Sam spomenik je u osi kompozicije postavljen simetrično kao dominanta. On je simetričan u podnožju i u svom plastičnom stremljenju u vis.

Ovaj način je konvencionalan, ali ne zbog same simetričnosti već zbog simetrije kako je ona shvaćena i rešena. Petokrlni obelisk je postavljen na betonske nogare konstruktivno statičke, ali estetski neuverljive. Spomenik spada u red neutralnih oblika uprkos svoje raščlanjenosti i nije posrednik idejnosti i plastičnosti svoje uloge u tolikoj meri da bi mogao biti emisiono izvorište za doživljavanje idejnog i estetskog zanosa.

Perspektive su vrlo lepo urađene i samim tim rečito potvrđuju sve što je navedeno.

17. Konkursni rad pod šifrom „405“

Sledeći osovinski pravac ulice Kneza Miloša elaborat pod šifrom „405“ postavlja glavni pristup do polovine padine, zatim preko jednog platoa produžuje sa smicanjem da bi plato spomenika i sam spomenik vratio kao vizuru na prvobitni pravac. To sve može da bude ispravno ili neispravno u zavisnosti od jačine samog zahvata.

Međutim, predprostor – neophodan za kretanje i parkiranje vozila svih vrsta, te pešaka pojedinaca kao i naroda u mnoštvu nije uopšte predvideo, dimenzioniran i rešen. Pristupna aleja je nedovoljno naglašena da bi mogla postati vodeći motiv prostorne kompozicije. Prostorno rešenje 1:500 u poređenju sa prilogom 1:1000 ne unosi u tom pogledu ničeg novog i još manje se služi sredstvima koja u toj meri, nameće urbanistička stručnost i kulturniji tretman. Usled podjednagog raspoređivanja visokog rastinja s jedne i s druge strane nije jasno koje bi površine bile najpodesnije za smeštaj naroda prilikom svećanih komemoracija. Razlika u saobraćajnim tokovima – jednosmerni, dvosmerni, kružni, okretnice itd – nije na planu saobraćaja istaknuta ili bar označena.

Najuži krug spomenika sa kosturnicom je dvospratna građevina, dok je kosturnica gore spomen-stub trougaonog preseka.

Sve to u nešto asimetričnom rasporedu daje donekle utisak utilitarne građevine, možda zbog načina na koji se koriste arhitektonski motivi.

Stub – trougli obelisk – je neutralnog značaja kako po svojoj prostornoj zapremeni, tako i po idejnosti, koja nije sagledljiva.

Projekat je jednostavno dobar, ali bez pretenzija da se takmiči sa jačim zahvatima u postavljeni problem.

18. Konkursni rad pod šifrom „64“

Spomenički ambijent autor konkursnog rada pod šifrom „64“ želeo je da postigne rasporedom kosturnice, žrtvenika i spomenika u okviru jedne arhitektonske kompozicije.

Taj arhitektonski okvir je glavni motiv pružene urbanističke kompozicije.

Pristupna staza je smaknuta u odnosu na osu ulice Kneza Miloša u jednom – levom – a spomenik u drugom - desnom - pravcu. Tačno u osovini ulice Kneza Miloša ostala je samo kosturnica bez plastične uloge u igri celine. Međutim, za ovakva odstupanja ne postoje nikakvi važniji radovi.

Pretp prostor u podnožju ogranaka planine Jelice je naznačen ali nedovoljno dimenzioniran i izdiferenciran za kretanje mnoštva ljudi i motornih vozila.

Pristupna staza nije dovoljno naglašena kao element kompozicije.

Dendrološki plan i hortikulturno tretiranje područja govori o izvesnom stepenu te vrste umetničke veštine. No iz plana 1:500 nije jasno gde bi, u odnosu na zelenilo, zauzeo mesto narod u danima svečanih komemoracija. U pomenutom ansamblu: žrtvenik, kosturnica i spomenik sa kamenim paravanom i hortikulturnim pratećim motivima sačinjavaju izvesnu sredinu, privlačniju na hartiji nego u stvarnosti.

Spomenik – velika uska armirano betonska ploča sa reljefno i arhitektonski stilizovanom rukom ne predstavlja ono istinsko izvorište zanosa, monumentalnosti, idejnosti i plastičnosti da bi se kao glavni predmet konkursnog raspisa mogao takmičiti sa dubljim i snažnijim zahvatima u sam problem.

Perspektivne slike su od ilustrativne vrednosti jedne više lirske sredine.

19. Konkursni rad pod šifrom „512959“

Polazeći od perspektivnih slika predloženog prostornog rešenja nije teško utvrditi:

Da uprkos uvođenju novih programskih elemenata, muzejske zgrade, na primer, koja se raspisom ne traži, za rešenje samog spomenika autoru nije preostalo toliko stvaralačke snage koliko je potrebno da bi baš on predstavljao vrhunac jednog prostornog stvaralaštva. Samim tim izvesni postignuti rezultati na drugim poljima postavljenog zadatka kao da postaju osamljeni.

Prilog u razmeri 1:500 ne unosi više uvida svojim šematizmom u ono što je prikazano prilogom u razmeri 1:1000.

I pored toga što je glavni motiv kompozicije nedovoljno naglašen i izražen, u ovom projektu pripada potvrda u pogledu tehnički brižno izrađenih priloga.

20. Konkursni rad pod šifrom „14441“

Ocenjivački sud je takođe jednoglasno rad pod šifrom „14541“ stavio izvan konkurencije obzirom da isti nema sve priloge predviđene uslovima konkursa,

tj. da nije ispunio sve potrebne uslove predviđene konkursom. Ovaj rad poseduje izvesne kvalitete i solidnu prezentaciju problema, mada nedovoljnih. Stilizacija figurativno shvaćenog spomenika likovno je zadovoljavajuća, ali idejno ne. Sa tih razloga ocenjivački sud nije mogao da ovaj rad bilo u kom vidu ni van konkursa preporuči raspisivaču za otkup.

Sve napred pomenute konkursne radove Ocenjivački sud je pregledao i ocenjivao po sledećim kriterijumima, i to:

1. Urbanistička kompozicija celine.
2. Urbanistička kompozicija užeg područja spomenika.
3. Arhitektonska kompozicija samog spomenika i njegove sredine.
4. Uređenje svih vidova saobraćaja u odnosu na tačke 1, 2 i 3.
5. Iznaženje aktivnog sadržaja u odnosu na tačke 1, 2 i 3.
6. Korelativni odnos oblikovanja i sadržaja i psihički faktori.
7. Stepen izražene idejnosti likovno-kreativnim sredstvima.
8. Ekonomičnost rešenja.
9. Tehnička obrada konkursnog rada.
10. Dendrološka obrada datog terena.

Opšta ocena konkursnih radova

Razmatrajući sve okolnosti u vezi proučenih, preispitanih i ocenjenih radova u smislu konkursnih uslova i u duhu napisanih težnji naše javnosti da se podizanjem spomenika i spomen parkova postigne likovno-idejni odraz epohe u kojoj živimo, ocenjivački sud ustanovljava da kreativni stepen ovog javnog konkursa opšte uzevši u tom smislu zadovoljava. Sa tih razloga radovi su po postignutom stepenu i bili od strane Ocenjivačkog suda podeljeni u tri grupe:

- U prvu grupu – sedam najboljih radova (uži izbor)
- U drugu grupu – sedam boljih radova (širi izbor)
- U treću grupu – pet dobrih radova.

Ocenjivački sud je konstatovao da se učesnici konkursa sve više i više služe fotografijama kao priložima u uverenju da one mogu zameniti neke od traženih tehničkih dokumentacija, a ne kao prekobrojni prilozi, što otežava rad ocenjivačkog suda i što dovodi učesnike konkursa u opasnost da budu isključeni. Pored toga, fotografije izrađuje majstor svog zanata, služeći se nerealnim vidnim uslovima i efektima koji se u prirodi ne ostvaruju.

Iz toga se izvlači zaključak kako za raspisivača i Ocenjivački sud tako i za učesnike konkursa: da se u raspisu konkursa u buduće postavi uslov: „Propisani elaborati su obavezni i ne mogu [biti] zamenjeni fotografijama. Fotografije u neznačajnom broju mogu se priložiti samo kao prekobrojni prilozi, i to: snimci koje pod okolnostima koje u prirodi nisu nemoguće već se približuju stvarnom doživljavanju utisaka i doprinose njihovom takmičenju“.

Na osnovu svega napred izloženog predlažemo raspisivaču konkursa:

1. Da se složi sa odlukom Ocenjivačkog suda o dodeli nagrada i otkupa (vidi zapisnik četvrte sednice Ocenjivačkog suda od 30. oktobra 1962. godine)
2. Da u dnevnoj štampi putem oglasa objavi rezultate konkursa i istovremeno pozove autore neotkupljenih konkursnih radova, koji nisu dostavili adrese za povratak, da ih dostave raspisivaču konkursa radi povraćaja radova (NZ: autori konkursnih radova, koji nisu predloženi za otkup, pod šiframa „20433“, „5. SA“, „Obelisk“ na belom polju u crvenom kvadratu, „Art“, „30305“, „35672“, i „11355“ dostavili su samo po jednu kovertu i ocenjivački sud ih nije otvarao).
3. Da otvori kovertu autora čiji radovi nisu predloženi za otkup, a koji su autori dostavili adrese za povraćaj radova, sazna njihove adrese i povрати im radove. /NZ: konkursni radovi pod šiframa: „11961“, „725027“, „Cvet“, „405“, „64“, „512959“ i „14441“/.
4. Da se informiše kod autora konkursnih radova predloženih za otkup (konkursni radovi pod šifrom: „24751“, da li pristaju da im raspisivač otkupi radove po 100 000 dinara (NZ: za konkursni rad pod šifrom „Sava“ autor je dostavio samo jednu kovertu – „ime, prezime i adresa autora“), koju kovertu Ocenjivački sud takođe nije otvorio).
5. Da raspisivač konkursa organizuje u Čačku javnu izložbu svih konkursnih radova sa ovog konkursa.

U Čačku dana 30. oktobra 1962. godine.

ZAPISNIK

Sa održanog sastanka poslanika Savezne i Republičke Skupštine čačanskog kraja i članova Odbora za izgradnju spomenika i spomen parka u Čačku.

Sastanak je održan 17. februara 1964. godine u Beogradu u prostorijama Instituta za izučavanje radničkog pokreta sa početkom u 17 časova.

Prisutni: Milka Minić poslanik Skupštine, Dragoslav Mutapović poslanik Skupštine, Radisav Nedeljković poslanik Skupštine, Dragić Jovanović poslanik Skupštine, Bogić Risimović akademski slikar, Miloš Milosavljević predsednik Opštinske Skupštine, Aleksa Rajović sekretar Opštinskog komiteta SKJ Čačak, Ratko Tripković predsednik Odbora za izgradnju spomenika i spomen parka, Dušan Jakovljević predsednik Opštinskog odbora SSRNJ i članovi Odbora Mitrovan Živković, Milorad Jevtović i ing. Bratislav Obrenović.

DNEVNI RED

Razmatranje stanja u vezi izgradnje spomenika i spomen parka i donošenje zaključaka za buduću rad.

Sastanak je otvorio predsednik Odbora za izgradnju spomenika i spomen parka Ratko Tripković, upoznao prisutne sa problematikom koju treba razmotriti i zamolio ranijeg predsednika Odbora Mitrovana Živkovića da referiše u vezi dosadašnjeg rada.

Mitrovan Živković je u kratkim crtama izneo dosadašnji rad Odbora počev od premeštanja spomenika sa Trga ustanka u Čačku, zatim o održanim konkursima koji nisu dali prihvatljivo rešenje za izvođenje, kao i radovima na eksproprijaciji zemljišta i drugim poslovima koji su do sada obavljeni. Posebno se je osvrnuo na nastalu situaciju zadnjih 10 meseci kada su pozivani pojedini autori nagrađenih radova na konkursu što je učinilo da se još više komplikuje rad na daljoj izgradnji parka.

Predsednik Odbora je dopunio izlaganje Živkovića u vezi stanja zadnja dva meseca kada Živković nije bio na sednici zbog bolesti, odnosno u vezi razgovora sa vajarom Berbeljom i njegovom ponudom za razradu rešenja.

Obrenović je u svom izlaganju detaljnije objasnio izvesne momente posle završenog rada žirija i dodeljenih nagrada po konkursu posebno se osvrćući na različit stav pojedinih članova odbora po pitanju daljeg rada na realizaciji spomen parka kao i na stav vajara Krkovića i Berbelje koji žele da kroz učešće u razradi proguraju svaki svoje rešenje u kom smislu neprestano interвениšu bilo pismeno bilo usmeno.

Nedeljković je predložio da se najpre raščisti da li sada treba žuriti sa konačnim rešenjem za spomenik i spomen park ili naći privremeno rešenje samo za park a konačno rešenje ostaviti za kasnije kada budemo imali bolju ideju umetnika.

Rajović se posebno osvrnuo na političku stranu problema navodeći da narod na zborovima traži da se nešto uradi i kritikuje sadašnje stanje zbog neuređenosti kako parka tako i same grobnice. Dodao je da nismo imali velikih teškoća kod uklanjanja spomenika sa Trga ustanka, većina je pravilno shvatila odluku, ali da se zbog sadašnjeg stanja mora nešto uraditi i više se ne sme čekati.

Jovanović je takođe saglasan da se mora što pre pristupiti radu na uređenju terena i grobnice. Napomenuo je da kroz konkurs nismo dobili prihvatljivo rešenje, odnosno nismo mogli usvojiti ni jedno od predloženih rešenja.

Milka Minić je u izlaganju govorila najpre o konkursu naglasivši da svojevremeno nismo prihvatili ni jedan nagrađeni rad sa konkursa da bi ga izvodili a posebno prvo-nagrađeni jer nismo dobili prihvatljivo rešenje. Zbog toga sada moramo naći privremeno rešenje, odnosno pristupiti uređenju parka i grobnice. Predložila je da se odmah počne sa radovima na uređenju i to: sejanjem trave, podizanjem šume, izgradnjom šljunčanih staza, podizanjem skromnijeg ovjekta (na primer: kuća u vidu brvnare), uređenjem sportskih terena za omladinu i tome slično. Pored toga trebalo bi razmotriti oblaganje grobnice grubim kamenom, obezbeđenje vode, dovođenje električne energije, osvetljenje grobnice itd. Mišljenja je da radove u sadašnjoj fazi treba izvesti tako da se vodi računa da ne bude velikih ulaganja u one radove koji će iziskivati kasniju promenu kada se usvoji konačno rešenje spomenika i spomen parka. Tako bi staze trebalo izvesti sa pošljunčavanjem, zasaditi

domaće дрвеће уз израду одговарајућег dendroloшког плана и слично. За извођење радова на овај начин, односно уређење терена, мишљена је да би требало консултовати познаваоце ових проблема као на пример арх. Живу Ђорђевића и друге. Како сада немамо решења за прихватљиву реализацију сматра да би требало ангажовати наше младе стручњацима у циљу да се добије задовољјавajuће решење, а ако се у томе не успе требало би касније расписати нови општејугословенски конкурс.

[...]

Срећко Милошевић је мишљена да се није довољно радило јер није било иницијативе због недостатка храбрости да се одважније решавају ствари. Против је сваке импровизације у смислу кварења природног амбијента па и због тога решења по конкурсима треба одбацити. Такође сматра да награђеним учесницима конкурса треба рећи да се њихова решења не могу усвојити у циљу извођења и прекинути са њима све разговоре у овом смислу.

Резиме

У прилогу су приређени документи у вези са измештањем костурнице са градског трга 1961. године и првим јавним конкурсом за идејно решење Спомен-парка. Такође је приређена и преписка између Момчила Крковића и председника Одбора Ратка Трипковића, у којем се расправља о разлозима неприхватања резултата јавног конкурса. У оквиру опсежне реконструкције градског језгра, Народни одбор општине Чачак, у сарадњи са стручном комисијом борацке организације одлучио да се костурница измести на примереније место. Од пет понуђених локација, једино је Лазовића парк сматран погодним, с обзиром на гледе удаљеност од центра града, визуелну повезаност и висински положај. Стога је костурница постављена тако да визуелно чини осу са улицом Кнеза Милоша. У иницијалном плану било је предвиђено да се Лазовића парк употпуни монументалним спомеником, као и да се урбанистички уреди и повеже са суседним Градским гробљем. У ту сврху је формиран специјални Одбор за изградњу спомен-парка у Чачку, у који су ушли представници Општине, борацке и других друштвено-политичких организација.

Како би постигли што шири друштвени консензус око будућег изгледа меморијалног комплекса, у септембру је расписан општејугословенски конкурс за идејно решење споменика и урбанистичко решење читавог подручја. У прилогу је репродукован текст самог расписа, са критеријумима који су узети у обзир приликом оцене приспелих радова. Укупно је 20 радова приспело на конкурс. Иако је оцењивачки жири позитивно оценио целокупни квалитет приселих радова, само је један оцењен као довољно вредан да буде узет у обзир као коначно решење. У питању је рад архитеката Момчила Крковића и Александра Ђокића из Београда. Међутим, пошто су награђени аутори исти или сличан пројекат пријавили на неколико других јавних расписа, Одбор за изградњу спомен-парка је одлучио да не прихвати награђени рад као коначно решење. Момчило Крковић је све до 1974. године покушавао да издејствује прихватање свог пројекта, иако је тај посао већ био поверен чувеном југословенском архитекти Богдану Богдановићу.

Приређени документи представљају значајан историјски извор како за

истраживање политике сећања на локалном нивоу током ране фазе југословенског социјализма, тако и за анализу урбаног развоја и институционалног механизма који су њиме управљали. Такође, кроз оцене стручног жирија може се стећи увид у естетске и идеолошке назоре тадашње културне елите, показујући испреплетеност уметничких визија, архитектуре и политике на микронивоу локалних мнемоничких пракси.

NIKOLA J. BAKOVIĆ

TENDERS FOR THE CONSTRUCTION OF MEMORY PARK IN ČAČAK, 1962

Summary

The paper comprises the prepared documents concerning dislocation of the charnel house from Town Square in 1961 and the first public tender for a preliminary design of Memory Park. It also comprises the correspondence between Momčilo Krković and the president of the board Ratko Tripković, where they argue about the reasons of refusing the results of the public tender. Within an extensive reconstruction of the town core, the People's Board of Čačak Municipality, in cooperation with a professional board of the veterans' organization decided to dislocate the charnel house to some more appropriate place. Out of five offered locations, only Park of the Lazović family was considered to be suitable because of a pretty good distance from the town centre, visually well positioned on the hill. Therefore, the charnel house was laid in such a way that it visually made an axis with Knez Miloš Street. In the initial plan, it was imagined to construct a lasting monument in the park, to arrange it within the city plan and connect with nearby Town Cemetery. To this effect, the special Board for construction of Memory Park in Čačak was formed. It included representatives of the local authorities, veterans' and some other socio-political organizations.

So as to achieve a more extensive social consensus about the future look of the memorial complex, in September they invited a tender in whole Yugoslavia for a preliminary design of the monument and an urban solution of the whole area. In the paper, the text of the official notice was reproduced with the criteria that should be taken into account while valuing the received works. Twenty works arrived all together. Though the jury judged the whole quality of the received works favourably, only one was evaluated worth enough to be taken into account as a final solution. It was the work of the architects Momčilo Krković and Aleksandar Đokić from Belgrade. However, since the awarded authors had applied for some other public tenders with the same or similar project, the Board for construction of Memory Park decided not to accept the awarded work as a final decision. Until 1974 Momčilo Krković had been trying to persuade the authorities to accept his project, though the job had already been given to the famous Yugoslav architect Bogdan Bogdanović.

The prepared documents represent a significant historical source for exploring culture of memory at the local level during the early phase of Yugoslav socialism as well as for the analysis of urban development and the institutional mechanism which it was managed by. According to the evaluation of the professional jury, one can also get an impression about aesthetic and ideological views of the cultural elite of that time, showing interweaving of artistic visions, architecture and politics on the micro-level of the local mnemonic practices.

In memoriam

ДР АЛЕКСАНДАР НИКОЛИЋ (1921-2016)

Доктор Александар Ацо Николић је рођен у Ивањици 11. децембра 1921. године. Основну школу завршио је у родном месту, а гимназијско образовање стекао је у Чачку. Школовање је наставио на Медицинском факултету Београдског универзитета, као војни стипедниста. Учествовао је у Априлском рату 1941. Ратне године провео је радећи у Ивањичкој болници. Студије медицине завршио је 1950.

Од 1951. године радио је као лекар опште болнице, а потом је читаве две деценије, од 1953. до 1972. године био директор Дома здравља у Ивањици. Године 1965. положио је специјалистички испит из социјалне медицине са организацијом здравствене службе, а четири године касније био на специјализацији у Москви. Публиковао је већи број стручних и научних радова из области здравства, социјалне медицине са организацијом здравствене службе, и стекао звање примаријуса. Учествовао је на конгресима превентивне медицине и конференцијама које су организоване у оквиру стручних тема као оне у Италији, Француској, Совјетском Савезу, Енглеској.

Особље ивањичког Дома здравља предвођено др Ацом Николићем осмислило је и практично спровело оригиналну примарну здравствену заштиту на сеоском подручју, чији резултати су познати и признати у најзначајнијим светским здравственим организацијама.

У оквиру програма здравствене заштите, санирано је 35 школа и подигнуто 12 купатила. У селима ивањичке општине, посредством Дома здравља, изграђено је 309 водовода, односно 246 km водоводне мреже.

Није случајно UNICEF баш у околини Ивањице снимио два филма о ђачким кухињама и школској деци у Југославији.

Био је посланик Народне скупштине Србије, а од 1973. до 1983. помоћник министра здравља. Од 1984. до 1988. председник Црвеног крста Србије.

Добитник је већег броја одликовања као што су: Орден рада трећег реда, Орден за војне заслуге са сребрним мачевима, Медаља заслуга за народ, Орден заслуга за народ са сребрним зрацима и Плакета UNICEF-а. Од главног Одбора Црвеног крста добио је јубиларну похвалу и Златни знак Црвеног крста Југославије. Први добитник признања Заслужни грађанин Ивањице.

Са проф. др Радомиром Герићем, др Велимиром Јеремићем и Милојем Ракићем написао је књигу *Здравствено задругарство – историја развоја и рада на здравственој заштити и унапређењу здравља земљорадника* (1982). Један је од аутора фотомонографије *Ивањички албум* (заједно са Мирчетом Јовановићем и Петром Вуловићем, 2004), а познат је по великој брзи да што више сачуване грађе о моравичком крају буде публикувано.

Преминуо је 11. јула 2016. Сахрањен је на гробљу у Ивањици.

Светислав Љ. Марковић

